

CARTOGRAFIE

van de Nederlandstalige
Gezinsvoorzieningen
in Brussel

Een onderzoek in opdracht van
de Vlaamse Gemeenschapscommissie
uitgevoerd door de Vakgroep
Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek,
Universiteit Gent

CARTOGRAFIE

van de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel

Colofon

De cartografie van de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2021) werd uitgevoerd door de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, van de Universiteit Gent in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en bevoegd Collegevoorzitter Elke Van den Brandt.

De onderzoekers danken de leden van de stuurgroep voor hun veelvuldig advies en hun constructieve commentaren: Elisa Ceuppens (VGC Studie, Data en Analyse), Pieter De Vos (VGC Onderwijs en Vorming), Dieter Demey (Perspective.Brussels), Annelies Gryffroy (vzw Kinderopvang in Brussel), Pepijn Hanssens (Kabinet Van den Brandt), Inge Ivens (Opgroeien), Anne Lambrechts (Elmer), Katrien Leenders (VGC Gezin), Geert Meys (De Buiteling), Sara Mouton (VGC Gezin), Aisling van Vliet (VGC Stedelijk Beleid), Pieter Van Camp (VGC Stedelijk Beleid), Nathan Van den Bergh (VGC Studie, Data en Analyse), Christele Vannieuwenhuyzen (Opgroeien) en Lieselot Walravens (Sint-Goedele).

We danken in het bijzonder de dienst Studie, Data en Analyse van de VGC voor het aanleveren van gegevens en de visuele weergave van data, Dieter Demey (Perspective.Brussels), Christele Vannieuwenhuyzen (Opgroeien), Inge Ivens (Opgroeien) en de studiedienst van ONE voor het aanleveren van het nodige cijfermateriaal.

Dank ook aan Annelies Gryffroy (vzw Kinderopvang in Brussel), de participerende kinderdagverblijven, de coördinatoren van de Brusselse IBO's, de coördinatoren van de Brusselse speelpleinen, de verantwoordelijken van de Brusselse Binnenschoolse Opvang en de coördinatoren van de Brusselse Brede Scholen voor hun medewerking.

Alles uit deze uitgave mag gekopieerd worden mits correcte bronvermelding. De correcte bronvermelding is:

Devlieghere, J., Dierckx, M., Van Lombergen, L. & Vandenbroeck, M. (2021). Cartografie van de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel. 2020. Brussel – Gent: VGC – UGent.

Promotoren: dr. Jochen Devlieghere
& Prof. dr. Michel Vandenbroeck

Onderzoekers: Melissa Dierckx &
Lobke Van Lombergen

Verantwoordelijke voor
de VGC: Eric Verrept

© 2021 VGC en UGent

Inhoudstafel

1. Algemene inleiding	10
1.1. Situering.....	10
1.2. Onderzoeksmethodologie	12
1.3. Coronapandemie	13
2. De Brusselse context	14
2.1. Leeftijdsstructuur en bevolkingssamenstelling.....	14
Leeftijdsstructuur	14
Geboorten	15
Kinderen jonger dan drie jaar	17
Kinderen van 3 tot en met 11 jaar	18
2.2. Gezinscontext	19
2.3. Sociaaleconomische status.....	22
Werk.....	22
Inkomen	23
Risicograad laag inkomen	24
2.4. Diversiteit	25
2.5. Besluit	27
3. Opvang voor baby's en peuters.....	28
3.1. Situering.....	28
3.2. Methodologisch kader	29
3.3. De Brusselse kinderopvang voor baby's en peuters.....	32
Evolutie van het opvangaanbod in Brussel	32
Uitbreiding van het opvangaanbod in Brussel	36
Het opvangaanbod in Brussel	37
Het Nederlandstalige opvangaanbod in Brussel	38
Tussenbesluit	42
3.4. Kinderopvang op trap 0 en trap 1	44
Inleidend	44
Meertalige kinderopvang.....	44
Betaalbaarheid.....	46
Keuze voor Opgroeien.....	48
Vormingen	49
Tussenbesluit	50
3.5. Kinderopvang op trap 2 en trap 3.....	51
Inleidend	51
Openingsdagen en uren – flexibiliteit.....	51
Bezettingsgraad	52
Opnamebeleid: criteria	53
Opnamebeleid: voorschotten.....	56
Drempels voor sociaal beleid	56
Bereikte populatie.....	58
Houding ten aanzien van het centrale aanmeldingssysteem	59
Knelpunten en uitdagingen	62
Tussenbesluit	66
3.6. Het Lokaal Loket Kinderopvang in Brussel	67
Inleidend	67
De gezinnen achter de aanmeldingsvragen	67
Gezinnen die geen kinderopvang vonden.....	70
Ervaringen van gezinnen zonder plaats.....	74
De ervaringen van intermediaire partners	78
Tussenbesluit	82
3.7. Algemeen besluit.....	83

4. Opvang van schoolkinderen.....	86
4.1. Situering.....	86
4.2. Methodologisch kader.....	87
4.3. De Brusselse binnenschoolse opvang	90
Inleidend.....	90
De binnenschoolse opvang en haar publiek.....	90
De binnenschoolse opvang en haar tarifiering.....	92
De binnenschoolse opvang en haar begeleiders.....	93
De binnenschoolse opvang en haar partnerschappen.....	94
Tussenbesluit	96
4.4. Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO)	97
Inleidend.....	97
De IBO's en hun opvangaanbod.....	97
De IBO's en hun dekkingsgraad	100
De IBO's en hun bezetting.....	101
De IBO's en hun voorrangsregels.....	102
De IBO's en hun partnerschappen.....	103
De IBO's en hun uitdagingen	104
Tussenbesluit	105
4.5. De Brusselse VGC-speelpleinen	106
Inleidend.....	106
De speelpleinen en hun plaatsgebrek.....	106
De speelpleinen als weerspiegeling van de buurt.....	108
De speelpleinen en hun toegankelijke werking	109
Tussenbesluit	110
4.6. De Brusselse Brede Scholen.....	110
Inleidend.....	110
Dé Brede School bestaat niet.....	112
De Brede School als organisator, facilitator en toeleider	112
De Brede School als vindplaats voor partnerschappen	113
De Brede School als weerspiegeling van de samenleving.....	114
De Brede School en hun rol in het aanbieden van opvang.....	115
De Brede School en het OnderwijsCentrum Brussel	116
Tussenbesluit	116
4.7. Algemeen besluit.....	117
Naar een regierol.....	117
Kwaliteit van de opvang voor schoolgaande kinderen	117
Monitoring van de opvang voor schoolgaande kinderen.....	118
Complementaire opvang voor schoolgaande kinderen.....	118
Lokale samenwerking.....	118
De middelen	119
5. Bibliografie.....	120
6. Bijlagen.....	123
6.1. Wijkindex.....	123

Figuren

Figuur 1: Bevolkingspiramide van het BHG op 1 januari 2020	14
Figuur 2: Bruto geboortecijfer in de 19 gemeenten (2019)	15
Figuur 3: Aandeel 15 tot 44-jarigen in de 19 gemeenten (2020)	16
Figuur 4: Vruchtbaarheidscijfers BHG, Vlaams Gewest en België (2018)	16
Figuur 5: Aandeel 0-2- jarigen in de 19 gemeenten (2020)	17
Figuur 6: Aandeel 3 tot en met 11-jarigen in 19 gemeenten (2020)	18
Figuur 7: Aandeel alleenstaande ouders in de 19 gemeenten (2020)	19
Figuur 8: Aandeel 0 tot en met 2-jarigen in een eenoudergezin in de 19 gemeenten (2020)	20
Figuur 9: Aandeel 3 tot en met 11-jarigen in een eenoudergezin in de 19 gemeenten (2020)	21
Figuur 10: Werkloosheidsgraad in de 19 gemeenten (2018)	22
Figuur 11: Gemiddeld totaal netto belastbaar inkomen per aangifte in de 19 gemeenten (2018)	23
Figuur 12: Aantal personen met een belastbaar inkomen onder de risicodrempel	24
Figuur 13: Inwoners met niet-Belgische nationaliteit in het BHG, Vlaams Gewest en België (2020)	25
Figuur 14: Inwoners met niet-Belgische nationaliteit in de 19 gemeenten (2020)	25
Figuur 15: Evolutie (2000–2019) van het totaal aantal opvangplaatsen in het BHG (Bisa, 2020h)	32
Figuur 16: Evolutie (2000–2019) opvangplaatsen ONE en Opgroeien (Bisa, 2020h; ONE, 2020)	32
Figuur 17: Evolutie (2007–2019) opvangplaatsen ONE en Opgroeien gesubsidieerd / niet-gesubsidieerd (BISA, 2020h; ONE, 2020, Opgroeien, z.d.)	33
Figuur 18: Verhouding (2007-2019) aantal opvangplaatsen ONE - Opgroeien (BISA 2020h; ONE,2020)	33
Figuur 19: Verhouding (2015–2019) aantal opvangplaatsen IKT en niet-IKT vergund door Opgroeien (Opgroeien, z.d.)	34
Figuur 20: Verhouding (2015-2019) aantal opvangplaatsen gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd bij ONE (One, 2020)	34
Figuur 21: Gerealiseerde uitbreiding (2015-2021) van het aantal opvangplaatsen (VGC, 2021)	35
Figuur 22: Dekkingsgraad (2019) Opgroeien en ONE per gemeente (ONE, 2020; BISA, 2020h)	37
Figuur 23: Dekkingsgraad (2019) opvangaanbod Opgroeien ten opzichte van de Brusselnorm (BISA, 2020; 2020a)	38
Figuur 24: Evolutie (2014-2020) IKT en niet-IKT plaatsen (Opgroeien, z.d.)	39
Figuur 25: Aantal opvangplaatsen Opgroeien (2015-2019) met inkomenstarief per gemeente (BISA, 2020h)	40
Figuur 26: Dekkingsgraad (2019) met IKT per gemeente ten opzichte van de Brusselnorm (Bisa, 2020h)	41
Figuur 27: Verband tussen het gemiddelde inkomen en de dekkingsgraad met IKT in 2015	43
Figuur 28: Verband tussen het gemiddelde inkomen in 2018 en de dekkingsgraad met IKT in 2019	43
Figuur 29: Omgangstaal met kinderen (2014 en 2021)	45
Figuur 30: Kostprijs kinderopvang per maand in euro (2014 en 2021)	46
Figuur 31: Redenen keuze niet-IKT (N=45)	47
Figuur 32: Keuze voor Opgroeien (N=45)	48
Figuur 33: Gerapporteerde bezetting (absolute aantallen)	52
Figuur 34: Vergelijking gerapporteerde bezettingsgraad 2014-2021 (percentages)	52
Figuur 35: Gemiddelde score (op een schaal van 1-5) die verantwoordelijken geven aan voorrangscriteria	54
Figuur 36: Vergelijking van de criteria op basis van de gemiddelde score die verantwoordelijken aan de voorrangscriteria geven (2005-2021)	55
Figuur 37: Moedertaal van de ouders	59
Figuur 38: Redenen voor kinderopvang (N=45)	75
Figuur 39: Toewijzing gevolgen onervulde nood (N=45)	76
Figuur 40: Gevolgen onervulde nood voor ouder(s) (N=45)	77
Figuur 41: Aantal ingeschreven kinderen binnenschoolse opvang (N=18)	91
Figuur 42: Verhouding kleuters ten opzichte van lagereschoolkinderen	92
Figuur 43: Opvangcapaciteit per opvangmoment (VGC, 2019)	97
Figuur 44: Opvangcapaciteit van IBO-opvanglocaties in 2019 (zelfrapportage, N=7)	98
Figuur 45: Totale opvangcapaciteit (2015 – 2019) na schooltijd van de IBO's per gemeente (VGC, 2019)	99
Figuur 46: Bereik (2015 – 2019) van de IBO's in functie van de Brusselnorm (VGC, 2019)	100
Figuur 47: Bezettingsgraad naargelang moment (Opgroeien, 2019)	101
Figuur 48: Voorrangscriteria (zelfrapportage, N=7)	102
Figuur 49: Gemiddelde capaciteit per week per leeftijdsgroep	107
Figuur 50: Aantal unieke kinderen naargelang vakantie en leeftijdsgroep	107

Tabellen

Tabel 1: Bereikte populatie	58
Tabel 2: Houding ten aanzien van het centrale aanmeldingssysteem	60
Tabel 3: Beschrijving gezinnen die een aanvraag deden in 2020 en hun status op 8 maart 2021	69
Tabel 4: Beschrijving gezinnen die een aanvraag deden in 2020 onderverdeeld naar ondersteuning bij aanmeldvraag	70
Tabel 5: Binaire logistische regressie met interactie-effecten	72
Tabel 6: Gezinskenmerken gezinnen zonder plaats	74
Tabel 7: Aandeel ingeschreven kinderen en aandeel aanbod per gemeente	108
Tabel 8: Overzicht van de 29 door de VGC erkende Brede Scholen in het BHG	111

1. Algemene inleiding

1.1. Situering

In 2005 werd voor het eerst een wetenschappelijke cartografiestudie over de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). De cartografiestudie beperkte zich toen nog tot 'een onderzoek naar de in- en uitstroom van de kinderopvang, erkend of onder toezicht van Opgroeien - toen nog Kind & Gezin - in het BHG, in aanvulling van de kwantitatieve gegevens van Opgroeien. Toen al was de conclusie dat Brussel een bijzondere grootstad is met een uiterst diverse bevolking in termen van nationaliteit en socio-economische status. De kinderopvang werd als onvoldoende toegankelijk omschreven, in het bijzonder voor gezinnen die gedwongen waren om in een kwetsbare situatie te (over)leven.

In 2010 volgde een tweede studie. De focus van deze tweede cartografiestudie was nagenoeg identiek aan die van de eerste. Op die manier konden vergelijkingen en evoluties op een consistente en consequente wijze in beeld worden gebracht. Zo werd duidelijk dat de diversiteit in Brussel in sneltempo bleef toenemen en dat er ondanks de vele inspanningen van beleidsmakers, nog steeds een nijpend tekort was aan plaatsen in de kinderopvang. Een grote wijziging ten opzichte van 2005 was echter het voorrangsbbeleid van de kinderopvangvoorzieningen. Waar in 2005 de sociale functie van de kinderopvang sterk onder druk stond, waren de kinderopvangvoorzieningen er in de loop der jaren in geslaagd om meer sociale criteria zoals gezinsvorm, crisisopvang, studerende ouders en lagere inkomens voorrang te geven op het 'wie eerst inschrijft, krijgt eerst plaats' principe. Deze veranderingen in het opnamebeleid resulteerden ook in een verschuiving in de populatie gebruikers. Ten opzichte van 2005, werden in 2010 dubbel zo veel kinderen uit éénoudergezinnen en uit gezinnen met een laag inkomen opgevangen. Voor het eerst werd ook duidelijk dat er wel degelijk een draagvlak bestond om te streven naar één opnamebeleid voor de ganse Nederlandstalige kinderopvangsector in Brussel.

In 2016 volgde een derde cartografiestudie. Het kinderopvanglandschap was in de periode 2010 – 2016 onderhevig aan heel wat wijzigingen. Op 1 april 2014 trad namelijk een nieuwe decreet kinderopvang baby's en peuters in werking met als doel de kinderopvang professioneler en duidelijker te maken. Onthaalouders werden vanaf dan onder de term gezinsopvang geplaatst en groepsopvang werd de nieuwe term voor alle opvang van meer dan acht kinderen. Dit nieuwe decreet ging gepaard met een vernieuwd subsidiesysteem dat vandaag beter gekend is als het trappensysteem. Ook op het niveau van het BHG was er veel veranderd. In de periode 2010 – 2016 werd een online en bovenal centraal registratiesysteem uitgebouwd door de vzw Samenwerken aan Kinderopvang in Brussel. Dit was toen voor Vlaanderen een unieke samenwerking waarbij het leeuwendeel van de opvanglocaties, over de zuilen heen, een sociaal toegankelijkheidsbeleid in de kinderopvang ging voeren.

Mede als gevolg van deze omvangrijke ontwikkelingen kreeg de derde cartografiestudie een ruimere opdracht toebedeeld. Er werd niet enkel en alleen gefocust op de kinderopvang, maar ook de Preventieve Gezinsondersteuning en de opvang voor schoolgaande kinderen kreeg een plaats. De conclusies waren helder.

Het aanbod van de Preventieve Gezinsondersteuning was te beperkt en te versnipperd. Net daarom werd gepleit voor schaalvergroting en integratie in termen van intensieve samenwerking op bestuurlijk vlak, maar ook op gebied van infrastructuur, vorming en begeleiding. Wel slaagde het BHG erin om haar inspanningen van de voorgaande jaren op gebied van kinderopvang door te zetten, ondanks de moeilijke globale economische situatie. Er werd een socialer beleid gevoerd en er werd prioriteit gegeven aan die gemeenten die het slechts bedeed waren qua kinderopvang. Desalniettemin bleef het tekort aan plaatsen onverminderd. Eén op de twee gezinnen die op zoek waren naar een plaats kon niet geholpen

worden. Op gebied van de opvang van schoolgaande kinderen bleek het dan weer moeilijk om een globaal zicht te krijgen op het landschap door de gebrekkige registratie enerzijds en gebrekkige ontsluiting van bestaande gegevens anderzijds.

Inmiddels zijn we aanbeland bij de vierde cartografiestudie. U zal merken dat deze verder gaat op het élan van de vorige cartografiestudie door niet alleen aandacht te hebben voor de kinderopvang, maar ook voor de opvang van schoolgaande kinderen. Het voeren van zo'n wetenschappelijke cartografiestudie over de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in het BHG is altijd al een holistisch gebeuren geweest. Vanzelfsprekend krijgen we dankzij de studie zicht op het aantal opvangplaatsen en de dekkingsgraden, maar we doen meer dan dat. Via deze studie dragen we namelijk ook bij aan vragen en discussies over toegankelijkheid, opnamebeleid en reeds bestaande of nog te ontwikkelen samenwerkingsverbanden op gebied van opvang, onderwijs en vrijetijdswaarschuwing. Op die manier komt ook expliciet en impliciet de visie en de stem van ouders als belangrijke actor in dit verhaal aan bod.

Hierdoor slagen we erin om via deze studie aan wetenschappelijke beleidsondersteuning te doen. We houden daarbij vanzelfsprekend rekening met de specifieke Brusselse beleidscontext en nieuwe decretale kaders zoals het decreet Buitenschoolse Opvang, waarin onder meer de VGC een lokale regierol toebedeeld krijgt. Tegelijkertijd geven we met deze studie ook wat roeislagen bij in het vaarwater van de regelgever door de opdrachtgever wetenschappelijk onderbouwde argumenten en fundamenteën te geven om het Brusselse beleid inzake de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen verder uit te bouwen en te versterken en in het bijzonder op gebied van toegankelijkheid en bruikbaarheid.

Tot slot is deze wetenschappelijke cartografiestudie over de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel ook een gezinsondersteunend gebeuren. We vertrekken namelijk vanuit de idee en de sterke overtuiging dat kinderopvang niet louter en alleen een economische of tewerkstellingsgerelateerde functie vervult die ouders kansen biedt om actief deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Integendeel. Kinderopvang vervult ook een evenwaardige pedagogische en sociale functie. De pedagogische functie garandeert namelijk dat er ontwikkelingskansen ontstaan in de kinderopvang waardoor kinderen zich ten volle kunnen ontplooiën op fysiek, emotioneel en sociaal vlak. De kinderopvang is een levendige ontmoetingsplek waar kinderen en zelfs ouders in contact komen met de wereld. De sociale functie van de kinderopvang draagt dan weer bij tot een rechtvaardige samenleving door maatschappelijke integratie te bevorderen en uitsluitingsmechanismen tegen te gaan. Zicht krijgen op de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel en haar dynamieken biedt dan ook de mogelijkheid om op basis van het onderzoek gezinnen beter te ondersteunen in het beantwoorden van hun opvoedings- en opvangnoden en zowel de pedagogische als de sociale functie van de kinderopvang ten volle tot haar recht te laten komen.

De studie zelf is opgedeeld in drie grote werven. De eerste werf geeft inzicht in de Brusselse context en legt haar complexiteit en diversiteit bloot. We doen dit door een overzicht te geven van de bevolkingssamenstelling in al haar facetten, maar ook door socio-demografische evoluties en prognoses in beeld te brengen.

De tweede werf gaat dieper in op de Brusselse opvang voor baby's en peuters. We presenteren daarbij een overzicht van de evolutie van het opvangaanbod en gaan dieper in op trap 0, 1, 2 en 3, hun werking, personeel, opnamebeleid, drempels en op de knelpunten waar de Nederlandstalige kinderopvang in Brussel mee te kampen krijgt. We geven ook aandacht aan het Brusselse Lokaal Loket kinderopvang en haar werking door de ervaringen van intermediaire partners met het Lokaal Loket in beeld te brengen, maar ook door gezinnen met onvervulde noden in termen van kinderopvang aan het woord te laten. Op die manier slagen we erin om voor het eerst duidelijk te maken welke impact het niet toekennen van aangevraagde kinderopvang heeft op het leven van gezinnen.

De derde werf tot slot, legt de focus op de opvang voor schoolgaande kinderen tot twaalf jaar. We leggen daarbij de nadruk op de Brusselse binnenschoolse opvang, de Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang, ook wel bekend als de IBO's, de Brusselse VGC-speelpleinwerking en de Brede Scholen. Deze laatste komen trouwens voor het eerst in de geschiedenis van de cartografiestudie voor Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel aan bod.

1.2. Onderzoeksmethodologie

De Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel bestuderen is geen louter cijfermatige oefening. Het gaat immers niet alleen over de feitelijke weergave van cijfers in termen van vraag en aanbod, maar ook over de betekenis van die cijfers voor Nederlandstalige ouders en kinderen die in Brussel op zoek zijn naar ondersteuning, opvang en vrijetijdsmogelijkheden.

Uit eigen internationaal onderzoek (Vandenbroeck & Lazzari, 2014; Vandenbroeck, 2019) en uit recent onderzoek in Vlaanderen (Janssen & Vandenbroeck, in druk) weten we namelijk dat het ongelijke gebruik van onder meer de kinderopvang minder te maken heeft met ouderkenmerken of gezinskenmerken, maar wel met structurele drempels. Een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve analyses is noodzakelijk om hierover onderbouwde en gedragen beleidsaanbevelingen te doen. Tegelijk weten we ook – precies op basis van ervaringen in Brussel – dat een combinatie van beleidsvoering en ondersteunende maatregelen op relatief korte termijn invloed kan hebben op de toegankelijkheid van voorzieningen, inclusief opvang voor baby en peuters en de opvang voor schoolgaande kinderen voor kwetsbare gezinnen.

Om dit alles op een wetenschappelijk onderbouwde manier tot een goed einde te brengen, werd een mixed-method aanpak gehanteerd. Dat betekent dat zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden werden gebruikt. We combineerden zogenaamd desktop-research waarbij vooral kwantitatieve gegevens werden geanalyseerd met doorgedreven interviews en groepsgesprekken om de kwalitatieve data te verzamelen. Deze data werden vervolgens getrianguleerd om zo de complementariteit en uniciteit van beide methoden met elkaar in verbinding te brengen. Op die manier kwamen we tot een geïntegreerde analyse die meer is dan de optelsom van de verschillende delen.

Bij dit kwalitatieve luik hoort nog een extra woordje uitleg. Tussen kwantitatief en kwalitatief onderzoek is namelijk al jarenlang een zogenaamde methodenstrijd aan de gang. Deze strijd gaat vaak over betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid van het onderzoek, maar is inmiddels achterhaald. Het doel van kwalitatief onderzoek is niet om de resultaten te repliceren of om representatief te zijn voor de totale populatie. Zo heeft deze studie niet de wens, noch de ambitie om haar resultaten als representatief te beschouwen voor alle gezinsvoorzieningen in Brussel, laat staan in Vlaanderen. Wij proberen via kwalitatief onderzoek te begrijpen wat gaande is in die Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel die hebben deelgenomen aan de studie door de werkelijkheid van deze voorzieningen en haar gebruikers te onderzoeken en door de betekenis die zij verlenen centraal te zetten. Het doel van kwalitatief onderzoek is dan ook om te weten te komen wat gaande is in de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel, eerder dan te bepalen hoe vaak iets zich voordoet. Het centrale doel is om de beleving van deze participanten extensief en diepgaand te beschrijven, eerder dan te streven naar een omvangrijk onderzoek dat overtuigend is, louter en alleen omdat het aantal deelnemers groot is. Strikt genomen is de traditionele steekproefdiscussie hier dan ook niet op zijn plaats aangezien in dit soort onderzoek de respondenten niet worden getrokken uit een populatie om representatief te zijn voor die populatie. Ze worden benaderd als participanten aan het onderzoek omdat ze een relevante positie innemen in het te onderzoeken veld. Ook wanneer het participantenaantal eerder laag ligt, is de verkregen kennis dus relevant, waardevol en verdient ze de nodige aandacht.

Dit impliceert ook dat de onderzoeker een centrale rol krijgt door de data te verzamelen en deze te analyseren. De onderzoeker interpreteert daarbij datgene wat bevraagd en geanalyseerd wordt. Om potentiële onderzoekereffecten en dus louter persoonlijke opinies te vermijden, werden in dit onderzoek verschillende controles ingevoerd. Zo werd de data verzameld, gecodeerd en geanalyseerd via gekende en frequent gehanteerde kwalitatieve onderzoeksmethoden die de onderzoekereffecten elimineren. Verder werd de data ook steeds door meer dan één onderzoeker gecodeerd en geanalyseerd en werd enkel verder gewerkt met die thema's die door de verschillende onderzoekers uit de data gedistilleerd werden. Tot slot werd ook een uitgebreide stuurgroep geïnstalleerd om de resultaten terug te koppelen en af te toetsen en vonden individuele gesprekken plaats met leden van de stuurgroep om de algemene terugkoppeling in de stuurgroep zelf nog te verdiepen.

1.3. Coronapandemie

Het voeren van onderzoek is een oefening door mensen en met mensen. Het vindt plaats in een context die mee het onderzoek aanstuurt en zelfs in sommige mate bepaalt. Met deze context moet dus altijd rekening worden gehouden. Voor deze studie betekent dat onder meer dat de Brusselse context en haar eigenheid mee in overweging wordt genomen. Sterker nog, de Brusselse context vormt zelfs één van drie grote wer-
ven in dit onderzoek.

Tijdens de studie zelf werden we echter geconfronteerd met een onvoorziene, maar zeer ingrijpende maatschappelijke en bovenal virologische context die mee ons onderzoek beïnvloedde. De wereldwijde COVID-19 pandemie kende een ongeziene impact op de samenleving, op de wijze waarop we ons leven structureerden en op de grote en kleine alledaagse ontmoetingen. Bedrijven, scholen en gezinsvoorzieningen werden gesloten en het maatschappelijk leven kwam letterlijk en figuurlijk tot stilstand. Dat was niet anders voor de kinderopvang en de opvang voor schoolgaande kinderen. Ook zij waren genoodzaakt om tijdelijk de deuren te sluiten of om onder ongewone omstandigheden te blijven functioneren.

Dit alles heeft ook zijn weerslag gehad op deze studie en haar voortgang. Als onderzoekers waren we genoodzaakt alle gesprekken online te voeren en werden we geconfronteerd met de realiteit van de praktijk. Veel potentiële participanten gaven aan bereid te zijn mee te werken aan het onderzoek, maar in de onmogelijkheid te verkeren om effectief ook deel te nemen. De paaspauze van 2021 waarin de COVID-19 maatregelen opnieuw werden aangescherpt, maar vooral de toenemende werkdruk in zowel de kinderopvang als de opvang voor schoolgaande kinderen, bleek participanten te verhinderen om tijd vrij te maken en die vrijgekomen tijd te investeren in het onderzoek. Het was met andere woorden geen kwestie van bereidheid, maar van beschikbaarheid.

Dit onderzoek heeft mede hierdoor nogmaals aangetoond dat de werkdruk in de sector bijzonder groot is. Deze sector verdient ondubbelzinnige waardering en appreciatie van het werk. Samen met andere sectoren stond ze in 2020 en 2021 in de frontlinie van wat een ongewone periode was, maar het is ook deze sector die er dagelijks voor zorgt dat ouders uit werken kunnen en een opleiding kunnen volgen. Het is deze sector die ervoor zorgt dat kinderen de wereld ontdekken en van een aangename vrijetijdsbesteding kunnen genieten. De sector en haar medewerkers verdienen hiervoor alle waardering.

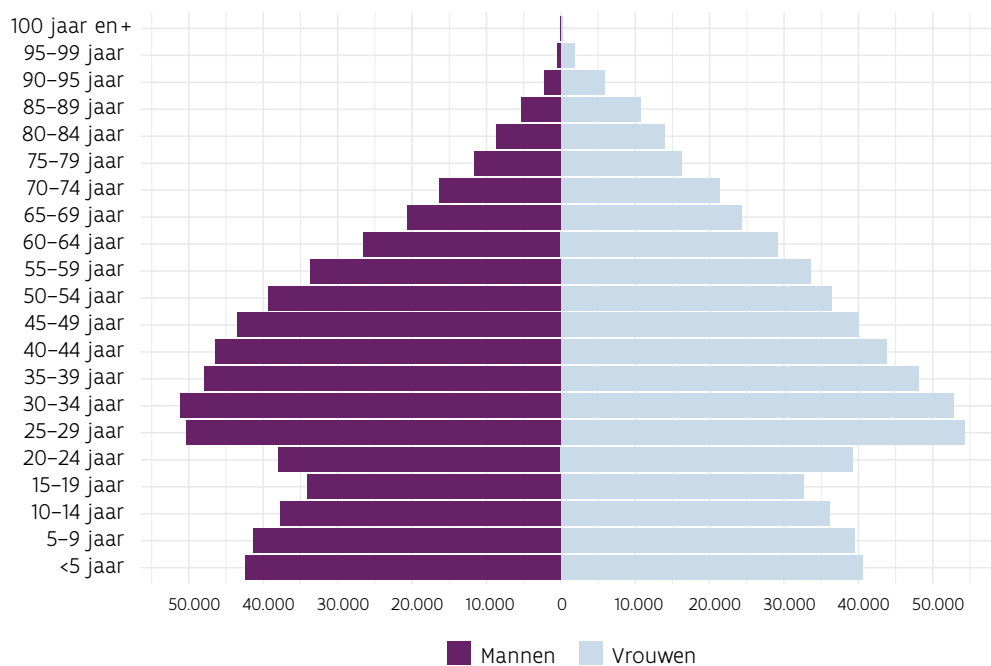
2. De Brusselse context

2.1. Leeftijdsstructuur en bevolkingssamenstelling

Leeftijdsstructuur

Op 1 januari 2020 telde het BHG officieel 1.218.255 inwoners, waarvan 50.045 kinderen jonger dan drie jaar en 144.470 kinderen van drie tot en met 11 jaar (BISA, 2020a; 2020b). Hiermee is het BHG dichtbevolkter dan ooit (Hermia, 2020). Sinds 2015 steeg het bevolkingsaantal in elke Brusselse gemeente, met uitzondering van Sint-Gillis en Schaarbeek waar het bevolkingsaantal steeg tot en met 2019, maar sindsdien daalde van 133.309 in 2019 naar 132.799 in 2020 (BISA, 2020a). Deze globaal stijgende tendens in het BHG is onder meer toe te schrijven aan een hoog natuurlijk saldo (meer geboorten dan sterfgevallen) en een hoog internationaal migratiesaldo (Hermia, 2020).

Het aandeel kinderen jonger dan drie jaar in het BHG (4,11%) is hoger dan in het Vlaamse Gewest (2,96%) en in België (3,11%). Ook het aandeel kinderen van drie tot en met 11 jaar is hoger in het BHG (11,86%) dan in het Vlaams Gewest (9,96%) en dan in België (10,3%) (BISA, 2020a; 2020b). De gemiddelde leeftijd in het BHG (37,58 jaar) is lager dan in het Vlaamse Gewest (41,57 jaar) en dan in België (41,89 jaar) (BISA, 2020b). Het BHG is bijgevolg het gewest met de jongste bevolking in België (Hermia, 2020). Dit verjongingsproces is reeds enkele jaren aan de gang en is onder meer te verklaren door processen van immigratie, dat hoofdzakelijk jonge individuen aantrekt (Hermia, 2020).

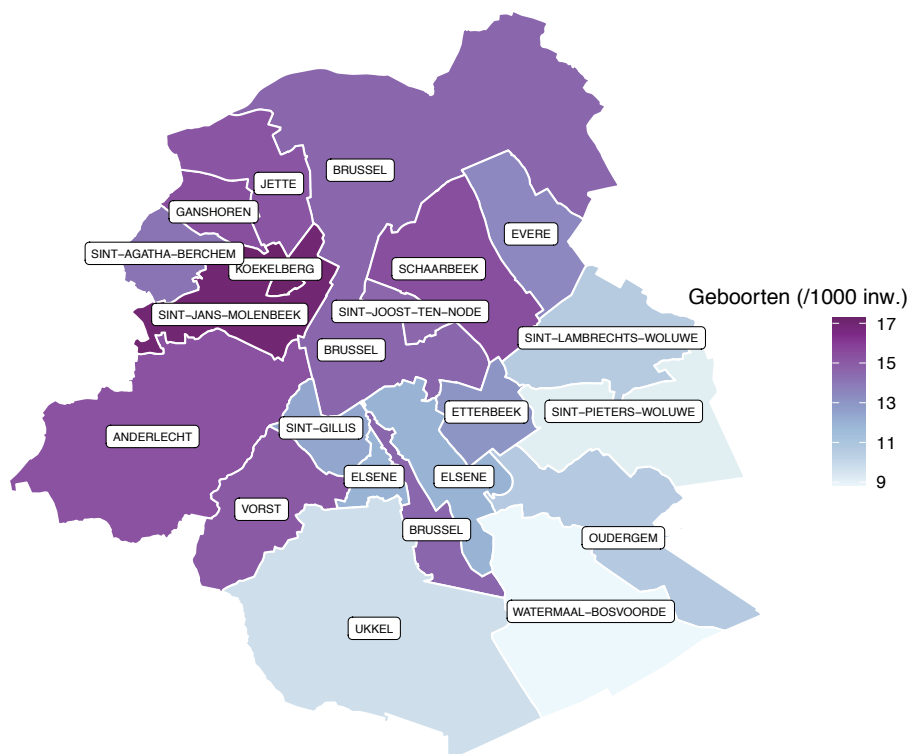

Figuur 1: Bevolkingspiramide van het BHG op 1 januari 2020

Geboorten

In 2019 werden in het BHG 16.635 kinderen geboren (BISA, 2020a; 2020b). Hiermee wordt de daling die ingezet is sinds 2014, verdergezet met uitzondering van de gemeente Ganshoren waar het aantal geboorten steeg van 341 in 2015 naar 386 in 2020 (BISA, 2020b). Volgens de meest recente bevolkingsprojecties zal het aantal geboorten in 2025 verder dalen tot 16.253. Voor het Vlaams Gewest en voor België geven de prognoses tussen 2019 en 2025 dan weer een lichte stijging aan (FBP, 2019a). De bruto geboortecijfers¹ zullen evenwel overal dalen tussen 2020 en 2025 (BISA, 2020a; 2020c).

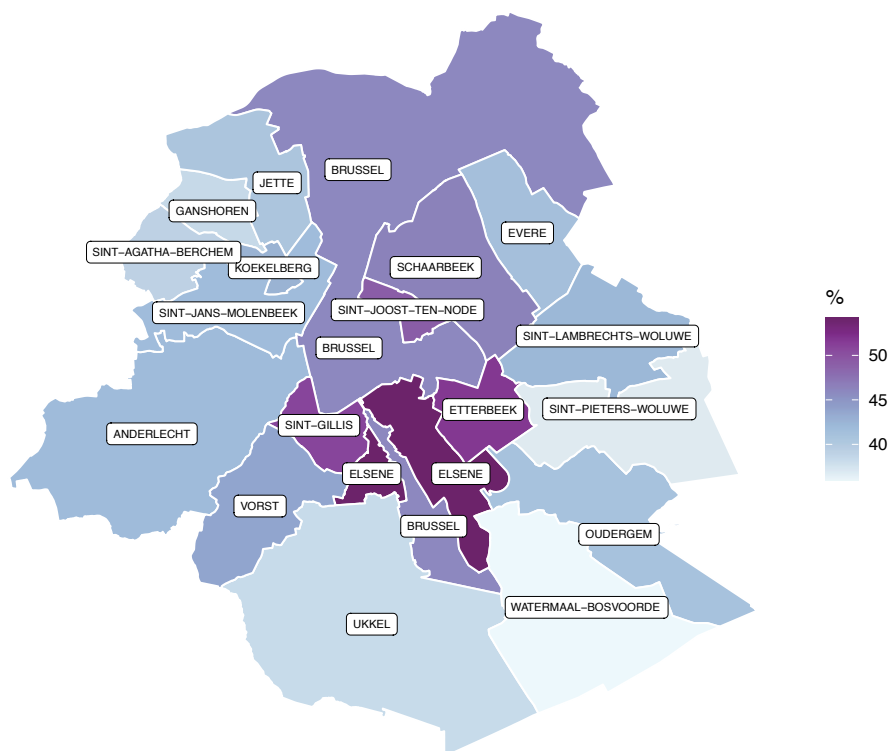
Het bruto geboortecijfer in het BHG (13,76) is hoger dan in het Vlaams Gewest (9,54) en in België (10,11) (BISA, 2020a; 2020c). Het bruto geboortecijfer van 2019 verschilt van gemeente tot gemeente in het BHG. Het bruto geboortecijfer is het laagst in Watermaal-Bosvoorde (8,85), Sint-Pieters-Woluwe (9,13) en Ukkel (9,71) (BISA, 2020a; 2020b; 2020c). De gemeenten met de hoogste bruto geboortecijfers zijn Koekelberg (17,28), Sint-Jans-Molenbeek (17,04), Schaarbeek (15,51) en Ganshoren (15,50) (BISA, 2020a; 2020c).

Figuur 2: Bruto geboortecijfer in de 19 gemeenten (2019)

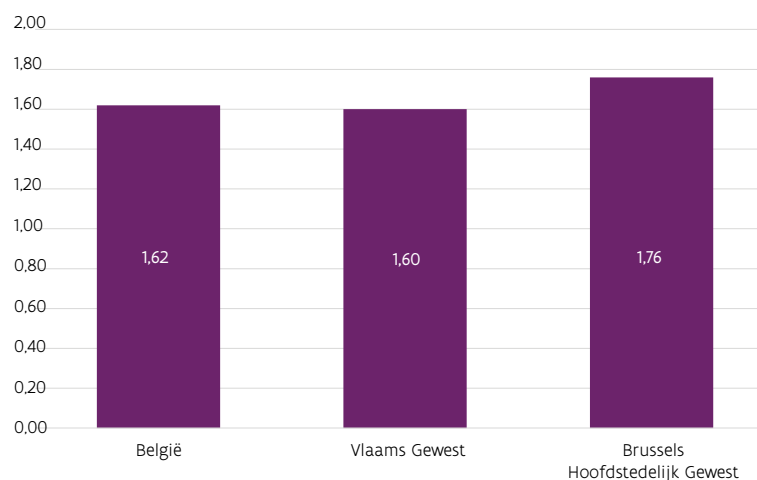
1. Het bruto geboortecijfer is het aantal bevallingen per 1000 inwoners in een jaar.

De gemeenten met de laagste bruto geboortecijfers hebben ook het kleinste aandeel 15 tot 44-jarigen, wat gelijk is aan de bevolking op vruchtbare leeftijd. Opvallend is dat de gemeenten met de hoogste bruto geboortecijfers niet de gemeenten zijn met het hoogste aandeel van de bevolking op vruchtbare leeftijd.

Figuur 3: Aandeel 15 tot en met 44-jarigen in de 19 gemeenten (2020)

De leeftijdsstructuur van de bevolking beïnvloedt het bruto geboortecijfer. Zoals beschreven in het vorige deel, ligt de gemiddelde leeftijd in het BHG lager dan in het Vlaams Gewest en België. Hierdoor is het aangewezen om naar het totaal vruchtbaarheidscijfer² te kijken dat gebaseerd is op de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers. Volgens de meest recente gevalideerde cijfers uit 2018 is het totaal vruchtbaarheidscijfer in het BHG hoger (1,76) dan in het Vlaams Gewest (1,60) en dan in België (1,62) (Statbel, 2018), al is het wel gedaald in zowel het BHG, het Vlaams Gewest als in België (Statbel, 2018).

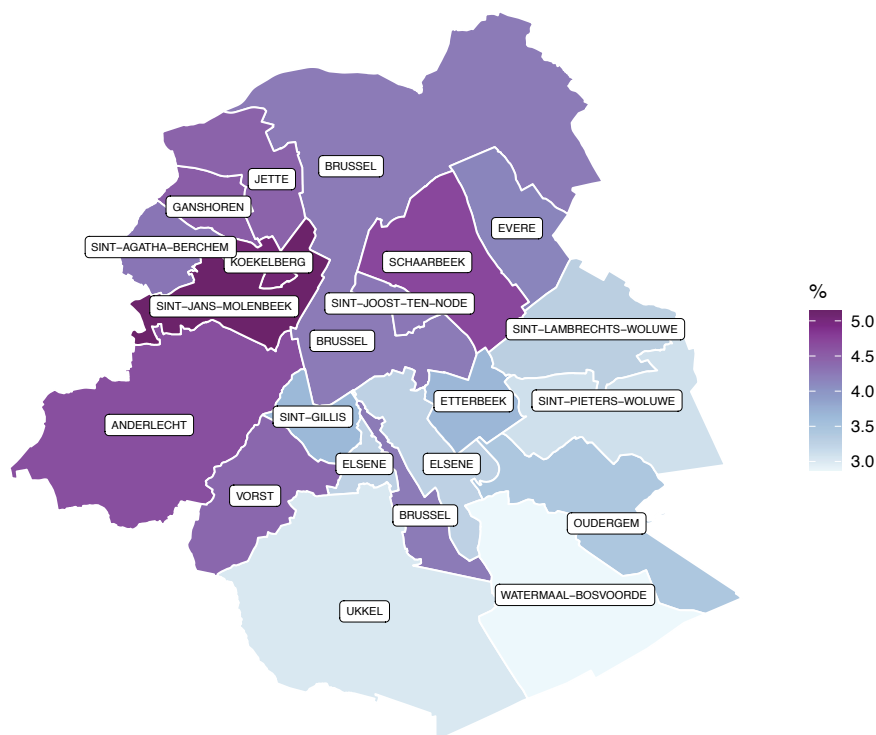

Figuur 4: Vruchtbaarheidscijfers BHG, Vlaams Gewest en België (2018)

2. Dit is de som van de vruchtbaarheidscijfers per leeftijd. Het is gelijk aan het aantal kinderen dat een vrouw in de reproductieve periode zou krijgen als ze hetzelfde vruchtbaarheidscijfer zou blijven vertonen op elke leeftijd.

Kinderen jonger dan drie jaar

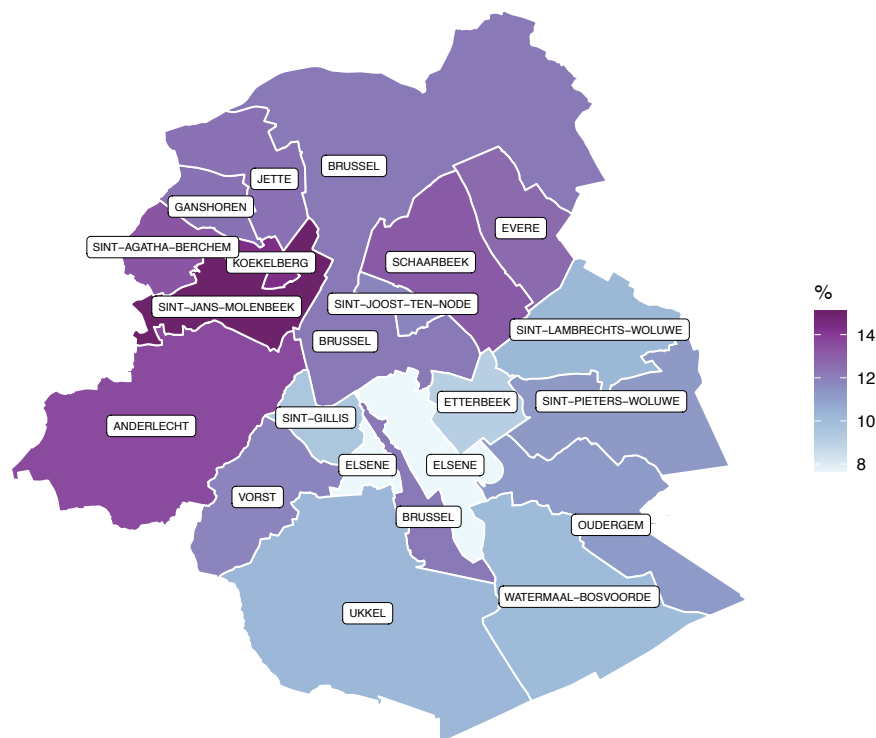
Het aantal kinderen jonger dan drie jaar daalde tussen 2015 en 2020 van 53.834 tot 50.045. Bevolkingsprojecties wijzen uit dat er tussen 2020 en 2025 tevens een algemene daling zal plaatsvinden op Brussels, Vlaams en Belgisch niveau, maar ten opzichte van het Vlaams Gewest en België, zal deze daling groter zijn in het BHG (van 4,11% naar 3,79%). In absolute cijfers betekent dit dat we in het BHG een daling verwachten van 50.045 kinderen jonger dan drie jaar in 2020 naar 46.908 in 2025 (FPB, 2019).

Figuur 5: Aandeel 0 tot en met 2 jarigen in de 19 gemeenten (2020)

Kinderen van 3 tot en met 11 jaar

Het aantal kinderen van 3 tot en met 11 jaar steeg tussen 2015 en 2020 van 139.300 tot 144.470. De gemeenten met het hoogste aantal inwoners (Anderlecht, Brussel en Schaarbeek) telden in 2020 ook het meeste drie tot en met 11-jarigen. Het grootste aandeel (percentage) van deze kinderen is terug te vinden in Sint-Jans-Molenbeek (15,08%), Koekelberg (14,37%) en Anderlecht (13,63%). Elsene (7,66%), Etterbeek (9,07%) en Sint-Gillis (9,55%) hebben het kleinste aandeel kinderen van drie tot en met 11 jaar (BISA, 2020b).

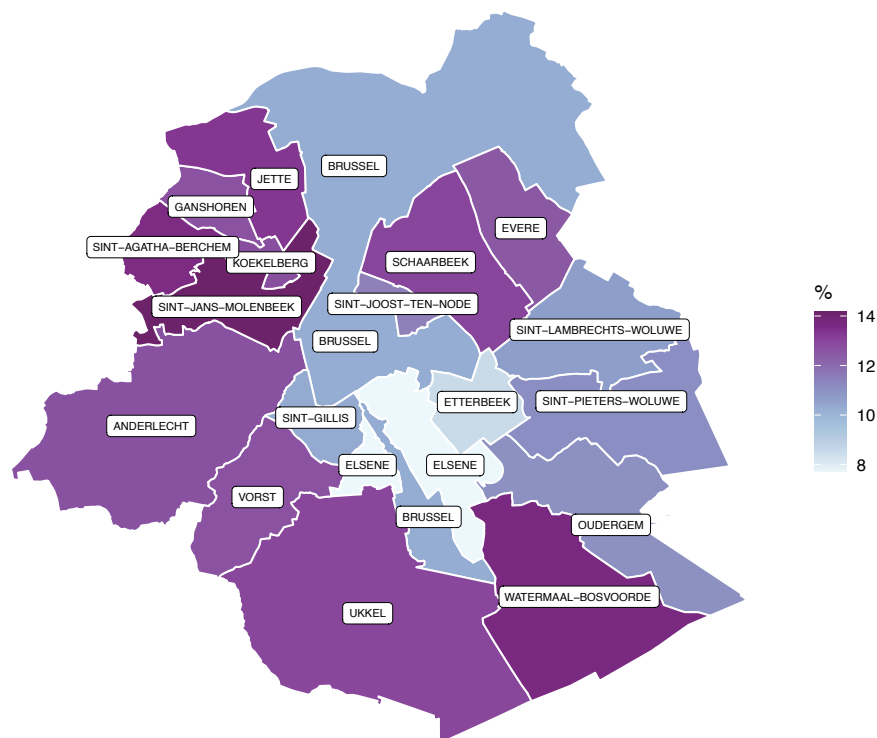

Figuur 6: Aandeel 3 tot en met 11-jarigen in 19 gemeenten (2020)

Ook hier wijzen de meest recente bevolkingsprojecties uit dat het aantal kinderen van drie tot en met 11 jaar zal dalen en dit zowel op Brussels als op Vlaams en Belgisch niveau (FPB, 2019). De daling zal het meest zichtbaar zijn in het BHG met een verschuiving van 144.470 in 2020 naar 135.439 in 2025 (BISA 2020a; FPB, 2019). Naast de voorspelde dalingen wordt echter verwacht dat het aantal drie tot en met vijf jarigen sterk zal toenemen tussen 2020 en 2025. Wanneer deze stijging in absolute cijfers wordt weergegeven, verwachten Schaarbeek (+535), Brussel (+664) en Anderlecht (+753) de grootste stijging in kinderen van drie tot en met vijf jaar (BISA, 2016). Dit zijn tevens de gemeenten met het hoogste aantal inwoners en het meeste aantal inwoners op vruchtbare leeftijd in 2020 (BISA, 2020a; 2020b).

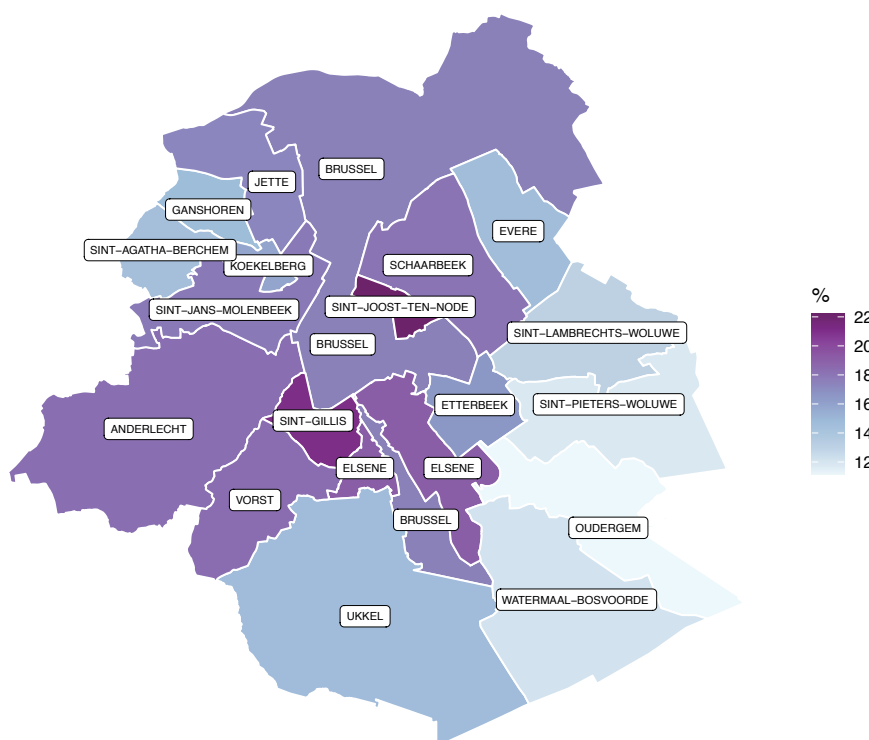
2.2. Gezinscontext

Op 1 januari 2020 waren in het BHG 555.967 private huishoudens waarvan 105.545 gehuwden met kinderen, 27.687 samenwonenden met kinderen en 64.258 alleenstaande ouders. Dit impliceert dat 18,98% van de private huishoudens in het BHG bestaat uit gehuwden met kinderen, 4,98% samenwonenden met kinderen en 11,56% alleenstaande ouders waarvan 9,95% alleenstaande moeders en 1,61% alleenstaande vaders (BISA, 2020d). Aangezien men maar op één plaats gedomicilieerd kan zijn en dit in geval van bilocatie voor de kinderen meestal bij de moeder is, wordt het aantal alleenstaande vaders naar alle waarschijnlijkheid onderschat.

Figuur 7: Aandeel alleenstaande ouders in de 19 gemeenten (2020)

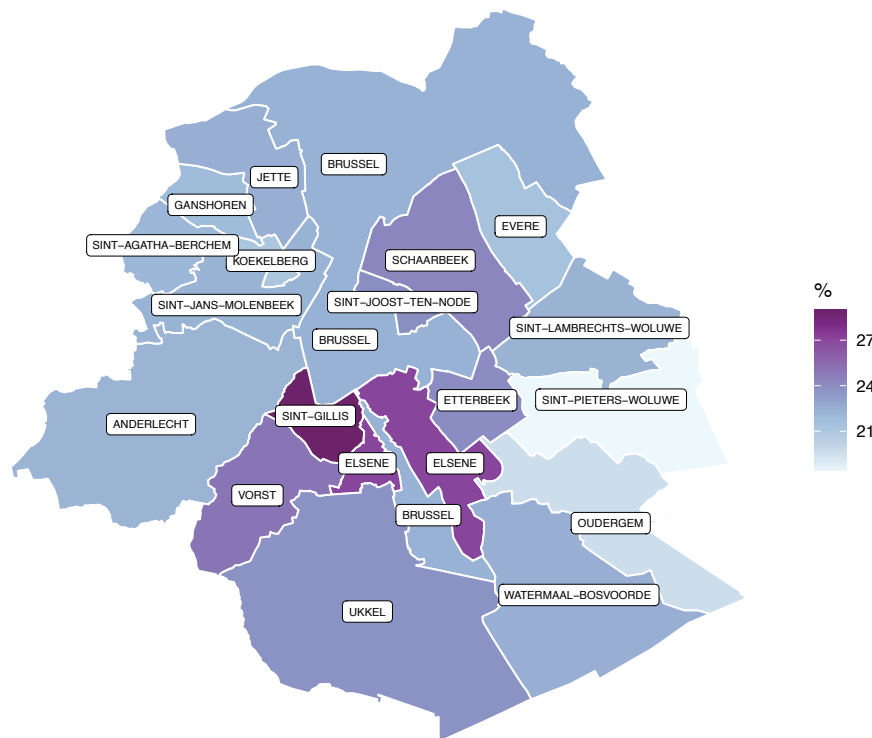
Verhoudingsgewijs zijn er meer alleenstaande ouders in het BHG (11,56%) dan in het Vlaams Gewest (8,22%) en dan in België (9,86%) (BISA, 2020d). Wat kinderen jonger dan drie jaar betreft, woonden op 1 januari 2020 57,6% van de kinderen bij een gehuwd paar, 21,32% bij een samenwonend paar en 17,11% in een eenoudergezin. Dit is beduidend meer dan in Vlaanderen, waar op 1 januari 2020 7,59% van de kinderen jonger dan drie jaar in een eenoudergezin woonden (BISA 2020d). Het aandeel 0 tot en met 2-jarigen dat leefde bij een alleenstaande ouder op 1 januari 2020 was het hoogste in de gemeenten Elsene (19,18%), Sint-Gillis (21,06%) en Sint-Joost-ten-Node (22,18%). Ook in 2015 waren dit de gemeenten met het grootste aandeel kinderen jonger dan drie bij een alleenstaande ouder. In vergelijking met 2015 daalde het aandeel in Sint-Gillis en in Elsene licht, in Sint-Joost-ten-Node steeg dit met bijna 2% (20,64% in 2015) (BISA, 2020h).

Figuur 8: Aandeel 0 tot en met 2-jarigen in een eenoudergezin in de 19 gemeenten (2020)

Kinderen in de leeftijdsgroep van drie tot en met 11 jaar kennen een andere verdeling naar huishouden. In die groep woonde er op 1 januari 2020 60,61% van de kinderen bij een gehuwd paar, 14,54% bij een samenwonend paar en 21,72% in een eenoudergezin. Ook dit is beduidend meer dan in Vlaanderen waar 13,57% van de kinderen van drie tot 11 jaar in een eenoudergezin woonde.

Opvallend in deze leeftijdscategorie is dat het aandeel Brusselse kinderen van drie tot en met 11 jaar met een alleenstaande ouder groter is dan het aantal kinderen met samenwonende ouders. Het aandeel kinderen met gehuwde ouders blijft echter wel het grootste. Het aandeel drie tot en met 11-jarigen dat leefde bij een alleenstaande ouder was op 1 januari 2020 het hoogst in de gemeenten Elsene (27,22%), Sint-Gillis (29,02%) en Vorst (25,16%). Hoewel in Elsene het aandeel 0 tot en met 2-jarigen licht daalde tussen 2015 en 2020, steeg het aandeel drie tot en met 11-jarigen van 27,53% in 2015 naar 29,03% in 2020. Dit betekent dat bijna een derde van de drie tot en met 11-jarigen uit een privaat huishouden in Sint-Gillis in een eenoudergezin leeft (BISA, 2020h).

Figuur 9: Aandeel 3 tot en met 11-jarigen in een eenoudergezin in de 19 gemeenten (2020)

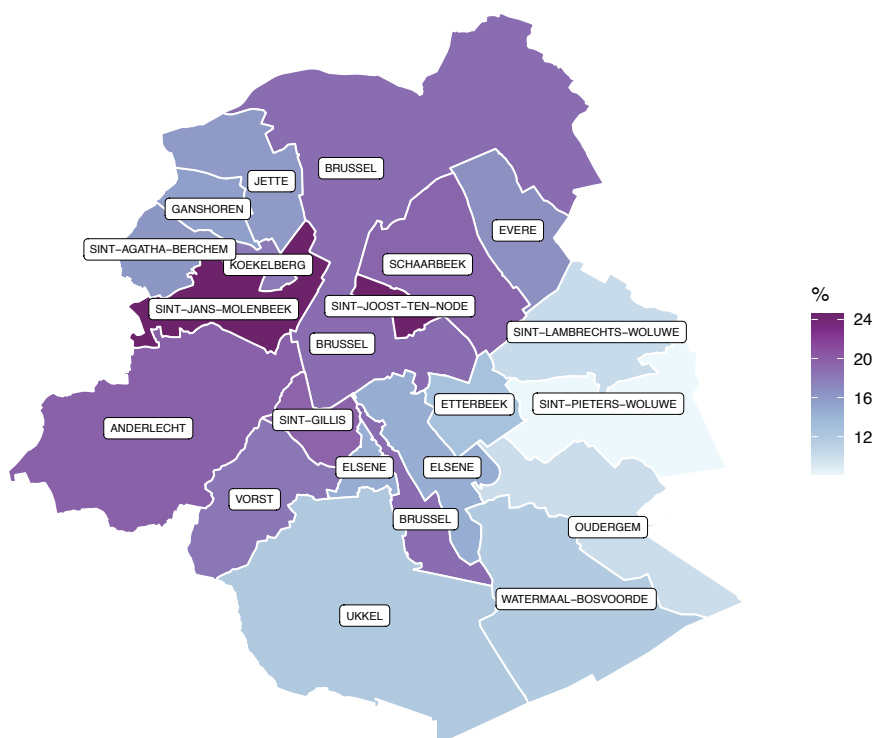
In de projecties van het BISA (2016) over het BHG wordt voorspeld dat de stijgende trend in private huishoudens zich zal verderzetten in de loop van de vijf volgende jaren (+13.250, of +2 %) (BISA, 2016). Dit stemt overeen met de voorspelde bevolkingsgroei. Het aantal éénoudergezinnen gaat de laatste twee decennia jaarlijks omhoog. De komende vijf jaar zal deze evolutie zich verderzetten. In het BHG wordt een stijging verwacht van 64.258 éénoudergezinnen in 2020 naar 66.635 in 2025, wat 11,82% van alle private huishoudens zou representeren. In vergelijking met het Vlaams Gewest (10, 42%) en België (9,91%) zal ook de komende vijf jaar het aandeel alleenstaande ouders beduidend hoger liggen in het BHG in vergelijking met het Vlaams Gewest en met België. Ook het aantal gehuwde koppels met kinderen zal stijgen. Dit laatste is echter niet het geval in het Vlaams Gewest en in België (FPB, 2019b).

2.3. Sociaaleconomische status

Werk

De meest recente gegevens over de werkloosheidsgraad³ van het BHG zijn jaargemiddelden van 2018. De gemiddelde werkloosheidsgraad in 2018 van het BHG bedroeg 17,1% (BISA, 2020e). De werkloosheidsgraad in het BHG is hiermee gedaald tussen 2014 en 2018 van 22,6% naar 17,1%, maar blijft beduidend hoger dan in het Vlaams Gewest (6,4%) en België (9,5%) (BISA, 2020e). De Brusselse werkloosheidsgraad is hoger bij vrouwen dan bij mannen (17,7% tegenover 16,5%).

De werkloosheidsgraad is het hoogste in de gemeenten Sint-Jans-Molenbeek (24,6%) en Sint-Joost-ten-Node (24,6%). Andere gemeenten met een hoge werkloosheidsgraad zijn Anderlecht (19,8%), Sint-Gillis (19,7%), Schaarbeek (19,6%), Brussel (19%), Vorst (18,4%) en Koekelberg (18,1%). De laagste werkloosheidsgraad is te vinden in Sint-Pieters-Woluwe (8,2%), Oudergem (10,1%), Sint-Lambrechts-Woluwe (10,2%), Watermaal-Bosvoorde (11,8%) en Ukkel (12%). De hoogste werkloosheidsgraad (Sint-Jans-Molenbeek en Sint-Joost-ten-Node) is daarmee drie keer zo hoog als de laagste werkloosheidsgraad (Sint-Pieters-Woluwe) (BISA, 2020b).

Figuur 10: Werkloosheidsgraad in de 19 gemeenten (2018)

3. Sinds 2017 worden de personen tewerkgesteld bij de Europese en internationale instellingen tot de werkende bevolking gerekend. Voor 2017 werden deze personen foutief als inactief beschouwd. De werkloosheidsgraad wordt hierdoor tot en met 2016 overschat.

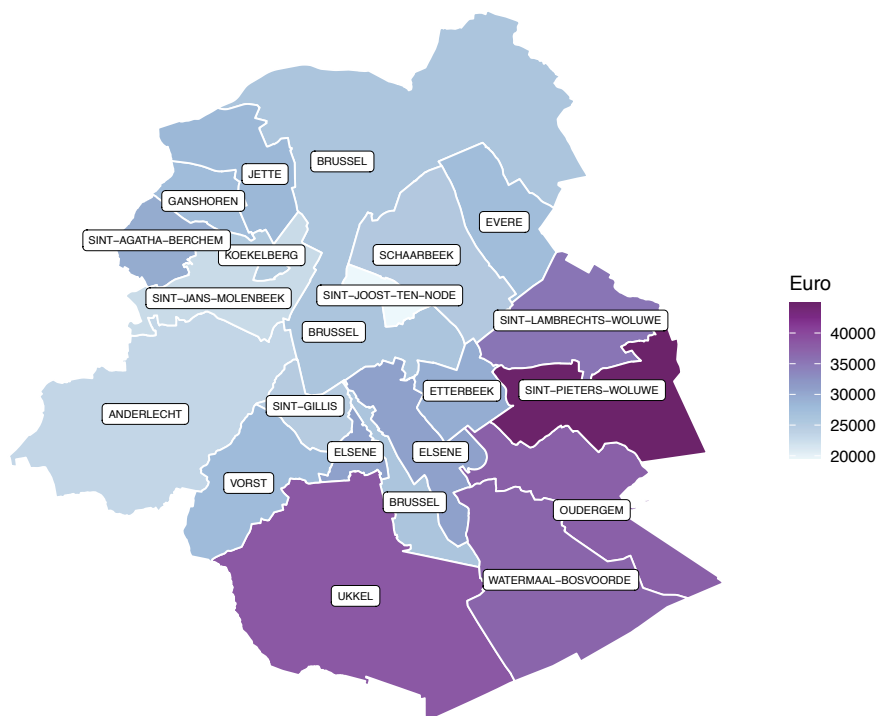
In 2020 leefde er in België 12,3% van de kinderen (0-17) in een huishouden waar niemand betaald werk verrichtte (Eurostat, 2021). Voor het BHG gaat dit over 23,2% van de kinderen, bijna dubbel zoveel als België en meer dan drie keer zoveel als in het Vlaams Gewest (6,5%) (Statbel, z.d.). De werkgelegenheidsgraad⁴ in het BHG in 2019 is laag (56,9%) met een duidelijk genderverschil. De werkgelegenheidsgraad voor vrouwen is 51,8% tegenover 62% voor mannen (BISA, 2020e).

Volgens de meest recente projecties van 2020 zal de werkloosheidsgraad de komende vijf jaar het hoogst blijven in het BHG (13,4% versus 6,4% in het Vlaams Gewest en 8,9% in België), ondanks een algemene daling. Zowel in het BHG als in Vlaanderen wordt verwacht dat de werkgelegenheid zal stijgen, maar in het BHG (61,2%) blijft de werkgelegenheidsgraad lager dan in het Vlaams Gewest (73,8%) en dan in België (69%) (FPB, 2020).

Inkomen

In 2018 bedroeg het gemiddeld totaal netto belastbaar inkomen per aangifte € 28.726. Dit is een stijging ten opzichte van 2015 toen het gemiddeld totaal netto belastbaar inkomen per aangifte nog € 27.449 was, maar nog steeds lager dan het Vlaams Gewest (€ 35.388) en dan in België (€ 33.421) (BISA 2020f). Tussen de verschillende gemeenten blijft er een grote schommeling op gebied van netto belastbaar inkomen te zien, al bleven de gemeenten met de hoogste en laagste inkomens het afgelopen decennium dezelfde.

De laagste gemiddelde inkomens vinden we in de gemeenten Sint-Joost-ten-Node (€ 19.603), Sint-Jans-Molenbeek (€ 22.737) en Anderlecht (€ 23.385). Het gemiddelde inkomen in bijvoorbeeld Sint-Joost-ten-Node ligt bijgevolg 35,3% lager dan in BHG. De hoogste gemiddelde inkomens vinden we in Sint-Pieters-Woluwe (€ 44.948), Ukkel (€ 38.587) en Oudergem (€ 37.693) (BISA, 2020c). Het gemiddelde inkomen in bijvoorbeeld Sint-Pieters-Woluwe ligt 44,9% hoger in vergelijking met het BHG.

Figuur 11: Gemiddeld totaal netto belastbaar inkomen per aangifte in de 19 gemeenten (2018)

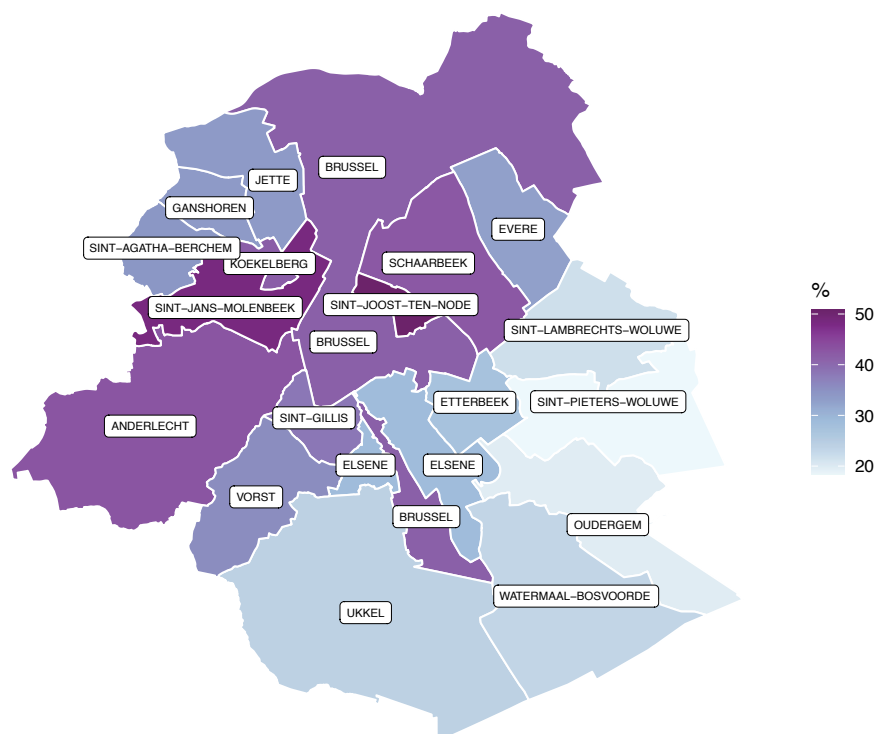
4. De werkgelegenheidsgraad zet de totale werkgelegenheid (van loontrekkenden en zelfstandigen) in een land of regio af ten opzichte van de totale bevolking van 15 tot 64 jaar (Statistiek Vlaanderen, z.d.).

De welvaartsindex⁵ van het BHG is licht gestegen. De kloof tussen de gemeenten met de hoogste en laagste welvaartsindex is evenwel vergroot en de spreiding van de welvaartsindex (van 62,8 - 143,9 in 2015 naar 64,7 - 144,9 in 2018) toont een toenemende ongelijkheid tussen Brusselse gemeenten. De laagste welvaartsindex vinden we terug in Sint-Joost-ten-Node (64,7), Sint-Jans-Molenbeek (72,6) en Anderlecht (80,4). De hoogste welvaartsindex is terug te vinden in de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe (144,9), Ukkel (143,1) en Watermaal-Bosvoorde (141,6) (BISA, 2020f).

Risicograad laag inkomen

Om een inschatting te maken van de risicograad van personen met een laag inkomen⁶, wordt het aantal personen met een equivalent totaal netto belastbaar inkomen onder de risicodrempel van laag inkomen⁷ in acht genomen. In 2018 leefde in het BHG 35,85% van de inwoners uit een privéhuishouden onder de risicodrempel van laag inkomen. Dit cijfer is in vergelijking met 2010 licht gestegen (34,13%). De gemeenten met het hoogste aandeel inwoners uit privéhuishoudens die onder de risicodrempel van laag inkomen leven, zijn Sint-Joost-ten-Node (50,83%), Sint-Jans-Molenbeek (48,65%) en Anderlecht (42,89%). Dit zijn tevens de gemeenten met de hoogste werkloosheidscijfers en laagste inkomens (BISA, 2020b; 2020f).

Sint-Pieters-Woluwe (18,30%), Oudergem (19,74%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (18,59%) hebben het kleinste percentage inwoners onder de risicodrempel van laag inkomen (BISA, 2020g). Dit zijn eveneens de gemeenten met de laagste werkloosheidscijfers. Sint-Pieters-Woluwe en Oudergem zijn daarnaast koplopers voor de gemeenten met de hoogste inkomens (BISA, 2020b; 2020f). Net zoals het geval is voor de gemeenten met het hoogste percentage inwoners onder de risicodrempel van laag inkomen, zijn Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem en Sint-Lambrechts-Woluwe ook de gemeenten die sinds 2010 het laagste aandeel tellen. Echter, is ook hier een lichte stijging gedurende de laatste jaren op te merken (BISA, 2020g).

Figuur 12: Aantal personen met een equivalent totaal netto belastbaar inkomen onder de risicodrempel in de 19 gemeenten (2018)

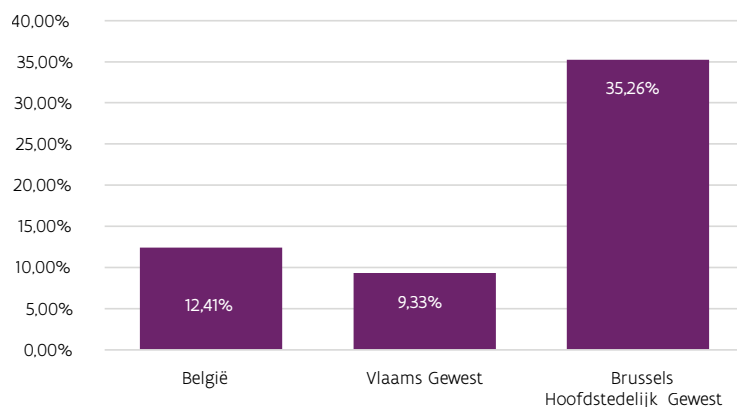
5. Het gemiddeld inkomen per inwoner gelijkstellen met 100.

6. Bij de berekening van de risicograad voor laag inkomen en het daarbij horende aandeel wordt het totaal aantal personen die deel uitmaken van een privéhuishouden in rekening gebracht. Hieronder vallen inwoners uit een collectief huishouden en inwoners met een nul-inkomen niet.

7. De risicodrempel van laag inkomen is gelijk aan 60% van het mediane equivalent totaal netto belastbaar inkomen van de inwoners van België.

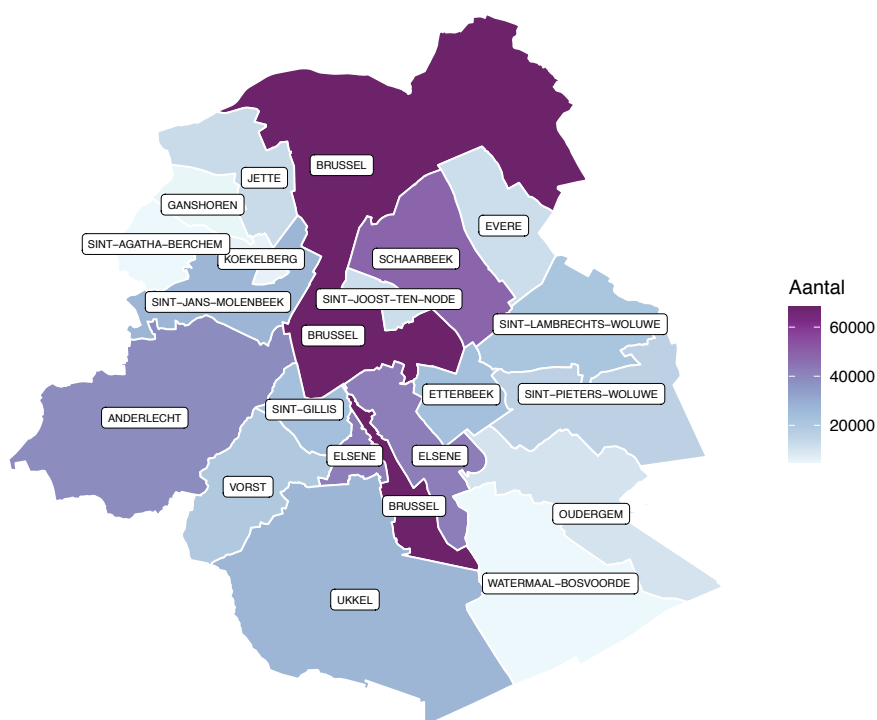
Diversiteit

Op 1 januari 2020 telde het BHG 429.557 personen met een niet-Belgische nationaliteit. Dit komt overeen met 35,26% van de totale bevolking in het BHG. Brussel kan bijgevolg worden gedefinieerd als een internationale stad met een superdiversiteit in vergelijking met het Vlaams Gewest (9,33%) en met België (12,41%). Dit is bovendien een onderschatting omdat heel wat individuen met een niet-Belgische afkomst de Belgische nationaliteit verworven hebben (Vandenbroeck & Geens, 2011). Het grootste aantal niet-Belgen heeft de Franse (15,28%), de Roemeense (10,27%), de Marokkaanse (8,05%) en de Italiaanse (8,01%) nationaliteit (BISA, 2020g).

Figuur 13: Inwoners met niet-Belgische nationaliteit in het BHG, Vlaams Gewest en België (2020)

Het aandeel inwoners met een niet-Belgische nationaliteit ligt in alle gemeenten (ver) boven het niveau van het Vlaams Gewest en België (BISA, 2020g). De gemeenten met het laagste aandeel personen met een niet-Belgische nationaliteit zijn Sint-Agatha-Berchem (20,03%), Watermaal-Bosvoorde (20,09%) en Ganshoren (22,78%). Het grootste aandeel personen met een niet-Belgische nationaliteit vinden we terug in Elsene (49,02%), Etterbeek (48,77%) en Sint-Gillis (48,07%) (BISA, 2020g).

Figuur 14: Inwoners met niet-Belgische nationaliteit in de 19 gemeenten (2020)

Het BHG wordt met andere woorden gekenmerkt door een stijgende superdiversiteit. Het aandeel inwoners met een niet-Belgische nationaliteit in het BHG blijft stijgen (van 33,93% in 2015 naar 35,26% in 2020). Hoewel de meeste Brusselse gemeenten een stijging tussen 1% en 3% ondervonden, kenden Brussel en Watermaal-Bosvoorde een minimale stijging (< 1%). Daarnaast is in Sint-Jans-Molenbeek en Sint-Gillis zelfs een kleine daling van inwoners met een niet-Belgische nationaliteit op te merken (BISA, 2020g).

Een diversiteit aan nationaliteiten vertaalt zicht ook in een diversiteit in taalgebruik aangezien het taalgebruik samenhangt met het sociaal demografisch profiel van haar bevolking. Het Frans blijft veruit de meest gekende taal volgens de Taalbarometer. De kennis van het Nederlands daarentegen kent een systematische daling tussen 2001 en 2018. Een mogelijke verklaring hiervoor is zowel de interne als externe migratie, maar de daling bevindt zich vooral bij Belgen die het Nederlands niet als thuistaal hebben en onderwijs liepen in het Franstalig onderwijs (Janssens, 2018a). Het BHG kent een meertalige realiteit. Het is daarom van belang om aandacht te besteden aan het omgaan met deze talen in het BHG als meertalige stedelijke context (Janssens, 2018b).

2.4. Besluit

Het BHG kent de afgelopen tien jaar, net zoals het Vlaams Gewest en België, een stijging in het bevolkingsaantal en is dichtbevolkter dan ooit. Daarnaast telt het BHG procentueel meer kinderen jonger dan drie en meer kinderen van drie tot en met 11 jaar. Het BHG heeft dan ook een jongere bevolking en dus meer inwoners op vruchtbare leeftijd. Het geboortecijfer in het BHG ligt bijgevolg hoger dan in het Vlaams Gewest en België, maar dit verschilt sterk van gemeente tot gemeente. Toch voorspellen prognoses een daling in het aantal geboorten en in het aantal kinderen van nul tot en met 11 jaar.

Het BHG krijgt te maken met grotere sociale uitdagingen dan het Vlaams Gewest. Ten eerste zijn er meer alleenstaande ouders en leven meer kinderen (0- tot en met 11-jarigen) in een eenoudergezin. Bovendien ligt de werkloosheidsgraad hoger in het BHG, maar zijn er ook tussen de gemeenten onderling (zeer) grote verschillen. Dit heeft als gevolg dat het BHG meer kinderen telt die in een huishouden leven waar niemand betaald werk verricht dan het Vlaams Gewest en dan België. Daarnaast ligt het gemiddeld inkomen in Brussel een stuk onder het nationale en het Vlaamse gemiddelde. Verder is het BHG een internationaal en superdivers gewest met een bijzonder hoog aandeel inwoners met een niet-Belgische nationaliteit. Een laatste en niet te onderschatten uitdaging waar het BHG voor staat, is het verschil tussen de gemeenten onderling, onder meer op gebied van gezinscontext en socio-economische status.

Het is dan ook essentieel om de verschillen binnen het BHG te erkennen en het gewest niet als een uniform of monolithische geheel te beschouwen. De diversiteit binnen het superdiverse BHG en haar gemeenten is een niet te ontkennen realiteit. Zo zijn het veelal de gemeenten met het grootste aantal kinderen, zoals Brussel, Schaarbeek en Anderlecht die ook hoge werkloosheidscijfers vertonen en hoog scoren op de risicograad laag inkomen. Het is mede daarom van groot belang rekening te houden met de eigenheid van de gemeenten in het aanpakken van de uitdagingen op gebied van kinderopvang en opvang voor schoolgaande kinderen. Het is de inzet van dit rapport om daar een stand van zaken van op te maken door ook te kijken naar datgene wat buiten de cijfers valt.

3. Opvang voor baby's en peuters

3.1. Situering

Tot 2014 (voor de inwerkingtreding van het decreet kinderopvang baby's en peuters) werd de Nederlandstalige kinderopvang voor baby's en peuters ingedeeld volgens gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde opvangvoorzieningen. De gesubsidieerde voorzieningen verwezen naar crèches, peupertuinen, lokale diensten voor buurtgerichte opvang, diensten voor onthaalouders en de maison communale d'accueil de l'enfance. Met niet-gesubsidieerde opvangplaatsen werd dan weer verwezen naar de zelfstandige kinderdagverblijven, de zelfstandige onthaalouders en de haltes-gardereries.

Sinds 1 april 2014 identificeert Opgroeien de kinderopvangvoorzieningen niet meer als gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd (of zelfstandige) maar als 'gezinsopvang' of 'groepsopvang' en als 'IKT' (inkomensge-relateerde ouderbijdragen) of 'niet-IKT' (BISA, 2020h). Sinds 1 april 2014 – na de invoering van het nieuwe decreet – moet alle Nederlandstalige kinderopvang vergund zijn door Opgroeien en omvat het de opvang op trap 0 (niet-gesubsidieerd, niet-IKT), trap 1 (een bescheiden basisbedrag aan subsidie, niet-IKT), trap 2 (gesubsidieerd en IKT) en trap 3 (extra subsidie voor het werken met kansengroepen en IKT).

Doorheen dit onderzoek stellen wij trap 0 en trap 1 (voorheen de zelfstandige kinderdagverblijven) gelijk met wat vroeger, en vandaag nog steeds bij ONE, als niet-gesubsidieerd is gedefinieerd. We zijn er ons echter van bewust dat deze groepering nuance verdient. Locaties op trap 1 worden ondergebracht als niet-gesubsidieerd, terwijl zij wel een beperkt basisbedrag ontvangen. Desondanks biedt het hanteren van deze indeling toch de mogelijkheid om vergelijkingen doorheen de tijd en tussen de verschillende vergunningsinstellingen in kaart te brengen. Bovendien is vanaf 2013 het opvangaanbod bij ONE exclusief de kinderdagverblijven van de Europese Gemeenschap en worden de kinderopvangvoorzieningen die zowel door ONE als Opgroeien zijn vergund slechts eenmaal in het totaal meegeteld.

In deze studie presenteren we dus een overzicht van alle trappen, hun opvangaanbod, de daarmee gepaard gaande evoluties, dekkingsgraden enzoverder. Op die manier trachten we een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van het Nederlandstalige en het Franstalige kinderopvanglandschap in het BHG.

3.2. Methodologisch kader

Om informatie te verzamelen van de **kinderopvanginitiatieven op trap 0 en trap 1** werd een telefonische bevraging afgenomen bij verantwoordelijken van opvanglocaties. De bevraging is gebaseerd op die van de vorige cartografiestudie. Dit laat ons toe om de antwoorden van de verschillende studies met elkaar te vergelijken en zicht te krijgen op interessante en belangrijke ontwikkelingen.

In het BHG zijn er in totaal 73 kinderopvanginitiatieven op trap 0 en trap 1. Alle kinderopvanginitiatieven op trap 0 en trap 1 (n=73) werden meerdere malen gecontacteerd tijdens de maand maart 2021. Wanneer niemand bereikbaar was, werd een voicemail achtergelaten. Indien mogelijk werden afspraken vastgelegd om op een later tijdstip terug te bellen. In totaal werden 45 telefonische bevestigingen afgenomen. Drie daarvan bij gezinsopvang, 42 bij groepsopvang. Van de 45 bevestigde kinderopvanginitiatieven zijn er twee zowel bij ONE als Opgroeien vergund⁸. In totaal werden 16 weigeringen genoteerd met telkens een reden van weigering. Twee kinderopvanginitiatieven behoorden niet (meer) tot de steekproef. Als laatste namen tien opvanglocaties, waarvan twee gezinsopvang en acht groepsopvang, niet op of was het niet mogelijk om op het moment dat we ze aan de lijn hadden, de bevraging af te nemen. Dit impliceert dat we iets meer dan 60% van de kinderopvanglocaties konden betrekken, daar we in 2015 ongeveer 90% van de kinderopvanglocaties op trap 0 en trap 1 wisten te bereiken.

Het aanbod en het opnamebeleid van de **kinderopvanginitiatieven op trap 2 en trap 3** werd bevestigd via een combinatie van een online vragenlijst en twee focusgroepen. De online vragenlijst was gebaseerd op de vragenlijst die ook in de cartografiestudie van 2015 werd afgenomen. Er werden 112 vragenlijsten naar groepsopvang en één organisator gezinsopvang via e-mail verzonden. De geadresseerden kregen na de uitnodiging twee herinneringen tijdens de maand april 2021. Persoonlijke uitnodigingen werden verstuurd naar geadresseerden die gedeeltelijk de online vragenlijst hadden ingevuld met de vraag om de vragenlijst te vervolledigen. Indien na deze herinneringen de verantwoordelijken van de opvang nog niet reageerden, werden ze telefonisch herinnerd en werd de vraag gesteld de vragenlijst te vervolledigen tegen 30 april 2021. Heel wat verantwoordelijken hadden het echter bijzonder druk met aanpassingen omwille van de COVID-19 pandemie en konden geen tijd vrijmaken voor het opzoeken van de nodige data en het invullen van de vragenlijst. We kregen 59 antwoorden (waarvan 58 groepsopvang). Dat is beduidend minder dan bij elk van de vorige cartografiestudies (ter vergelijking: in 2015 was de respons nog 89%, nu was die 53%). In de respons zijn wel alle gemeenten vertegenwoordigd met minstens één locatie. Het gaat om 46 locaties op trap 2 en 13 op trap 3⁹.

8. In theorie is het niet mogelijk dat een opvanglocatie vergund is bij zowel Opgroeien als bij ONE. Het is echter wel mogelijk dat de opvanglocaties in een tijdelijke transitiefase zitten, aangezien zolang de ene vergunning niet is afgerond, de andere nog niet ingetrokken kan worden. Een uitzondering hierop zijn het Kinderdagverblijf van Actiris en het Kinderdagverblijf van FOD Buitenlandse Zaken.

9. Er zijn ook voorzieningen op trap 2 die enkele plaatsen op trap 3 hebben. Dit was niet voorzien in de vragenlijst, waardoor de antwoorden minder duidelijk zijn.

De twee focusgroepen vonden plaats begin mei 2021. De diversiteit in de samenstelling van de focusgroep werd bewaard door drie criteria in rekening te brengen. Zo werd (i) de grootte van de organisator, (ii) de dekkinggraad van de gemeente en (iii) gemiddeld inkomen in de gemeente als criteria meegenomen. Door enkele last minute afmeldingen omwille van onvoorziene situaties in de opvang telden de focusgroepen in totaal negen deelnemers. Meerdere participanten waren verantwoordelijk voor meer dan één opvanglocatie. Naast zeven leidinggevenden namen twee directies deel aan de focusgroep. Een organisator gezinsopvang werd gecontacteerd en sloot aan tijdens de eerste focusgroep, maar kon door technische problemen slechts een beperkt deel volgen. Omwille van de COVID-19 pandemie vonden de focusgroepen online plaats. Voor de onlinefocusgroepen werd gebruik gemaakt van MsTeams. Beide focusgroepen werden opgenomen en na afloop getranscribeerd.

Voor de analyse van het **Lokaal Locket Kinderopvang in Brussel** werden verschillende gegevens verzameld en geanalyseerd. Voor de analyse van gezinnen die een aanvraag voor Nederlandstalige kinderopvang deden bij het Lokaal Locket is gebruikt gemaakt van een geanonimiseerde 'foto' van de verzamelde data van het Lokaal Locket op 8 maart 2021. De data bevatten alle geregistreerde kinderopvangaanvragen van 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020 en hun status op 8 maart 2021 (N=5.209). Voor de kwantitatieve analyse werd gebruik gemaakt van univariate, bivariate en multivariate analyses met het softwarepakket SPSS. Wanneer we door middel van binaire logistische regressie op zoek gaan naar de kenmerken die de waarschijnlijkheid op een plaats bepalen, verdwijnen de hoofdeffecten per kenmerk en kunnen we de unieke effecten van de kenmerken achterhalen. Bij de logistische regressie kijken we hiervoor naar de odds ratio¹⁰. Dit stelt ons in staat te analyseren welke gezinnen systematisch en proportioneel vaker een plaats toegewezen krijgen.

Voor het in kaart brengen van de **onvervulde noden** en het contacteren van gezinnen die een aanvraag voor Nederlandstalige kinderopvang indienden bij het Lokaal Locket, maar op de gewenste startdatum nog geen plaats hadden, werd gebruikt gemaakt van de data van het Lokaal Locket. Een export van deze database op datum van 8 maart 2021 werd ons bezorgd. Deze export bevat alle geregistreerde kinderopvangaanvragen van 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020 en hun huidige status op 8 maart 2021. Door de dynamische database van het Lokaal Locket en de tijd die tussen de eerste export zat, voor een kwantitatieve analyse van de aanvragers, werd een tweede export specifiek voor de onvervulde noden op datum van 21 april 2021 uitgevoerd. Een verschuiving tussen de onvervulde noden is hierdoor op te merken omdat aan het begin van elke maand een voorstel kan worden gedaan aan ouders, ouders hun aanvraag kunnen annuleren enzoverder.

In totaal waren er 187 dossiers met onvervulde noden. Dit zijn ouders die op 21 april 2021 een gewenste startdatum hebben die in het verleden ligt of in de zeer nabije toekomst (mei, juni 2021). Uit de 187 onvervulde noden die op woensdag 21 april 2021 in de database van het Lokaal Locket stonden, waren er 57 aanvragers zonder mailadres (ze werden wellicht toegevoegd door een toeleider) en drie mailadressen in de lijst die tweemaal voorkwamen (ouders die een tweeling registreerden of twee kinderen tegelijk). Hierdoor komt het totaal aantal aanvragers met onvervulde noden op 128. Er waren 96 aanvragen 'in behandeling' en 32 aanvragen 'geannuleerd'. In totaal zijn 45 (van de 96) telefonische bevestigingen afgenomen bij ouders met een aanvraag 'in behandeling'. Aangezien sommige telefonisch werden gecontacteerd na begin mei (het moment van de plaatsverdeling bij Nederlandstalige kinderopvanginitiatieven) is het mogelijk dat sommige ouders intussen toch een plaats hebben. De telefoongesprekken werden gevoerd met 11 vaders en 34 moeders. 33 bevestigingen werden afgenomen in het Frans, zeven in het Nederlands en vijf in het Engels.

10. De odds ratio is de exponent ($\exp(B)$) en geeft de verandering in kans die ontstaat door de verandering in de predictor.

Aan de hand van semigestructureerde interviews werden negen **intermediaire partners** bevestigd over de samenwerking met het Lokaal Loket. Tien organisaties, zowel intermediaire partners als toeleiders¹¹, werden via mail gecontacteerd met de vraag tot deelname aan het onderzoek. Na de herinneringsmail werd telefonisch contact opgenomen met de organisaties waarvan een reactie uitbleef. De semigestructureerde interviews vonden plaats tussen midden april en begin mei 2021. Alle interviews vonden online plaats via MsTeams. Van de 10 vooropgestelde organisaties namen vijf organisaties, waarbij soms meerdere professionals per organisatie, deel aan het onderzoek:

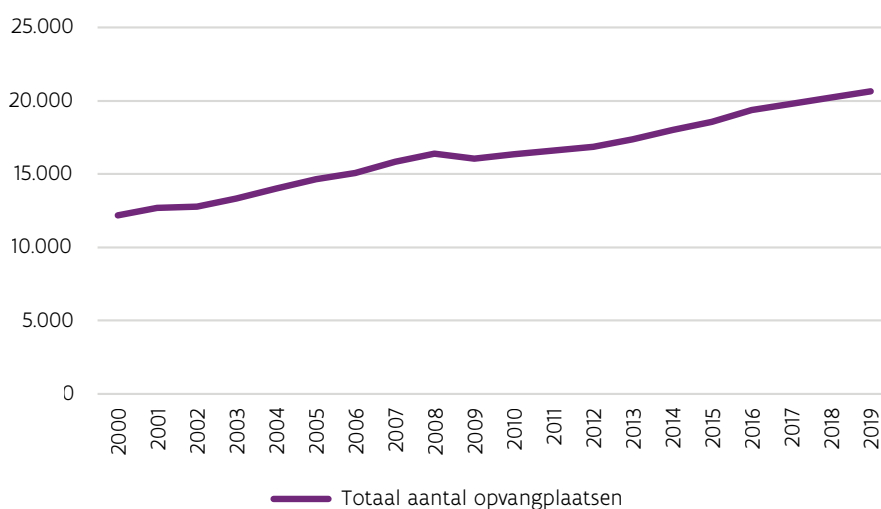
- Voor Opgroeien dat aanspreekpunt is voor alle (aanstaande) ouders met jonge kinderen namen drie verpleegkundigen deel, waarvan twee tewerkgesteld in Brussel-Noord en één in Molenbeek.
- Voor het Integratie en Inburgering Brussel (BON), dat mensen met een buitenlandse origine met een minimum verblijfstatuut van drie maanden onthaalt, nam een trajectbegeleidster en een verantwoordelijke voor Werving en Oriëntatie deel.
- Voor de vzw NASCI die ondersteuning aanbiedt aan moeders met kinderen die het bijzonder moeilijk hebben en vaak nergens terecht kunnen, nam een stafmedewerker deel.
- Voor Wiegwijs, dat preventieve gezinsondersteuning geeft aan ouders van jonge kinderen op het vlak van gezondheid, zorg en opvoeding nam een medewerker van hun Brussels inloopteam deel.
- Voor Kind- en OuderActiviteiten voor Lokale Armoedebestrijding (KOALA) dat als doel heeft ouders en kinderen samen te brengen binnen een geïntegreerd aanbod van ontmoeting, themagerichte groepsactiviteiten, taalstimulering/oefenkansen Nederlands en kinderopvang namen twee medewerkers plaats waarvan één iemand tewerkgesteld in Brussel-Stad en één iemand in Schaarbeek

11. Intermediaire partners hebben een samenwerking met het Lokaal Loket. Zij hebben een persoonlijke login waardoor zij kinderopvangvragen kunnen registreren en opvolgen.

3.3. De Brusselse kinderopvang voor baby's en peuters

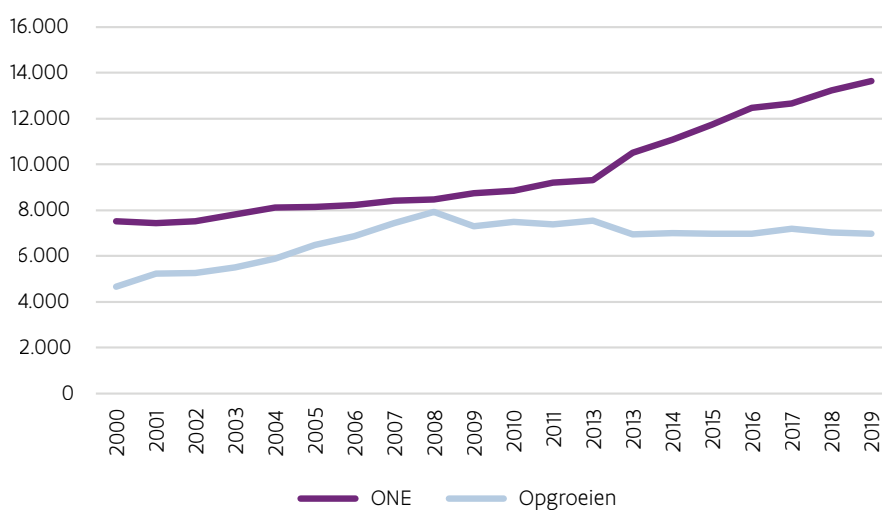
Evolutie van het opvangaanbod in Brussel¹²

Het aantal gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde plaatsen in de vergunde opvangvoorzieningen in het BHG groeide gestaag van 12.192 plaatsen in 2000 naar 20.627 plaatsen in 2019 (BISA, 2020h).

Figuur 15: Evolutie (2000–2019) van het totaal aantal opvangplaatsen in het BHG (Bisa, 2020h)

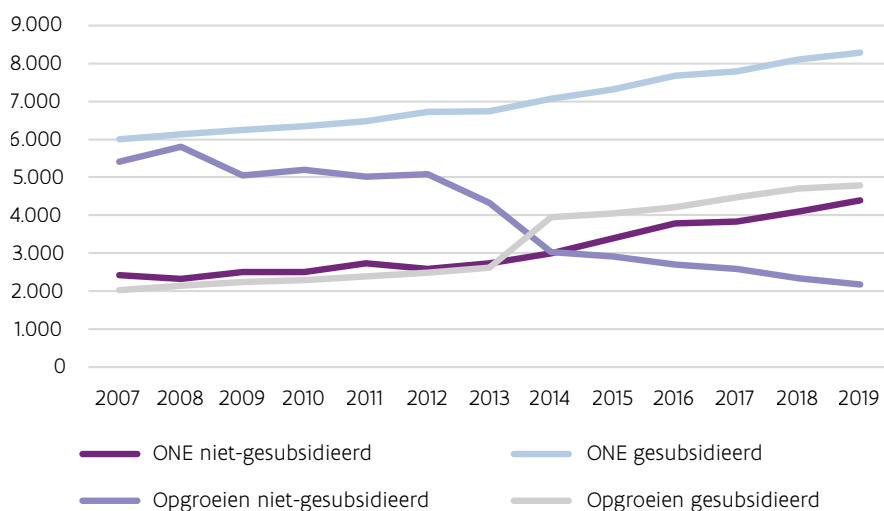
Zowel bij ONE als bij Opgroeien is een stijging in het aantal plaatsen in de periode 2000 tot 2019. Bij ONE steeg het aantal plaatsen van 7.528 in 2000 naar 13.647 in 2019. De opvangplaatsen bij ONE kenden tussen 2013 en 2016 een grote stijging, gevolgd door een stagnering en opnieuw een stijging vanaf 2018. Aan Nederlandstalige kant, vergunde Opgroeien in 2000 4.664 plaatsen en 6.980 in 2019 (BISA, 2020h; ONE, 2020).

Figuur 16: Evolutie (2000–2019) opvangplaatsen ONE en Opgroeien (Bisa, 2020h; ONE, 2020)

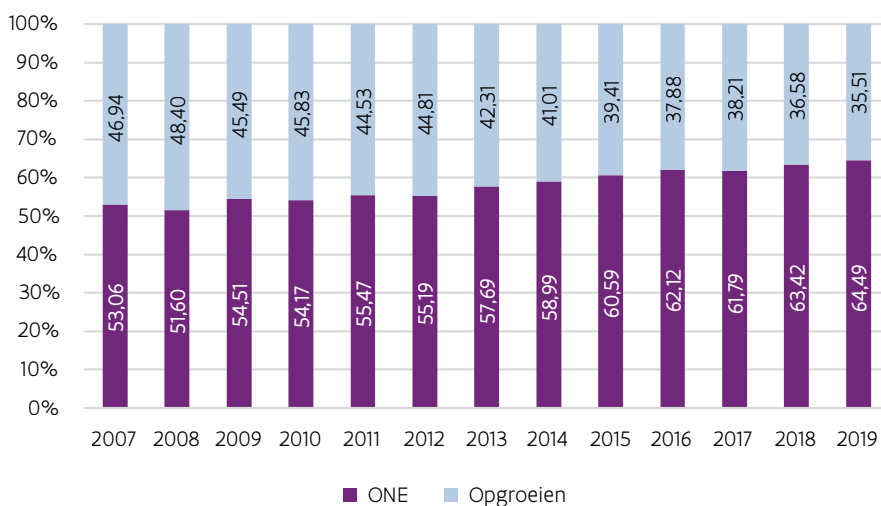
12. De evolutie van het aantal plaatsen vergelijken voor het decreet en na het decreet vraagt enige voorzichtigheid aangezien een 'plaats' een andere invulling gekregen heeft. De opvangvoorzieningen die ruimte hadden, hebben een hoger aantal vergunde plaatsen gekregen met de invoering van het nieuwe decreet.

Bij ONE is er een stijging van de gesubsidieerde, zowel als van de niet-gesubsidieerde plaatsen. Bij Opgroeien zien we een stijging van het aantal gesubsidieerde plaatsen (BISA, 2020h; ONE, 2020; Opgroeien, z.d.). Tegelijkertijd zien we een aanzienlijke daling van het aantal niet-gesubsidieerde opvangplaatsen, vergund door Opgroeien. Deze daling is onder meer te verklaren door de overstap van de 778 niet-gesubsidieerde plaatsen van de Europese Gemeenschap (en dus van Opgroeien naar ONE) en door de strengere taalvoorwaarden die vanaf 2014 werden gehanteerd, met een overgangsperiode tot 31 maart 2017.

Figuur 17: Evolutie (2007–2019) opvangplaatsen ONE en Opgroeien gesubsidieerd / niet-gesubsidieerd (BISA, 2020h; ONE, 2020; Opgroeien, z.d.)¹³

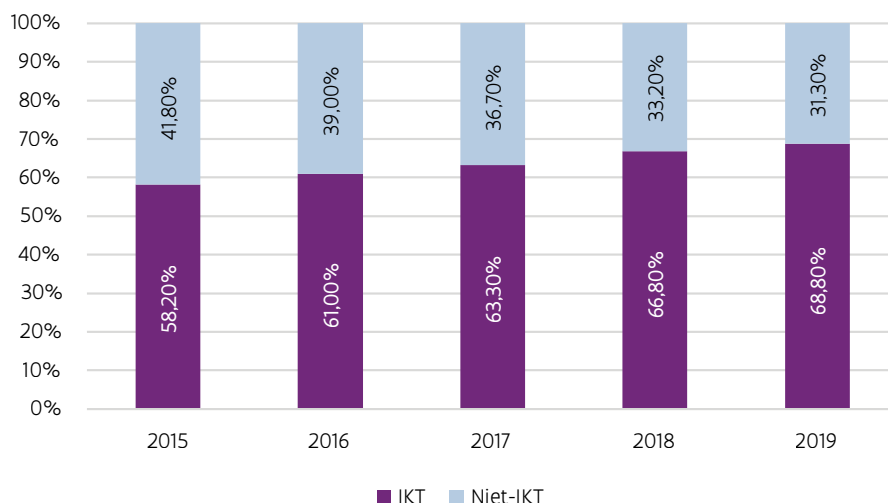
Dit zorgt voor de volgende evolutieve verhouding in het aantal opvangplaatsen tussen ONE en Opgroeien:

Figuur 18: Verhouding (2007-2019) aantal opvangplaatsen ONE - Opgroeien (BISA 2020h; ONE,2020)

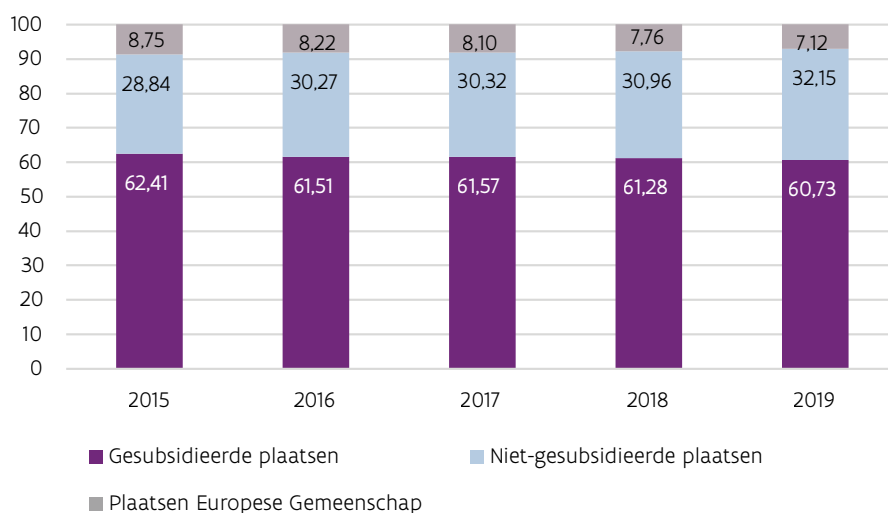
¹³De decreetwijziging van 2014 bracht een andere registratie en benaming met zich mee waardoor het lijkt alsof er een grotere stijging is dan in realiteit het geval is. Bovendien was er een overstap van 778 niet-gesubsidieerde plaatsen van de Europese Gemeenschap.

Wat betreft de evolutie van IKT en niet-IKT opvangplaatsen, vergund door Opgroeien, is er een stijging in het aantal IKT-plaatsen. In 2015 waren er 4.050 IKT-plaatsen terwijl er in 2019 al 4.789 waren. In 2015 betroffen de IKT-plaatsen 58,2% terwijl dit in 2019 gestegen is tot 68,80% (BISA, 2020; Vandenbroeck & Bauters, 2016). Dit impliceert een stijging van 10%.

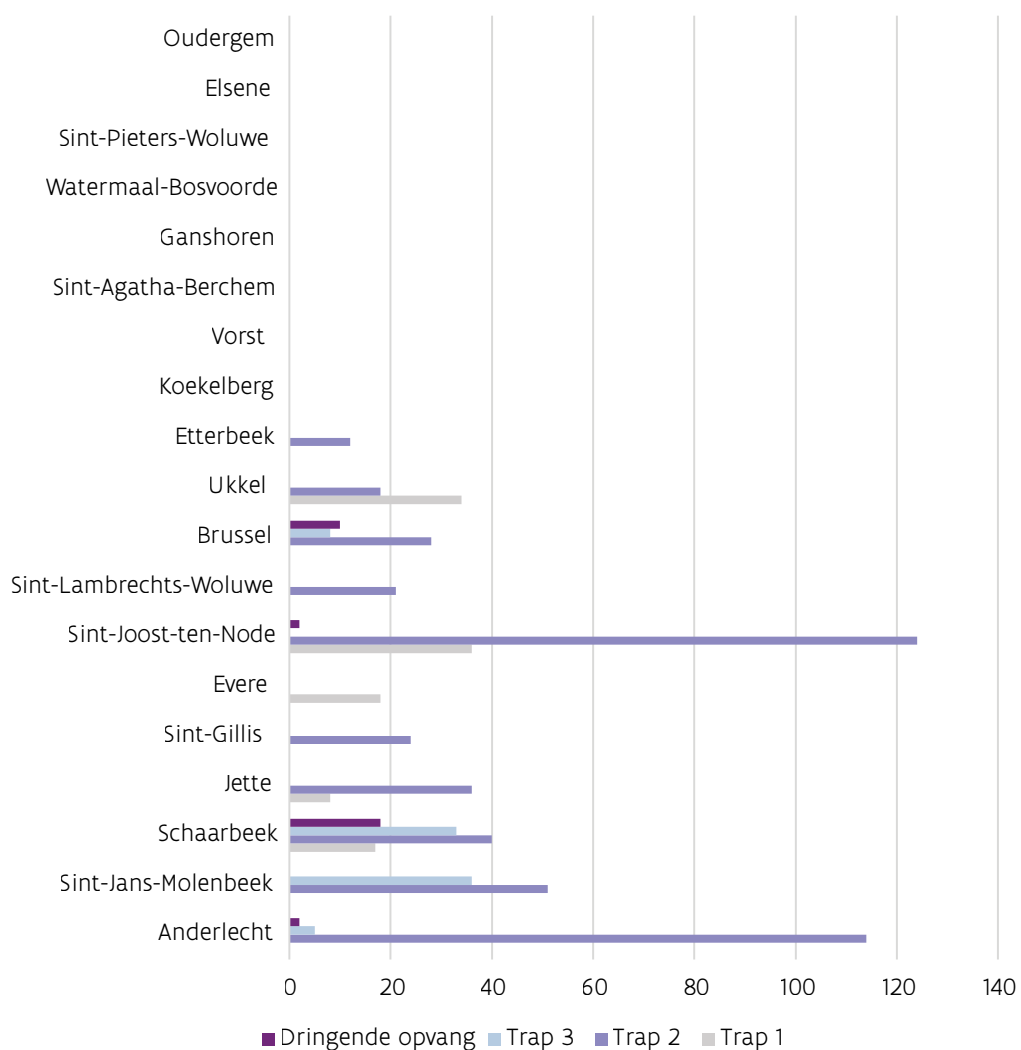
Figuur 19: Verhouding (2015–2019) aantal opvangplaatsen IKT en niet-IKT vergund door Opgroeien (Opgroeien, z.d.)

Hoewel het aandeel IKT-plaatsen een stijging kent in vergelijking met 2015, is dit niet het geval voor de opvangplaatsen volgens inkomenstarief bij ONE (de gesubsidieerde plaatsen exclusief de plaatsen van de Europese Gemeenschap). In 2015 representeerden deze nog 62,41% van alle opvangplaatsen. In 2019 is dit gezakt tot 60,73% van de gesubsidieerde plaatsen (One, 2020).

Figuur 20: Verhouding (2015–2019) aantal opvangplaatsen gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd bij ONE (One, 2020)

Sinds 2016 vond op trap 1, trap 2 en trap 3 een capaciteitsuitbreiding plaats alsook een uitbreiding van het aantal plaatsen voor dringende opvang. Trap 1 breidde uit met 113 plaatsen in de gemeenten Schaarbeek (+17), Ukkel (+34), Evere (+18), Jette (+8) en Sint-Joost-ten-Node (+36). Op trap 2 werden 487 nieuwe plaatsen gecreëerd in Etterbeek (+12), Sint-Joost-ten-Node (+124), Jette (+36), Sint-Jans-Molenbeek (+51), Brussel (+28), Sint-Gillis (+24), Sint-Lambrechts-Woluwe (+21), Anderlecht (+114), Schaarbeek (+40), Ukkel (+18) en het BHG (+19). De uitbreiding voor het BHG was voor de Dienst voor Onthaalouders die onthaalouders heeft in verschillende gemeenten. De capaciteit van trap 3 werd vergroot met 82 plaatsen verspreid over Brussel (+8), Schaarbeek (+33), Anderlecht (+5) en Sint-Jans-Molenbeek (+36). Daarbovenop werden in totaal 32 plaatsen voor dringende opvang gecreëerd in Sint-Joost-ten-Node (+2), Schaarbeek (+18), Brussel (+10) en Anderlecht (+2) (VGC, 2021). Als laatste zijn capaciteitsuitbreidingen eveneens mogelijk door een investering van eigen of externe middelen door de organisatie zelf.

Figuur 21: Gerealiseerde uitbreiding (2015-2021) van het aantal opvangplaatsen (VGC, 2021)

Uitbreiding van het opvangaanbod in Brussel

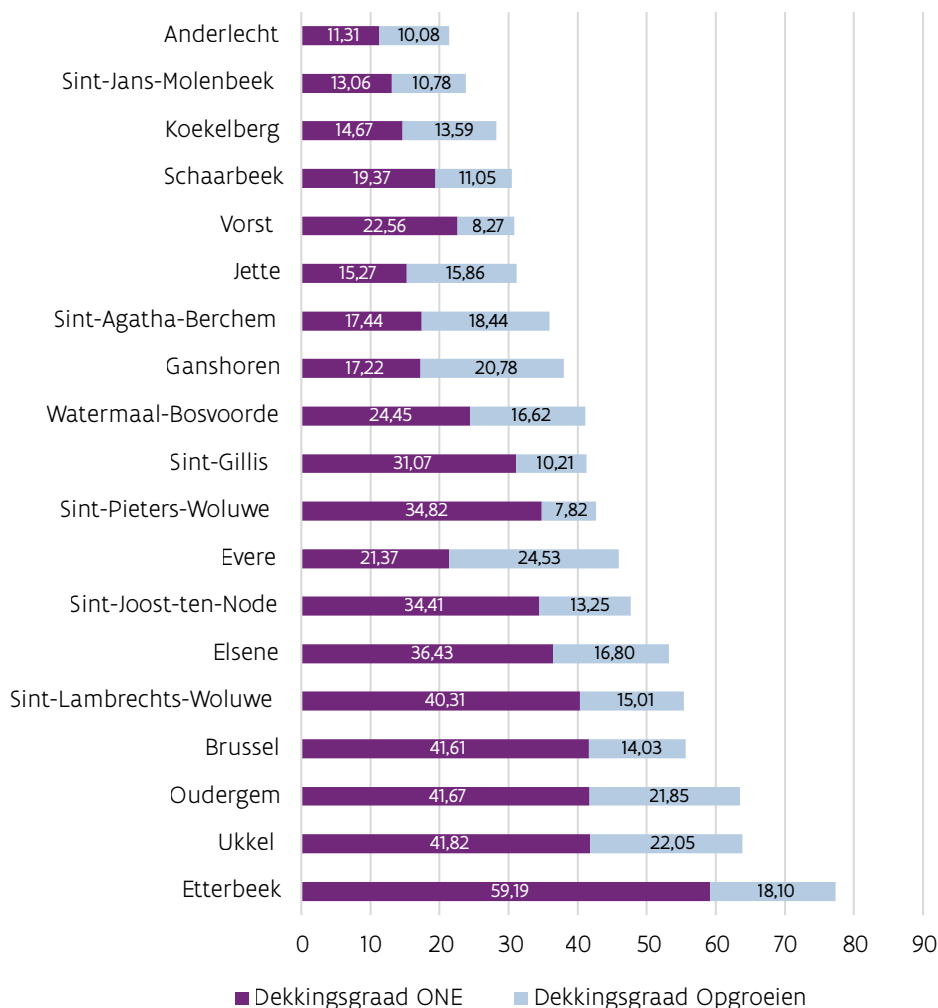
In februari 2021 lanceerde de VGC samen met Opgroeien een oproep voor capaciteitsuitbreiding van kinderopvangplaatsen voor baby's en peuters (VGC, z.d.). Het gaat om 248 bijkomende plaatsen met inkomenstarief in de gezinsopvang en groepsopvang in het BHG die tussen 2021 en 2024 gerealiseerd zullen worden en dus voorzien zijn voor de hele legislatuur. Van de 248 plaatsen ontvangen 100 bestaande plaatsen voortaan de subsidie inkomenstarief en 148 nieuwe plaatsen kunnen worden opgestart (Opgroeien, 2021). De capaciteitsuitbreiding voor plaatsen met inkomenstarief bevinden zich in de volgende gemeenten: Elsene (+74), Vorst (+45), Sint-Jans-Molenbeek (+39), Sint-Gillis (+34), Etterbeek (+29), Schaarbeek (+12), Anderlecht (+14) en Sint-Joost-ten-Node (+1). Daarbovenop engageerde de VGC zich om middelen die vrijkomen opnieuw te investeren in nieuwe plaatsen. (Opgroeien, 2021).

De oproep van februari 2021 richtte zich op plaatsen met inkomenstarief (subsidietrap T2A) en biedt de mogelijkheid om nieuwe plaatsen te creëren alsook een omschakeling van bestaande plaatsen van trap 0 (zonder subsidie) en trap 1 (basissubsidie) naar trap 2 (subsidie inkomenstarief) te realiseren. Voor het toekennen van plaatsen wordt gewerkt met een puntensysteem dat regionale kenmerken (zoals dekingsgraad) en organisatorische kenmerken (bijvoorbeeld kwaliteitsvol ouderbeleid, proactief opnamebeleid) in rekening brengt (Opgroeien, 2021; VGC, z.d.).

Het opvangaanbod in Brussel

Op 31 december 2019 telde het BHG 20.609 plaatsen in de vergunde opvangvoorzieningen voor 50.045 kinderen jonger dan drie jaar. Dit resulteerde in 13.647 vergunde opvangplaatsen bij ONE en 6.962 opvangplaatsen bij Kind & Gezin. Van de 13.647 vergunde opvangplaatsen bij ONE, zijn er 972 voorbehouden voor de Europese Gemeenschap¹⁴, 8.288 gesubsidieerd en 4.387 niet-gesubsidieerd. Van de 6.962 opvangplaatsen bij Kind & Gezin zijn er 4.789 gesubsidieerd en 2.173 niet-gesubsidieerd.

In 2019 bedroeg de totale dekkingsgraad (aantal plaatsen vergund door Opgroeien of door ONE gedeeld door aantal kinderen x 100) in het BHG 41,18% (BISA, 2020h). In vergelijking met de vorige cartografie-studies is de dekkingsgraad gestegen met meer dan 10%: 33,05% in 2010 en 30,94% in 2015 (BISA, 2020h; Vandenbroeck & Bauters, 2016). Het is echter van belang te vermelden dat de stijging van de dekkingsgraad ook te wijten is aan de daling van de nataliteit tussen 2015 en 2019.

Figuur 22: Dekkingsgraad (2019) Opgroeien en ONE per gemeente (ONE, 2020; BISA, 2020h)¹⁵

14. Sinds 1 januari 2013 fungeert ONE als erkenningsinstelling voor de opvangvoorzieningen van de Europese Gemeenschap in plaats van Kind & Gezin.

15. In de teller staan het aantal opvangplaatsen vergund door Opgroeien en ONE per gemeente. In de noemer staan het aantal kinderen jonger dan drie jaar per gemeente.

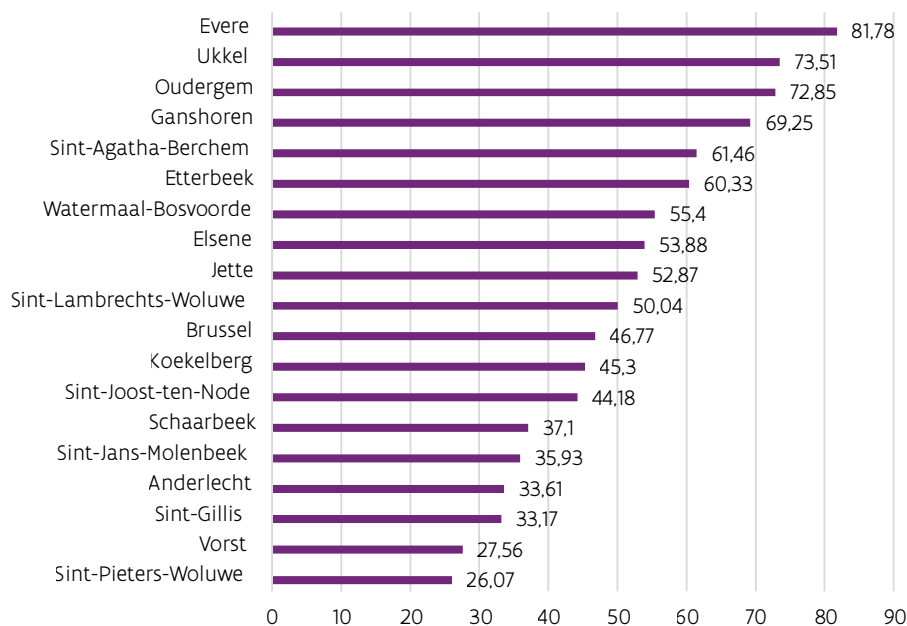
De dekkingsgraden vertonen een grote differentiatie tussen de Brusselse gemeenten onderling. In Anderlecht (21,39%), Sint-Jans-Molenbeek (23,84%) en Koekelberg (28,26%) ligt de dekkingsgraad het laagst, net zoals in 2015. Het is wel zo dat de dekkingsgraden de afgelopen vijf jaar stegen. Desondanks blijven ze laag (BISA, 2020; Vandenbroeck & Bauters, 2016). Koekelberg en Sint-Jans-Molenbeek zijn wel de gemeenten met de hoogste bruto geboortecijfers. Bovendien hebben deze gemeenten ook het grootste aandeel kinderen jonger dan drie (BISA, 2020a; 2020c).

Net als in 2015, bevindt de hoogste dekkingsgraad zich in Oudergem (63,52%), Etterbeek (77,29%) en Ukkel (63,88%). De dekkingsgraad van Sint-Joost-ten-Node is het meest opvallend. In 2015 positioneerde Sint-Joost-ten-Node zich bij de vier gemeenten met de laagste dekkingsgraad, met een dekkingsgraad van 20%, in 2019 was de dekkingsgraad 47,67%, wat meer dan het dubbele is (BISA, 2020; Vandenbroeck & Bauters, 2016). Zowel aan de kant van ONE als Opgroeien steeg het aantal opvangplaatsen. Bij ONE vermeerderden de plaatsen met 139: van 266 naar 405, bij Opgroeien was de stijging nog groter en vervijfvoudigden de plaatsen van 31 naar 156. Ook het aantal opvangvoorzieningen steeg. In 2015 vergunde Opgroeien één opvanglocatie in Sint-Joost-ten-Node terwijl er dat vier waren in 2019. De locaties vergund door ONE stegen van 11 in 2015 naar 15 in 2019 (BISA, 2020h; ONE, 2020).

Het Nederlandstalige opvangaanbod in Brussel

In 2019 vergunde Opgroeien 6.962 opvangplaatsen in het BHG (Opgroeien, z.d). Rekening houdend met de Brusselnorm, die stelt dat de Vlaamse Gemeenschap een Nederlandstalige dienstverlening voorziet voor 30% van de Brusselse kinderen jonger dan drie jaar, bekomen we een dekkingsgraad¹⁶ van 46,37% (BISA, 2020h). Dit is een stijging ten aanzien van 2015, waar de dekkingsgraad nog 43,62% bedroeg (Vandenbroeck & Bauters, 2016). Het is echter zo dat niet elke gemeente een soortgelijke dekkingsgraad heeft: Sint-Pieters-Woluwe (26,07%) en Vorst (27,56%) behalen zelfs de Barcelonanorm van 33% niet. Anderlecht en Sint-Gillis behalen deze norm net, met een dekkingsgraad van respectievelijk 33,59% en 33,17%.

De dekkingsgraden op gemeenteniveau, rekening houdend met de Brusselnorm, liggen het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (26,07%), Vorst (27,56%), Sint-Gillis (33,17%) en Anderlecht (33,61%). De hoogste dekkingsgraad is terug te vinden in Oudergem (72,85%) Evere (81,78%) en Ukkel (73,51%) (BISA, 2020; 2020a).

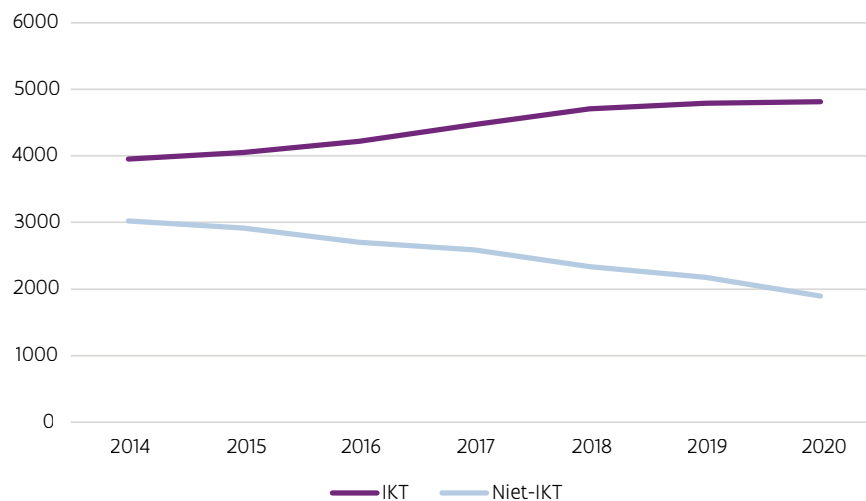

Figuur 23: Dekkingsgraad (2019) opvangaanbod Opgroeien ten opzichte van de Brusselnorm (BISA, 2020; 2020a)¹⁷

16. De dekkingsgraad die hier wordt gehanteerd, betreft het Nederlandstalige aanbod, namelijk de plaatsen die door Opgroeien worden vergund.

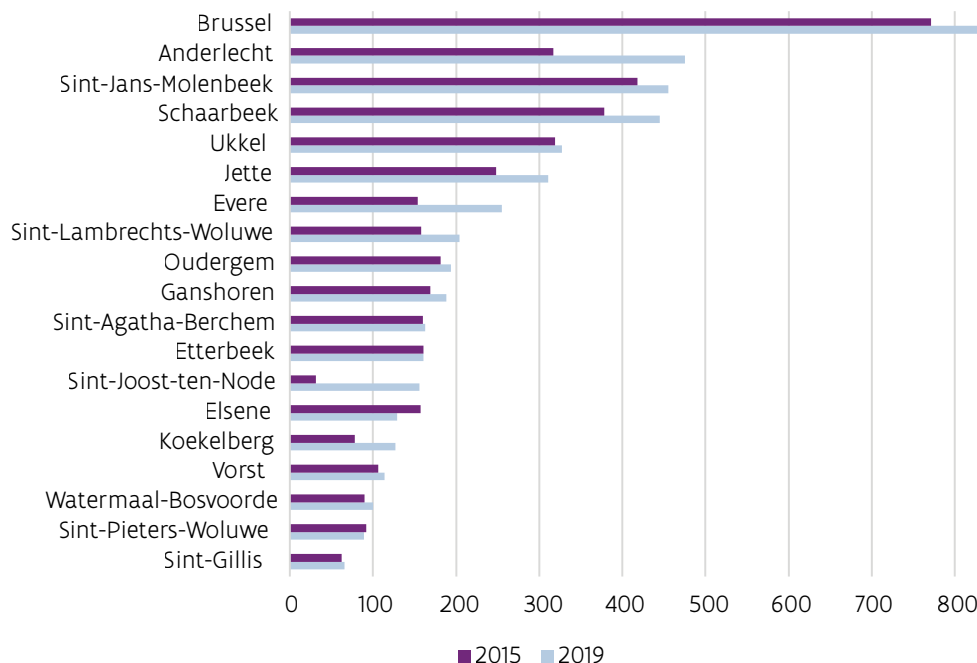
17. In de teller staan het aantal opvangplaatsen vergund door Opgroeien per gemeente. In de noemer vindt u de 30% (Brusselnorm) van het aantal kinderen

In 2019 waren er respectievelijk 4.789 IKT-opvangplaatsen vergund door Opgroeien en 2.173 niet-IKT-opvangplaatsen. Ter vergelijking, in 2015 telde het BHG 4.050 plaatsen met IKT en 2.914 plaatsen zonder IKT. In 2015 was 58,20% van de plaatsen IKT, in 2019 liep dit op tot 68,79%. Sinds 2014 stijgt het aantal plaatsen met IKT in het BHG terwijl de plaatsen niet-IKT een dalende trend kennen (Opgroeien, z.d.; Vandenbroeck & Bauters, 2016).

Figuur 24: Evolutie (2014-2020) IKT en niet-IKT plaatsen (Opgroeien, z.d.)

Het aantal plaatsen steeg het meest in volgende gemeenten: Anderlecht (+162), Evere (+101) en Sint-Joost-ten-Node (+125). De plaatsen daalden in Sint-Agatha-Berchem (-17), Elsene (-28) en Sint-Pieters-Woluwe (-3). Procentueel is de stijging het grootst in Evere (39,61%), Vorst (38,6%), Sint-Joost-ten-Node (80,13%) en Koekelberg (38,58%) (BISA, 2020h).

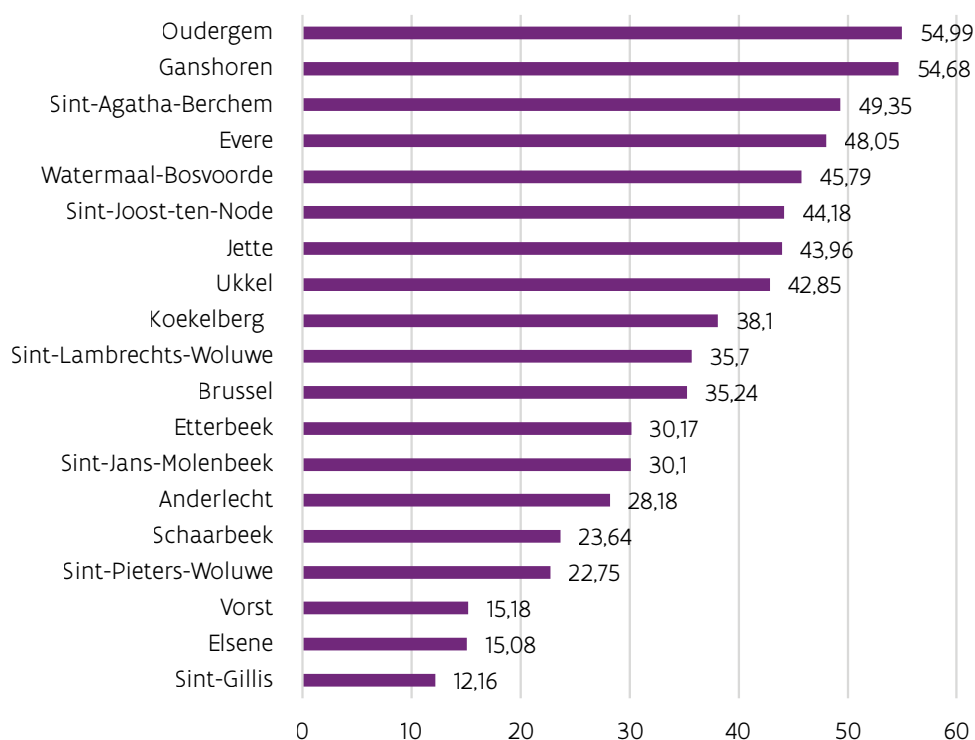
Figuur 25: Aantal opvangplaatsen Opgroeien (2015-2019) met inkomenstarief per gemeente (BISA, 2020h)

Het percentage opvangplaatsen met IKT ligt het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (100%), Sint-Pieters-Woluwe (87,25%), Koekelberg (84,11%), Anderlecht (83,91%) en Jette (83,16%). Sint-Joost-ten-Node, Koekelberg en Anderlecht zijn ook de gemeenten met de hoogste werkloosheidscijfers. Bovendien is het inkomen het laagst in Sint-Joost-ten-Node en Anderlecht, alsook tellen deze gemeenten het hoogste percentage inwoners uit privéhuishoudens die onder de risicodrempel van laag inkomen leven (BISA, 2020a; 2020b; 2020c; 2020e; 2020f)

Het percentage IKT-plaatsen is het laagst in Vorst, (55,07%), Etterbeek (50%), Sint-Gillis (36,67%) en Elsene (27,98%). Wat echter opvallend, en verontrustend is, is dat Sint-Gillis een van de gemeenten met een hoge werkloosheidsgraad is. Het aantal plaatsen met inkomenstarief ligt het hoogst in Brussel (831), Anderlecht (475) en Sint-Jans-Molenbeek (455), terwijl in Sint-Gillis (66), Sint-Pieters-Woluwe (89) en Watermaal-Bosvoorde (100) dit aantal laagst is (BISA, 2020h; Opgroeien, z.d).

In 2015 was er een tekort aan plaatsen met inkomenstarief. Er waren 4.050 plaatsen met een dekkingsgraad van 25,21% (Vandenbroeck & Bauters, 2016). Nu zit het BHG nog steeds (net) onder de Barcelonanorm, met een tekort van 166 plaatsen en een dekkingsgraad van 31,9% (rekening houdend met de Brusselnorm) (BISA, 2020a; 2020b).

In 2019 waren er 4.789 Nederlandstalige opvangplaatsen met IKT in het BHG. Met een dekkingsgraad van 31,9% - wat nog beneden de Europese Barcelonanorm ligt – is dit een stijging van bijna 7%¹⁸ in vergelijking met 2015 (BISA, 2020a; Vandenbroeck & Bauters, 2016). Er is echter wel nog steeds een groot verschil in dekkingsgraad tussen de verschillende Brusselse gemeenten onderling. De dekkingsgraden met IKT is het laagst in Sint-Gillis (12,16%), Elsene (15,08%), Vorst (15,18%), Sint-Pieters-Woluwe (22,75%) en Schaarbeek (23,64%). Sint-Gillis, Vorst, Elsene en Schaarbeek zijn bovendien gemeenten met een hoge werkloosheidsgraad. In 2015 was Sint-Joost-ten-Node de gemeente met de laagste dekkingsgraad met IKT (7,56%), terwijl deze gemeente in 2019 een dekkingsgraad van 44,18% heeft. Ook Evere en Koekelberg kennen in vergelijking met 2015 een hogere dekkingsgraad, deze stegen respectievelijk van 28,92% naar 48,04% en van 20,63% naar 38,1%. De dekkingsgraden met IKT zijn het hoogst in Oudergem (54,99%), Ganshoren (54,68%) en Sint-Agatha-Berchem (49,35%), zoals ook het geval was in 2015 (BISA, 2020h).

Figuur 26: Dekkingsgraad (2019) met IKT per gemeente ten opzichte van de Brusselnorm (Bisa, 2020h)¹⁹

In de periode tussen 2015 en 2020 kende het BHG in totaal 51 starters (waarvan 20 IKT-locaties) en 81 stoppers (waarvan 19 IKT-locaties) verspreid over verschillende gemeenten (Anderlecht, Brussel, Elsene, Ganshoren, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Jans-Molenbeek, Vorst en Watermaal-Bosvoorde) (Opgroeien, z.d.).

18. %- (procentpunt) is een punt op een procentschaal en is een absolute grootte. Een procentpunt wordt gebruikt om een absoluut verschil aan te geven tussen waarden die in procent worden uitgedrukt.

19. In de teller vindt u het aantal opvangplaatsen met IKT vergund door Opgroeien per gemeente. In de noemer het aantal kinderen jonger dan drie jaar in het BHG per gemeente, rekening houdend met de Brusselnorm.

Tussenbesluit

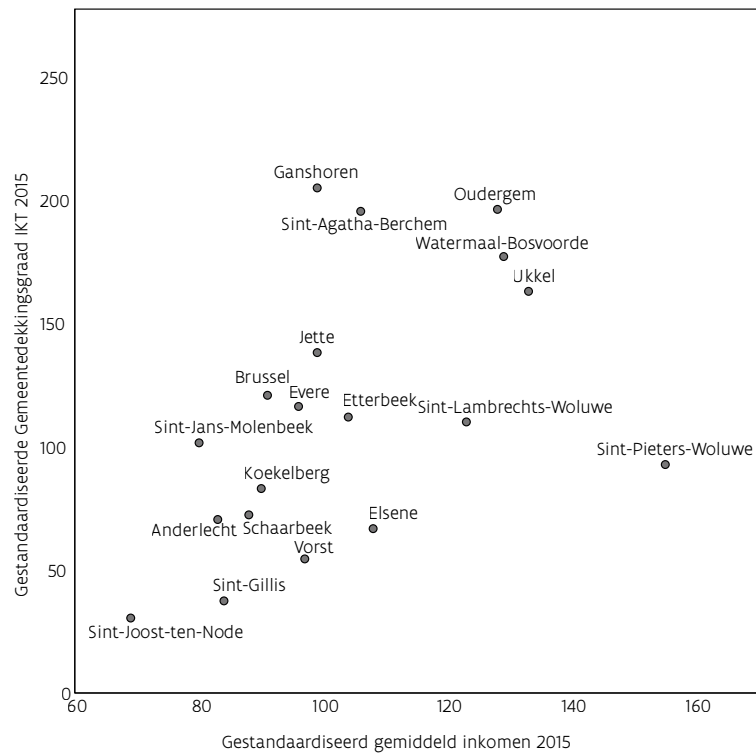
Net zoals in 2015 is er nog steeds een verband tussen de hoogte van het inkomen en het aantal inkomensgerelateerde plaatsen. Hoe hoger het inkomen, hoe meer inkomensgerelateerde plaatsen. Proportioneel komen Vlaamse subsidies in het BHG meer ten goede aan deze gemeenten met de meer begoede Brusselse bevolking. Dit komt omdat de kinderopvanglocaties die vergund worden door Opgroeien zich door de band genomen in de rijkere gemeenten van het BHG bevinden. Een verbetering van de structurele ongelijkheid over de 19 Brusselse gemeenten heen is echter te bekennen. In 2015 lag de gestandaardiseerde gemeentedeckingsgraad²⁰ tussen 30 en 205, in 2019 situeert deze zich tussen 47 en 172. Om dit te illustreren hebben we twee figuren (één van 2015 en één van 2020) naast elkaar geplaatst op de volgende pagina's. Daarin zien we een aantal interessante elementen.

Zo kent Sint-Joost-ten-Node een zeer opmerkelijke verschuiving in de figuur van 2020 ten opzichte van 2015. De gestandaardiseerde gemeentedeckingsgraad steeg sterk in vergelijking met 2015. Gerichte inspanningen de afgelopen jaren in Sint-Joost-ten-Node lonen. Ook Koekelberg en Anderlecht kennen een stijging in het aantal plaatsen al is deze niet zo groot als in Sint-Joost-ten-Node.

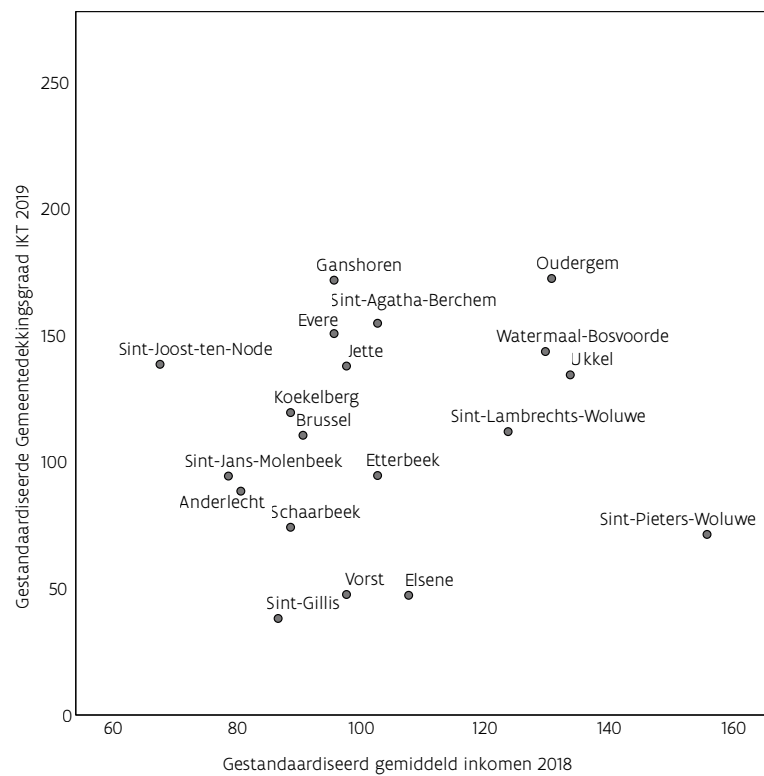
De toename in het aantal inkomensgerelateerde plaatsen is niet in elke Brusselse gemeente evenredig aan de veranderende demografische context. Sint-Gillis, Schaarbeek, Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek en Vorst blijven net zoals in 2015 onderaan de figuur hangen, dit zijn de gemeenten waar zowel het inkomen als het aantal plaatsen met inkomenstarief lager ligt dan het gemiddelde. Op deze gemeenten moet prioritair worden ingezet. Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem bevinden zich bovenaan de grafiek en hebben een hoge gestandaardiseerde gemeentedeckingsgraad, zoals in 2015, maar we stellen hier wel een daling vast.

Bijlage 1 geeft een overzicht van de dekkingsgraden per wijk, zowel de totale dekkingsgraad als de dekkingsgraad van IKT en niet-IKT plaatsen worden weergegeven. De verschillen per gemeente, maar ook per wijk zijn duidelijk zichtbaar wanneer we de wijkdekkingsgraden vergelijken. Blijvend inzetten om structurele ongelijkheid substantieel te verbeteren is noodzakelijk.

20. Voor de gestandaardiseerde gemeentedeckingsgraad wordt het gemiddelde over het hele BHG gelijkgesteld aan 100. Een gestandaardiseerde gemeentedeckingsgraad van 47 betekent dan bijvoorbeeld dat het gemiddelde in die gemeente 47% bedraagt van het gemiddelde in het gehele gewest.

Figuur 27: Verband tussen het gemiddelde inkomen en de dekkingsgraad met IKT in 2015

Figuur 28: Verband tussen het gemiddelde inkomen in 2018 en de dekkingsgraad met IKT in 2019

3.4. Kinderopvang op trap 0 en trap 1

Inleidend

We herhalen graag nog even dat het decreet Kinderopvang voor Baby's en Peuters voorziet in een subsidiesysteem met verschillende trappen en dat er per trede bijkomende voorwaarden zijn waaraan de kinderopvang moet voldoen om subsidies te ontvangen. Naast de subsidies die opgenomen zijn in het trappensysteem, zijn er ook nog subsidies voor inclusieve opvang, dringende kinderopvang en ruimere openingsmomenten.

In dit onderdeel spreken we uitsluitend over kinderopvang die zich op trap 0 en trap 1 manifesteert. In trap 0 zitten alle initiatieven die geen enkele subsidie van Opgroeien ontvangen (tenzij eventueel de subsidie voor individuele inclusieve opvang). Wie in trap 1 zit, krijgt een basissubsidie. Deze kan aangevraagd worden voor kinderopvanglocaties met minstens 220 openingsdagen per jaar en waar een actieve kennis van het Nederlands is voor alle kindbegeleiders.

Interessant om mee te geven is dat het prestatiepercentage²¹ van de opvangplaatsen op trap 0 en trap 1 in 2019 op 62,1% lag. Dit heeft enkel betrekking op de opvangplaatsen van de groepsopvang.

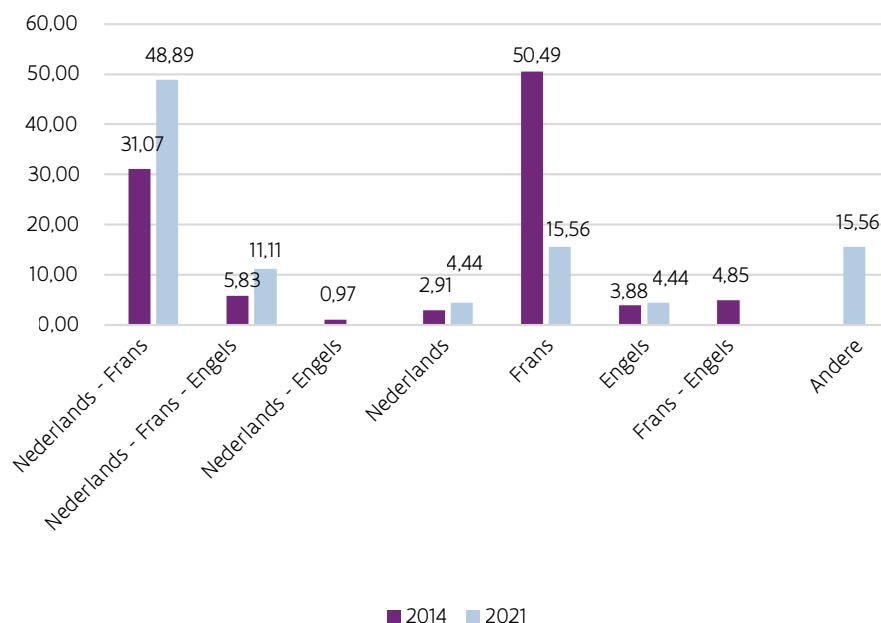
Meertalige kinderopvang

In 2005 wees de eerste cartografiestudie uit dat een groot deel van de voorheen zelfstandige kinderdagverblijven met attest van toezicht van Kind & Gezin de facto Franstalig was (Vandenbroeck & Van Nuffel, 2006). In de tweede cartografiestudie ging dit over drie op vier plaatsen in de zelfstandige kinderdagverblijven met attest van toezicht van Kind & Gezin (Vandenbroeck & Geens, 2011). Met de start van het nieuwe decreet Kinderopvang voor Baby's en Peuters in 2014 heeft één van de vergunningsvoorwaarden betrekking op de noodzaak van een actieve kennis van de Nederlandse taal bij de verantwoordelijke en minstens een van de kindbegeleiders per opvanglocatie. De kinderopvang kreeg tot 31 maart 2017 om aan deze taalvoorwaarden te voldoen. De taalvoorwaarden vanuit de nieuwe regelgeving sluiten echter niet uit dat een opvang volledig Franstalig is zolang aan de taalvereisten wordt voldaan²².

Waar tijdens de vorige cartografiestudie in 2015 maar liefst 50% van de kinderopvanglocaties op trap 0 en trap 1 louter Frans als omgangstaal met kinderen had, merken we in 2021 toch wel een duidelijke verschuiving. Zo gaven in totaal zeven opvanglocaties (15,50%) aan dat de omgangstaal met de kinderen louter Frans is. Hier zien we een grote daling in vergelijking met 2014 waar 50,49% van de opvanglocaties nog aangaf uitsluitend Frans te hanteren als omgangstaal met de kinderen.

21. Het bezettingspercentage kent de volgende berekening: herleide dagen/(vergunde capaciteit *aantal openingsdagen). De bepaling van herleide dagen gebeurt als volgt: een buitenschoolse dag tot 3u geldt voor 40%, een dag tot 5u geldt voor 60%, een dag meer dan 11u geldt voor 160% en een dag tussen 5u en 11u geldt voor 100%. Bij de berekening van het bezettingspercentage gaat het om het effectief aantal aanwezigheden.

22. Een onderscheid werd gemaakt tussen de gestelde taalvereisten en de taal van de werking. Vanuit het perspectief van de regelgeving is een Franstalig aanbod perfect mogelijk indien aan de taalkennisvereisten wordt voldaan door het personeel.

Figuur 29: Omgangstaal met kinderen (2014 en 2021)

De omgangstaal met de ouders volgt ongeveer dezelfde verhouding. Hier geven 31 verantwoordelijken aan minstens Nederlands en Frans te spreken met ouders, wat bijna 70% van de bevroagde opvanglocaties inhoudt. Tien van de 45 opvanginitiatieven zeggen enkel Frans te spreken met de ouders en vier enkel Engels. Opvallend is dat de zeven opvanglocaties die enkel Frans spreken met de kinderen, niet allemaal deel uitmaken van de tien opvanglocaties die enkel Frans spreken met de ouders. Twee van deze zeven opvanglocaties die louter Frans spreken met de kinderen, gaven namelijk aan met ouders ook Nederlands en Engels te praten. Geen enkele opvanglocatie heeft als omgangstaal uitsluitend het Nederlands met de ouders. Andere talen die worden aangegeven als omgangstaal met ouders zijn het Spaans, Arabisch, Italiaans, Marokkaans en Duits. Dit is afhankelijk van de talen die de kindbegeleiders of leidinggevenden machtig zijn.

Tussen medewerkers in de opvang onderling zien we echter een ander resultaat. Meer dan de helft van de bevroagde kinderdagverblijven (23 van de 42 wanneer we gezinsopvang niet in rekening brengen) heeft als omgangstaal tussen het personeel Frans. Verantwoordelijken geven aan dat wanneer men zowel Nederlandstalige als Franstalige medewerkers heeft de taal tussen medewerkers bijna altijd het Frans is. We vroegen daarom ook naar het aantal kindbegeleiders per gezins- en groepsopvang en hoeveel van hen effectief Nederlandskundig zijn. In totaal werken er 157 kindbegeleiders overheen de 45 opvanglocaties waarvan 107 Nederlandskundig zijn²³, of gemiddeld meer dan twee per opvang. In 2015 was dit cijfer nog minder dan één per opvanglocatie. Het lijkt er daarom op dat er meer Nederlandskundige begeleiders zijn waardoor er minder opvanglocaties vergund worden door Opgroeien die louter Franstalig zijn. Over de taal van de verantwoordelijken kan niet worden gerapporteerd omdat de bevraging niet altijd met de verantwoordelijken zelf werd uitgevoerd.

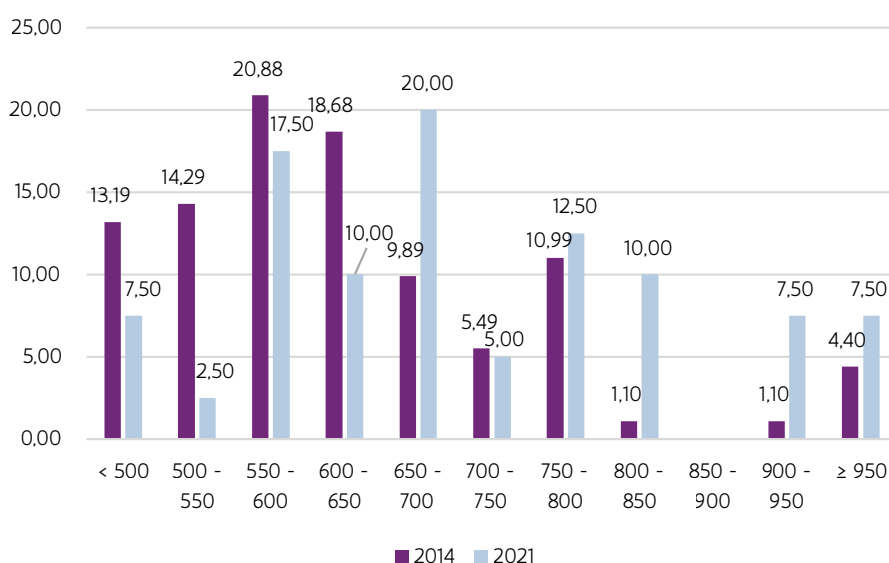
23. Van drie van de bereikte opvanglocaties is het aantal kindbegeleiders niet gekend.

Betaalbaarheid

Alle kinderopvanginitiatieven trap 0 en trap 1 zijn vrij in het bepalen van de prijs die ze aan ouders vragen voor de opvang van hun kind. De meeste ouderbijdragen worden berekend op een vast maandelijks bedrag. De gemiddelde prijs voor een voltijdse maand in de kinderopvang bedraagt € 685,63 per kind. In de vorige cartografiestudie was deze gemiddelde prijs € 545,84. Deze prijs houdt geen rekening met een eventuele korting wanneer een tweede kind uit hetzelfde gezin eveneens in dezelfde kinderopvang zit.

	2015	2021
Gemiddelde prijs (maand)	€ 557,68	€ 690,38
Minimum	€ 300,00	€ 300,00
Maximum	€ 1.170,00	€ 1.100,00

De maximumprijs kent in vergelijking met de vorige cartografiestudie een lichte daling, van € 1.170 naar € 1.100. De gemiddelde dagprijs voor kinderopvang in trap 0 en trap 1 kent echter een stijging naar € 31,38 per dag. Ouders die gebruik maken van opvang niet-IKT krijgen via het Groeipakket een tegemoetkoming van € 3,29 per opvangdag. Dit kan de organisatoren ertoe aangezet hebben (naast nog andere redenen zoals stijgende huurprijzen) om de opvang wat duurder te maken.

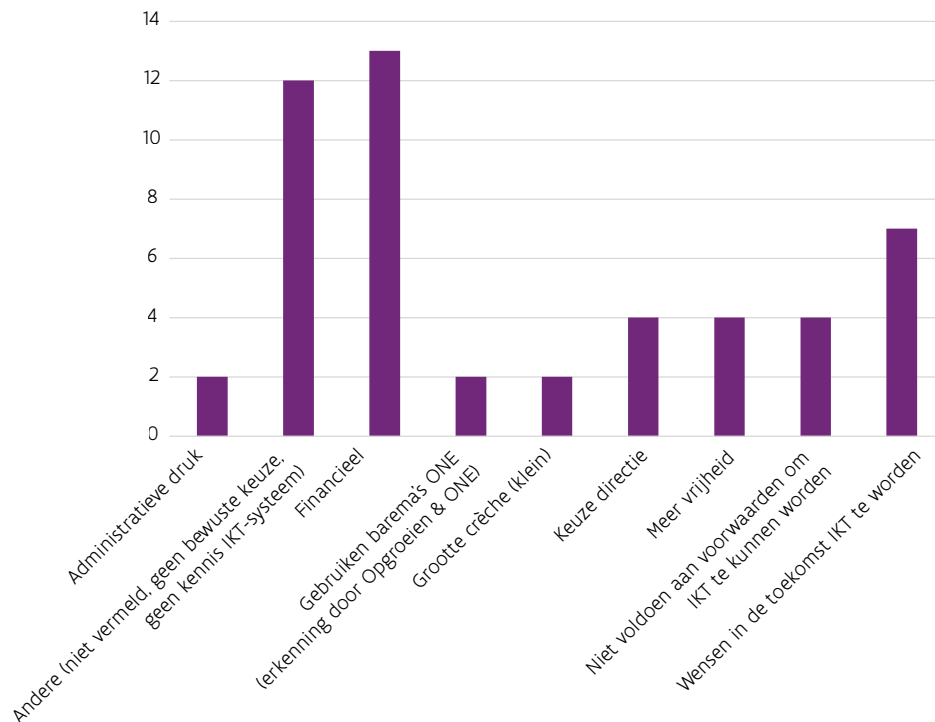

Figuur 30: Kostprijs kinderopvang per maand in euro (2014 en 2021)

De data laten niet toe om de kostprijs van de kinderopvang in verband te brengen met de geografische spreiding. In de betaalde ouderbijdrage zit bij vijf bevraagde opvanglocaties alles in de prijs. De overgrote meerderheid geeft aan dat deze prijs exclusief melk(poeder) en luiers is. De meest voorkomende kost bij inschrijving is een waarborg die aan de ouders wordt gevraagd. De prijzen van de vereiste waarborg gaan van € 100 tot € 2700 (wat in dit geval staat voor drie maanden waarborg). Sommige opvanginitiatieven combineren verschillende kosten zoals een inschrijvingskost en waarborg.

Kosten	Aantal	Gemiddeld
Inschrijvingskost	4	€ 87,5
Voorschot	1	€ 150,00
Waarborg	36	€ 679,7
Niets	5	nvt
Onbeantwoord	2	nvt

De 45 kinderopvanginitiatieven werken via het systeem van vrije prijs en dus niet via het systeem van Opgroeien waarbij de ouderbijdragen worden berekend op basis van het gezinsinkomen. Twee opvanglocaties gebruiken de barema's van ONE omdat zij vergund worden door beide. Een diversiteit aan redenen wordt door leidinggevende gegeven om volgens het systeem van vrije prijs te werken. Het financiële argument wordt daarbij het vaakst naar voren geschoven.

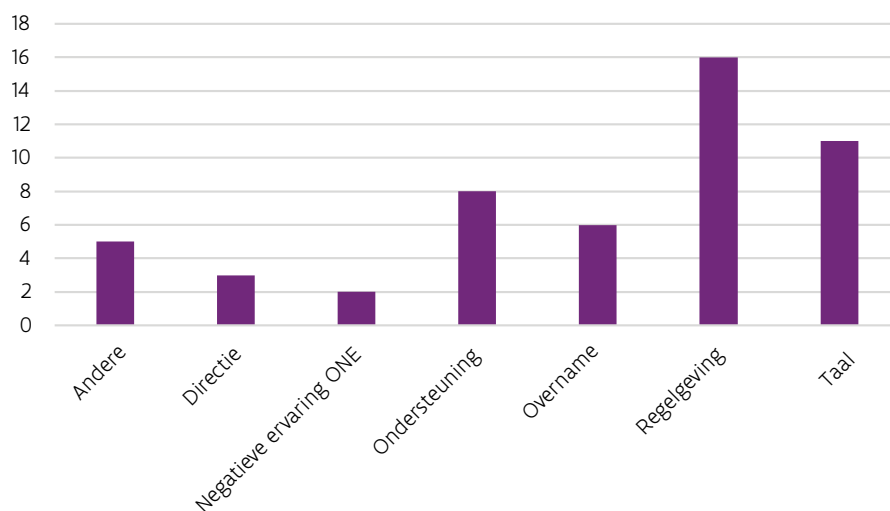

Figuur 31: Redenen keuze niet-IKT (N=45)

Opvallend is dat zeven verantwoordelijken aangeven in de toekomst via het systeem van IKT te willen werken en op trap 2 erkend te willen worden omdat men de kinderopvang betaalbaarder wenst te maken voor ouders en omdat de lonen voor kindbegeleiders beter zouden zijn. Daarnaast geven twee opvanglocaties aan dat eerst een uitbreiding in plaatsen nodig is alvorens de overstap naar IKT te kunnen maken.

Keuze voor Opgroeien

Alle bevraagde kinderopvanginitiatieven zeggen bij Opgroeien te willen blijven. In 2014 gaf nog 7,69% van de kinderopvanginitiatieven aan in de toekomst over te willen stappen naar ONE (Vandenbroeck & Bauters, 2016). Positieve signalen over de ondersteuning en regelgeving, en vooral de hogere begeleider-kindratio²⁴ bij Opgroeien liggen, net zoals in 2015, zowel bij gezins- als bij groepsopvang aan de basis van de keuze voor Opgroeien. Het blijft echter een vreemde vaststelling dat op eenzelfde grondgebied twee verschillende regelgevingen bestaan wat het aantal kinderen per volwassene betreft, en dus wat de structurele kwaliteitsnormen betreft.

Figuur 32: Keuze voor Opgroeien (N=45)

De zeven kinderopvanglocaties die enkel en alleen Frans hanteren als omgangstaal met de kinderen en die kiezen voor een vergunning bij Opgroeien verwijzen vooral naar de begeleider-kindratio als reden voor hun keuze. Alle bevraagde verantwoordelijken geven aan in de toekomst bij Opgroeien te willen blijven. In 2015 was dat nog minder dan drie kwart. Eén kinderopvanglocatie duidt wel op een uitdaging die daarbij komt kijken.

De verantwoordelijke wilt wel, maar het wordt steeds moeilijker. Taal is daarbij een moeilijke... En de controle maakt duidelijk dat de combinatie van beide talen niet makkelijk is in de kinderopvang. We hebben ook heel weinig Nederlandstalige ouders.

We concluderen hieruit dat er wellicht een verschuiving heeft plaatsgevonden voor die kinderopvanglocaties op trap 0 en trap 1 die enkel en alleen Frans hanteren als omgangstaal met de kinderen van Opgroeien naar ONE. De opvanginitiatieven die bij Opgroeien gebleven zijn, zijn doorgaans taalgemengd, waarbij het Nederlands één van de omgangstalen met de kinderen is. Een doorslaggevende, maar tegelijk zorgwekkende reden om aan te sluiten bij Opgroeien is de begeleider-kindratio die beduidend hoger ligt dan bij ONE. Deze motivatie als keuze voor een aansluiting bij Opgroeien staat in schril contrast met de meningen over deze begeleider-kindratio door kinderopvang op trap 2 en trap 3 (zie verder) en is niet ingegeven vanuit pedagogische overwegingen, maar louter vanuit economische overwegingen.

24. Bij de door Opgroeien vergunde opvanglocaties wordt verwezen naar de vastgelegde begeleider-kindratio in het decreet Kinderopvang. Dat stelt dat per aanwezige kinderbegeleider maximaal acht kinderen tegelijk aanwezig mogen zijn. In groepsopvang gaat het over maximaal negen kinderen tegelijk als er meer dan één kinderbegeleider aanwezig is (Kind & Gezin, z.d.).

Vormingen

Vormingen zijn door verantwoordelijken en kindbegeleiders gekend en worden zoveel mogelijk gevolgd indien de planning en werkdruk het toelaten. De COVID-19 pandemie zorgde ervoor dat fysieke vormingen werden geschrapt. Verantwoordelijken geven aan dat er wel goede online alternatieven werden uitgewerkt die vlot toegankelijk waren. Soms waren deze online alternatieven zelfs gemakkelijker te volgen omdat verplaatsing van medewerkers niet nodig waren. Andere verantwoordelijken geven dan weer aan dat vormingen jammer genoeg naar de achtergrond zijn verschoven door de hoge en steeds stijgende werkdruk. De vormingen die het meest bekendheid genieten zijn vormingen die aangeboden worden vanuit de VGC. Deze vormingen zijn ook wel beter bekend onder de naam 'Opgroeien in Brussel'. Hun aanbod voor trap 0 en trap 1 is echter enkel toegankelijk voor opvanginitiatieven op trap 0 en trap 1 die aangesloten zijn bij het Lokaal Loket. Opvanglocaties die niet aangesloten zijn, kunnen wel gebruik maken van het generiek vormingsaanbod van de VGC.

In het spreken over het vormingsaanbod duiden enkele verantwoordelijken op de taaldrempel bij opleidingen vanuit VGC. Heel wat medewerkers beheersen een basis Nederlands of volgen Nederlandse lessen, maar beschikken over nog onvoldoende begrip van de Nederlandse taal om het Nederlandstalig vormingsaanbod van de VGC te volgen. Verantwoordelijken van opvang op trap 2 en trap 3 wijzen daarnaast op de nood aan vernieuwende en uitdagende opleidingen (zie verder). Als laatste wordt het VCOK bij verschillende kinderopvanglocaties genoemd als een zeer belangrijke partner in de ondersteuning voor de verantwoordelijke en het personeel. Mentos lijkt minder bekend bij de respondenten, maar dit kan wellicht verklaard worden doordat VCOK de ondersteuning die zij aanbiedt sinds 2019, organiseert als 'VCOK Mentos'.

Tussenbesluit

Op basis van onze studie komen een aantal interessante elementen naar boven met betrekking tot de Nederlandstalige kinderopvang op trap 0 en trap 1 in Brussel. Zo is het aantal uitsluitend Franstalige kinderopvanglocaties drastisch afgenomen. Waar in 2015 nog de helft van de kinderopvanglocaties uitsluitend Franstalig was in de omgang met de kinderen, is dit in 2021 amper nog 15%. Verder onderzoek moet uitwijzen of de daling te wijten is aan de decretale taalvoorwaarden, een oververtegenwoordiging van kinderopvanglocaties met een uitsluitend Franstalige omgangstaal met kinderen in de non-respons, dan wel aan andere factoren.

De gemiddelde prijs per maand is dan weer gestegen van € 557,68 in 2015 naar € 690,38 in 2021 met een uitschieter van maar liefst € 1.100,00 per maand. Dit komt neer op € 34,52 per voltijdse dag. Het betreft hier een forfaitair bedrag voor alle ouders die beroep doen op een voltijdse plaats bij dergelijke kinderopvanglocaties. Om tastbaar te maken wat dit betekent, is het interessant om te kijken voor welk inkomen op trap 2 dergelijke ouderbijdrage staat. Wanneer we dat doen, zien we dat de maximale ouderbijdrage IKT op € 29,51 is vastgesteld en dat een gezin een jaarlijks belastbaar beroepsinkomen van minimum € 104.361,91 dient te hebben om deze maximale IKT-ouderbijdrage te betalen. De kinderopvang niet-IKT is dus voor een gemiddelde Brusselaar moeilijk betaalbaar. Net zoals in 2015 dienen we te constateren dat het beleid om systematisch ouderbijdragen volgens inkomenstarief te introduceren in Brussel niet goed aanslaat, mede door het tekort aan opvangplaatsen. Dit betekent dat in Brussel een andere dynamiek ontstaat dan in Vlaanderen. Het tekort is er groter dan in vele Vlaamse regio's waardoor niet-IKT-voorzieningen hogere prijzen kunnen bekomen van ouders die toch geen keuze hebben. Dit brengt gezinnen die in een financieel kwetsbare situatie leven in moeilijkheden.

Net zoals in 2015 kiest een overgroot deel van de opvanglocaties ervoor om vergund te worden door Opgroeien. In tegenstelling tot 2015, heeft niemand de intentie om over te stappen naar ONE. De voorname reden om vergund te worden bij Opgroeien is de hoge begeleider-kindratio waardoor meer kinderen per begeleider kunnen opgevangen worden dan bij ONE het geval is. Vanuit pedagogisch standpunt is dit een argumentatie die onze aandacht verdient. De begeleider-kindratio is in Vlaanderen in vergelijking met de rest van de wereld uitzonderlijk hoog. In Noorwegen bijvoorbeeld is er één begeleider per drie kinderen voor kinderen onder de drie jaar en één begeleider per zes kinderen voor kinderen tussen de drie en vijf jaar oud. Wanneer je de hoge Vlaamse begeleider-kindratio combineert met de hoge werkdruk in de sector, waarvan ontegensprekelijk sprake is, krijg je een gevaarlijke cocktail waardoor de kwaliteit van de kinderopvang en de aangeboden dienstverlening onder druk komt te staan.

Ook op gebied van vorming zijn er geen noemenswaardige verschuivingen ten opzichte van 2015. Toen was er een duidelijke vraag naar nieuwe en vernieuwende thema's. Deze vraag blijft actueel en wordt ook in 2021 herhaald door de verantwoordelijken. Het wordt daarom belangrijk om bij de kinderopvanglocaties na te gaan welke on vervulde noden zij ervaren in termen van vorming om op die manier een vraaggestuurd vormingsaanbod te kunnen aanbieden op maat van de kinderopvanglocaties. Een belangrijk element daarbij is het verhogen van de toegankelijkheid door het verlagen van de taaldrempel. Heel wat kindbegeleiders hebben namelijk onvoldoende kennis van de Nederlandse taal om het Nederlandstalig vormingsaanbod van de VGC te volgen.

3.5. Kinderopvang op trap 2 en trap 3

Inleidend

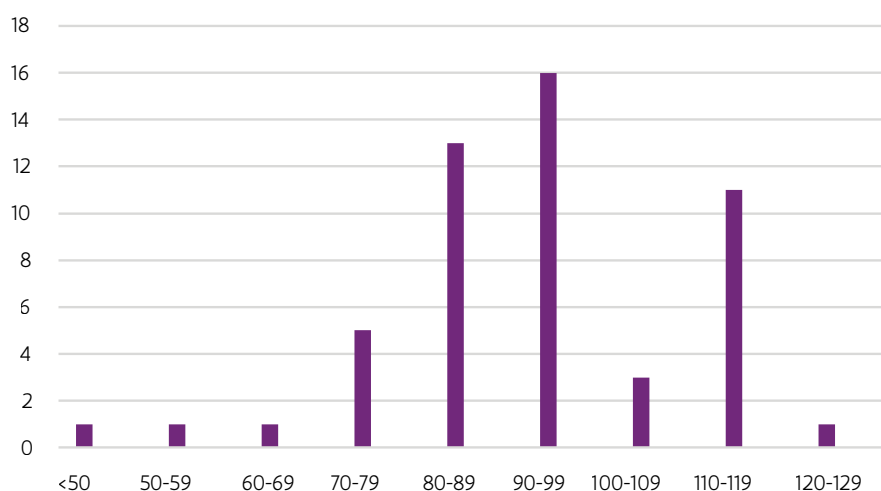
In dit onderdeel spreken we uitsluitend over kinderopvang die zich op trap 2 en trap 3 situeert. We legden eerder al uit dat wie in trap 0 zit, geen enkele subsidie van Opgroeien ontvangt. Wie in trap 1 zit, ontvangt een basissubsidie. Wie in trap 2 zit, ontvangt nog een bijkomende subsidie voor inkomenstarief als gezinnen een prijs betalen op basis van het inkomen en kinderen van bepaalde gezinnen voorrang krijgen, en samen met kwetsbare gezinnen, minstens 20% van de opgevangen kinderen uitmaken. Opvanglocaties in trap 3 ontvangen nog een bijkomende plussubsidie wanneer zij kwetsbare gezinnen ondersteunen en wanneer kinderen van deze kwetsbare gezinnen voorrang krijgen en minstens 30% van de opgevangen kinderen uitmaken.

Openingsdagen en uren – flexibiliteit

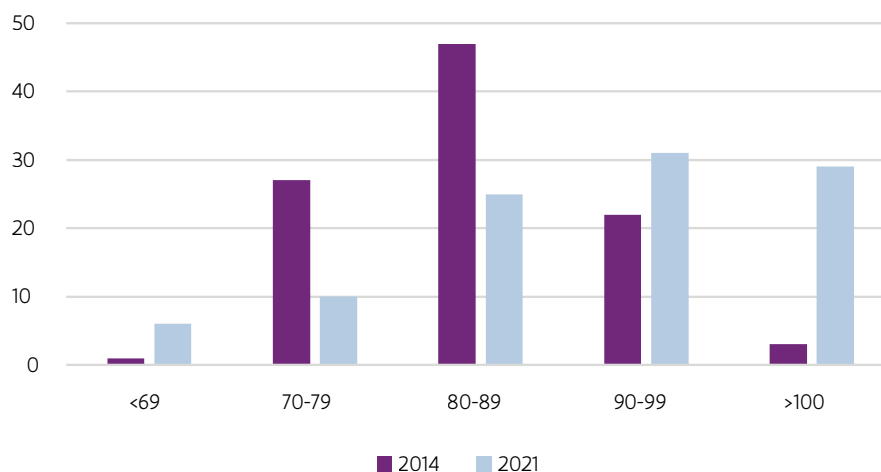
Zowat alle voorzieningen zijn open van maandag tot en met vrijdag en starten tussen 7u00 en 7u30 en sluiten de deuren tussen 18u00 en 18u30. Opvang buiten de traditionele werkuren is uiterst zeldzaam: één kinderopvang is open op zaterdag en één is open van 06u15 tot en met 23u00. Voor een metropool als Brussel is dat bijzonder weinig, hetgeen betekent dat mensen die buiten de traditionele werkuren kinderopvang nodig hebben, doorgaans geen plaats in de Nederlandstalige kinderopvang kunnen vinden en aangewezen zijn op het informele netwerk, voor zover dat voorhanden is. Slechts een minderheid van amper 22 opvanglocaties (op 59) houdt plaatsen vrij voor dringende opvang. In 2019 werden zo 124 plaatsen ingevuld waarbij minder dan een maand tijd was tussen de aanvraag tot kinderopvang en de startdatum. In 13 opvanglocaties gaat het om vijf of minder plaatsen, in een zestal opvanglocaties gaat het om 10 of meer plaatsen. Belangrijk om mee te geven, is dat er geen verband is tussen deze cijfers en het geven van een hoge score op voorrang voor crisisgroepen (zie verder).

Bezettingsgraad

Gemiddeld is de zelfgerapporteerde bezettingsgraad²⁵ bijna 92% (STDV = 18,31), wat hoger is dan in 2014. De bezettingsgraad in 2019 zoals gemonitord door Opgroeien daarentegen bedroeg 77,1% in het BHG. Veertien van de bevraagde locaties hebben een zelfgerapporteerde bezettingsgraad van boven de 100% en 30 locaties hebben een zelfgerapporteerde bezetting van boven de 90%. Tegelijk zijn er vier locaties met een zelfgerapporteerde bezetting lager dan 70%, ondanks de samenwerking met het centrale registratiesysteem van het Lokaal Loket. De drie locaties met de laagste bezetting hebben samen een capaciteit van 153 plaatsen, wat betekent dat hier een 70-tal plaatsen ongebruikt bleven.

Figuur 33: Gerapporteerde bezetting (absolute aantallen)

Figuur 34: Vergelijking gerapporteerde bezettingsgraad 2014-2021 (percentages)

Het aantal opvanglocaties dat gemiddeld volzet tot overvol is, is aanzienlijk. Het gaat hier dan vooral om groepsovang. Ruim 25% van de opvanglocaties rapporteert gemiddeld meer dan 100% bezetting, tegenover 3% in 2014. Dit is een aanzienlijke stijging, wat de vraag oproept of dit combineerbaar blijft met het aanbieden van een kwaliteitsvolle opvang – zeker gezien de hoge begeleider-kind ratio in de Vlaamse

25. In de online vragenlijst werd voor de definiëring van de bezettingsgraad de omschrijving van Opgroeien gehanteerd. Alle aanwezigheden, gerechtvaardigde én ongerechtvaardigde afwezigheden worden opgeteld. De berekening ziet er als volgt uit: Som van de aan- en afwezigheden / [het aantal gesubsidieerde plaatsen * 200 * (aantal dagen met gesubsidieerde capaciteit/aantal dagen in het jaar)] * 100

Gemeenschap. Tijdens de focusgroep werd eveneens gesproken over deze hoge bezetting. Daarbij kwam naar voor dat een bezetting van meer dan 100% belangrijk is om op die manier de lage bezetting in de vakantieperiodes te compenseren en op een jaarlijks hoog bezettingsniveau te eindigen:

Het bestuur vraagt toch ook wel een (aarzelend) streefpercentage bezetting. En dan mag je over de 100, 105 gaan bijvoorbeeld in het jaar. Zo deden we het vroeger hé, heel hoge percentages en dan in de vakanties viel dat allemaal als een pudding in elkaar maar we kwamen wel uit op onze streefbezetting. (leidinggevende 6)

Uit de focusgroepen blijkt dat de bezettingsgraad ook toeneemt door het creatief toepassen van flexibele opvangplannen. Nochtans wordt vaak aangenomen dat voorzieningen een voorkeur geven aan vaste opvangplannen omdat dit voor een hogere bezettingsgraad zou zorgen. Dit blijkt echter niet uit de cijfers, noch uit de ervaringen van de verantwoordelijken in de focusgroepen.

Ik heb een hele goeie bezetting omdat ik vrij flexibel ben in hun opvangplan. Hebben ze maar dat nodig oké, of schuiven ze eens graag of zo, ik ben daar heel soepel in. Ik heb chance dat dat werkt op mijn manier. (leidinggevende 8)

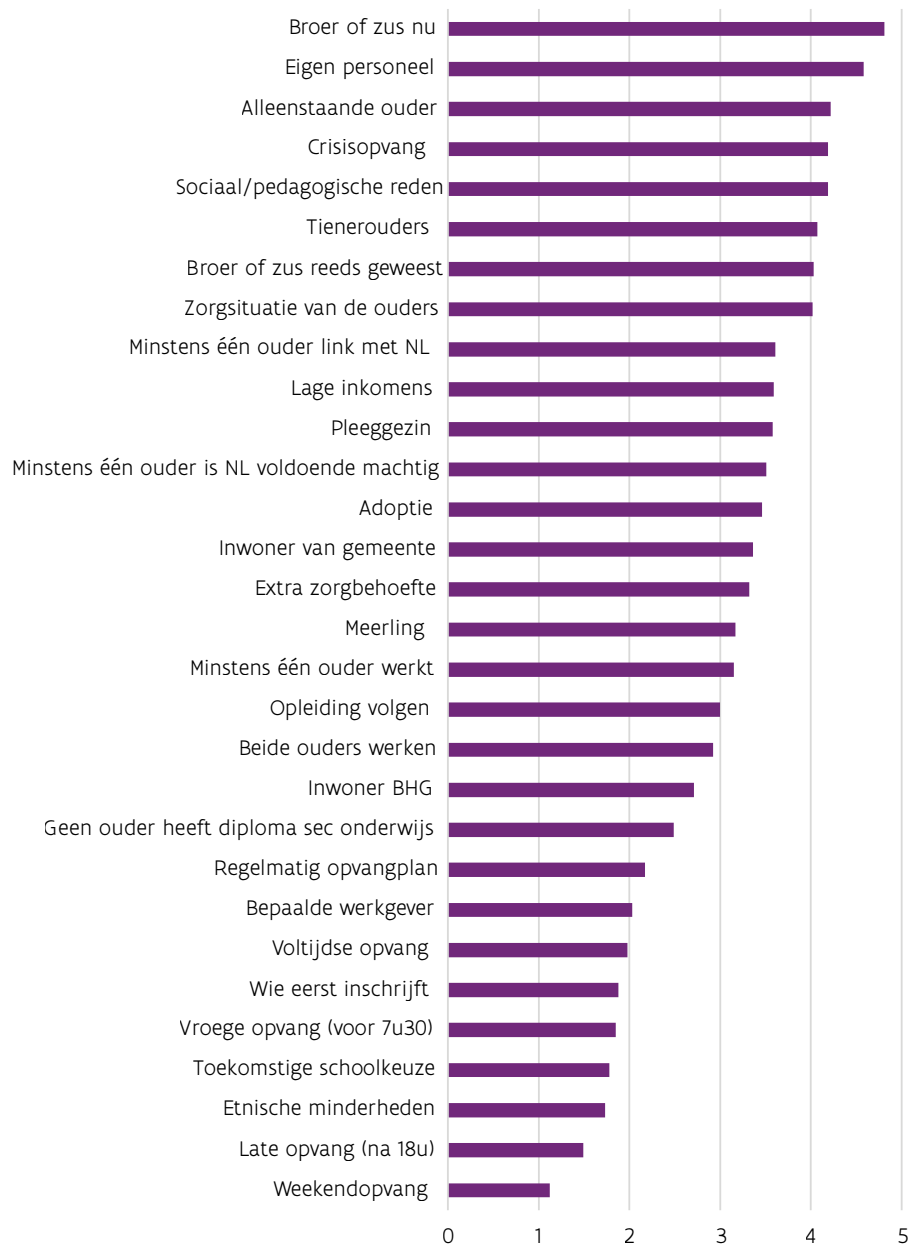
Deze flexibiliteit brengt volgens verantwoordelijken tijdens de focusgroepen wel meer werkdruk met zich mee.

Op één voltijdse plaats zetten wij vaak twee of drie kansarme gezinnen omdat die niet voltijds komen, maar dat zijn de mensen die wij volledig moeten helpen, dus wij steken daar drie keer tijd in één plaats waar anders mensen het volledig zelf doen en die verschillen zien ze niet in de cijfers. (leidinggevende 2)

Opnamebeleid: criteria

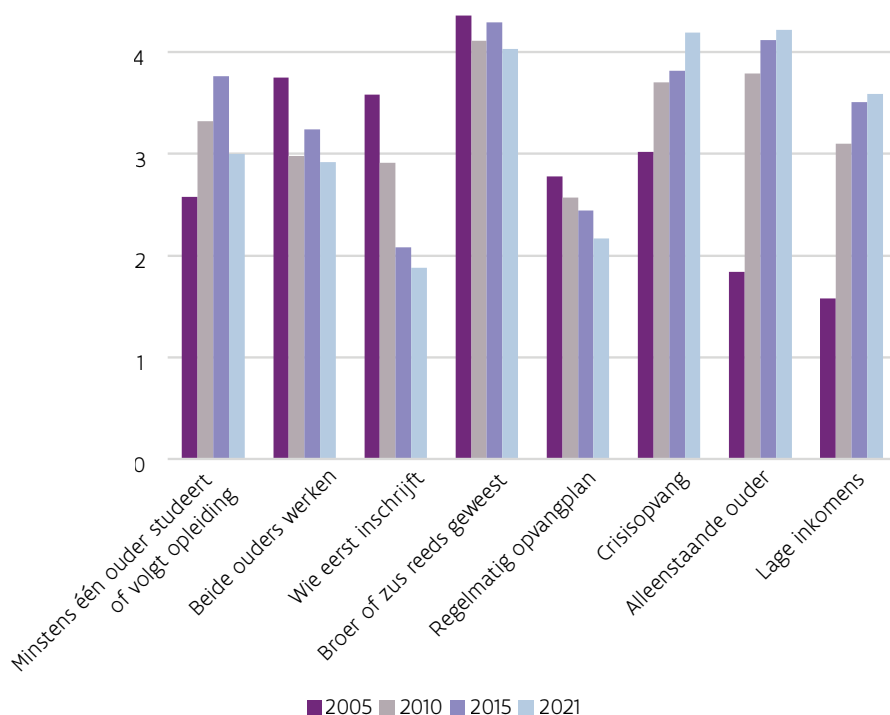
Naar analogie met de vorige cartografiestudies stelden we de verantwoordelijken van de vergunde opvanglocaties met inkomenstarief een vraag over de mate waarin ze autonoom het opnamebeleid kunnen vormgeven. In 35% van de gevallen werkt de verantwoordelijke het opnamebeleid uit en legt die verantwoording af aan het organiserend bestuur. In 27% van de gevallen legt het organiserend bestuur het opnamebeleid vast en past de verantwoordelijke het uitgestippelde beleid toe. In 25% van de gevallen stipfelt het organiserend bestuur de krijtlijnen uit en gebruikt de verantwoordelijke de beschikbare discretionaire ruimte om het opnamebeleid binnen de uitgestippelde krijtlijnen vorm te geven. In 11% van de gevallen is er geen enkele discretionaire ruimte en bepaalt het organiserend bestuur het opnamebeleid. In deze situatie voert de verantwoordelijke enkel en alleen datgene uit wat werd opgelegd, zonder bewegingsruimte om af te wijken van het uitgestippelde beleid. De resultaten lopen gelijk met de vorige cartografiestudies waar de verantwoordelijken ook een relatief grote discretionaire ruimte hadden, maar verantwoording aflegden aan het bestuur.

Wanneer we kijken naar de opnamecriteria zelf, zien we dat het meeste gewicht wordt gegeven aan aanvragen waarbij de broer of zus van de aanvrager reeds in de opvanglocatie wordt opgevangen. Ook het eigen personeel krijgt aanzienlijk wat gewicht in de voorrangscriteria. Mede dankzij de inzet op een socialer beleid, wordt ook veel gewicht toegekend aan alleenstaande ouders, de zorgsituatie van de ouders en aan lage inkomens.

Figuur 35: Gemiddelde score (op een schaal van 1-5) die verantwoordelijken geven aan voorrangscriteria

In 2005 stelden we vast dat de criteria die het meest voorrang kregen (wie eerst inschrijft, beide ouders werken, voorrang voor broers en zussen) vooral middenklasse tweeverdieners gezinnen met een reguliere positie op de arbeidsmarkt bevoordeelden. Sociale criteria (herkomst, opleidingen, lage inkomens, alleenstaande ouders) kwamen amper aan bod. Dat veranderde radicaal in 2010 en een aantal van de meer sociale criteria kregen meer gewicht zodat er een andere balans ontstond tussen de economische en sociale functie, deels door het gevoerde subsidie- en uitbreidingsbeleid (top-down), deels door ondersteuning in regiogroepen (bottom-up)²⁶.

Figuur 36: Vergelijking van de criteria op basis van de gemiddelde score die verantwoordelijken aan de voorrangscriteria geven (2005-2021)

Tijdens de focusgroepen gaven verantwoordelijken aan dat de samenwerking met het Lokaal Loket zorgt voor een sterker sociaal beleid. Het stelt hen in staat om gericht profielen, lees: gezinnen, te selecteren voor een plaats in hun kinderdagverblijf:

Je kan zelf beslissen van ik heb nood aan die groep van mensen en die staan hoger in mijn lijst dus uw sociaal beleid is eigenlijk beter dan vroeger en nu heb je ook een poortje om te zegge voilà het is zo en het is niet anders, ik kan het nu zelf bepalen. (leidinggevende 5)

Wat ik een voordeel vind is dat je een heel divers publiek daarop kan uitkiezen om je groep, om je kinderdagverblijf samen te stellen. De percentages van Kind & Gezin om te voldoen van zoveel van dit en zoveel van dat, dat kan je dan een beetje zelf samenstellen. (leidinggevende 9)

Werken en studeren staan nu zowat op gelijke hoogte wat voorrang betreft. De datum van inschrijving is systematisch minder belangrijk geworden, wellicht mede door de werking van het centrale aanmeldingssysteem dat pas zeven maanden voor de start van de opvang de plaatsen toebedeelt. In de focusgroepen wordt aangegeven dat deze datum voor sommige ouders wel onzekerheid met zich meebrengt.

26. Vandenbroeck, M., Geens, N., & Berten, H. (2014). The impact of policy measures and coaching on availability and accessibility of early child care: A longitudinal study. *International Journal of Social Welfare*, 23, 69-79.

Je weet eigenlijk pas in uw zesde maand van uw zwangerschap, als je drie of vier maanden thuisblijft na de bevalling, wanneer je al dan niet een plaats zult hebben. (leidinggevende 2)

De sociale criteria zoals voorrang voor alleenstaande ouders, voor lage inkomens en voor crisis blijven op het hoge niveau van de vorige jaren en nemen nog iets in belangrijkheid toe. Dit moeten we evenwel wat nuanceren. Het gaat om zelfrapportering en het is best mogelijk dat er ook sociaal wenselijk geantwoord is. Hierdoor is discrepantie tussen het opnamebeleid en de effectief gehanteerde opnamecriteria niet uitgesloten.

Zo blijkt bijvoorbeeld dat de helft van de verantwoordelijken die 'Crisisopvang' de hoogste score geeft (vijf, wat staat voor absolute prioriteit), ook aangeeft geen plaatsen vrij te houden. Van de 31 verantwoordelijken die een score vier of vijf geven aan voorrang voor lage inkomens heeft niemand meer dan 10% ouders met een individueel verlaagd tarief, maar heeft een meerderheid wel meer dan 10% ouders met het minimumtarief. Van de 17 verantwoordelijken die het volgen van een opleiding of scholing een score vier of vijf geven, hebben de meesten minder dan 10% ouders die inderdaad ook een opleiding of scholing volgen, slechts drie van hen hebben 30% of meer ouders in een dergelijke situatie. In contrast hiermee leerde de bevraging van de onvervulde noden (zie verder) dat één van de vaakst genoemde gevolgen van het plaats tekort net is dat ouders een geplande opleiding niet konden volgen, tenzij (als gelukkig neveneffect van de COVID-19 pandemie) online.

Deze discrepanties kunnen erop wijzen dat verantwoordelijken sociaal wenselijk geantwoord hebben en dus dat het besef van de noodzaak van een gefundeerd sociaal beleid breed gedragen wordt, maar daarom nog niet helemaal gerealiseerd is. Verantwoordelijken geven ook aan dat de werking van het centrale aanmeldingssysteem het belang van een sociaal beleid heeft versterkt:

Misschien is door het systeem de pijler van sociale opvang wel meer benadrukt. Dat er misschien wel kinderdagverblijven waren die die sociale mix helemaal niet hadden en nu wel meer hebben. (leidinggevende 6)

Daarnaast wijzen de discrepanties er ook op dat er nog weg te werken drempels aanwezig zijn die een degelijk sociaal beleid van gelijke kansen in de weg staan en dat dit zowel met de verantwoordelijken als met de organiserende besturen verder uitgezocht en ondersteund zal moeten worden.

Opnamebeleid: voorschotten

Slechts zes (van de 59) voorzieningen vragen een voorschot of een inschrijvingskost en die varieert van € 10 tot € 50. Het is echter gangbaarder om een waarborg te vragen: in 39 voorzieningen van de 59 gebeurt dit, variërend van € 50 tot € 250, wat voor sommige gezinnen moeilijk te financieren is. Het is in elk geval een bijzonder groot verschil met de voorzieningen op trap 0 en trap 1.

Drempels voor sociaal beleid

Het is moeilijk voor de verantwoordelijken om hun aanbod beter bekend te maken wanneer ze vandaag al helemaal volzet zijn. De online bevraging leert ons dat meer dan de helft van de verantwoordelijken (37/59) geen acties onderneemt om zich bekend te maken. Wanneer ze dat wel doen, is dat doorgaans via het Huis van het Kind, Actiris, de Brede School of het OCMW.

In de focusgroepen was er consensus dat de maatregel 'bestellen is betalen' niet werkt voor de kwetsbare groepen in Brussel²⁷. In de praktijk betekent het al te vaak dat men op zoek moet gaan naar creatieve oplossingen om de opvang bereikbaar, betaalbaar en begrijpbaar te houden. Sommige verantwoordelijken geven aan dat het toepassen van de regel hen € 5.000 per jaar zou opleveren terwijl anderen erop wijzen dat de administratieve taaklast die gepaard gaat met het hanteren van deze regel, ontzettend groot is, waardoor men er niet aan begint:

27. Dat is niet anders in Vlaanderen, zo leert het onderzoek van Artevelde Hogeschool: Huylebroek, K., & Vastmans, S. (2016). *Onderzoek Opvang bestellen = opvang betalen*. Gent: Arteveldehogeschool Gent.

Ik denk de voorbije jaren dat er toch al een jaar geweest is dat wij toen € 5.000 gerecupereerd hebben, dus daar sta je wel versteld van. (...) Het kan wel belangrijk zijn he, wij zijn geen groepering, wij zijn een kleine vzw dus voor ons kan dat wel belangrijk zijn. (leidinggevende 5)

Anderen passen deze maatregelen wel toe of worden door hun organiserend bestuur verplicht de regel toe te passen:

Ja, ja. Er zijn directeurs die zeggen: 'Regel, wet is wet en ze weten voor wat ze kiezen en komen ze een dag niet is het betalen, geen ziektebriefjes.' Meedogenloos alles zo toepassen. (leidinggevende 6)

Ik deed dat vroeger niet, maar omdat we met meerdere kinderdagverblijven zijn binnen de organisatie moest iedereen op dezelfde manier werken en ik begrijp dat ook als dat een beleidsmatige lijn is die gemaakt is dan kan ik die zeker volgen, maar nu probeer ik toch kort op de bal te spelen. (leidinggevende 2)

Een overgrote meerderheid van de bevroagde opvanglocaties past de minimale regel van 18 respijtdagen toe. Enkel en enkele hanteren als norm 20 of zelfs 40 respijtdagen terwijl nog anderen ervan uitgaan dat elke dag een respijtdag mag zijn, zolang de ouder de afwezigheid maar verwittigt. Ook over wat wel of niet onder de respijtdagen valt, is er weinig consensus. De meesten accepteren dat langdurige ziekten of hospitalisaties buiten de respijtdagen vallen, al deelt niet iedereen deze overtuiging. Nog anderen hanteren 18 ziekte-dagen bovenop 18 respijtdagen. Hetzelfde geldt voor veranderingen in de arbeidssituatie van de ouders: voor sommigen is dat een goede reden om af te stappen van het opvangplan, voor anderen valt dat onder de respijtdagen. Ook wat betreft de betaling voor afwezigheden is er geen consensus: meestal betalen ouders het inkomenstarief, maar bij enkele voorzieningen betalen ouders een vast tarief en bij nog anderen betalen ouders niet. In 2019 (het laatste jaar voor de COVID-19 pandemie) hebben de meeste voorzieningen toch de aanrekening van afwezige dagen toegepast, gemiddeld bij een kwart van de kinderen, maar dat kon gaan tot 80% van de kinderen.

Door de band genomen is er wel consensus dat de regel niet goed is voor de toegankelijkheid voor kwetsbare groepen en dat de regel aan vele ouders amper uitlegbaar is.

Ik heb al grijs haar, het is niet van in de kinderopvang te werken, maar ik moet eerlijk zijn, ik heb hier al mensen met handen en voeten uitgelegd wat hun respijtdagen zijn, hun (lucht) (schudt nee). Dat komt niet, dat gaat niet. (leidinggevende 8)

Daar er al vele maanden afgestapt is van deze regeling omwille van de Corona-maatregelen wordt het straks des te meer een uitdaging om te bedenken hoe hier mee om te gaan en hoe dit met de ouders besproken wordt. Het valt te hopen dat deze regels op Vlaams niveau op hun contraproductieve impact geëvalueerd worden. In afwachting daarvan is het wenselijk om verder overleg te organiseren met de verantwoordelijken en met de organiserende besturen over de toepassing van deze regels.

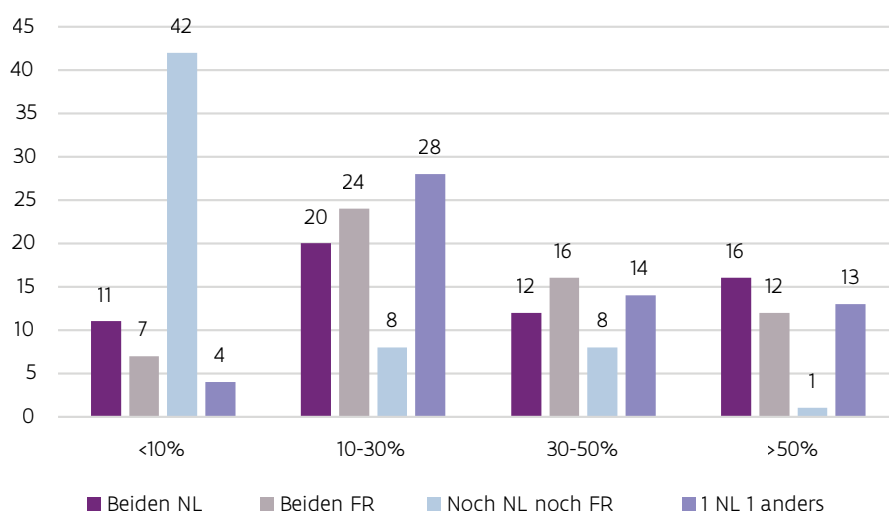
Bereikte populatie

Op basis van de schatting die door de verantwoordelijken werd gemaakt, leren we dat de meeste gebruikers van de Nederlandstalige kinderopvang in Brussel ook in het BHG wonen. Veruit de meeste gebruikers zijn nog steeds tweeverdieners. Zowat de helft van de bevraagde opvang heeft 10% tot 30% gebruikers die het minimumtarief betalen en voor nog eens 16 locaties is dat meer dan 30%. Het individueel verminderd tarief is eerder zeldzaam. Wat de diversiteit van origine betreft, valt geen duidelijk beeld te schetsen, zowat de helft van de respondenten noteert afkomst niet en kan dit dus niet inschatten.

	<10%	10-30%	30-50%	>50%	?
Eenoudergezinnen	20	30	8	1	
Beide ouders zijn Nederlandstalig	11	20	12	16	
Beide ouders zijn Franstalig	7	24	16	12	
Beide ouders zijn noch Nederlands- noch Franstalig	42	8	8	1	
Eén ouder is Nederlandstalig, één ouder niet	4	28	14	13	
Moeder heeft bij de geboorte een EU-nationaliteit buiten België	8	19	5	2	25
Moeder heeft bij de geboorte een nationaliteit buiten de EU	15	10	4	4	26
Het gezin woont in het Vlaams Gewest	9	5	3	0	
Het gezin woont in het Waals Gewest	2	2	0	0	
Het gezin woont in het BHG	0	2	1	56	
Beide ouders werken	10	29	15	5	
Minstens één ouder volgt een opleiding	27	26	5	1	
Minimumtarief € 5	19	24	13	3	
Individueel verminderd tarief	43	12	3	1	

Tabel 1: Bereikte populatie

Zowel tijdens de focusgroepen als tijdens de interviews met intermediaire partners van het Lokaal Loket valt op dat verantwoordelijken vragen hebben bij de opdeling van de Brusselse kinderopvang in Nederlandstalige versus Franstalige opvang. Ze vragen zich af waarom er geen meertalige opvang is, wetende dat heel wat Brusselse gezinnen ook daadwerkelijk meertalig zijn. Het is volgens hen bovendien niet altijd gemakkelijk om de strikte taalregelgeving toe te passen waarbij voor de helft van de plaatsen voorrang gegeven moet worden aan ouders 'met een link naar het Nederlands'. Wat die 'link' is, is niet altijd duidelijk, is voor interpretatie vatbaar en wordt vaak pas duidelijk nadat een relatie met de ouders is opgebouwd. Leidinggevenden geven ook aan dat heel wat gezinnen Franstalig zijn, waardoor de link met het Nederlands soms beperkt is. Dit is ook te merken wanneer we kijken naar de moedertaal van de ouders.

Figuur 37: Moedertaal van de ouders²⁸

De taalregel heeft ook als effect dat verantwoordelijken zich verplicht voelen om zodra de lijst van aanvragen beschikbaar is, de Nederlandstalige gezinnen eruit te pikken. Wie pas enkele dagen erna de lijst consulteert, vindt amper Nederlandstalige gezinnen:

Ik heb soms moeite, als ik nu niet direct op de dag van toewijzingen ga toewijzen dan zijn de Nederlandstaligen er meestal al uit en dan heb ik vooral alle andere vragen. (leidinggevende 2)

Dit verdient in het licht van deze studie ook enige nuance. Het is inderdaad zo dat voor 55% van de beschikbare plaatsen voorrang moet verleend worden aan gezinnen met een link naar het Nederlands. Dit betekent echter niet dat kinderopvanglocaties 55% van de plaatsen moeten voorbehouden voor hen. Laat staan dat 55% van de beschikbare plaatsen moet ingevuld worden door hen. Een aantal verantwoordelijken wijst er echter wel op dat het behouden van het Nederlandstalig karakter van de kinderopvang niet evident is, mede gezien het superdiverse karakter van het BHG.

Wanneer ook de kinderopvang die door ONE erkend wordt, een dergelijke regel zou toepassen, dan zouden gezinnen die noch Nederlandstalig, noch Franstalig zijn gediscrimineerd worden, aldus de verantwoordelijken. Ook de definiëring van wie wel en wie niet onder het label kwetsbaarheid valt (om de 20% op trap 2 of de 30% op trap 3 te halen) is rekbaar, zeggen de verantwoordelijken. Daarmee wordt verwezen naar de beschikbare discretionaire ruimte die aanwezig is om de kwetsbaarheidscriteria te interpreteren.

Houding ten aanzien van het centrale aanmeldingssysteem

Er is een groot draagvlak voor de werking van het Lokaal Loket en voor de vzw Samenwerken aan Kinderopvang in Brussel in het algemeen. De centrale aanmelding wordt geapprecieerd, maar niet noodzakelijk om praktische redenen zoals de bezettingsgraad. Men is er wel van overtuigd dat de centrale aanmelding heeft bijgedragen tot het draagvlak voor een meer sociaal beleid inzake de toegankelijkheid.

28. De aantallen bovenaan de figuur verwijzen naar absolute aantallen. Zo geven bijvoorbeeld 11 verantwoordelijken aan dat in minder dan 10% van de gezinnen die bij hen terecht komen, beide ouders Nederlandstalig zijn. Zestien verantwoordelijken geven dan weer aan dat in meer dan 50% van de gezinnen die bij hen terecht komen, beide ouders Nederlandstalig zijn.

	Gemiddelde (op een schaal van 5)	Standaardafwijking
Centrale aanmelding draagt bij tot een beter overzicht van de vraag naar KO	4,53	0,75
Termijn van behandeling van de vraag zou beter meer dan zeven maand zijn	3,02	1,47
Termijn van behandeling van de vraag zou beter minder dan zeven maand zijn	2,02	1,12
Centrale aanmelding draagt bij tot betere afstemming van vraag en aanbod in mijn locatie	4,2	0,8
Centrale aanmelding draagt bij tot een stijgende bezettingsgraad in mijn locatie	2,75	1,43
Centrale aanmelding draagt bij tot meer aandacht voor kwetsbare gezinnen in mijn locatie	3,81	1,41
De regiogroepen zijn een goede zaak	4,02	0,82
Het is een goede zaak dat voorzieningen die een evenwichtig opname-beleid voeren, een hogere score krijgen bij de toekenning van uitbreidingsmogelijkheden	3,8	0,98
De criteria die de Vlaamse Gemeenschapscommissie toepast voor het bepalen van de score in het kader van de toekenning voor uitbreidingsmogelijkheden, zijn duidelijk	3,29	1,23
Dat er criteria worden gehanteerd bij de oproep voor uitbreiding in 2021 is een goede zaak	4,02	0,96
De inhoud van de criteria die de VGC toepast bij de voorrang van toekenning voor uitbreidingsmogelijkheden is goed	3,42	0,95
De voorrangsregels voor bepaalde gezinnen, zoals bepaald in het decreet, zijn duidelijk omschreven	4,14	0,84
De 20% regel voor prioritaire groepen is haalbaar	4,2	0,92
De 30% regel voor kwetsbare gezinnen is een goede zaak	4,31	0,79
De 30% regel is haalbaar	3,69	1,18
De voorrangsregels voor kinderen waarvan minstens één ouder het Nederlands voldoende machtig is en dit ten belope van maximaal 55% van de opvangcapaciteit, is een goede zaak	4,12	0,93
De voorrangsregel voor kinderen waarvan minstens één ouder het Nederlands voldoende machtig is en dit ten belope van maximaal 55% van de opvangcapaciteit, is toepasbaar	3,71	0,98
Werken met opvangplannen in mijn opvanglocatie leidt tot een stijging in de bezettingsgraad	3,22	1,22
Werken met opvangplannen draagt bij tot een betere organisatie in mijn opvanglocatie	3,64	1,23
Het werken met vaste opvangplannen of onvoldoende flexibiliteit in het wijzigen van de opvangplannen sluit mensen uit	3,44	1,39
De regel inzake 'opvang bestellen = opvang betalen' is een goede maatregel	3,2	1,39
De procedure bij het (online) aanvragen van het attest inkomenstarief is duidelijk	3,05	1,42
In mijn opvanglocatie gaat veel tijd naar de administratieve ondersteuning van ouders bij het aanvragen van hun attest inkomenstarief (= kindcode)	3,66	1,23
Ik verwacht een stijging van de toepassing van de individueel verminderde tarieven en/of OCMW-tarief	3,54	0,88
De toekenning van het individueel verminderd tarief en/of OCMW-tarief gebeurt in mijn opvanglocatie aan de hand van duidelijke en uniforme criteria	4,08	0,97

Tabel 2: Houding ten aanzien van het centrale aanmeldingssysteem

Bovenstaande tabel wordt ook in de focusgroepen inhoudelijk bevestigd. Men vindt het systeem van het Lokaal Loket (centraal aanmeldingssysteem) bijzonder handig en stelt vast dat het de administratieve werklast verlaagt:

Ja dus vroeger hadden wij ellenlange lijstjes met vragen van ouders 'ik zou graag dan starten' en de mensen kwamen, laten we zeggen een maand op voorhand en andere een jaar op voorhand. Probeer het maar bij te houden in uw eigen systeem. En dus sinds de centrale registratie is dit wel een voordeel dat niet elk kinderdagverblijf met zijn ellenlange lijstjes zit want ik ben er zeker van dat mijn collega die zelfde lijstjes had, dus dat is een groot voordeel. (leidinggevende 2)

Ook hier stelt men dat de werking van het Lokaal Loket niet noodzakelijk bijdraagt tot een grotere sociale mix in elke opvanglocatie. Dit komt onder meer omdat de opvanglocaties die als eerste de lijst van aanvragen openen, de Nederlandstalige gezinnen uit de lijst kunnen selecteren, terwijl het niet de bedoeling is om het systeem op deze manier te hanteren. Men denkt wel dat de werking van het Lokaal Loket bijdraagt aan een sociale mix over het geheel van het BHG, of op zijn minst tot de bewustwording van het belang ervan:

Ik denk dat de verdeling, zou dat niet kunnen, dat de verdeling van de mix zoals we ze nu aan het benoemen zijn, over alle kinderdagverblijven in het Brusselse beter is. Of meer in evenwicht is nu door het systeem. Zou dat niet kunnen? Dat het vroeger meer (twijfelend) ja. Dat sommige wijken meer dan andere wijken een sociale mix hadden. Ja, zo denk ik dat het door systeem nu wel meer eerlijk verdeeld is, dat denk ik wel. (leidinggevende 7)

Het ontwikkelde systeem stelt verantwoordelijken in staat om op een meer objectieve manier te handelen aangezien verantwoordelijken vroeger eigen lijstjes hadden en plaatsen konden toewijzen zonder een specifiek opnamebeleid te hanteren. Vandaag zorgt de centrale verzameling van de aanmeldingsvragen dat deze procedure objectiever verloopt in die zin dat de mogelijkheid tot willekeur gereduceerd is. Daar staat tegenover dat sommige verantwoordelijken het een eerder 'koud' systeem vinden, omdat alles online kan gebeuren zonder relationeel contact met de ouders. De ouders komen namelijk niet meer in de kinderopvang en de plaats kan toegewezen worden zonder dat er een rechtstreeks contact geweest is:

Uiteraard is het iets makkelijker dat ouders daar moeten aanmelden en zijn er al heel wat gegevens in het systeem die elektronisch verzameld zijn, maar voor mij is dat een vrij koud systeem. (leidinggevende 6)

Ook de begrijpbaarheid van het systeem is voor de ouders niet altijd evident. Het is niet gemakkelijk uit te leggen. De bruikbaarheid van het systeem (voor beleid en kinderopvang) staat tegenover de betrouwbaarheid die ouders en leidinggevende opbouwen met elkaar tijdens de zoektocht naar kinderopvang en het kiezen van een opvang. Door alles online te verzamelen is het niet meer zo vanzelfsprekend dat ouders bij de opvanglocatie komen aankloppen voor een bezoek of rondleiding. Kortom, het leren kennen van de kinderopvang enerzijds en het leren kennen van de ouders anderzijds is niet meer zo vanzelfsprekend. Ouders moeten hierdoor vaak een keuze maken voor een opvanglocatie zonder dat ze de opvang bezocht hebben. Voor opvanginitiatieven betekent dit dan weer dat ze niet meer weten 'welke ouders ze binnenhalen' en/of de werking van de opvanglocatie strookt met de visie van de ouders enzoverder:

Zet er een 'r' voor en het was een revolutie in het begin. In de zin van, ja, we waren zo gewoon om die ouders, wat we heel belangrijk vinden, dat contact, de hele nauwe band met die ouders, die zijn we wel van in het begin een beetje kwijt. Je kent uw ouders zo niet, je weet niet goed, ik moet zien hoe dat ik het zeg, maar wie je binnenhaalt. (leidinggevende 6)

Het is soms jammer dat ouders een keuze moeten maken vanaf dat ze moeten registreren bij kinderopvang in Brussel. Omdat er dan pas, na toewijzing, een bezoekje aan een kribbe kan gebracht worden. Want ik vind het heel belangrijk dat er, ja, het moet klikken van twee kanten natuurlijk hé. (leidinggevende 7)

Het is een uitdaging om het relationele aspect tussen ouders en de opvanglocatie tijdens het zoekproces naar kinderopvang opnieuw een plaats te geven zonder te vervallen in favoritisme. Verschillende opvanglocaties doen dit door alsnog bezoeken te organiseren en ouders ook mee te ondersteunen in het aanvragen van kinderopvang.

Ten aanzien van het beleid van de VGC overheerst een positieve houding. Minder eensgezindheid is er over de timing van het toekennen van de beschikbare plaatsen. Nogal wat voorzieningen vinden zeven maanden te kort terwijl anderen het eerder te lang vinden. Wel blijft het voor ouders die zich vroeg inschrijven moeilijk begrijpbaar en aanvaardbaar waarom zij toch soms geen plaats toegewezen krijgen, zo blijkt uit de bevraging van de onvervulde noden.

De voorrangsregels zijn helder en worden eveneens geapprecieerd, al is de 30% regel voor sommigen minder haalbaar. De voorrangsregel voor Nederlandstaligen daarentegen wordt ruim gedragen, maar is niet voor iedereen haalbaar.

Ja ik moet wel zeggen dat wij wel gemakkelijk komen met onze ouders aan die 55% criteria. Wij hebben wel veel gezinnen die meertalig zijn, maar waarvan toch één van beide ouders zijn studies in het Nederlands heeft gedaan dus die categorie hebben wij zo. 30% kwetsbare gezinnen, nee, maar wij doen heel hard ons best om tussen de 22 en de 25% te geraken dus het is toch anders. (leidinggevende 5)

Ook hier komt dus opnieuw naar boven dat de vraag om voorrang te geven aan gezinnen met een Nederlandstalige link geïnterpreteerd lijkt te worden als een quotum dat kinderopvanglocaties dienen te behalen. Dit is nochtans niet het geval.

Wat verder relatief minder geapprecieerd wordt, zijn de vaste opvangplannen, de regel bestellen is betalen en de online procedure voor het aanvragen van het inkomenstarief. Het zijn procedures die – zo blijkt ook uit de focusgroepen – wegen op de administratieve last van de verantwoordelijken. Flexibiliteit en menselijkheid zijn hierbij de principes die leidinggevend vooropplaatsen tijdens de focusgroepen wanneer het gaat over de regel opvang bestellen is opvang betalen. Deze maatregel houdt volgens hen onvoldoende rekening met de diversiteit aan gezinnen:

Het is gewoon niet haalbaar, en inderdaad, we reserveren ook meer, er zijn meer kinderen ingeschreven dus we zorgen dat de puzzel klopt en dat is een beetje monitoren inderdaad en zien waar we uitkomen. (leidinggevende 4)

De discretionaire ruimte die verantwoordelijken hebben om het individueel verminderd tarief toe te passen wordt sterk geapprecieerd:

Ik vind dat op zich niet zo'n erg probleem dat dat bij ons ligt omdat je dan het menselijke kan toepassen en dat je zelf kan beslissen van oké ja in die context kan ik dat wel begrijpen en kan je erin mee-gaan en kan je zelf ook effectief zeggen van oké voor mij klopt dit plaatje en kan ik dat toepassen. Ja het blijft een sociale sector dus ik vind ook wel dat je menselijk mag blijven en mensen moet horen en kijken wat de mogelijkheden zijn, ongeacht wat dat hun inkomsten zijn. (leidinggevende 9)

Knelpunten en uitdagingen

Personeel

In het identificeren van de knelpunten valt op dat personeel het meest vermelde knelpunt is. Hiermee verwijzen verantwoordelijken naar een schrijnend tekort aan gekwalificeerd personeel. Dat probleem stelt zich niet alleen in Brussel, maar in gans Vlaanderen. Tegelijkertijd maakt men zich grote zorgen over de uitstroom vanuit het zevende jaar kinderzorg. Om allerlei redenen stelt men noodgedwongen vast dat de uitstroom zevende jaar kinderzorg niet beantwoordt aan wat de sector vandaag van kwaliteitseisen

vooropstelt. Dit blijkt uit de focusgroepen, maar ook uit een bredere bevraging van verantwoordelijken van kinderopvang in Vlaanderen²⁹. Daarbij komt ook nog eens dat verantwoordelijken een gebrek aan waardering voor de sector kinderopvang in de bredere samenleving ervaren:

Zolang de werkdruk zo hoog blijft en de lonen zo laag zal het een knelpuntberoep blijven. Dus die erkenning is er niet en dus blijven wij dweilen met beperkte middelen en het is het beleid dat moet bijsturen, maar niet door nog meer regeltjes op te leggen. Je hebt soms schrik van 'oei wat gaat de volgende regel zijn'. (leidinggevende 2)

Dus ik denk dat het ook misschien hier niet slecht zou zijn dat ze ook dat diploma een beetje meer gaan waarderen want uiteindelijk hebben ze wel een heel verantwoordelijke job naar de kinderen toe want het is die generatie die opgevoed wordt om het land verder te doen groeien uiteindelijk. (leidinggevende 9)

Werkomstandigheden

De huidige verhouding van het aantal kinderen per personeelslid, oftewel de begeleider-kindratio (1/9) in de groepsopvang wanneer er minstens 2 kindbegeleiders aanwezig zijn is veel te hoog en creëert een werkdruk die amper vol te houden is.

Grote teleurstelling als het nieuwe decreet verschenen is zullen we zeggen. In het buitenland werken ze gemakkelijk met één op vier en wij zitten eigenlijk de facto met één op negen dus dat zegt genoeg he. (leidinggevende 4)

Met dergelijke begeleider-kindratio is het volgens de verantwoordelijken erg moeilijk om kwalitatieve opvang aan te bieden. Dat heeft als gevolg dat verantwoordelijken steeds vaker moeten inspringen als hand op de werkvloer en dat de administratieve taken daardoor vertraging oplopen:

Maar ook het aantal dat moet je meenemen, het aantal dat aanwezig is in de leefgroep en altijd met het volstreekte minimum en als dat minimum wegvalt, moeten wij in de groep staan. Dat is heel vervelend. Ook omdat wij zoveel andere taken hebben en deadlines om alles in te sturen, en het kan gebeuren dat je dan iemand verlof gegeven hebt en dan moet je die mensen terughalen. (leidinggevende 8).

Kwaliteitsvol werken vraagt ook tijd en ruimte voor personeel om te kunnen vergaderen en om aan intervisie en supervisie te kunnen doen. Ook dat is spijtig genoeg onvoldoende mogelijk volgens de verantwoordelijken:

Er moet kunnen vergaderd worden met personeel. Je kan niet werken met constant minimaal personeel, maximaal kinderen. Je kan zelfs niet vergaderen dus daar moet effectief beleidsmatig iets rond gebeuren, die begeleider kind ratio. (leidinggevende 2)

Naar het beleid toe vind ik, ga voor een betere ratio, betere omkadering en zorg dat we reguliere vergadertijd voor de mensen kunnen inbouwen en dat daar tijd voor is zodat de kwaliteit van de voorzieningen kan verbeteren. (leidinggevende 3)

De peuters

Eén van de toch wel onverwachte knelpunten die tot uiting kwam in de schoot van dit onderzoek heeft betrekking op de peuters. Er zijn in het BHG – en ook in Vlaanderen – ouders die er bewust voor kiezen om de zorg voor hun baby en peuter voor lange tijd zelf op te nemen. Men doet dit door onder meer ouderschapsverlof of loopbaanonderbreking te nemen zodat men kan thuisblijven en de zorg voor hun kind kan opnemen. Opvallend is dat het voor deze ouders bijzonder moeilijk is om nog een plek te vinden in

29. Couckuyt, Z. (2021). Het perspectief van verantwoordelijken op de professionalisering en instroom van kindbegeleiders in het werkveld. Masterproef. Gent: Vakgroep Sociaal werk en Sociale pedagogiek UGent

de kinderopvang. Het lijkt erop dat hun kind te oud is op het moment van instroom. Kinderopvang die met horizontale groepen werkt (en dat is nog steeds de grote meerderheid) kan namelijk niet zo gemakkelijk een kind van 10 maanden, een jaar of ouder opnemen. Dit is bijzonder problematisch. Het lijkt erop dat ouders die er bewust voor kiezen om de zorg voor hun baby langer op te nemen, hierdoor in Brussel geen Nederlandstalig traject meer kunnen afleggen met hun kind. Des te meer omdat het niet vinden van een opvangplaats in de Nederlandstalige kinderopvang ook vaak resulteert in het niet vinden van een Nederlandstalige plaats in de kleuterschool. De kinderopvang neemt dan ook een rol op in het informeren van ouders over de inschrijvingen in het kleuteronderwijs. Ouders die dus geen opvangplaats vinden in de Nederlandstalige kinderopvang, lopen deze informatie vaak mis.

Plaatstekort

Het voorgaande heeft uiteraard ook alles te maken met het nijpende plaatstekort dat ondanks de inspanningen van de bevoegde regeringen nog steeds schrijnend blijft. Er zijn nog steeds heel veel aanvragen tot kinderopvang die men niet kan honoreren. Een duidelijke vraag aan het beleid naar meer opvangplaatsen wordt gesteld in de focusgroepen. Daarbij wordt naast plaatsen in de Nederlandstalige kinderopvang ook geopteerd voor meertalige kinderopvang:

Ik denk dat we meer Nederlandstalige crèches moeten opstarten of tweetalige, Frans en Nederlands samen, misschien is dat geen slecht idee van een gemengde kinderopvang te maken. (leidinggevende 9)

De verantwoordelijken wijzen er trouwens op dat er niet enkel plaatsen te kort zijn in de Nederlandstalige kinderopvang, ook in de Nederlandstalige scholen. Heel wat kinderen stromen daardoor noodgedwongen door naar het Franstalige onderwijs op tweeënhalf jaar. Andere kinderen blijven langer in de Nederlandstalige kinderopvang omdat hun ouders geen plek hebben gevonden in een Nederlandstalige school:

Wij merken dat er heel veel kinderen blijven hangen omdat ze geen plaats hebben in een school, omdat er te weinig Nederlandstalige scholen zijn in Brussel. (leidinggevende 6)

Ouderparticipatie na Corona

Tijdens de COVID-19 pandemie heeft men noodgedwongen ouders moeten weren uit de leefruimten. Daardoor zijn de contacten veel beperkter geweest en hebben heel wat opvanginitiatieven hun wenprocedures en andere contactmomenten moeten terugschroeven:

Ja terug ouders over de vloer, ouders die muziek komen spelen, die zich goed voelen in de groep, die niet zo angstig en ja allerlei ouderactiviteiten die goed liepen. (...) Ik had elke maand een ouderontbijt of één die dat organiseerde of een diner of een lunch of een drink, het was hier echt een levendige crèche en dat is nu heel spijtig volledig gedaan door Corona. (leidinggevende 8)

Veel van wat de laatste jaren verworven was inzake ouderbetrokkenheid is hierdoor (tijdelijk) verloren gegaan. De verantwoordelijken geven aan dat het belangrijk is om terug te grijpen naar de goede gewoonten van voor de COVID-19 pandemie.

Administratie

Verder getuigen de verantwoordelijken dat de administratieve werklast nog steeds erg doorweegt. Allerlei online procedures (een plaats aanvragen, een kindcode aanmaken, de ouderbijdrage vastleggen) zijn voor kwetsbare gezinnen niet evident waardoor verantwoordelijken hen hierbij ondersteunen.

Vooraf voor onze kwetsbare ouders vraagt dat echt heel veel werk. Soms moeten ze twee tot drie keer terugkomen om tot het tarief te komen, dat gaat dan over de pincode, het emailadres. (leidinggevende 1)

In de 59 opvanglocaties die deelnamen aan de survey werden op één jaar in totaal 266 ouders geholpen met een aanvraag en 258 met een aanvraag van een attest inkomenstarief. De duur van de hulp varieert per ouder van een paar minuten tot een uur en soms zelfs twee uur. Sommige ouders moeten ook meerdere keren geholpen worden (bijvoorbeeld na een eerste weigering). Door het hoge aantal kinderen per kinderbegeleider en het personeelstekort (bijvoorbeeld voor vervangingen) moeten verantwoordelijken meer dan vroeger inspringen op de werkvloer waardoor de administratie moeilijker tot een goed einde wordt gebracht.

Als leidinggevende ben je (...), ga je dan mee in de groep helpen. Maar dan blijven je eigen taken wel liggen en ja dat is het afgelopen jaar, zo ervaar ik het toch, vaak gebeurd met alle gevolgen van dien en met alle frustraties in het eigen hoofd. (leidinggevende 7)

Nultarief

Tot slot betreuren de verantwoordelijken dat het nultarief niet meer bestaat en dat de discretionaire ruimte die verantwoordelijken vroeger hadden om dit toe te passen en post hoc te verantwoorden weg is. Men hoopt de dialoog te kunnen opstarten om een dergelijk systeem terug in te voeren, zodat ook snel kan gehandeld worden wanneer dit nodig is (bijvoorbeeld in crisissituaties):

En wat ik ook wel wil meegeven, wij hadden (aarzelend) voor enkele jaren voor het nieuwe decreet het nultarief. Mensen die echt niet konden betalen, moesten nul euro betalen. En zo hebben wij enkele gezinnen en ja als je, je kan het verlaagd inkomenstarief, maar die 1,60 zeker of 1,7 is ook nog heel veel. (leidinggevende 6)

Tussenbesluit

Ondanks het superdiverse karakter van de metropool Brussel, bieden de meeste opvanginitiatieven enkel tijdens de traditionele werkuren opvang aan. Dit maakt het voor ouders met wisselende of afwijkende werkuren nog complexer om een geschikte opvangplaats voor hun kind te vinden.

Wat betreft de opnamecriteria en het daar bijhorende beleid is sinds 2010 een verschuiving richting een meer sociaal beleid op te merken. Verantwoordelijken geven aan meer aandacht te hebben voor alleenstaande ouders, de zorgsituatie van ouders en gezinnen met lage inkomens. Ook het Lokaal Loket speelt hier een belangrijke rol in en zorgt voor meer draagvlak voor het daadwerkelijk voeren van een sociaal beleid. Het lijkt er dus op dat sociale criteria winnen aan belang, mede dankzij de gedragenheid ervan door de verantwoordelijken. Toch vertaalt dat draagvlak zich niet steeds in de praktijk en blijven ouders met een lager inkomen, ouders in opleiding en crisisopvang relatief ondervertegenwoordigd. Wel blijft het voor sommige kinderopvanglocaties moeilijk om bijvoorbeeld de 30% regel te halen of om voorrang te geven aan Nederlandstalige inwoners, beter bekend als de 55% regel.

Dit is toch een opvallende vaststelling en niet zozeer omdat kinderopvanglocaties aangeven dat ze moeite hebben om bepaalde percentages te behalen, maar wel omdat men de 30% of de 55% regel als een te behalen quotum beschouwt. Het is echter niet zo dat de regelgever een kinderopvanglocatie verplicht om bijvoorbeeld de 30% regel te hanteren en deze ook te behalen. Wie deze behaalt, komt in aanmerking voor een plussubsidie via trap 3, maar dit is een vrijwillige keuze van het betrokken kinderdagverblijf. Het lijkt er sterk op dat deze nuance onvoldoende bekend is waardoor het behalen van deze percentages als een absoluut streefdoel wordt ervaren door sommige verantwoordelijken.

Verder is er duidelijk consensus dat het 'bestellen is betalen' principe in contrast staat met het voeren van een sociaal beleid. Verantwoordelijken erkennen dat dit principe niet werkt bij kwetsbare doelgroepen en dat flexibiliteit omtrent dit principe noodzakelijk is. Binnen de verschillende opvanglocaties wordt dan ook op verschillende manieren met deze regel omgegaan, maar de meerderheid hanteert een systeem van respijtdagen, zij het op erg uiteenlopende manieren.

Het personeel in de kinderopvang wordt als een stevig knelpunt beschouwd. Het heersende tekort aan gekwalificeerd personeel en een gebrek aan waardering voor de sector zijn duidelijk belangrijke en misschien zelfs de belangrijkste uitdagingen voor de toekomst. Bovendien zorgt de zeer hoge begeleider-kindratio voor een enorme werkdruk die amper vol te houden is en een kwaliteitsvolle opvang in de weg staat. Ook het stijgend aantal opvanglocaties dat aangeeft volzet te zijn, kan de kwaliteit van de opvang in het gedrang brengen.

De grootste uitdaging is het gebrek aan plaatsen, ondanks de reeds geleverde inspanningen. De vraag naar meertalige opvang neemt toe aangezien heel wat Brusselse gezinnen ook meertalig zijn. Nederlandstalige en Franstalige opvang als twee afzonderlijke pistes naast elkaar plaatsen, kan leiden tot discriminatie van gezinnen die noch Nederlandstalig noch Franstalig zijn. Het verschil in regelgeving bij beiden is voor ouders moeilijk te begrijpen.

3.6. Het Lokaal Locket Kinderopvang in Brussel

Inleidend

De organisatie van het Lokaal Locket Kinderopvang van Brussel is sinds eind 2013 in handen van de vzw Samenwerken aan Kinderopvang Brussel. Het Lokaal Locket is opgericht, zoals vermeld in het decreet van 20 april 2012 houdende de Organisatie van Kinderopvang voor Baby's en Peuters, om ondersteuning te bieden aan ouders en aan intermediaire partners die ouders helpen bij de zoektocht naar een Nederlandstalige kinderopvangplaats in Brussel. Daarnaast staat het Lokaal Locket ook in voor de ondersteuning van de kinderopvanginitiatieven zelf. Deze ondersteuning spitst zich vooral toe op het ontwikkelen en in stand houden van een evenwichtig opnamebeleid en een kwaliteitsvolle kinderopvang (vzw Samenwerken aan Kinderopvang Brussel, 2020).

Wie een plaats zoekt in de Nederlandstalige kinderopvang in Brussel, kan daarvoor terecht op het online aanmeldingssysteem van het Lokaal Locket Kinderopvang in Brussel. Ouders registreren hun kinderopvangvraag zelfstandig of met behulp van de kinderopvang, een toeleider of een intermediaire partner. De aanvragen worden vervolgens centraal verzameld door het Lokaal Locket en maandelijks worden alle aanmeldvragen, vanaf zeven maanden voor gewenste startdatum, doorgestuurd naar alle kinderopvanginitiatieven.

In wat volgt gaan we dieper in op de werking van het Lokaal Locket, hun registratiegegevens en de mensen achter deze gegevens. We hebben daarbij aandacht voor intermediaire partners en voor de on vervulde noden van ouders, lees: ouders die kinderopvang hebben aangevraagd, maar er geen toegekend kregen.

De gezinnen achter de aanmeldingsvragen

In 2020 werden er in totaal 5.209 aanmeldvragen geregistreerd bij het Lokaal Locket Kinderopvang in Brussel. Een beschrijving van de gezinnen met een aanmeldvraag is te vinden in tabel 3. We beschrijven de kenmerken van de gezinnen die een aanvraag deden in 2020.

		N	%
Toegewezen plaats	Ja	2.838	54,5
	Neen	2371	45,5
Postcode	1000	331	6,4
	1020	230	4,4
	1030	541	10,4
	1040	158	3,0
	1050	209	4,0
	1060	143	8,5
	1070	441	8,5
	1080	483	9,3
	1081	98	1,9
	1082	90	1,7
	1083	125	2,4
	1090	244	4,7
	1120	98	1,9
	1130	42	0,8
	1140	124	2,4
	1150	92	1,8
	1160	116	2,2
	1170	83	1,6
	1180	215	4,1
	1190	233	4,5
	1200	160	3,1
	1210	62	1,2
	Niet BHG	891	17,1
Ondersteuning	Geen	4.224	81,1
	Kinderdagverblijf	482	9,3
	Intermediaire partner	473	9,1
	Lokaal Loket	30	0,6
Nationaliteit	Belgisch	3.829	73,5
	Niet-Belgisch, EU	607	11,7
	Niet-Belgisch, niet-EU	772	14,8
Kennis Nederlands	Geen	846	16,2
	Beperkt	1.729	33,6
	Voldoende	2.295	44,1
	School kind/ broer of zus	258	5,0
	Missing	61	1,2
Gezinstype	Eenoudergezin	982	18,9
	Tweeoudergezin	4.227	81,1
Opvangplan	Vast	4.815	92,4
	Variabel	394	7,6

Socio-economische situatie	Student	599	11,5
	Nietwerkend	253	4,9
	Werkzoekend	500	9,6
	Werkstudent of werk en opleiding	151	2,9
	Werk	3.706	71,1
Opleidingsniveau	Geen	405	7,8
	Diploma lager onderwijs	261	5,0
	Diploma secundair onderwijs	1.140	27,6
	Diploma hoger onderwijs	2910	55,9
	Andere	132	2,5
	Missing	61	1,2
Gezamenlijk belastbaar gezinsinkomen	< 1800	1.757	33,7
	> 1800	3.391	65,1
	Missing	61	1,2

Tabel 3: Beschrijving gezinnen die een aanvraag deden in 2020 en hun status op 8 maart 2021

Van de 5.209 aanvragen tussen 1 januari 2020 en 31 december 2020 werden op 8 maart 2021, 2.838 aanvragen (54,4%) positief beantwoord. Deze kinderen zijn of waren ingeschreven in de Nederlandstalige kinderopvang. In totaal hebben 2371 (45,5%) aanvragen niet geleid tot een plaats in een Nederlandstalige kinderopvang die samenwerkt met het Lokaal Loket. Deze aanvragen werden geannuleerd, zijn nog lopende of zijn verlopen. Verlopen betekent dat de einddatum van de opvangvraag werd bereikt zonder dat het kind ingeschreven werd in de opvang.

De meest voorkomende gemeenten buiten het BHG waar gezinnen wonen die een opvangaanvraag indienen, zijn Vilvoorde (70), Dilbeek (69), Sint-Pieters-Leeuw (45) en Strombeek-Bever (45). Bijna $\frac{3}{4}$ van de aanvragers heeft de Belgische nationaliteit (73,5%). Ongeveer de helft van de aanvragers (44,1%) heeft voldoende kennis van het Nederlands en behoort dus tot de voorrangsgroep van 55%.

In totaal kregen 931 aanvragers ondersteuning door een kinderdagverblijf (9,3%), een intermediaire partner (9,1%) of het Lokaal Loket (0,6%). De ondersteuning door een kinderdagverblijf gaat zowel over groeps- als gezinsopvang. Bij de gezinsopvang is het enkel het diensthoofd van de Dienst voor Onthaalouders (DVO) die aanvragen registreert, onthaalouders doen dit nooit zelf. Het aantal aanvragen geregistreerd door de DVO is erg klein.

Gezinnen die ondersteuning krijgen bij de aanmeldvraag hebben vaker geen kennis van het Nederlands (aanvrager), een lager opleidingsniveau (aanvrager) en een lager gezamenlijk belastbaar inkomen. De intermediaire partners ondersteunen de meest kwetsbare gezinnen bij hun aanmeldvraag. Eén op vier aanmeldvragen die ondersteund worden door een kinderdagverblijf zijn aanvragen met een initiële startdatum binnen de maand van de aanvraag en kunnen we dus beschouwen als zeer dringende opvangvragen. Aanvragen die zelfstandig worden uitgevoerd door ouders zijn overwegend minstens 7 maanden voor de gewenste startdatum.

		Zelfstandig		KDV		Inter-mediaire partner	
		N	%	N	%	N	%
Kennis Nederlands	Geen	426	10,2	169	35,1	243	51,4
	Beperkt	1.430	34,4	159	33,0	145	30,7
	School	143	3,4	64	13,3	49	10,4
	Volgende	2.164	52,0	90	18,7	36	7,6
Socio-economische status aanvrager	Student	240	5,8	120	24,9	230	48,6
	Niet-werkend	155	3,7	39	8,1	56	11,8
	Werkzoekend	336	8,1	62	12,9	98	20,7
	Werk en opleiding	134	3,2	10	2,1	6	1,3
	Werk	3.359	80,7	251	52,1	83	17,5
Opleidingsniveau aanvrager	Geen	156	3,7	138	28,6	108	22,8
	Andere	95	2,3	22	4,6	15	3,2
	Diploma lager onderwijs	130	3,1	54	11,2	72	15,2
	Diploma hoger onderwijs	2.668	64,1	118	24,5	117	24,7
	Diploma secundair onderwijs	1.114	26,8	150	31,1	161	34,0
Gezamenlijk belastbaar gezinsinkomen	< 1800	1.097	26,4	278	57,7	362	76,5
	> 1800	3.066	73,6	204	42,3	111	23,5

Tabel 4: Beschrijving gezinnen die een aanvraag deden in 2020 onderverdeeld naar ondersteuning bij aanmeldvraag

Gezinnen die geen kinderopvang vonden

Dat het niet hebben van een plaats in de kinderopvang terwijl die wel aangevraagd is, een stevige impact heeft op het leven van gezinnen, werd snel duidelijk toen we gingen praten met ouders die te maken kregen met dergelijke onvervulde nood.

Zo er is het verhaal van Gaëtan en Aline³⁰. Zij werden op 30 september 2019 voor het eerst fiere ouders van Emma. Beide ouders gaan uit werken en Aline combineert haar tewerkstelling nog eens met het volgen van een opleiding. Samen met hun dochter wonen ze in Vorst. Toen Aline ongeveer 3 maanden zwanger was, is ze samen met Gaëtan de zoektocht naar een plaats in een Brussels kinderdagverblijf gestart. Ze hadden graag een plekje voor Emma vanaf de leeftijd van 3 maanden. Ze waren zich goed bewust van de Brusselse context en de soms moeizame zoektocht naar een plaatsje in de kinderopvang en wilden er daarom vroeg aan beginnen. Ze registreerden meer dan tien kinderdagverblijven via het Lokaal Loket. Spijtig genoeg bleef een positieve reactie uit en na lang wachten, hadden Gaëtan en Aline het gevoel niet anders te kunnen dan ook op zoek te gaan naar een plaatsje bij privé-crèches. Uiteindelijk vonden ze een crèche waar Emma terecht kon voor € 1000 per maand.

Net toen het leek alsof ze geen andere optie hadden, dan € 1000 per maand te betalen voor de opvang van Emma, bleek een bevriend koppel met hetzelfde probleem te worstelen. Ze besloten samen om een nounou in te huren die voor beide kindjes kon zorgen. Deze oplossing was financieel voordeliger dan de privé-crèche. Spijtig genoeg moest de nounou na een tijdje stoppen. Hierdoor besloten Gaëtan en Aline dan maar om Emma toch naar de privé-crèche te sturen aangezien een inkomensgerelateerde plaats in een Nederlandstalige crèche uitbleef. Gelukkig kunnen ze rekenen

30. De cases die hier worden voorgesteld zijn een samenvatting van het telefonische interview met de mensen. De namen zijn fictief, maar de ervaringen niet.

op de steun en hulp van de ouders van Aline. Emma kan één dag in de week door hen worden opgevangen. Op die manier zorgen ze ervoor dat de maandelijkse kost voor de kinderopvang daalt. Toch blijven de financiële gevolgen voor het koppel heel voelbaar.

De helpdesk van het Lokaal Loket hielp hen geregeld met het aanpassen van de startdatum, maar desondanks blijft het aanmeldingssysteem moeilijk en is hun ervaring met de zoektocht naar Nederlandstalige kinderopvang zeer negatief. Men koos bewust voor een Nederlandstalige crèche om Emma van jongs af aan in contact te brengen met de Nederlandse taal. Nu, bijna 2 jaar na de geboorte van Emma, hebben de ouders de hoop op een plaats in de Nederlandstalige kinderopvang definitief opgegeven. Ze starten met een nieuwe zoektocht: die naar een plaats in een Nederlandstalige basisschool.

Het is opvallend dat bijna alle beschreven kenmerken in het vorige deel een significant verband³¹ houden met de kans om een plaats toegewezen te krijgen. Het kenmerk waar geen significant verband voor werd gevonden is gezinstype.

De binaire logistische regressie laat toe te voorspellen in welke categorie (plaats of geen plaats) de aanmeldvraag valt van een gezin op basis van andere informatie (gezinskenmerken). Bij de logistische regressie kijken we hiervoor naar de odds ratio³². De odds ratio geeft aan of een verandering in kans op een plaats in de Nederlandstalige kinderopvang te wijten is aan een verandering in het gezinskenmerk, wanneer andere kenmerken gelijk blijven. Het gaat dan om unieke effecten, los van andere variabelen. Enkele unieke effecten zijn significant (Sig.)³³ en bepalen dus op zichzelf de waarschijnlijkheid van het krijgen of niet krijgen van een plaats in de Nederlandstalige kinderopvang. Een odds ratio van 1 betekent dat er geen verschil is voor dat kenmerk. Een odds ratio groter dan 1 maakt het meer waarschijnlijk dat iemand met dat kenmerk een plaats krijgt in de Nederlandstalige kinderopvang in vergelijking met de referentiecategorie. Een odds ratio van kleiner dan 1 betekent dat degene met dat kenmerk minder waarschijnlijk een plaats krijgt in de Nederlandstalige kinderopvang in vergelijking met de referentiecategorie. De referentiecategorie wordt aangeduid met een*.

31. Een chi-kwadraattoets werd uitgevoerd met status dossier als afhankelijke variabele en telkens één onafhankelijke variabele. Een verband is significant wanneer $\alpha \leq 0,05$.

32. De odds ratio is de exponent ($\exp(B)$) en geeft de verandering in kans die komt door de verandering in de predictor.

33. De grens voor statistische significantie (Sig.) is 0,05.

		Sig.	Exp (B)
Nationaliteit	Belgisch*	0,022	
	Europees	0,006	0,775
	Niet-Europees	0,726	0,966
Kennis van het Nederlands	Voldoende*	0,000	
	Geen	0,000	0,347
	Beperkt	0,000	0,451
	School kind / broer of zus	0,000	0,369
Socio-economische status van de aanvrager	Werk*	0,019	
	Student	0,002	0,707
	Niet-werkend	0,121	0,801
	Werkzoekend	0,029	0,79
	Werkstudent of Werk en opleiding	0,801	1,044
Opleidingsniveau	Diploma secundair onderwijs*	0,050	
	Geen	0,369	0,895
	Andere	0,093	0,728
	Diploma lager onderwijs	0,693	0,946
	Diploma hoger onderwijs	0,004	0,811
Gezamenlijk belastbaar inkomen	> 1800*		
	< 1800	0,013	1,215
Ondersteuning	Geen*	0,000	
	Kinderdagverblijf	0,000	1,859
	<i>Intermediaire partner</i>	0,058	0,795
	<i>Geen kennis Nederlands</i>	0,016	2,526
	<i>Beperkte kennis Nederlands</i>	0,028	2,346
	<i>Werkzoekend</i>	0,040	2,607
	Lokaal Loket	0,115	0,536

Tabel 5: Binaire logistische regressie met interactie-effecten

Het meest opvallende unieke effect situeert zich bij de kennis van het Nederlands en de geboden ondersteuning door een kinderopvanginitiatief. Een plaats krijgen in de kinderopvang is gemiddeld ongeveer drie keer waarschijnlijker bij een voldoende kennis van het Nederlands dan bij geen kennis van het Nederlands of een link met het Nederlands door de toekomstige school of de huidige school van broer/zus. Een plaats krijgen in de kinderopvang is gemiddeld bijna twee keer zo waarschijnlijk bij een voldoende kennis van het Nederlands dan bij een beperkte kennis van het Nederlands. Deze bevindingen liggen in lijn met wat we tijdens focusgroepen en interviews met intermediaire partners en ouders horen.

Zo is er het verhaal van Selina. Selina is een alleenstaande mama met een zoontje van ongeveer 16 maanden oud. Ze werkt in de Brusselse horeca en woont in Zellik. Een crèche vinden in Zellik lukte niet, dus besloot ze de zoektocht uit te breiden naar het BHG. Ze startte vroeg met het zoeken naar een Nederlandstalige inkomensgerelateerde crèche. Aangezien Selina alleen is en een beperkt

inkomen heeft is het voor haar simpelweg onmogelijk een privé-crèche te betalen. Zelf hecht ze zeer veel belang aan het leren van de Nederlandse taal omdat ze zelf geen Nederlands spreekt. Net daarom wou Selina haar zoontje naar een Nederlandstalige crèche brengen.

Ze werd toegeleid door een kinderdagverblijf en ondersteund door Kind & Gezin met het indienen van haar aanvraag voor kinderopvang. Ze wou haar zoontje op zes maanden naar de crèche sturen, maar dat lukte niet. Toen haar zoontje de leeftijd van zes maanden oud was, was er namelijk nergens plaats in de Nederlandse kinderopvang. Door de COVID-19 pandemie en de sluiting van horeca kon Selina de zorg voor haar zoontje nog een tijdje verder op zich nemen. Als alleenstaande mama is dit echter niet zo evident. Full-time de zorg opnemen voor je zoontje is best wel zwaar en vermoeid. Af en toe kon Selina rekenen op haar informele netwerk om haar wat te ondersteunen.

Toen de horeca heropende, was Selina genoodzaakt om haar job op te geven. Ze had nog steeds geen opvang voor haar zoontje en was gedwongen de zorg verder op haar te nemen. Op dit moment solliciteert Selina niet. Ze wil zich eerst focussen op het volgen van Nederlandse les vanaf september 2021. Ze hoopt dat het Lokaal Loket erin slaagt om nog voor september een plaats te vinden in de Nederlandstalige inkomensgerelateerde kinderopvang. Anders zal ze genoodzaakt zijn om haar Nederlandse lessen uit te stellen, maar dit is niet alles. Selina wil heel graag dat haar zoontje naar de crèche kan. Ze wil hem de kans geven om te leren van en te spelen met andere kinderen en om zo zijn ontwikkelingen te stimuleren.

Selina heeft er al bij al van genoten om een jaar lang heel dicht bij haar zoontje te zijn, maar voor haar is de tijd echt rijp om beroep te kunnen doen op de kinderopvang. Het enige wat haar hier nog van verhinderd is een vrije plaats.

Het krijgen van ondersteuning door een kinderdagverblijf verdubbelt gemiddeld de kans op een plaats in de Nederlandstalige kinderopvang, in vergelijking met iemand die de aanvraag zelfstandig invult. Het gaat vaker om dringende opvang en dus mogelijk om crisissituaties. Gezinnen die een kinderopvanginitiatief opzoeken zijn meer kwetsbaar dan degene die de aanvraag online indienen. Aanvragers die ondersteuning krijgen van een kinderopvanginitiatief of intermediaire partner hebben een lager inkomen, een lagere opleiding, zijn vaker student en zijn het Nederlands minder tot niet machtig. Daarnaast komt er tijdens een persoonlijk gesprek meer informatie naar voor, terwijl in het aanmeldingssysteem beperktere informatie wordt gevraagd en gegeven. Het kennen van de situatie in het gezin kan een rol spelen bij het aanbieden van een plaats. Er is ook een subjectieve kant als ouders langskomen, namelijk de ouder die de verantwoordelijke al wat beter kent kan misschien sneller een plaats aangeboden krijgen. Ondersteuning krijgen van een intermediaire partner bij de aanmeldvraag kent geen significant effect in dit model. Wanneer we echter aan het model een interactie toevoegen, waarbij we kijken naar de interactie tussen de kennis van het Nederlands en de ondersteuning die geboden kan worden bij de aanmeldvraag zien we een opmerkelijke verschuiving. Een aanvrager met een beperkte of geen kennis van het Nederlands heeft gemiddeld meer dan twee keer zoveel kans op een plaats in de kinderopvang wanneer hij ondersteund wordt door een intermediaire partner.

Als laatste blijkt ook de socio-economische situatie van de aanvrager bepalend bij de kans op een plaats in de Nederlandstalige kinderopvang. Het niet hebben van werk, student of werkzoekende zijn, vermindert significant je kans op een plaats. Opnieuw is hierbij de intermediaire partner van groot belang. Een aanvrager die werkzoekend is en ondersteund wordt door een intermediaire partner heeft gemiddeld meer dan twee keer zoveel kans op een plaats in de kinderopvang in vergelijking met een aanvrager die werkzoekend is en geen ondersteuning krijgt.

Kortom: kennis van het Nederlands is de meest bepalende factor voor het krijgen van een plaats. Dat heeft een aantal sociale gevolgen: kwetsbare gezinnen hebben hierdoor minder kans. Maar ook bij gelijke kennis van het Nederlands hebben werkzoekenden minder kans op een plaats. De tussenkomst van intermediairen en van kinderopvanginitiatieven blijkt dit discriminerende effect significant te verzachten, maar niet helemaal uit de wereld te helpen.

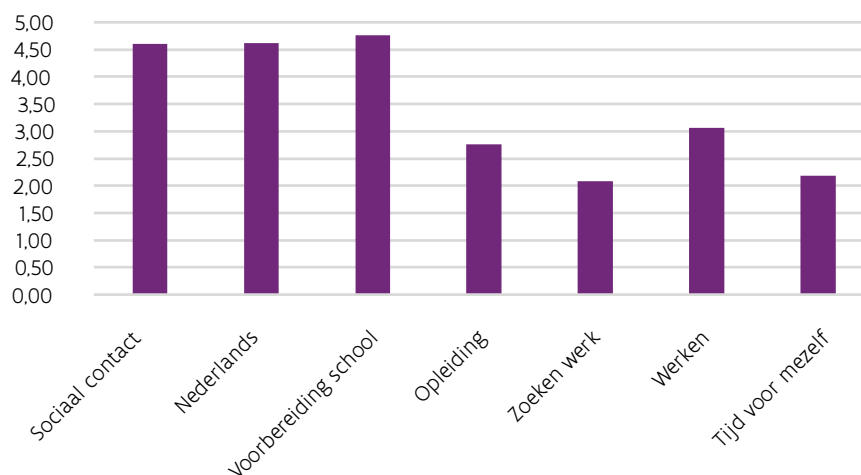
Ervaringen van gezinnen zonder plaats

De ervaringen van 45 bevraagde ouders die op de gewenste startdatum geen plaats hadden, geven ons inzicht in de on vervulde nood aan kinderopvang. Van de 45 bevraagde ouders woont bijna ~~34~~11 van de 45) in Sint-Jans-Molenbeek. Tien van deze 11 gezinnen uit Sint-Jans-Molenbeek hebben een laag gezamenlijk belastbaar inkomen. Bij 11 aanvragen was er een laattijdige vraag naar opvang door een inburgeringscursus of een opleidingstraject van de VDAB. Van de 45 aanvragen werden er 16 ingediend door een intermediaire partner, drie door het Lokaal Loket, vier door een kinderopvang.

Gezinskenmerk		Aantal (N)
Gezin	Eenouder	10
	Tweeouder	35
Inkomen	Laag	27
	Hoog	18
Vorrangsgroep	20%	29
	30%	28
	55%	10
Socio-economische situatie aanvrager	Student	15
	Niet-werkend	2
	Werkzoekend	6
	Werk en Opleiding	0
	Werk	22
Ondersteuning	Intermediaire partner	16
	Lokaal Loket	3
	Kinderdagverblijf	4
Opvangplan	Vast	41
	Variabel	4

Tabel 6: Gezinskenmerken gezinnen zonder plaats

We vroegen deze ouders in eerste instantie om welke redenen ze opvang zochten. De redenen in het belang van het kind scoren beduidend hoger dan persoonlijke redenen voor de ouder(s). Onderzoek in het Vlaams Gewest sluit deels aan op deze bevinding (Teppers, Schepers, & Van Regenmortel, 2019). Wanneer bij ouders de reden voor opvang werd bevraagd, kwam de ontwikkeling van het kind op de tweede plaats, voorafgegaan door het willen blijven werken van de ouder(s).

Figuur 38: Redenen voor kinderopvang (N=45)

Een parallelle zoektocht in versnipperde circuits

Vele ouders weten niet exact wanneer de zoektocht naar kinderopvang werd gestart. Ze geven een schatting gebaseerd op de leeftijd van het kind of het moment tijdens de zwangerschap. Van de 45 ouders hebben 18 ouders de zoektocht naar kinderopvang gestart voor de geboorte. Zowat de helft van de bevraagde ouders zocht gelijktijdig in het Franstalige en Nederlandstalige circuit. Sommige ouders zochten eerst Nederlandstalige kinderopvang vanuit de motivatie dat de kwaliteit beter geacht werd en vooral omdat op deze manier het kind Nederlands kan leren wat dan weer belangrijk gevonden werd voor de verdere schoolloopbaan. Er waren eveneens ouders die vanaf de start in beide circuits zochten om hun kans op een plekje te vergroten.

Ik kon Frans toen ik naar België kwam, maar Nederlands is heel belangrijk voor een goede job. Ik wil dus dat mijn kind naar een Nederlandstalige crèche en school kan want kwaliteit is beter. (ouder 31)

Tegelijk zoeken ouders ook bij zowel Frans- als Nederlandstalige privé kinderopvanginitiatieven. Van de 45 ouders geven 13 ouders aan privé kinderopvanginitiatieven gecontacteerd te hebben. Vijf ouders spraken ook hun informele netwerk aan.

33 van de 45 ouders gaven aan hulp gehad te hebben van organisaties bij het zoeken naar kinderopvang en de aanmelding en dat is een pak meer dan uit het databestand van het Lokaal Loket bleek. Dit wijst erop dat ook wanneer een intermediaire partner de aanvraag niet doet, die toch ondersteuning kan bieden. De ondersteuning gaat van het zoeken naar mogelijke opvang tot het registreren van de opvangaanvraag en opvolgen van de aanvraag telkens er (negatieve) antwoorden in de mailbox belanden. Ondanks de ondersteuning is het centraal aanmeldsysteem en de opvolging voor ouders niet altijd evident.

Ik blijf het systeem opvolgen, maar het is moeilijk. Elke keer heb ik contact met de helpdesk, ze zeggen dat ze me gaan helpen, maar ik heb nooit een plek gevonden. De hulp is steeds lief en vriendelijk, maar het systeem is verschrikkelijk. (ouder 24)

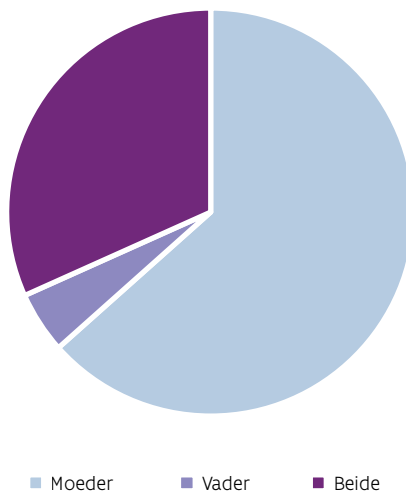
De zoektocht naar kinderopvang wordt nog moeilijker wanneer het gaat om een peuter of kleuter:

Sommige hebben wel plek voor een baby, maar mijn kindje is al ouder en daar vind ik geen plekje voor nu. (ouder 2)

Daarnaast duurt de zoektocht soms zo lang dat ouders voor de beperkte tijd die er nog over is alvorens het kind naar school zou gaan, beslissen het kind toch niet te sturen wanneer er alsnog een plekje vrij zou komen.

Gevolgen voor ouders en kind

De gevolgen van het niet vinden van kinderopvang zijn doorgaans voor de moeder.

Figuur 39: Toewijzing gevolgen onvervulde nood (N=45)

De gevolgen zijn: geen opleiding kunnen volgen of afwerken (13); stoppen met werken (9) en andere financiële gevolgen (8). Wanneer ouders aangeven dat beide ouders de gevolgen voelen (13) dan gaat het voor de helft van deze ouders over financiële gevolgen: één partner stopt met werken, gaat minder werken of ze maken gebruik van een privé kinderopvanginitiatief. Meerdere gevolgen kunnen samen voorkomen in één gezin.

Ik ben niet gaan werken. Ik vond dan werk en kon niet gaan werken omdat ik niet weet waar ik mijn kind zou moeten laten. (ouder 4)

We hebben ook privé-crèches gecontacteerd. Deze hebben een prijs van € 700 per maand. We hebben dan zo'n crèche bezocht en als ik geen andere optie heb binnenkort zal ik deze moeten nemen. (ouder 38)

We hebben nog geen enkele crèche gevonden. Vanaf september kan mijn kindje in een privé-crèche terecht. Het zal dan voor 3 dagen naar de privé-crèche gaan, na mijn ouderschapverlof. Maar dit is zeer duur dus we zoeken nu nog een plek in een crèche met IKT. (ouder 37)

Ouders geven daarbij aan dat het zoeken naar werk of het volgen van een opleiding vereist dat er een opvangplek wordt gevonden voor het kind:

Als je werkt is dat allemaal makkelijk, maar ik wil mijn kindje een plek geven om werk te zoeken en een opleiding te volgen. (...) De zoektocht is gewoon zeer moeilijk en lijkt makkelijker als je werk hebt. Maar ik zoek een crèche om werk te zoeken, een opleiding te kunnen volgen. Dat is niet normaal dat het systeem zo werkt. Nu is het zo dat kindje bijna naar school kan, ik zit er al 2 jaar met thuis, dus ik geef de zoektocht op en weet dat ik geen plekje zal hebben en dat kindje hopelijk gewoon naar school kan binnenkort. Maar zou toch beter naar de crèche zijn geweest ter voorbereiding op school. (ouder 12)

Ouders die op zoek willen gaan naar werk benoemen dat het hebben van een plek een voorwaarde is alvorens ze deze zoektocht willen aanvatten. De intermediaire partners geven echter aan dat er hier een spanning is. Ouders met werk of een opleiding krijgen volgens hen sneller een plaats toegewezen. Dit wordt deels ondersteund door de kwantitatieve analyse van de aanvragen uit 2020 waar we merken

dat het hebben van werk de kans op een plaats in de kinderopvang aanzienlijk verhoogt. Werkzoekend, niet-werkend of student zijn verkleint deze kans en brengt dus een extra drempel met zich mee voor ouders die de stap willen zetten naar werk of een opleiding.

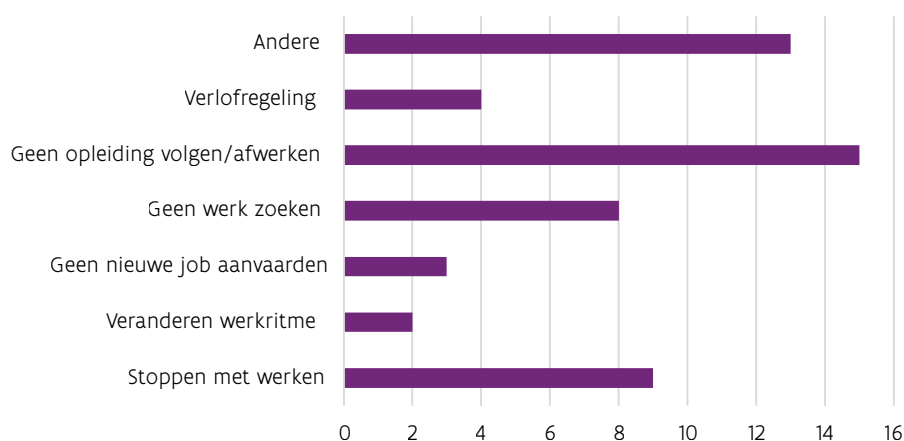
Verder geven ouders aan dat hun kind kansen worden ontnomen wanneer ze geen plaats krijgen in de kinderopvang, dat ze angstig zijn voor andere kinderen omdat ze zo weinig sociaal contact hebben, en minder goed voorbereid zijn op school.

Mijn kind is 2 jaar en heeft echt nood aan socialisatie. Ze is bang van andere kinderen momenteel omdat ze zo weinig sociale contacten heeft omdat we geen plaats hebben in de opvang. (ouder 27)

Het niet hebben van opvang zorgt voor soms zeer lange en saaie dagen voor ons kind. We spreken Arabisch en de Nederlandse taal is moeilijk. Onze dochter die ouder is gaat naar een Nederlandstalige school en heeft ook moeite met de taal. Wij willen dit voor ons ander kind niet en dus daarom vinden we de kinderopvang heel belangrijk. Maar we vinden geen plekje. (ouder 7)

Strategieën van ouders om periode zonder opvang te overbruggen

Ouders hanteren verschillende strategieën om de periode te overbruggen waarop ze geen kinderopvang hebben: steun van het sociale netwerk, het opnemen van een verlofregeling tot zelfs het stoppen met werken zijn enkele van deze strategieën die ouders aanhalen.

Figuur 40: Gevolgen onvervulde nood voor ouder(s) (N=45)

Zo zijn er Ellen en Jan. Ellen en Jan zijn samen met hun 2 kinderen Liv en Jack een gezin van vier, woonachtig in Elsene. Jack is geboren in januari 2020, Liv zit al in de laatste kleuterklas. Tijdens de zwangerschap, toen Ellen ongeveer drie maanden zwanger was, besloten ze een plaats in de kinderopvang te zoeken. Hun voorkeur ging uit naar een plek in een Nederlandstalige inkomensgerelateerde kinderopvang. Ze waren bereid hun zoektocht uit te breiden naar de Franstalige kinderopvang indien er echt geen plaats zou zijn in de Nederlandstalige. Liv ging ook naar een Nederlandstalige kinderopvang, maar deze crèche bestaat nu spijtig genoeg niet meer.

In totaal registreerden ze meer dan 15 potentiële kinderdagverblijven. Omdat een plaats zo lang uitbleef, besloten ze ook privé-crèches te contacteren. Hier hadden ze vrij snel een plaats voor iets meer dan € 800 per maand. Financieel is dat bijna voor hen niet haalbaar, dus konden ze niet anders dan verder op zoek te gaan naar een oplossing.

Het lange wachten op een vrije plaats zorgde ervoor dat Ellen haar zwangerschapverlof verlengde en al haar vakantie opnam om zelf voor Jack te zorgen. Desalniettemin bleef het zoeken naar een geschikte plaats. Ellen en Jan konden uiteindelijk niet anders dan een babysitter aan huis inschakelen. De babysitter komt zelfs goedkoper uit dan de crèche en geeft meer flexibiliteit naar dagen en uren. Af en toe konden ze ook rekenen op de hulp van de oma.

Ondanks deze oplossing vinden Ellen en Jan het zeer jammer dat Jack geen sociaal contact heeft met andere kinderen, behalve zijn zus. De ganse situatie met daarbijkomend ook problemen met de overstap van Liv van kleuter naar lager onderwijs (beperkte plaatsen in het 1ste leerjaar en Liv heeft geen plekje) zorgt voor heel veel stress in het gezin. Volgens Ellen is het belangrijk dat er wordt geïnvesteerd in kinderopvang en onderwijs. Dit moet prioritair zijn, maar is momenteel zeker niet zo.

De ervaringen van intermediaire partners

Samenwerking met het Lokaal Loket

De samenwerking met het Lokaal Loket, meer specifiek met de helpdesk, wordt als zeer positief ervaren door de intermediaire partners. Vragen worden heel snel en adequaat beantwoord en de helpdesk is telefonisch gemakkelijk te bereiken. Ook ontvangen aanmelders feedback op hun aanmeldingen wanneer er onduidelijkheden zijn. Verschillende partners verwijzen naar de 'werkgroep warme toeleiding' vanuit het Lokaal Loket als een mooi voorbeeld van hoe het Lokaal Loket zich bewust is van de drempels die er zijn en deze graag actief willen aanpakken:

Ja ja het is ook een heel warm team en ze staan zeker wel altijd klaar om te helpen. Je merkt ook wel dat ze onze doelgroep willen betrekken en ook zoveel mogelijk succeservaringen willen bekomen. (intermediaire partner 4)

Enkele partners vinden dat meer inzicht in de verwerking van de aanmeldingen (en het opnamebeleid) handig kan zijn om het formulier zo goed mogelijk in te vullen en ouders correct te informeren. Als voorbeeld werd aangehaald dat de aanvragen één keer per maand worden doorgestuurd naar de opvanginitiatieven en er dan een toewijzing mogelijk is. Deze informatie kunnen meegeven aan ouders, zorgt ervoor dat ze iets meer inzicht hebben in de tijdslijn van hun aanvraag:

Soms mis ik wat info over hoe de toewijzingen gebeuren. Ik zou daar wat inzicht in willen krijgen want ik ken dan de brugfiguur van hiernaast en zij kan soms zo echt zeggen van 'ja je zou best de aanvraag deze week nog doen want vanaf volgende week gaat die in zijn planning kijken'. Dan denk ik: dat zou fijn zijn om te weten dan moet ik die ouder die nu aan het twijfelen is deze week nog overtuigen of is volgende week even goed want dan mis je soms een maand. (intermediaire partner 1)

Ondanks de samenwerking met het Lokaal Loket en het centraal aanmeldingssysteem zeggen partners toch nog vaak de telefoon te nemen en de kinderopvanglocatie te contacteren wanneer de opvang echt dringend is. Ondanks de meerwaarde van het online aanmeldingssysteem vindt men dat dit het fysieke of telefonische contact met opvanginitiatieven niet helemaal kan vervangen:

En wat ik nog wil zeggen, stel dat er inderdaad nergens plaats is weet ik dat je zelf contact kan opnemen met de crèches. (...) als we eigenlijk aanvoelen het is redelijk dringend dan kunnen we eventueel ook nog een keer bellen en dan merken we wel dat het veel dat sneller gaat. (intermediaire partner 6)

Online aanmeldingssysteem

De partners vinden de website en het aanmeldformulier zeer duidelijk, maar geven ook aan dat het soms wel een grote tijdsinvestering vraagt. De zoekfunctie voor de kinderopvanglocaties is evenwel niet altijd even efficiënt. Men stelt daarbij zeer concreet voor om op wijkniveau te kunnen filteren en om het adres van de ouder(s) in te geven én een straal van x aantal kilometer aan te duiden.

Ouders hebben vaak ook de uitdrukkelijke vraag naar de kostprijs. Sommige partners berekenen dan via de tool van Opgroeien de geschatte ouderbijdrage. Het zou handig zijn moest deze tool geïntegreerd kunnen zijn in de website. Daarnaast is het voor ouders (zeker voor zij die financieel minder ruimte hebben) relevant te weten welke mogelijke extra kosten er bij de ouderbijdrage komen. Deze informatie is niet altijd beschikbaar en zou een partner kunnen helpen in de ondersteuning die hij ouder(s) geeft. Als laatste wordt de vertaling van de website meermaals aangehaald. Veel Franstalige ouders kiezen zeer bewust voor Nederlandstalige kinderopvang. In de interviews zijn er voorstanders van de vertaling van het aanmeldformulier, maar langs de andere kant vraagt men zich af of dat ook geen onbedoelde effecten kan hebben:

Ik denk dat het vertalen in het Frans misschien wel een meerwaarde zou hebben voor alle ouders die wel heel goed Frans kunnen en het nu gewoon niet kunnen invullen, maar dan is de vraag natuurlijk horen die mensen dan niet gewoon in het Franstalige traject? En moeten zij dan niet eerder naar een Franstalige kribbe zoeken? (intermediaire partner 5)

Toegankelijkheid

In het zoeken naar kinderopvang via het Lokaal Loket zijn er volgens de intermediaire partners verschillende elementen die de toegankelijkheid bemoeilijken. Een eerste element is de betaalbaarheid van de kinderopvang. Het is voor ouders zeer belangrijk te weten hoeveel de kinderopvang gaat kosten en dit is niet altijd duidelijk terug te vinden. Zeker wanneer er extra kosten zoals luierkosten worden aangerekend, komen ouders soms voor verrassingen te staan. Voor ouders kan deze euro meer of minder een groot verschil maken:

Het is niet altijd even duidelijk tegen welke kost ze zullen aankijken en je wilt daar dan zelf ook geen fouten in maken. Je wilt zelf ook niet een verkeerde, een te lage prijs gaan geven. (intermediaire partner 2)

Daarnaast was het vroeger mogelijk om vanuit BON een deel van het betaalde bedrag voor de kinderopvang terug te betalen aan ouders. Dit is vandaag niet meer mogelijk en wordt benoemd als een stap achteruit:

Dus dat is ook iets dat sinds juni is er het besluit genomen dat wij geen terugbetalingen meer doen. Voordien deden wij een terugbetaling van de crèche, niet volledig maar een deel, maximum € 3 per dagdeel. Dus het kon maximaal € 6 zijn voor één dag wat volgens mij wel een grote steun was voor veel mensen om het toch nog te kunnen doen, maar dat is een politieke beslissing geweest om die terugbetalingen te stoppen. (intermediaire partner 2)

Een tweede element heeft betrekking op de bereikbaarheid van de kinderopvanglocaties. Daarbij gaat het niet enkel om nabijheid maar ook bereikbaarheid met het openbaar vervoer:

Nee de locatie is wel heel belangrijk of gewoon de bereikbaarheid. Dat kan ook iets verder van hun huis liggen, maar als ze aan de metro wonen en dat zijn vijf haltes met de metro dan is dat ook oké dus vooral de bereikbaarheid. (intermediaire partner 3)

Dit betekent dat het belangrijk is na te denken waar kinderopvang gesitueerd is. Hierbij is het cruciaal om niet louter op gemeenteniveau te kijken, maar evenzeer en misschien zelfs bovenal op wijkniveau, des te meer omdat men de mogelijkheden die het openbaar vervoer al dan niet aanbiedt, mee in overweging moet nemen.

Ouders weten niet waarvoor ze kiezen

Verder geven alle partners aan dat een vraag naar kinderopvang bij ouders vaak botst op onrealistische verwachtingen en gebrekkige informatieverstrekking. Heel wat ouders hebben bijvoorbeeld geen idee van het verschil tussen groeps- en gezinsopvang, tussen vaste en vrije prijs, enzoverder. Ouders verwachten trouwens ook vaak op relatief korte periode kinderopvang. De kwantitatieve analyse van de database

maakt dit eveneens duidelijk. Iets meer dan 40% van de aanmeldvragen die intermediaire partners ondersteunen zijn gezinnen die een plek zoeken binnen de drie maanden na de aanmeldvraag, waarvan 16% een plaats zoekt binnen de maand. Medewerkers proberen ouders daarom correct te informeren en zeer transparant te zijn over de zoektocht naar kinderopvang en de tijd die dit in beslag kan nemen.

In relatie tot dit wordt Opgroeien, via de huisbezoeken bij aanstaande ouders, beschouwd als een belangrijke partner in het sensibiliseren en informeren over kinderopvang omdat zij vaak vroeger in contact komen met gezinnen dan de andere partners. Die partners geven de suggestie om vanuit het Lokaal Loket en de VGC deze taak tot informatiedeling en sensibilisering op te nemen en uit te breiden en in te zetten op verschillende initiatieven:

Daarmee dat ik zo denk dat een initiatief zoals burendag wel heel goed is, ondanks het feit dat dat heel kleinschalig is denk ik wel dat je mensen daar oprechter mee bereikt want er zijn wel video's op bijvoorbeeld websites van Opgroeien met bijvoorbeeld 'een dag in de kinderopvang' maar ik vraag mij af hoe vaak die worden bekeken. (intermediaire partner 2)

Er wordt daarbij verwezen naar beeldmateriaal dat gemaakt wordt voor ouders (zoals men ook voor het aanmeldsysteem in het Brusselse onderwijs voorziet), een flyer (in verschillende talen), inzetten op gynaecologen, enzoverder:

Ik denk dat mensen wel heel veel leren van filmpjes, we hebben dat ook gezien voor de schoolinschrijvingen. Dus van filmpjes over hoe het werkt en hoe de vragen kunnen ingevuld worden, misschien is dat interessant. Je moet ook maar één filmpje maken en uiteindelijk kan iedereen het bekijken, dus dat is ook niet zo tijdsintensief denk ik. (intermediaire partner 5)

Een (bewuste) keuze voor Nederlandstalige kinderopvang

Tijdens de interviews worden vaak beide circuits, namelijk Nederlandstalige en Franstalige kinderopvanginitiatieven, besproken. Volgens de intermediaire partners leeft het idee bij ouders dat Nederlandse kinderopvanginitiatieven beter zijn dan Franstalige kinderopvanginitiatieven:

Dat is iets dat hier heel erg opvallend is, dat Nederlandstalig precies heiligmakend is en dat is een lastige omdat wij niet goed weten waar dat vandaan komt maar ouders onderling wakkeren dat echt aan bij elkaar. (intermediaire partner 1)

Mede daarom willen ook Franstalige ouders, ondanks de taalkloof hun kind in een Nederlandstalige opvang:

Ik merk ook, ik had een ouder die enkel Frans sprak en zij had voor we elkaar kenden haar kind al ingeschreven in een Nederlandstalige kribbe. Maar wekelijks krijg ik telefoon van deze vrouw omdat ze niet begrijpt wat de begeleiders willen zeggen, dus moet ik bellen naar de kinderopvang om te vragen wat er gezegd is. Ik denk niet dat dat de bedoeling kan zijn. Ik doe dat omdat die mama nu geen ander netwerk heeft en ik haar wil helpen... Maar ik denk niet dat dat de beste oplossing is. Ik denk als dan de vragenlijst ook nog eens in het Frans wordt gemaakt dat er veel meer Franstalige kandidaten gaan zijn en dat er dan ook wel terug wat communicatieproblemen gaan ontstaan. (intermediaire partner 5)

Redenen om voor een Nederlandstalig kinderopvanginitiatief te kiezen, zijn onder meer het mogelijk maken de Nederlandse taal te leren en de doorstroom naar een Nederlandstalige basisschool:

Nee, ik merk dat heel veel ouders Nederlandstalig wel verkiezen, omdat ze ervan uitgaan dat dat beter is. (...) Nederlandstalige crèche is beter qua kwaliteit, qua alles... School in Nederlands is beter, is moeilijker... Dus veel mensen hebben het idee dat Nederlandstalige kant beter is. (intermediaire partner 5)

De partners zijn hier soms zoekende naar hun rol, en twijfelen in welke mate ze het ene of het andere circuit kunnen promoten:

Daar hebben we ook al veel discussies over gehad met het personeel: moeten we proberen zowat campagnes te doen om te tonen van het is niet omdat je Franstalig kiest dat het minder goed is voor je kind of eventueel dat het beter kan zijn omdat je ze meer kan ondersteunen, omdat je dezelfde taal spreekt of gewoon begrijpt wat er gezegd wordt. (intermediaire partner 1)

Aan de andere kant ervaart men zelf de Nederlandstalige en Franstalige kinderopvang als daadwerkelijk twee parallelle circuits die niet samenwerken en dat is voor een ouder niet logisch. Dit zagen we trouwens ook naar voor komen bij de bevraging van de on vervulde noden waar ouders aangeven vaak gelijktijdig in beide circuits te zoeken om hun kansen op een plaats te vergroten:

De meeste ouders willen gewoon een plaats dus is het meer zo iets van: 'I don't care, geef me een plaats' (lacht). (intermediaire partner 2)

Kinderopvang voor peuters

Een laatste, toch wel opvallend, element dat ter sprake kwam bij de intermediaire partners gaat over de kinderopvangplaatsen (of het gebrek eraan) voor peuters. Kinderopvangvragen van ouders met peuters botsen heel vaak op negatieve antwoorden. Soms blijft een positief antwoord ook uit totdat het kind zou kunnen starten op school. Daarbij zijn het soms deze gezinnen die ook de aanmelding voor de kleuterschool gemist hebben, geen plek hebben op een school en bijgevolg het kind dus tot een leeftijd van drie jaar en ouder thuis moeten opvangen:

Goh, als dat zo kinderen zijn van meer dan een jaar en die willen nog naar de crèche gaan voor school, ik vind zelden een plekje voor die kinderen omdat dat zo moeilijk is. (intermediaire partner 3)

De peuters is ook moeilijk, die staan vaak nog altijd op de wachtlijst. Soms is dat echt dat ze een plekje krijgen als ze twee jaar zijn bijvoorbeeld, maar dan zegt de mama van ja het hoeft niet meer. (intermediaire partner 8)

Tussenbesluit

Het blijkt dat ouders die tewerkgesteld zijn gemakkelijker een plaats in de kinderopvang vinden dan ouders die werkzoekend zijn of een opleiding volgen. Wanneer ouders geen opvangplaats vinden, dan heeft dit een grote impact. Dat gaat over het niet kunnen volgen van een opleiding of het moeten stopzetten van de tewerkstelling, maar ook over het ontnemen van ontwikkelingskansen van hun kind in termen van taal- en spelontwikkeling. De pedagogische, sociale en economische functie van de kinderopvang komen hier samen, maar komen dus ook onder druk te staan. Gezinnen met kennis van het Nederlands hebben beduidend meer kans op een plaats. Dit bewuste en bedoelde taalbeleid heeft evenwel heel wat onbedoelde sociale gevolgen en maakt dat gezinnen met een lager inkomen en met een meer preciaire arbeidssituatie minder kans hebben op een plaats.

Kinderdagverblijven en intermediairen kunnen een belangrijke rol vervullen om die sociale ongelijkheid enigszins te temperen, maar dit blijkt niet steeds zo te zijn. De intermediaire partners ondersteunen vooral kwetsbare gezinnen. Kinderdagverblijven komen vaker tussen bij urgente opvang (mogelijk crisisopvang). Maar ouders die zelf hun aanvraag (of met hulp van een toeleider of informeel netwerk) indienen of ondersteuning ontvangen door een kinderopvanginitiatief, krijgen vaker een plaats toegewezen dan gezinnen die ondersteuning genieten bij hun aanvraag door een intermediaire partner of het Lokaal Loket. Hoe dat komt is op dit moment onduidelijk, maar verdient zeker om verder onderzocht en aangepakt te worden. Kwetsbare gezinnen hebben minder kans op een plaats en de hulp van intermediairen lijkt dat niet (of niet geheel) te kunnen compenseren.

Tot slot nog dit: de analyse is uitgevoerd op de data van het Lokaal Loket in Brussel. Zij staan in voor de centrale verzameling van de aanmeldingsvragen. Aan de hand van deze aanmeldingen pogen zij en het BHG een sociaal beleid te voeren met betrekking tot de kinderopvang. De ruimte om dit te doen is echter beperkt omdat de toewijzing van de opvangplaatsen door de individuele opvanglocaties gebeurt. Er is met andere woorden een centraal aanmeldingssysteem, maar geen centraal toewijzingssysteem.

Vanuit beleidsmatig oogpunt is het interessant om te blijven nagaan of het beleid dat men wenst te voeren, ook geoperationaliseerd wordt in de praktijk. Wanneer blijkt dat dit niet het geval is, is het zinvol om het gesprek met de kinderopvanglocaties aan te gaan, dan wel stappen te zetten in de richting van een (eventueel gedeeltelijk) centraal toewijzingssysteem. Het zoeken van een balans tussen het voeren van een sterk sociaal beleid enerzijds en het handhaven van de autonomie van kinderdagverblijven anderzijds is daarbij geen gemakkelijke oefening.

3.7. Algemeen besluit

De studie heeft ons opnieuw heel wat bijgebracht over de Nederlandstalige kinderopvang in het BHG. Hierboven kon u al lezen wat de bevindingen zijn van zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve data-verzameling en de inzichten die daarmee gepaard gaan. Het lijkt ons daarom niet wijs om van het algemeen besluit een samenvattende weergave te maken van datgene wat u al kon lezen. Daarom geven we, in wat volgt, een aantal bedenkingen, overpeinzingen en beschouwingen, maar ook adviezen mee die gebaseerd zijn op zowel de cijfermatige analyse als op de gesprekken met de vele actoren in het veld.

Plaatstekort

Eén van de centrale besluiten, is dat er nog steeds een **tekort is aan toegankelijke en betaalbare kinderopvang voor baby's en peuters**. Slechts iets meer dan de helft van de aanvragen bij het Lokaal Loket kan positief beantwoord worden. Gezien de specifieke demografische context van het BHG (hogere nataliteit, meer jonge kinderen, meer eenoudergezinnen, meer kinderen in gezinnen zonder inkomen uit arbeid) zijn er bij het ontwikkelen van een uitbreidingsbeleid argumenten om de voorafname voor het BHG niet alleen te handhaven maar ook uit te breiden, ook wanneer een daling van het geboortecijfer wordt verwacht. Indien men in Vlaanderen, inclusief het BHG bereid is te werken aan de Europese doelstelling van de Child Guarantee waarbij men kinderopvang nastreeft voor elk kind dat in armoede opgroeit, dan dient een verdere uitbreiding een beleidsprioriteit te zijn.

De kinderopvang op trap 0 en trap 1 blijft, net als in de vorige jaren, onbetaalbaar voor gezinnen met een gemiddeld inkomen. In de vorige studies bleek telkens dat die 'zelfstandige' kinderopvang de facto grotendeels Franstalig was. Dat is – als gevolg van een consequent beleid – bijna niet meer het geval. Het betekent niet dat deze opvang nu Nederlandstalig geworden is, maar het is in de feiten doorgaans een meertalige opvang.

Ongelijkheid

Sinds het jaar 2000 is grote vooruitgang gemaakt in een meer billijke spreiding van het tekort, waarbij economische en sociale noden beter in evenwicht zijn gebracht. De manier waarop prioriteiten bepaald worden bij uitbreidingen is hier een belangrijke factor in. Het verband tussen het gemiddelde inkomen en de dekkinggraad van de kinderopvang met inkomensstarief is minder sterk geworden. Eén van de belangrijke redenen hiervoor is de consequente investering in Sint-Joost-ten-Node. Het verband mag dan wel minder sterk geworden zijn, het blijft evenwel bestaan **en het is dus nog steeds zo dat men in gemeenten met een hoger gemiddeld gezinsinkomen meer kans op betaalbare kinderopvang heeft**. Er zijn nog steeds vijf gemeenten die een gemiddeld inkomen lager dan het Brusselse gemiddelde combineren met een dekkinggraad die ook lager is dan het gemiddelde van de 19 gemeenten: Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Anderlecht, Schaarbeek en Vorst. Het is dus zaak om het prioriteitenbeleid van de afgelopen jaren voort te zetten.

Een tweede cruciale factor om de ongelijkheid te bestrijden, is het opnamebeleid van de individuele voorzieningen. We stellen vast dat er een **groot draagvlak is bij alle voorzieningen om een beleid te voeren dat zowel sociaal als economisch en pedagogisch is**. De tijd dat men vond dat kinderopvang enkel voor werkende gezinnen is, ligt ver achter ons. Dat is het resultaat van een volgehouden beleid zowel als van inspanningen van de voorzieningen zelf. Maar tegelijk stellen we vast dat er nog heel wat **discrepancies zijn tussen wat men zich voorneemt te doen en wat er werkelijk gebeurt**. Zo worden de antwoorden op de vragen aan wie men prioriteiten geeft niet steeds gereflecteerd in de populatie die men ook reëel bedient. Inzake crisisopvang, opvang van kinderen van ouders met lage inkomens en van studerende ouders bijvoorbeeld, is er nog heel wat ruimte voor verbetering.

Een vergelijking van wie wel en wie niet een plaats aangeboden krijgt, toont dat de voorrang voor mensen met 'een link met het Nederlands' in die zin succesvol is, dat deze gezinnen tot driemaal meer kans maken op een plaats in de kinderopvang. Uit diezelfde data blijkt echter ook dat men hier een grote sociale prijs voor betaalt. Deze prioriteit (die vaak verkeerd begrepen wordt als dat men ernaar streeft om 55% Nederlandstaligen te hebben) maakt dat gezinnen met een lager inkomen, gezinnen met een migratiegeschiedenis of ouders in meer precaire arbeidsomstandigheden **maar half zo veel kans hebben op een plek in de Nederlandstalige kinderopvang in Brussel**. Het lijkt ons zinvol om hierover een discussie op gang te brengen, om na te gaan hoe het taalbeleid en het sociale beleid met elkaar in evenwicht kunnen gebracht worden.

Naast deze meer structurele aspecten, **blijven er een aantal drempels bestaan**. 'bestellen is betalen' is een reeds gekende drempel die een sociaal beleid bemoeilijkt. Ook het afschaffen van de discretionaire ruimte van de verantwoordelijken om een nultarief te hanteren bemoeilijkt een sociaal beleid waarin ook ruimte is voor crisisopvang. In het kader van het toekomstplan kinderopvang waar Vlaanderen aan werkt, is het belangrijk deze zaken te bespreken. Maar tegelijk kan men op niveau van de VGC een dialoog met de voorzieningen hebben over hoe met deze drempels zo goed mogelijk kan worden omgegaan, eerder dan dat elke voorziening hierover zelf beleid dient uit te werken.

Wanneer ouders langer wensen thuis te blijven bij hun kind, is de kans op het vinden van een plek bijzonder klein geworden. Tegelijk lopen ze dan ook het risico geen plaats in een Nederlandstalige kleuterschool te vinden. Het zou geen goed beleid zijn dat de keuze van ouders om langer ouderschapsverlof op te nemen op een dergelijke wijze gesanctioneerd wordt. We denken dat overleg met de sector hierover nodig is, zodat maatregelen kunnen getroffen worden om desnoods de verhouding baby's/peuters bij te sturen (of de groepsindeling aan te pakken).

Nog steeds blijken heel wat ouders moeilijkheden te ondervinden bij hun zoektocht omdat ze **te weinig geïnformeerd** zijn. Het onderscheid tussen groeps- en gezinsopvang; tussen IKT of vrije bijdrage en de procedure bij het Lokaal Loket zijn thema's waarover informatie meer transparant en toegankelijk kan zijn.

Er is een grote **tevredenheid over de werking van het Lokaal Loket**, zowel bij de voorzieningen zelf als bij stakeholders en intermediairen. De weg die is afgelegd sinds de vorige cartografiestudie op het vlak van procedures, dataverzameling, automatisering en dergelijke is ronduit indrukwekkend en een voorbeeld voor Vlaanderen. De vraag die nu voorligt is of er nog een stap verder kan gegaan worden in de richting van niet enkel een centrale aanmelding, maar ook een centrale toewijzing.

Personeel

In het BHG (net als in de rest van Vlaanderen) is er een nijpend personeelstekort. Niet alleen is het moeilijk om vacatures in te vullen, ook zijn er heel wat vragen bij de uitstroom uit het zevende jaar kinderzorg. Verwachtingen van de sector ten aanzien van de opleidingen matchen steeds minder met het aanbod vanuit de opleidingen, om meerdere redenen. In combinatie met de (op Europese schaal) extreem hoge begeleider-kind is dat een potentieel gevaarlijke situatie voor de kwaliteit van de kinderopvang.

Het zou wenselijk zijn om een overleg te organiseren tussen de organiserende besturen van de kinderopvang, de scholen die het zevende jaar kinderzorg organiseren, en de VGC om na te gaan waar ingrepen mogelijk zijn. De aanwerving van bachelors Pedagogiek van het Jonge Kind in het kader van de VIA akkoorden en hun toekomstige taakomschrijving dient hierbij een onderdeel van het gesprek te zijn.

Voor de verantwoordelijken betekent het personeelstekort dat zij vaak op de werkvloer moeten bijspringen. Ook de ondersteuning van gezinnen bij hun aanvraag tot kinderopvang vraagt heel wat tijd. **Hierdoor komt soms de tijd voor pedagogische ondersteuning in het gedrang**.

Bijscholing kan een heel effectieve manier zijn om tekorten inzake de vooropleiding aan te pakken, zij het op bepaalde voorwaarden. Zo moet het gaan om volgehouden, **langdurige trajecten waarbij vorming en coaching op de werkvloer elkaar aanvullen** (Peleman, 2018). Meerdere verantwoordelijken vragen ook om het vormingsaanbod te herzien en te vernieuwen. Deze cartografiestudie geeft alvast enkele thema's aan die in fora voor verantwoordelijken kunnen besproken worden (de instroom van personeel, hoe omgaan met bestellen is betalen, ouderbetrokkenheid na COVID-19, de inclusie van peuters, inzet van bachelors Pedagogiek van het Jonge Kind enzoverder).

Dialogoog over de gemeenschappen?

Meerdere organisatoren, ouders en stakeholders stellen openlijk de vraag of het niet contraproductief is om de kinderopvang op te delen in Nederlandstalige en Franstalige kinderopvang. Ten eerste is er de context, waarbij een groot deel van de Brusselse gezinnen de facto meertalig of anderstalig is en voor wie dit onderscheid niet relevant is. Ten tweede blijkt uit de cijfers dat de ongelijkheid tussen de gemeenten langs Nederlandstalige en Franstalige kant elkaar versterkt en er dus dialogoog wenselijk is om te komen tot een meer gelijke verdeling van het aantal beschikbare plaatsen. Ten derde hanteren beide gemeenschappen verschillende subsidie- en erkenningsnormen wat op het terrein voor heel wat onduidelijkheid zorgt. Het is daarom de vraag of er op beleidsvlak een dialogoog mogelijk is tussen de gemeenschappen om deze kwesties alvast te bespreken.

4. Opvang van schoolkinderen

4.1. Situering

In 2015 schreven we dat het in kaart brengen van de opvang van schoolkinderen een complexe opdracht is. Niet alleen vervaagt het onderscheid tussen schoolkinderopvang en het vrijetijdsaanbod. Het aanbod is ook nog eens verspreid “in verschillende organisaties uit verschillende beleidssectoren met andere regelgeving, subsidiërende maatregelen en met verschillende openingsuren en opvangtijdstippen” (Peleman, Boudry, Bradt, Van de Walle & Vandenbroeck, 2014).

De opvang van schoolkinderen is al enige tijd volop in beweging. In 2014 formuleerde de Staten-Generaal Opvang en Vrije Tijd van Schoolkinderen een reeks aanbevelingen met betrekking tot de opvang van schoolkinderen. In navolging van onder meer de Staten-Generaal hechtte de Vlaamse Regering in 2015 haar goedkeuring aan de conceptnota Krachtlijnen voor een nieuwe organisatie voor de opvang- en vrije tijd van schoolkinderen. Deze conceptnota verschaftte inzicht in wat de pijlers moesten worden van een nieuw regelgevend kader voor de opvang van schoolgaande kinderen. Hierbij werd niet alleen het belang van een geïntegreerd opvang- en vrijetijdsaanbod benadrukt, maar werd opvallend genoeg niet langer verwezen naar de organisatie van de opvang en vrije tijd van ‘schoolkinderen’ maar wel naar alle kinderen vanaf de kleuterschool, waarbij niet langer een bovengrens werd aangegeven.

Vervolgens werd begin 2019 een voorstel van decreet houdende de Organisatie van Buitenschoolse Kinderopvang en de afstemming tussen buitenschoolse activiteiten, zoals sport- en jeugdinitiatieven, cultuuractiviteiten, deeltijds kunstonderwijs goedgekeurd in de schoot van het Vlaams Parlement. Er wordt bijzondere aandacht gevraagd voor kleuteropvang, gezinnen in een kwetsbare context, kinderen met specifieke zorgbehoeften en het multifunctioneel gebruik van infrastructuur. Het decreet streeft naar een geïntegreerd aanbod van buitenschoolse activiteiten voor alle kinderen en gezinnen waarbij alle lokale spelers (uit verschillende sectoren), met elkaar samenwerken. Dit decreet legt de verantwoordelijkheid voor de organisatie van de buitenschoolse opvang en de afstemming tussen buitenschoolse activiteiten bij het lokale bestuur dat de regie over de buitenschoolse opvang krijgt. In de realiteit krijgt dit vorm doordat het lokale bestuur, samen met een lokaal samenwerkingsverband, een beleid inzake buitenschoolse opvang en activiteiten uittekent en neerschrijft in de meerjarenplanning. Daaraan gekoppeld wordt de besteding van financiële, personele, logistieke en infrastructurele middelen beslist. Dit beleid krijgt stapsgewijs vorm en kan bestaan uit verschillende acties, bijvoorbeeld het in kaart brengen van de lokale behoeften en het bestaande aanbod, nadenken over de verdeling van de middelen, een lokale visie ontwikkelen, enzoverder. De rol van het lokale bestuur bestaat erin als neutrale regisseur op te treden en inspanningen te leveren om het gesprek aan te gaan met relevante actoren (Opgroeien, z.d.). De regierol van het lokale bestuur wordt in het BHG door de VGC opgenomen.

Het decreet heeft drie centrale doelstellingen. Ten eerste ligt de focus op het creëren van speelmogelijkheden en ontplooiingskansen voor kinderen, alsook keuzevrijheid en recht op rust. Ten tweede richt het decreet zich tot ouders om hen, door het organiseren van opvang- en vrijetijds mogelijkheden, de mogelijkheid te bieden werk, opleiding en gezin te combineren. Tot slot streeft het decreet naar een toegankelijk en betaalbaar aanbod voor iedereen, op die manier draagt het bij tot een harmonieuze samenleving (Opgroeien, z.d.). Het decreet trad in werking op 1 januari 2021.

In het kader van deze studie was het niet mogelijk, noch wenselijk om alle opvanginitiatieven in kaart te brengen. Waar we ons in de studie van 2015 nog tot drie initiatieven beperkten, beperken we ons vandaag tot vier initiatieven: de opvang op en door de school of binnenschoolse kinderopvang, de Initiatieven Buitenschoolse Opvang (IBO), de speelpleinen die georganiseerd worden door de VGC en de Brede Scholen. We zijn er ons van bewust dat er heel wat andere initiatieven en (in)formele actoren mee vormgeven aan het uitgebreid aanbod opvang en vrijetijdsinitiatieven voor Nederlandstalige kinderen in het BHG. We geven in dit onderzoek dus een beperkt beeld van wat er zich op dit vlak in het BHG afspeelt, maar in het (tijds)bestek van deze studie was het onmogelijk om het volledige plaatje in kaart te brengen.

4.2. Methodologisch kader

Zicht krijgen op de **binnenschoolse opvang** in het BHG is een bijzonder complex gegeven. We hebben ons in eerste instantie gebaseerd op de subsidieaanvragen voor binnenschoolse kinderopvang voor het schooljaar 2020-2021 die ingediend werden bij de Algemene Directie Onderwijs en Vorming van de VGC. Aangezien niet alle scholen beroep doen op deze vorm van ondersteuning levert dit slechts een gedeeltelijk zicht op de realiteit van de binnenschoolse opvang. Echter, in 2018-2019 veranderde het subsidiereglement van de voormalige subsidie 'Brede Opvang' naar het reglement 'Binnenschoolse opvang'. Zowel de aanvraag- als verslagprocedure werden drastisch vereenvoudigd. Hierdoor worden geen centrale gegevens meer verzameld over de kwalificaties van het personeel, de capaciteit van de opvang, aanwezigheden enzoverder.

De verzamelde gegevens werden dan ook aangevuld met een online vragenlijst voor alle Nederlandstalige basisscholen. Er werden uitnodigingen verzonden naar 147 directies van de kleuter en lagere Nederlandstalige scholen in het BHG. Het overgrote deel, zijnde 129 van hen, ontvangt subsidies vanuit de VGC. Van de 147 scholen, vulden 67 van hen de online vragenlijst in. Daarbij werden 42 online vragenlijsten onvolledig ingevuld en 25 volledig³⁴ (20 gesubsidieerd en vijf niet-gesubsidieerd). De beperkte respons maakt dat het moeilijk is om globale uitspraken te doen over het aanbod van de binnenschoolse opvang op basis van de online vragenlijsten.

Vervolgens werden interviews met 10 tot 20% van de lokale verantwoordelijken van de 121 gesubsidieerde binnenschoolse kinderopvang en interviews met 10 tot 20% van de lokale verantwoordelijken van de 26 niet-gesubsidieerde binnenschoolse kinderopvang afgenomen. Bij de selectie van de respondenten werd rekening gehouden met de gemeenten waarin de binnenschoolse opvang gesitueerd is, de doelgroep waarop ze zich richt en bepaalde kenmerken van de gemeenten zoals bevolkingsdemografie in termen van nationaliteit en sociaaleconomische status. Zo werden coördinatoren geselecteerd van binnenschoolse opvang in gemeenten met (i) een hogere kansarmoede-index in het BHG dan gemiddeld, (ii) een lagere kansarmoede-index in het BHG dan gemiddeld, (iii) een lager aandeel inwoners met niet-Belgische nationaliteit in het BHG dan gemiddeld en (iv) een hoger aandeel inwoners met niet-Belgische nationaliteit in het BHG dan gemiddeld.

Op basis hiervan werden 14 interviews uitgevoerd waaronder 12 met coördinatoren van gesubsidieerde binnenschoolse opvang en twee met coördinatoren van de niet-gesubsidieerde binnenschoolse opvang. Door hier naar diversiteit te streven, konden we een veelheid aan relevante meningen en ervaringen in beeld brengen.

De **Initiatieven Buitenschoolse Opvang** zijn in kaart gebracht via een online vragenlijst bij alle IBO-coördinatoren. Uit de cartografiestudie die we uitvoerden in 2015 bleek namelijk dat de VGC niet over gecentraliseerde informatie beschikte over het aanbod van alle IBO's. Daarom zijn de coördinatoren – net zoals in 2015 – bevraagd aan de hand van een vragenlijst om zicht te krijgen op de verschillende types opvang per opvanglocatie, de opvangcapaciteit, de bezettingsgraad en het bereik, uitgedrukt in aantal

34. Van de 25 directies die de online vragenlijst invulden, antwoordden zeven 'nee' op de vraag 'Organiseert de school kinderopvang voor de kinderen van de school?', waardoor de vragenlijst stopte na deze vraag. Bijgevolg is het aantal antwoorden voor de daarop volgende vragen 18 in plaats van 25.

unieke kinderen. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen de groep van drie tot zesjarigen en de groep zes tot 12-jarigen aangezien het decreet Buitenschoolse Opvang stelt bijzondere aandacht te geven aan kleuteropvang.

Vandaag zijn er in het BHG 22 IBO-opvanglocaties, aangestuurd door zes organiserende besturen. Alle zes de bestuurlijk organiserende verantwoordelijken van de IBO's zijn gecontacteerd met de vraag om deel te nemen aan de online vragenlijst en deze in te vullen voor elke opvanglocatie waarvoor ze verantwoordelijk zijn. De online vragenlijst verzamelde informatie over de types opvang per opvanglocatie, de personeelsbezetting, de opvangcapaciteit en het bereik. Uiteindelijk werden online vragenlijsten ingevuld voor zeven van de 22 opvanglocaties. Deze zeven locaties representeren echter slechts drie van de zes organiserende besturen. Vijf van de zeven ingevulde online vragenlijsten behoren tot dezelfde organisator.

Interviews met diezelfde IBO-coördinatoren vulden de online vragenlijsten aan. Vier van de zes IBO-coördinatoren namen hieraan deel. De interviews focusten op het publiek van de IBO's, de samenwerkingsverbanden, het opname- en voorrangsbeleid en de verwachtingen en visie op de uitdagingen voor de toekomst. De gemiddelde tijdsduur per interview bedroeg ongeveer 64 minuten.

Zowel voor de online vragenlijsten als de interviews, ligt de respons beduidend lager dan bij de cartografiestudie van 2015. In 2015 namen alle coördinatoren deel aan een interview en vulden ze ook allemaal de toen nog papieren vragenlijst in. Vandaag ligt dit een pak lager. De online vragenlijst werd ingevuld door 50% van de coördinatoren voor iets meer dan 30% van het totaal aantal opvanglocaties. Ook het aantal geïnterviewde coördinatoren ligt lager dan in 2015. In deze editie van de cartografie nam net geen 70% van alle coördinatoren deel aan een interview. Deze respons laat ons bijgevolg niet toe om te spreken van een representatieve weergave.

Om de **speelpleinen** in kaart te brengen is een gelijkaardige methodologie gehanteerd. Gezien de centrale rol van de VGC in de organisatie van deze speelpleinen baseerden we ons op informatie van de Algemene Directie Onderwijs en Vorming van de VGC voor het jaar 2019. Omwille van de ernstige impact van de COVID-19 maatregelen op onder meer de werking van de speelpleinen zijn geen cijfers van 2020 gebruikt. Het gaat in dit onderzoek dus enkel om die speelpleinen die door de VGC georganiseerd en/of gesubsidieerd worden. De verkregen data lieten niet toe om vergelijkingen te maken op gemeente- en op wijkniveau.

Daarom werden aanvullende interviews met verantwoordelijken van de Nederlandstalige VGC-speelpleinen in Brussel georganiseerd. In 2019 organiseerde de VGC-speelpleinwerkingen op 33 verschillende locaties in samenwerking met Nederlandstalige scholen of schoolgemeenschappen. Samen verzorgden ze 33 speelpleinweken in de zomervakantie en 21 in de paasvakantie. Voor deze 33 speelpleinlocaties werd een lijst met coördinatoren ontvangen via de VGC. Daaruit blijkt dat er 19 unieke coördinatoren zijn voor deze speelpleinlocaties. Met unieke coördinatoren wordt verwezen naar het feit dat sommige coördinatoren voor meerdere speelpleinlocaties verantwoordelijk zijn. Omdat het bevragen van alle verantwoordelijken te omvangrijk zou zijn, werd een quotasteekproef getrokken met 10 tot 25% van de coördinatoren. De steekproef diende coördinatoren te bevatten die verantwoordelijk zijn voor de speelpleinen in gemeenten met (i) een hogere kansarmoede-index in het BHG dan gemiddeld, (ii) een lagere kansarmoede-index in het BHG dan gemiddeld, (iii) een lager aandeel inwoners met niet-Belgische nationaliteit in het BHG dan gemiddeld en (iv) een hoger aandeel inwoners met niet-Belgische nationaliteit in het BHG dan gemiddeld. Op basis hiervan werden interviews uitgevoerd met vijf speelpleincoördinatoren.

De **Brede Scholen** tot slot zijn in kaart gebracht via de beschikbare data van de VGC gezien zij hun subsidiëring en/of inhoudelijke ondersteuning als Brede School aanvragen bij de VGC. Verder werden interviews met acht Brede School coördinatoren afgenomen en werd een focusgroep georganiseerd waaraan zeven coördinatoren deelnamen.

Het BHG telt in 2021 30 Brede Scholen waarvan 29 gesubsidieerd door de VGC. Verder zijn er 31 Brede School coördinatoren actief op wijk- en gemeenteniveau. Dit impliceert dat ongeveer de helft (15 van de 31) van de coördinatoren deelnam aan het onderzoek. Bij het rekruteren van Brede School coördinatoren voor zowel de focusgroep als de interviews werd rekening gehouden met een aantal kenmerken van de gemeenten waarin de Brede Scholen gevestigd zijn (de kansarmoede-index en het aandeel inwoners met een niet-Belgische nationaliteit) alsook het type (nestmodel, webmodel of campusmodel) en de omvang (gebaseerd op het aantal partners) van de Brede Scholen. Door deze eigenschappen mee in rekening te brengen, zijn vier nestmodellen, 12 webmodellen en één campusmodel met verschillende groottes en verspreid over het BHG opgenomen in het onderzoek.

Samenvattend impliceert het gehanteerde methodologisch kader dat de rapportage over de capaciteit en het bereik van de opvang van schoolkinderen hoofdzakelijk gebaseerd is op zelfrapportage via de schriftelijke bevraging enerzijds en rapportage via formele documenten waaronder subsidieaanvragen anderzijds. De bevindingen over het opname- en voorrangbeleid, de regierol die het lokaal bestuur opneemt, de verwachtingen en uitdagingen voor de toekomst en de samenwerkingsverbanden die de opvang van schoolkinderen aangaan zijn in hoofdzaak gebaseerd op interviews en een focusgroep.

4.3. De Brusselse binnenschoolse opvang

Inleidend

De opvang op en door de school werd voorheen omschreven als 'brede opvang'. Hieronder verstond de VGC de opvang die wordt georganiseerd door de school zelf, voor de kinderen van die school, onder de verantwoordelijkheid van die school en die voornamelijk plaatsvindt in de infrastructuur van de school. De opvang kan plaatsvinden voor en/of na de dagelijkse schooltijd, tijdens de middag, op woensdagnamiddag en tijdens schoolvrije dagen en is, volgens de definitie van de VGC³⁵, gericht op de brede ontwikkeling van alle kinderen. Echter, in 2018-2019 veranderde het subsidiereglement van de voormalige subsidie 'Brede Opvang' naar het reglement 'Binnenschoolse opvang' waardoor vandaag niet langer gesproken wordt over 'Brede Opvang', maar over 'Binnenschoolse opvang'. Dit reglement werd uiteindelijk nog eens herwerkt, in januari 2021.

In totaal waren er in het schooljaar 2020-2021 181 Nederlandstalige scholen in Brussel³⁶ in het basisonderwijs waarvan 126 basisscholen die kleuteronderwijs en lager onderwijs aanbieden, 33 autonome kleuterscholen en 22 autonome lagere scholen. Als we de kleuterscholen en de lagere scholen apart bekijken, merken we dus dat er 159 kleuterscholen en 148 lagere scholen zijn. In het Nederlandstalig buitengewoon onderwijs in Brussel zijn er zes scholen waarvan vier basisscholen die kleuteronderwijs en lager onderwijs aanbieden en twee autonome lagere scholen.

In 2020 subsidieerde de VGC 140 scholen voor een totaalbedrag van € 416.810. Dit betekent dat 77% van alle Nederlandstalige scholen in het Brussels basisonderwijs gesubsidieerd werden. Dit is een stijging met 17% ten opzichte van 2015 toen nog 60% van de scholen werd gesubsidieerd. Van de 140 scholen die een subsidie toegewezen kregen, behoorden 46 tot het gemeenschapsonderwijs (33%), 60 tot het vrij gesubsidieerde net (43%) en 34 tot het officieel gesubsidieerde net (25%), beter bekend als het gemeentelijk onderwijs. Het ging om 112 basisscholen (80%) die zowel kleuteronderwijs als lager onderwijs aanbieden, 16 autonome kleuterscholen (12%) en 12 autonome lagere scholen (9%).

Tijdens de gesprekken met verantwoordelijken en directies van zowel gesubsidieerde als niet-ge-subsidieerde binnenschoolse opvang viel het organisatorisch verschil tussen beide sterk op. Op de bevroegde scholen die geen subsidie ontvangen voor de opvang, zijn het de leerkrachten die zowel de voor- en naschoolse opvang als de middagopvang voorzien. De opvang maakt bijgevolg deel uit van de schoolwerking waardoor de opvanguren worden verdeeld onder de leerkrachten. In scholen die wel een subsidie ontvangen, staan leerkrachten soms ook in voor de opvang, maar heeft de school in veel gevallen hulpopvoeders, toezichters of externen waarop ze beroep kunnen doen om mee de opvang te verzorgen.

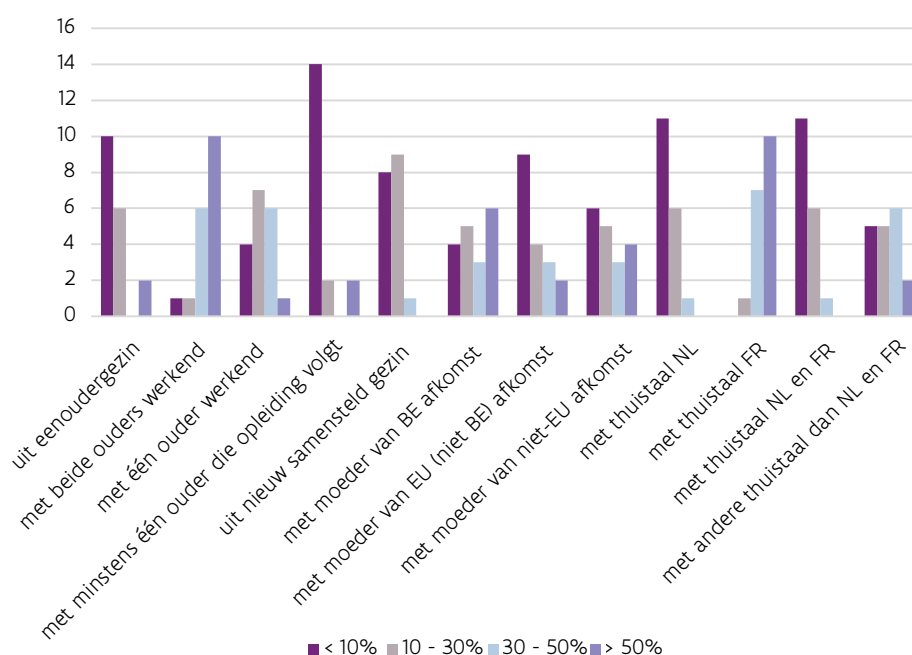
De binnenschoolse opvang en haar publiek

In totaal waren er 34.156 kinderen ingeschreven voor de binnenschoolse opvang tijdens het schooljaar 2020-2021. Als we dit aantal afzetten tegenover het totaal van 34.969 kinderen in het BHG in het basisonderwijs in het schooljaar 2020-2021, bereiken de Nederlandstalige scholen in Brussel met hun opvangaanbod 97,68% van het aantal Brusselse schoolgaande kinderen (Vlaanderen, z.d.). Dit cijfer is opvallend hoog, maar is althans gedeeltelijk te verklaren door de opname van het middagtoezicht als onderdeel van de binnenschoolse opvang. Op die manier vallen alle kinderen in het basisonderwijs bijna de facto onder de binnenschoolse opvang. Het fijnmaziger maken van deze cijfers per opvangmoment zowel op gewestelijk niveau als op gemeente- en wijkniveau is echter niet mogelijk omdat de centrale cijfers die verzameld worden door De Algemene Directie Onderwijs en Vorming van de VGC niet langer geaggregeerd worden op deze niveaus.

35. Het betreft hier de definitie en de doelstellingen die VGC zelf hanteert. Voor meer info, zie <https://www.vgc.be/subsidies-en-dienstverlening/onderwijs>

36. Met de term scholen wordt verwezen naar een vestigingsplaats en dus een fysieke locatie van de school, eerder dan de bestuurlijke entiteit 'school'.

De gegevens uit de schriftelijke bevraging tonen aan dat de diversiteit van kinderen die deelnemen aan de binnenschoolse opvang van de deelnemende respondenten niet bijzonder groot is. Zo zijn er weinig kinderen met ouders die een andere thuistaal dan het Nederlands of Frans hebben. Ook de afwezigheid van kinderen die opgroeien in een éénoudergezin is opvallend ondanks dat bijna 12% van alle Brusselse huishoudens bestaat uit éénoudergezinnen. Dit lijkt op het eerste gezicht vreemd omdat we eerder aangaven dat 97,68% van het aantal Brusselse schoolgaande kinderen deelneemt aan de binnenschoolse opvang. We zouden hieruit kunnen concluderen dat de diversiteit wel degelijk aanwezig is. Toch toont de schriftelijke bevraging aan dat dit niet noodzakelijk het geval is. Onze hypothese hierbij is dat bij de schriftelijke bevraging vooral de voor- en naschoolse opvang werd meegenomen, en niet het middagtoezicht. Het is niet mogelijk voor de onderzoekers om dit volledig te verklaren aangezien de survey en interviews peilden naar de diversiteit in de binnenschoolse opvang in zijn geheel, niet specifiek opgesplitst naar alle afzonderlijke opvangmomenten.

Figuur 41: Aantal ingeschreven kinderen binnenschoolse opvang (N=18)³⁷

Nochtans worden de kinderen die gebruik maken van de binnenschoolse opvang door de directies als divers omschreven, al is dit afhankelijk van wijk tot wijk en van gemeente tot gemeente. Sterker nog, het publiek van de binnenschoolse opvang wordt door de directies als representatief beschouwd voor de schoolpopulatie en de demografie van de omgeving waarin de binnenschoolse opvang zich bevindt. Deze diversiteit (en de weerspiegeling van de schoolpopulatie en de buurt) situeert zich volgens hen voornamelijk op gebied van herkomst van de gezinnen, thuistaal en in beperktere mate op vlak van sociaaleconomische status, wat niet onlogisch is gezien vooral kinderen van werkende ouders gebruik maken van de binnenschoolse opvang:

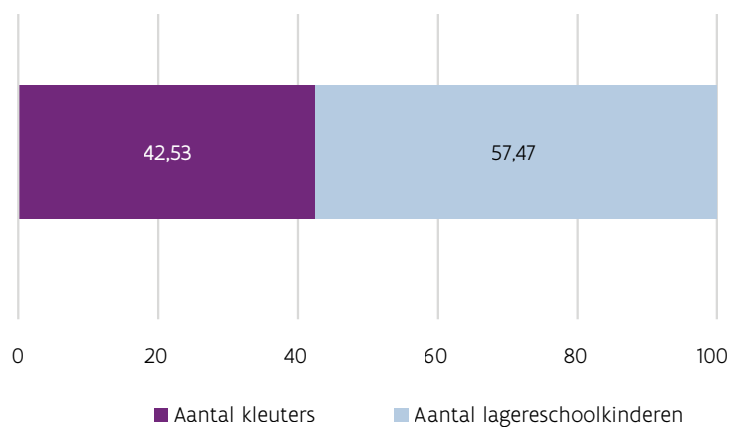
Ja wij hebben echt een heel divers publiek, zowel qua achtergronden; van allebei aan het OCMW zijn zowel als bij de Europese commissie werken. Dat zit er allemaal tussen. Dat is echt niet te zeggen van die groep blijft in de opvang en die niet. Dat is echt heel divers. (Directie 5)

37. De staven verwijzen naar absolute aantallen. Zo geven 10 directies aan dat minder dan 10% van de kinderen ingeschreven in de binnenschoolse opvang afkomstig is uit een eenoudergezin. Wat betreft de werksituatie, stellen 10 directies dat meer dan 50% van de kinderen die zijn ingeschreven in de opvang twee werkende ouders heeft. N verwijst hier naar 18 deelnemende scholen aan het onderzoek.

Wat betreft de diversiteit naar leeftijd ten slotte, worden zowel kleuters als lagereschoolkinderen opgevangen. Het is echter niet zo dat de kinderen (altijd) opgesplitst zijn op basis van leeftijd. Dit hangt af van de personeelscapaciteit of de beschikbare ruimte. In sommige scholen kunnen de kinderen dan weer ingedeeld worden in groepen op basis van hun interesse. De verhouding kleuters ten opzichte van lagereschoolkinderen verschilt van opvang tot opvang en heeft onder meer te maken met het aanbod van de betrokken school en dus ook van de betrokken opvanglocatie. Zo geven sommige directies aan dat zij vooral kleuters opvangen:

Oudere kinderen blijven iets minder in de naschoolse opvang. De kinderen van het vijfde-, zesde leerjaar gaan gemakkelijker... omdat die ook alleen naar huis kunnen gaan. De grootste groep is toch nog altijd de groep van de kleuters. (directie 1)

In tegenstelling tot wat de directies aangeven tijdens de focusgroep, stellen we vast dat op basis van de schriftelijke bevraging er gemiddeld meer lagereschoolkinderen gebruik maken van de binnenschoolse opvang dan kleuters. Dit is niet verwonderlijk aangezien er meer lagereschoolkinderen zijn dan kleuters.

Figuur 42: Verhouding kleuters ten opzichte van lagereschoolkinderen

Dit weerspiegelt zich trouwens ook in het activiteitenaanbod van de binnenschoolse opvang. Een aanzienlijk aantal directies geeft aan dat zij enkel activiteiten voor lagereschoolkinderen aanbieden. Het is onduidelijk of dit dan wel aanbodgebonden (minder activiteiten omdat er minder aanbod is voor kleuters), dan wel vraaggebonden (minder activiteiten voor kleuters omdat er minder vraag is naar activiteiten voor kleuters).

De binnenschoolse opvang en haar tarifiering

Zicht krijgen op die gemiddelde kostprijs was door de lage responsgraad op de vragenlijsten niet mogelijk. Wel is het duidelijk dat er heel wat verschillende tarifieringssystemen worden gehanteerd. Sommige scholen tarifieren per halve dag, dagdeel of dag terwijl andere per uur, halfuur of kwartier tarifieren. Nog anderen tarifieren dan weer per week of per maand. Dit weerspiegelt zich ook in de zeer diverse standaardtarieven die gehanteerd worden: € 0,70 per halve dag, € 1,5 per uur of een vast bedrag van € 13,50 per maand.

Tijdens de interviews met de directies valt op dat deze tarifiering ervoor zorgt dat gezinnen in een kwetsbare situatie minder (vaak) gebruik lijken te maken van de beschikbare opvangmogelijkheden omdat de binnenschoolse opvang te duur is. Nochtans voorziet de subsidie binnenschoolse opvang expliciet in het verminderen van de ouderbijdragen voor de binnenschoolse opvang. Het lijkt er daardoor op dat het voorzien van deze subsidiemogelijkheden ofwel nog te onbekend is, ofwel ontoereikend is om bepaalde kwetsbare groepen aan te trekken.

Opvallend is echter dat 17 van de 25 respondenten in de vragenlijst aangeven geen sociaal tarief te hanteren. In die scholen die wel een sociaal tarief aanbieden, maakt tussen de 10 tot 50% van de gezinnen daar gebruik van. Verder hanteren sommige scholen een reductie voor gezinnen met meerdere kinderen. Van voorrangsregels lijkt op het eerste gezicht dan ook weinig sprake. Dat wordt ook bevestigd door de directies in de interviews. Zij geven aan dat de binnenschoolse opvang voldoende capaciteit heeft voor alle kinderen en er dus geen nood is aan een uitgetekend opname- en voorrangsbeleid. Ze kunnen immers tegemoetkomen aan de vraag naar opvang:

Dat is al jaren dat ik weet dat iedereen die wil gebruiken van de opvang, ook kan gebruik maken van de opvang. Dus we hebben daar ook geen capaciteit op staan ofzo. Ik denk dat het moment dat het nodig gaat zijn en we merken dat het te veel is voor één persoon om dat te begeleiden die naschoolse opvang, ja dan moeten we aanpassingen doen. Maar voorlopig is dat nog niet het geval. (directie 9)

Toch blijkt dat heel wat scholen prioriteit geven aan kinderen van werkende ouders. Veelal wordt deze keuze gemaakt om op die manier de groep kinderen beperkt te houden omdat ook de omvang van het opvangpersoneel (zeer) beperkt is en omdat er onvoldoende organisatorische ruimte is om grote groepen kinderen op te vangen. Sommige scholen vragen zelfs een bewijs van de werk- of studeersituatie van de ouders bij inschrijving. Directies gaan wel flexibel om met deze (ongeschreven) regel en hebben aandacht voor gezinnen in een precaire situatie of gezinnen die onverwacht nood hebben aan opvang:

Of bij een heel precaire situatie (...) We hadden vorig jaar een vrouw die naar een vluchthuis moest, die kinderen die zaten uiteraard beter bij ons op school. Dat is allemaal oké, dat kan allemaal. (directie 2)

Ook in de vragenlijst werd gepolst naar het hanteren van voorrangregels. De resultaten bevestigen wat in de interviews werd verteld. Er worden door de band genomen geen voorrangsregels gehanteerd met uitzondering van een klein aantal scholen dat inderdaad voorrang geeft aan werkende ouders. Verder geeft nog één school voorrang aan kinderen waarvan minstens één ouder inwoner is van de gemeente of de wijk waar de school zich bevindt.

De binnenschoolse opvang en haar begeleiders

Op basis van de subsidieaanvragen is het moeilijk om de omringingsgraad voor de binnenschoolse opvang als geheel te bepalen of te vergelijken met 2015 waar het ging van één begeleider voor drie kinderen (minimum) tot één begeleider voor 65 kinderen (maximum). Op basis van de schriftelijke bevestigingen zien we wel een groot verschil in omringingsgraad per opvangmoment.

Bij de voor- en naschoolse opvangmomenten varieert de omringingsgraad van zes kinderen per begeleider tot 124 kinderen per begeleider. De omringingsgraad op woensdagnamiddagen varieert dan weer van 10 tot 90 kinderen per begeleider. In de middagpauze tot slot varieert de omringingsgraad van 16 kinderen per begeleider tot maar liefst 396 kinderen per begeleider. Opvallend is dat de omringingsgraad in verschillende scholen zeer hoog is tijdens de middagpauze.

Naast de hoge omringingsgraad wordt in het bijzonder het gebrek aan opvolging en ondersteuning van het personeel door heel wat directies benoemd als knelpunt. Dit kunnen hulpopvoeders, toezichters of leerkrachten zijn, maar ook moeders van (ex-)leerlingen, secretariaatsmedewerkers of poetspersoneel. Het opvangpersoneel is vaak laaggeschoold, heeft weinig pedagogische handvaten en de mogelijkheden tot nascholing zijn beperkt. Directies zijn vragende partij voor meer begeleiding, ondersteuning en opvolging van het personeel:

Ik vind enerzijds ja dat die mensen nog meer zouden moeten opleidingen zouden kunnen volgen. (...) (...) allez er wordt eigenlijk wel heel wat verwacht van die mensen. Zowel op verzorging, als op veiligheid, als op, als op pedagogisch en ja je kan die mensen toch niet vergelijken zoals uw

leerkrachtenteam die drie jaar gestudeerd heeft om voor de klas te staan. Maar eigenlijk doen ze soms helemaal dezelfde job bij manier van spreken soms. (...) Ja daar denk ik toch ook wel dat daar nog meer kansen aan moeten kunnen gegeven worden. (directie 13)

Ook de verloning is een knelpunt en de job dient volgens de participanten geherwaardeerd te worden. Aansluitend hierop, ervaren directies nood aan meer personeel om (kwalitatieve) opvang te kunnen voorzien die toegankelijk is voor eenieder:

Dus als je wil uitpakken met kwalitatieve opvang dan moet daar wel iets tegenover staan. En dat is iets waar ik al heel veel jaren mee worstel. Dat ik zeg van 'luister hè, we zouden dit en dat nog kunnen doen en opsplitsen in groepen en zus en zo' en openstellen ook voor de sociale zwakkere groep. Maar ik heb de mensen niet. Maar je merkt toch dat dat altijd zo net nipt, net niet genoeg is om dat te kunnen verwezenlijken. (directie 12)

De binnenschoolse opvang en haar partnerschappen

De directies beschouwen de binnenschoolse opvang niet als een kernopdracht maar als 'iets dat erbij komt'. Ze ervaren dit als een extra werklast bovenop hun al zeer uitgebreide takenpakket. Door de beperkte middelen die beschikbaar zijn voor de binnenschoolse opvang geeft een aantal directies aan te moeten inboeten op de kwaliteit van de naschoolse opvang:

Als er meer van die organisaties zijn die de binnenschoolse opvang overnemen, ja graag, waar ik niet meer voor moet wakker liggen. (...) Vooral het aanbod, het uit handen kunnen geven, dat ik er zelf niet meer van wakker hoeft te liggen ook dat het financieel allemaal geregistreerd wordt zou voor mij de grootste opluchting zijn, denk ik wel. Ja dat je dat kunt loslaten. (directie 7)

Door een gebrek aan middelen, personeel en ruimte, voelen de bevraagde directies zich genoodzaakt om de opvang enkel open te stellen voor kinderen van werkende ouders. De knelpunten zorgen ervoor dat sommige directies de organisatie van de opvang graag (gedeeltelijk) uit handen willen geven of streven naar een duurzame samenwerking met onder meer een IBO, om op die manier de kinderen en hun ouders meer kansen te bieden op een kwaliteitsvolle opvang:

Er zijn ouders die om kwart over 7, die graag vroeger zouden hebben, maar dat kan ik echt niet, dat is ook niet te betalen (...). Er zijn er die op woensdag graag na 15u zouden blijven, maar er was één kindje dat bleef tot 18u. Dan moet je maar eens rekenen van 15u tot 18u, dat brengt € 1,50 op. Ik moest die mevrouw 3u betalen plus de RSZ, dat gaat gewoon niet. (...) Dat is de reden dat ik graag een IBO zou hebben. (directie 6)

Scholen die deel uitmaken van een Brede School steunen ook vaak op het netwerk dat de Brede School zelf aanbiedt en initieert. De partnerschappen van de Brede School worden daarbij ingezet om activiteiten tijdens de opvanguren of naast de opvang aan te bieden. Er wordt dan samengewerkt met sportorganisaties, het gemeenschapscentrum, de bibliotheek, cultuurorganisaties, de kunstacademie enzoverder. Een aantal gemeentelijke scholen werkt dan weer nauw samen met gemeentelijke initiatieven die activiteiten op woensdagnamiddag aanbieden. Deze activiteiten worden georganiseerd door externen die bijvoorbeeld een muziek-, judo- of yogaworkshop komen geven of waar de kinderen naartoe gaan.

Het verschil in samenwerkingsverbanden en partnerschappen in het kader van het voorzien van opvangmogelijkheden - als die er al zijn - tussen de gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde binnenschoolse opvang valt op. Hoewel het aangaan van samenwerkingsverbanden en partnerschappen sterk afhangt van school tot school (ook binnen de groep van de scholen die een subsidie ontvangt), hebben scholen die geen subsidie ontvangen vaak ook weinig tot geen samenwerkingsverbanden en/of partnerschappen. Dit staat in schril contrast met de samenwerkingsverbanden die aangegaan worden door een aantal scholen dat wel subsidies ontvangt. Of de subsidiëring als dusdanig een invloed uitoefent op het al dan niet willen aangaan van partnerschappen is vooralsnog onduidelijk. Wel is het zo dat verschillende directies de nood ervaren om meer naschoolse activiteiten te kunnen aanbieden via het aangaan van partnerschappen:

Maar daar zou ik toch eerder toch een, nog een sterkere samenwerking wensen met sportclubs of met toch externe partners. Waar dat kinderen dan eventueel hun talent of toch hun ding ervaren van "oh daar zou ik toch wel graag mee willen verder gaan". Dat mis ik toch wel. Want er zitten toch wel wat kinderen gedurende een lange tijd in die opvang en ja het is toch eigenlijk eerlijk gezegd dagelijks toch hetzelfde zo he. Met veel geluk kunnen ze buiten gaan spelen en kunnen ze hun eigen exploratie. Maar als ze gedwongen worden om binnen te moeten zitten op hun stoel. Ja dat is toch nog beetje een kans. (directie 13)

Kinderen die van thuis uit weinig mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding hebben, kunnen via de naschoolse opvang hun vrijetijdsbesteding verruimen, maar enkel en alleen als de school ook partnerschappen kan hebben. Daarnaast beschouwen de directies de samenwerkingen als meerwaarde voor het opvangpersoneel. Ook begeleiders kunnen zelf inspiratie opdoen voor het vormgeven van de opvang. Bovendien zien directies het organiseren van activiteiten door partners ook als een manier om de werklast voor het opvangpersoneel te verminderen.

Dit is iets genuanceerder bij die scholen die subsidies ontvangen voor de organisatie van de binnenschoolse opvang. Een aantal scholen die subsidies aanvragen en ontvangen, ervaren de subsidiëring als een goede basis voor het uitbouwen van hun opvangactiviteiten. Deze scholen voelen zich deels ondersteund omdat de subsidie hen de mogelijkheid biedt om bijvoorbeeld materiaal aan te kopen of om activiteiten te organiseren. Tegelijkertijd stellen directies dat de subsidie te beperkt is en de kosten voor de binnenschoolse opvang onvoldoende dekt.

Tussenbesluit

Onderzoek voeren naar de binnenschoolse opvang is geen sinecure door het versnipperd landschap en de beperkte en versnipperde data over de binnenschoolse opvang. Er is nood aan een gecentraliseerde verzameling van gegevens over de binnenschoolse opvang, haar bereik, dekkingsgraden, personeelsbezetting (inclusief kwalificaties) enzoverder. Op die manier kan de rol van de binnenschoolse opvang en haar betekenis voor de opvang van schoolgaande kinderen in het BHG verder uitgediept worden. Ondanks de gebrekkige data kunnen toch enkele besluiten getrokken worden.

Op basis van de gesprekken die we gevoerd hebben lijkt het erop dat de huidige middelen de betrokken directies niet in staat stellen om kwalitatieve opvang te voorzien voor alle kinderen en zorgen ervoor dat directies genoodzaakt zijn om opnamecriteria te hanteren die een actief sociaal beleid in de weg staan. Bovendien doet de huidige organisatie van de binnenschoolse opvang de vraag van directies naar duurzame samenwerkingsverbanden met externe buitenschoolse opvanginitiatieven (zoals IBO's) rijzen.

Dit versterkt de nood aan duidelijkheid over de voorrangregels en over het opnamebeleid van de binnenschoolse opvang, hetzij geïnitieerd door de inrichtende macht, hetzij door de verantwoordelijken van de binnenschoolse opvang zelf. Vandaag lijkt de toegang in hoofdzaak dan ook beperkt tot kinderen van werkende ouders.

Het gevolg van deze voorrangregel is dat het antwoord op de vraag of kinderen samen met hun vrienden kunnen spelen in de opvang, afhangt van de arbeidssituatie van hun ouders. Dit staat in contrast met de vaststelling dat het samen zijn met vrienden voor de kinderen zelf het eerste kwaliteitscriterium is (Vandenbroeck, Peleman & Boudry, 2014).

Tot slot zien we in vergelijking met 2015 dat de extremen in termen van omringingsgraad spectaculair zijn toegenomen. In combinatie met het ontbreken van gegevens over de opleiding van het personeel in de binnenschoolse opvang en de vraag van directies tot doorgedreven vorming, is dit een zorgwekkende evolutie die van naderbij moet opgevolgd worden. Uit onderzoek bij kinderen blijkt namelijk dat de inzet van gekwalificeerde personeelsleden een positieve invloed heeft op de door kinderen gepercipieerde kwaliteit van de opvang (Peleman et al., 2014). Met de omringingsgraden die we in het BHG zien, kan niet aan de voorwaarden voldaan worden om de basisveiligheid van de kinderen te garanderen.

4.4. Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO)

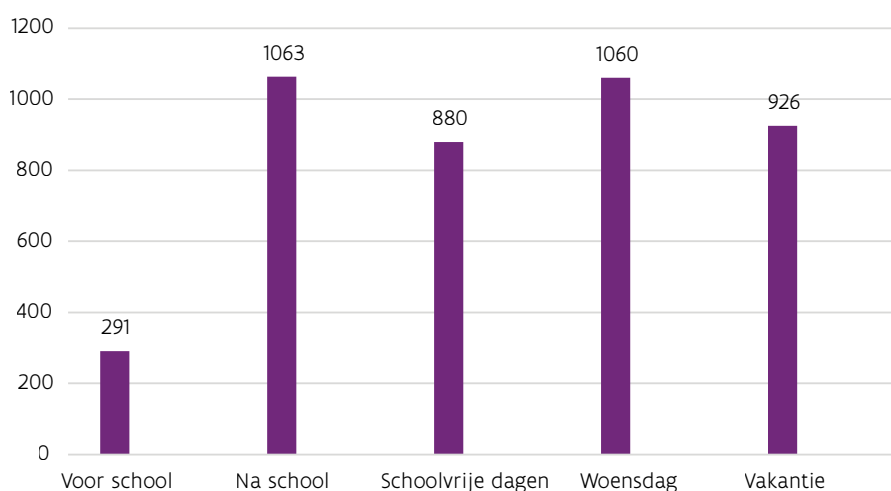
Inleidend

Onder de IBO-werking valt de opvang voor en na schooltijd, alsook opvang op woensdagnamiddag, schoolvrije dagen en vakanties voor kinderen van drie tot 12 jaar. Niet alle IBO's voorzien opvang op elk van deze momenten. Bovendien voorzien sommige IBO's opvang tijdens een of meerdere vakanties, maar niet tijdens alle vakantieperiodes. Elk bevestigd IBO voorziet wel naschoolse opvang en opvang op woensdagnamiddag. Opvang voor de schooluren wordt voorzien door vijf (van de zeven) IBO-opvanglocaties, dit zijn echter vijf locaties van dezelfde aanbieder. Voor schooltijd start de opvang om 07u30 en eindigt om 08u45. Na schooltijd start de opvang tussen 15u00 en 15u30 en stopt deze ten vroegste om 18u15 en ten laatste om 19u00. Op woensdag begint de opvang om 12u en eindigt deze tussen 18u15 en 19u00. In de vakanties en op schoolvrije dagen starten de IBO's op tussen 07u15 en 07u30 en gaan de kinderen tussen 18u00 en 19u00 naar huis. De meeste opvang wordt georganiseerd in een schoolgebouw, maar sommige locaties maken ook (bijkomend) gebruik van een gebouw van de gemeente of een andere organisatie.

In wat volgt gaan we dieper in op de Brusselse IBO's. We brengen daarbij hun aanbod in beeld alsook de prioriteiten die ze hanteren en de diversiteit aan gezinnen die ze bereiken. Verder expliciteren we de samenwerkingsverbanden die ze aangaan en leggen we uit welke betekenis de IBO's aan het huidige beleid toekennen.

De IBO's en hun opvangaanbod

De 22 IBO-opvanglocaties hebben in totaal een maximum erkende capaciteit van 1.223 plaatsen voor kleuters en lagereschoolkinderen op verschillende momenten (VGC, 2019). De opvangcapaciteit varieert naargelang het moment. De meeste opvangplaatsen zijn beschikbaar na schooltijd en op woensdagnamiddag. Aangezien 12 IBO-locaties geen opvangplaatsen voor de schooluren aanbieden, ligt de opvangcapaciteit hier een stuk lager dan op andere momenten. Bovendien is de vraag naar opvang voor de start van de schooluren lager dan de vraag naar opvang op andere momenten.

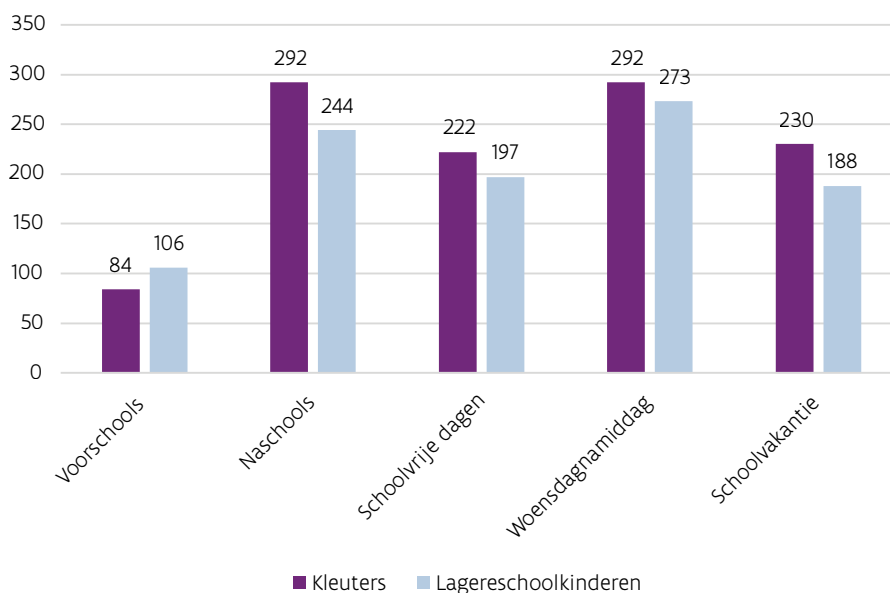

Figuur 43: Opvangcapaciteit per opvangmoment (VGC, 2019)

Hoewel de data verkregen aan de hand van de online vragenlijsten ons niet in staat stelt uitspraken te doen op gewestelijk niveau, wordt in de beschikbare capaciteit wel onderscheid gemaakt in plaatsen voor kleuters enerzijds en plaatsen voor lagereschoolkinderen anderzijds. Tijdens de interviews werd duidelijk dat één IBO-coördinator enkel opvang organiseert voor kleuters. Bij de anderen bestaat de groep uit zowel kleuters als lagereschoolkinderen. Vooral op momenten dat de groep groot is, zoals in de vakanties, zijn de kinderen opgedeeld volgens leeftijd. De reden om kinderen in leeftijdsgroepen in te delen, varieert. Ten eerste wordt dit gedaan om activiteiten op niveau van de kinderen te kunnen organiseren, gericht te kunnen werken met de kinderen en een op maat gemaakt programma te kunnen aanbieden. Daarnaast zorgt het indelen in leeftijdsgroepen ook voor een verminderde werkdruk bij het personeel. Het is dan voor begeleiders eenvoudiger om activiteiten te voorzien:

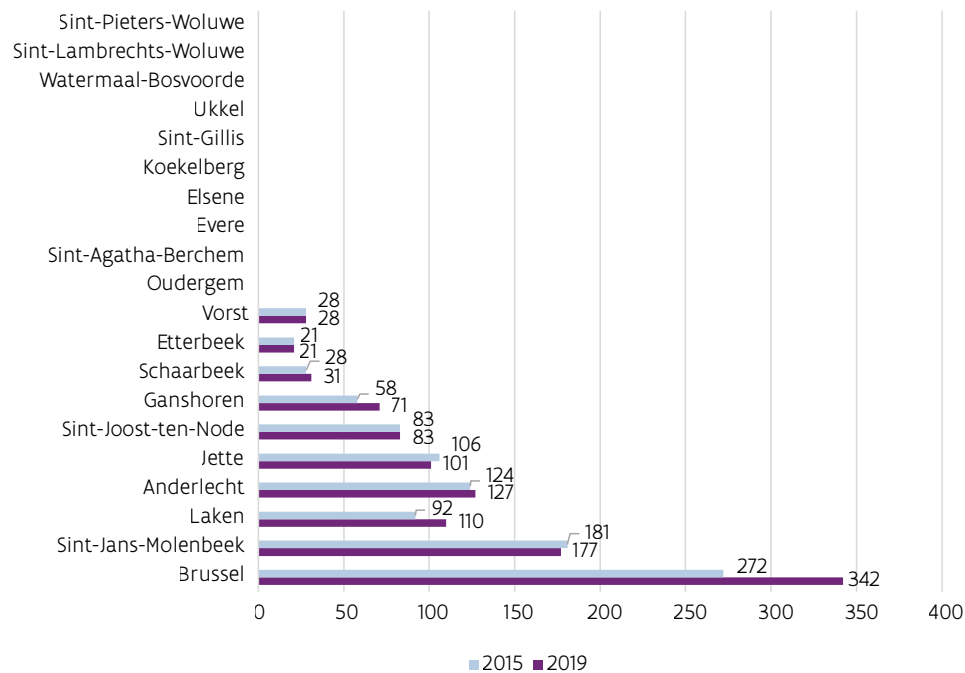
Je moet een beetje kijken naar de draagkracht van een begeleider. (...) Dus die zijn... die hebben geen diploma. Die zijn via een CVO aan een diploma geraakt of die zijn nog bezig aan een CVO of we hebben die ergens op de abbatoir gevonden (lacht), omdat we die via-via kenden (...). Je moet zien naar de draagkracht van de personen waar dat je mee werkt. Dat zijn geen leerkrachten. Dat is iets anders. Dat is kinderopvang. Dat is anders. Dus dat is niet eenvoudig om leeftijden te mixen. Wij doen liever met hetzelfde niveau. (coördinator 3)

Er blijft echter steeds de mogelijkheid om de kinderen overheen de verschillende leeftijdsgroepen met elkaar in contact te brengen, bijvoorbeeld op basis van interesse. Het is dan mogelijk dat zowel kleuters als lagereschoolkinderen aan dezelfde activiteit deelnemen, als ze hiervoor kiezen. Voor de IBO's waarvan we informatie hebben op basis van de online vragenlijst, zien we dat enkel in de opvang voor de schooluren de voorziene capaciteit voor lagereschoolkinderen hoger ligt dan die voor de kleuters. Op alle andere momenten is de opvangcapaciteit voor kleuters hoger.

Figuur 44: Opvangcapaciteit van IBO-opvanglocaties in 2019 (zelfrapportage, N=7)

Het aanbod van de IBO's is geografisch ongelijk verdeeld. De IBO's zijn gesitueerd in volgende gemeenten: Brussel, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek, Schaarbeek, Laken, Jette, Etterbeek, Ganshoren en Anderlecht.

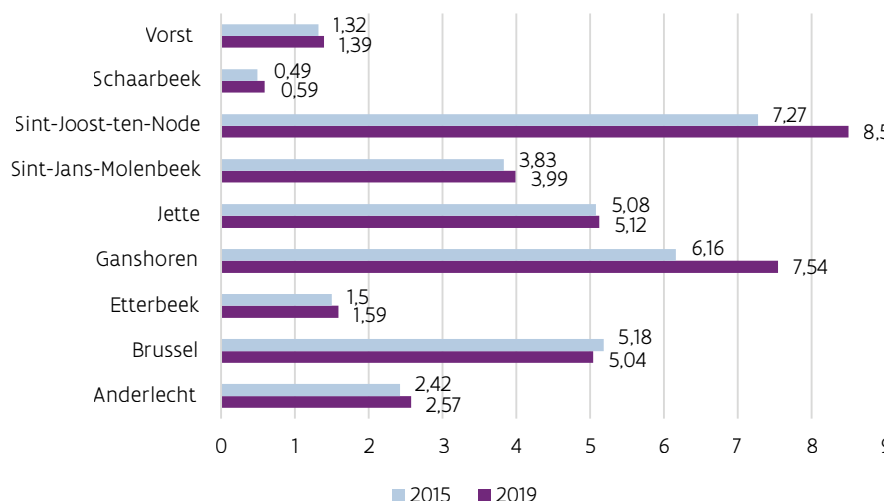
Figuur 45: Totale opvangcapaciteit (2015 – 2019) na schooltijd van de IBO's per gemeente (VGC, 2019)

In vergelijking met de vorige cartografiestudie, valt op dat in heel wat gemeenten - met uitzondering van Sint-Jans-Molenbeek en Jette - de plaatsen licht stijgen of gelijk blijven (Etterbeek, Vorst en Sint-Joost-ten-Node). Ook in de interviews wordt hierover gesproken. Coördinatoren geven aan dat er een gebrek is aan opvangplaatsen en aan IBO-opvanglocaties. In het bijzonder opvangplaatsen voor kleuters in vakantieperiodes:

Toegankelijkheid in de zin van nee, want er zijn niet voldoende IBO's. Dus het is niet toegankelijk voor iedereen. Het is enkel toegankelijk als het in uw buurt ligt. Woon jij aan de andere kant van Zuid-station, dan kom je bij ons niet binnen. Dat slaat nergens op. Woon jij aan de andere kant van het kanaal, honderd meter verder, dan kom je bij ons niet binnen. Is dat eerlijk? Nee, dat is niet eerlijk. Kunnen wij daar iets aan doen? Nee, want er zijn niet voldoende IBO's. (coördinator 3)

De IBO's en hun dekkingsgraad

De dekkingsgraad³⁸ van de IBO's in het BHG bedraagt 2,45%, rekening houdend met de Brusselnorm. Ook in 2015 was de dekkingsgraad zeer laag, namelijk 2,18% (Vandenbroeck & Bauters, 2016). Op gemeenteniveau noteren we volgende verdeling: in geen enkele gemeente wordt de Brusselnorm (bij benadering) gehaald, de dekkingsgraad ligt overal (zeer) laag.

Figuur 46: Bereik (2015 – 2019) van de IBO's in functie van de Brusselnorm (VGC, 2019)

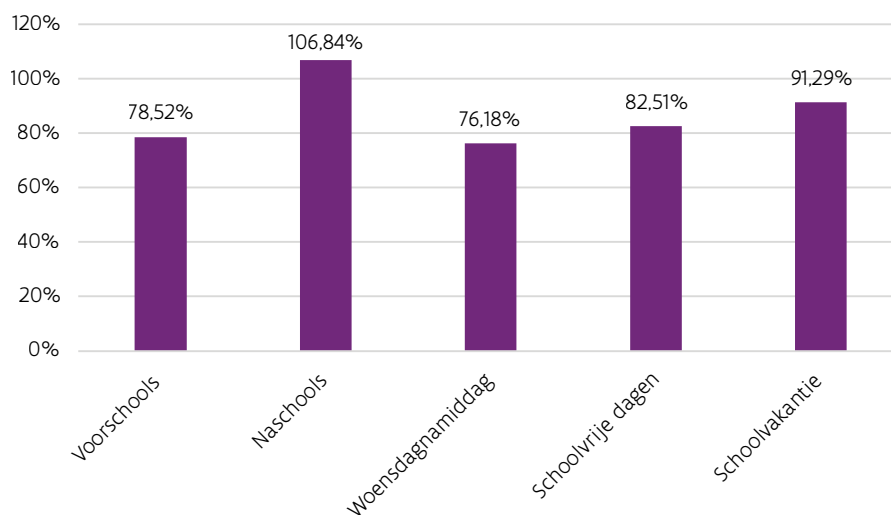
De groep kinderen en gezinnen die gebruikmaakt van de IBO's wordt door de coördinatoren omschreven als zeer divers. Deze diversiteit uit zich op verschillende vlakken: etniciteit, thuistaal, socio-economische status, gezinssamenstelling, werksituatie enzoverder. Het gaat zowel om kinderen van zelfstandigen, mensen in armoede, in kansarmoede, tweeverdieners en alleenstaande ouders. Deze groep wordt vaak omschreven als een weerspiegeling van de wijk, buurt en/of gemeente waar de opvanglocatie zich bevindt. Wanneer coördinatoren verantwoordelijk zijn voor meerdere opvanglocaties geven zij bijvoorbeeld aan dat de groep die aanwezig is in het IBO verschilt van locatie tot locatie. Een van de coördinatoren stelt wel vast dat de groep gezinnen die gebruik maken van het IBO de laatste jaren kwetsbaarder is geworden. Een andere coördinator concludeert dan weer dat de afgelopen tijd, in bepaalde buurten waar dit voordien nog niet was, meer witte Nederlandstalige gezinnen hun weg hebben gevonden naar het IBO en de partnerscholen. Toch zijn bepaalde gezinnen in mindere mate gerepresenteerd in het IBO, bijvoorbeeld gezinnen in extreme armoede:

Kinderen in extreme armoede weinig eigenlijk. Denk dat we daar nog altijd een stukje financiële drempel hebben. We zijn en blijven natuurlijk een betalende opvang. Om daar, er zijn wel wat alternatieven, plus voor je ze allemaal bereikt, ik weet het niet. Dus dat is misschien wel een uitdaging om ook de aller ernstige binnen te krijgen. Maar als je zegt: ben je echt representatief, dan denk ik dat dat een stukje is in de doelgroep waar dat we minder kinderen opvangen dan dat Brussel rijk is. (coördinator 1)

38. De dekkingsgraad is berekend door het aantal opvangplaatsen na schooltijd te delen door 30% van het aantal drie tot en met 12-jarigen (Brusselnorm) per gemeente op 1 januari 2020 en dit te vermenigvuldigen met 100.

De IBO's en hun bezetting

Voor het werkingsjaar 2019 bedroeg de bezettingsgraad (de mate waarin de capaciteit volledig benut is), over alle IBO-opvanglocaties heen gemiddeld 92,36%. In 2014 bedroeg de bezettingsgraad nog 85% (zelf-rapportage). De gemiddelde bezettingsgraad varieert van moment tot moment.

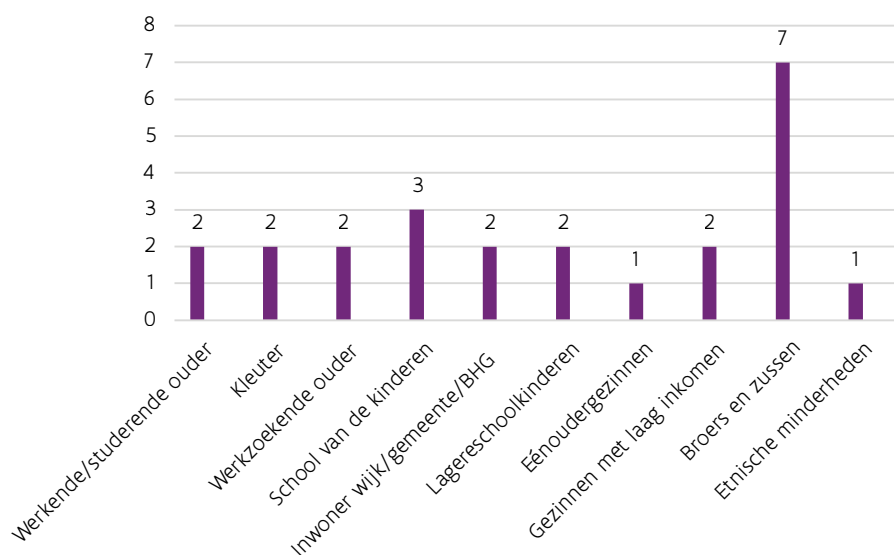
Figuur 47: Bezettingsgraad naargelang moment (Opgroeien, 2019)

Daar het aantal kinderen verschilt van opvangmoment tot opvangmoment, varieert ook het aantal begeleiders (bij de IBO's waarvoor een vragenlijst werd ingevuld). Een deel van de coördinatoren geeft aan dat het aantal begeleiders varieert van dag tot dag en tevens afhankelijk is van het aantal inschrijvingen op een schoolvrije dag. In één van de locaties worden de deeltijdse kindbegeleiders bijgestaan door kindbegeleiders in opleiding, waardoor meer begeleiders bij de kinderen staan. Ook de begeleider-kindratio verschilt naargelang het moment. Voor de schooluren en op schoolvrije dagen is dit gemiddeld 11. Na schooltijd ligt dit iets hoger, tussen de 10 en 14, met een gemiddelde van 12 net zoals op woensdagnamiddag. De laagste begeleider-kindratio is bij alle opvanglocaties terug te vinden tijdens de schoolvakanties, dan bedraagt deze gemiddeld 10. De maximale begeleider-kindratio is door Opgroeien vastgelegd en bedraagt één op 14 (Kind en Gezin, 2016).

De IBO's en hun voorrangsregels

Wat betreft de voorrangscriteria die de IBO's hanteren, zijn heel wat verschillen op te merken tussen de IBO's onderling. Vijf van de zeven locaties hanteren hoofdzakelijk het 'first come, first serve' principe. Dit gaat echter over een organisator die verantwoordelijk is voor vijf locaties, deze locaties hebben dus allemaal hetzelfde organiserend bestuur. Diezelfde organisator benadrukt dat ondanks de afwezigheid van een uitgetekend opname- en voorrangsbeleid, men inzet op het wegwerken van drempels door een aangepast tarifieringsbeleid, door te communiceren met de doelgroep op een laagdrempelige en begrijpelijke manier en door te zorgen voor nabijheid en beschikbaarheid van het IBO-team voor de ouders. Op die manier streven ze ernaar de toegankelijkheid te verhogen.

Een andere coördinator stelt dat er wel een criterialijst is, maar dat deze zelden wordt gebruikt omdat er voldoende plaatsen zijn voor de gezinnen die zich wensen in te schrijven. De overige opvanglocaties maken gebruik van meerdere voorrangscriteria bij het toekennen van plaatsen. Elke locatie verleent wel voorrang aan broers en zussen van kinderen die reeds ingeschreven zijn in het IBO.

Figuur 48: Voorrangscriteria (zelfrapportage, N=7)³⁹

Het bestaande (en soms beperkte) opname- en voorrangsbeleid van de IBO's, is deels tot stand gekomen vanuit de organisatie, maar ook de VGC en Opgroeien hebben hier zeggenschap in. Daar de IBO's worden gesubsidieerd door de VGC en Opgroeien, stellen zij een aantal voorrangsregels voorop waar de IBO's bijgevolg notie van nemen. Deze regels worden na goedkeuring in het IBO-reglement uitgeschreven. Het gaat dan bijvoorbeeld over het verlenen van voorrang aan broers en zussen, het vrijhouden van een bepaald aantal plaatsen voor kleuters, voorrang voor gezinnen uit een kwetsbare context en kinderen van de partnerscholen. Samen met het verlenen van voorrang aan gezinnen uit de gemeenten en voorrang voor werkende ouders, zijn dit de voorrangsregels die het vaakst worden genoemd door de coördinatoren die wel een uitgetekend voorrangsbeleid hebben en hanteren.

Hoewel de partnerscholen geen inspraak hebben in het opname- en voorrangsbeleid, spelen zij voor bepaalde IBO's wel een belangrijke rol bij de inschrijving van kinderen en de bekendmaking van de IBO-werking. De scholen zorgen voor de bekendmaking van de IBO's bij de ouders en kinderen door bijvoorbeeld flyers uit te delen. In sommige opvanglocaties is het zo dat kinderen uit partnerscholen voorrang krijgen bij inschrijving, vooral in vakantieperiodes:

39. De figuur illustreert hoeveel opvanglocaties aangeven bepaalde criteria toe te passen op het opname- en inschrijvingsbeleid.

De partnerscholen krijgen voorrang. Ik zal je zeggen waarom. Dat is omdat de kinderen die altijd komen naar het IBO tijdens het schooljaar, moeten bij ons eigenlijk ook een plaats kunnen krijgen in de vakantie. We willen niet dat die kinderen dan geen plaats krijgen tijdens de vakantie en andere kinderen wel, terwijl die elke dag komen. Die onzekerheid als ouders is te groot, teveel stress. (coördinator 3)

In verschillende IBO's is er een wachtlijst waarop kinderen terecht komen wanneer er onvoldoende opvangplaatsen zijn in verhouding tot de vraag. Eén coördinator stelt dat de vraag zo groot is dat het weinig zin heeft om een wachtlijst op te stellen. Anderen daarentegen zeggen dat de wachtlijst vrij beperkt is en varieert van vijf tot 15 kinderen.

De tarieven van de IBO's lopen dan weer min of meer gelijk. Dit is niet onlogisch aangezien de prijs binnen wettelijke minima en maxima moet liggen (Opgroeien, z.d.). Per begonnen halfuur varieert het bedrag (in de IBO's waarvoor een online vragenlijst werd ingevuld) van € 0,8 tot € 0,9, voor een volledige dag is dit € 12 of € 14. Het sociaal tarief wordt door elk van de bevraagde coördinatoren gehanteerd en ligt rond € 0,5 per begonnen half uur en tussen de € 3 en € 6 per dag. In elke locatie maakt ongeveer de helft van de kinderen gebruik van het sociaal tarief. Een aantal van de organisatoren geeft aan twee sociale tarieven te hanteren waarbij de korting varieert van 25% tot 70%. In een opvanglocatie is het uitzonderlijk mogelijk om, na grondig onderzoek van de gezinssituatie, een nultarief toe te kennen. Naast het sociaal tarief wordt in vijf van de zeven locaties ook een voordeeltarief voor broers en zussen en voor werknemers gehanteerd.

De IBO's en hun partnerschappen

De coördinatoren hebben heel wat partnerschappen met vrijetijdsorganisaties (uit de buurt). Deze worden ingezet om activiteiten te organiseren tijdens de opvang, zoals sportactiviteiten, kookactiviteiten, muzikale activiteiten, yoga, dans, programmeren, enzoverder, maar ook voor het organiseren van uitstappen (zwembad, boerderij, skatepark, enzoverder). Met sommige organisaties wordt eenmalig samengewerkt voor een project, terwijl er met andere partners een jaarlijkse samenwerking is. Ook hebben sommige IBO's samenwerkingsverbanden met een Brede School voor het contacteren van partners en het organiseren van Brede School activiteiten in het IBO. De IBO's werken ook samen met scholen voor het gebruik van infrastructuur en het faciliteren van inschrijvingen. Bovendien krijgen kinderen van de partnerscholen vaak voorrang bij inschrijving. Ook geven de coördinatoren aan hoofdzakelijk samen te werken met organisaties uit de buurt, maar dit is niet overal mogelijk:

Ja, omdat (...) zo een jonge wijk is, een aankomstwijk is... echt heel veel kwetsbare kinderen op een, wat nogal... zijn de organisaties heel gefixeerd daarop. De opties zijn heel goed. Maar als je spreekt over de organisatie uit de buurt [andere buurt] zelf, dan is het in (...) heel triestig. (coördinator 3)

Verder benadrukken de coördinatoren de nauwe band tussen de coördinatoren overheen verschillende IBO's. Deze band kan gaan over communicatie in functie van het doorverwijzen van kinderen naar andere locaties wanneer er geen plaats meer is, maar ook het organiseren van IBO-overschrijdende activiteiten of het uitwisselen van informatie over de werking. De coördinatoren staan dicht bij elkaar en ondersteunen elkaar. Ze treden naar buiten als sector.

Hoewel de IBO's dankzij hun samenwerkingsverbanden een breed gamma aan activiteiten kunnen aanbieden, constateren de coördinatoren dat het aanbod vooral gericht is op lagereschoolkinderen. Een van de coördinatoren geeft aan dat het moeilijker is om partners te vinden die zich richten op kleuters. Ook het sportaanbod vormt een uitdaging voor de coördinatoren, dit is volgens een aantal nog te beperkt.

Het kennismaken met bepaalde activiteiten en partners biedt kinderen de kans om later door te stromen naar het vrijetijdsaanbod buiten het IBO. De rijke netwerken van de IBO's zorgen ervoor dat de kwaliteit van het aanbod stijgt, volgens onderstaande coördinator:

Ja, omdat dat gewoon keihard de kwaliteit van ons aanbod doet stijgen. Het feit dat je die kinderen de kansen geeft om met verenigingen uit de buurt te kunnen samenwerken. Ook voor die kinderen is dat erg interessant om hun eigen buurt op een andere manier te leren kennen. Ook voor onze begeleiders, dat zijn extra prikkels, extra inspiratie. (...) Dus ik vind dat dan wel onze verantwoordelijkheid om voor die doorstroom te zorgen. (coördinator 4)

De IBO's en hun uitdagingen

Het nieuwe decreet in verband met buitenschoolse opvang zorgt voor onzekerheid bij de IBO-coördinatoren. Ze vragen zich af hoe de toekomst van de IBO's eruit zal zien en welke rol zij zullen spelen in het gegeven buitenschoolse opvang en buitenschoolse activiteiten. De bevraagde coördinatoren stellen ook de vraag of de IBO's dezelfde middelen zullen blijven krijgen. Er is nood aan communicatie over het nieuwe decreet en de geplande veranderingen. Zij willen samen met het beleid aan tafel zitten om te bespreken hoe de toekomst van de IBO's eruit kan zien en hoe extra kindplaatsen kunnen gecreëerd worden. Daarnaast stelt men zich vragen bij de veranderende begeleider-kindratio, van één op 14 naar één op 18. Ook de beperkte kwalificering van het personeel roept vragen op. De vrees leeft dat de nadruk op de kwantiteit de kwaliteit zal onder druk zetten.

Toch zien de coördinatoren ook de mogelijkheden en positieve aspecten van de nieuwe regelgeving waaronder het stimuleren van samenwerking en uitwisseling tussen verschillende actoren in het opvangland-schap. Verder ervaren de coördinatoren de buitenschoolse opvang als ondergewaardeerd. Een van hen omschrijft het als 'stiefkind', waarvan het belang voor kinderen en ouders onderschat is:

(...) dat naschoolse en vrijetijdsorganisaties dat die nog altijd een beetje worden... als stiefkind worden behandeld zo een beetje. (...) Ik denk niet dat ze beseffen gewoon niet hoe belangrijk zo een kinderopvang is voor, misschien niet voor alle kinderen, maar wel voor een heel groot deel van de kinderen uit Brussel. En dan... wat een verschil dat kan maken voor een kind. (coördinator 3)

De onderwaardering maakt ook dat het een lastige klus is om mensen aan te werven, mede door de tewerkstellingsstatuten. Dit zorgt ervoor dat 'de vijver waarin je vist' klein is en heel wat mensen niet in aanmerking komen. Daarnaast achten de coördinatoren het noodzakelijk om meer omkadering, opleiding en ondersteuning te voorzien voor het personeel, gezien hun achtergrond en lage scholingsgraad. Ook de verloning is een knelpunt. In functie van het herwaarderen van de sector en het erkennen van het belang ervan, lijkt het hen van groot belang om de job aantrekkelijker te maken:

(...) maar zelfs gewoon de job op zich aantrekkelijker maken of zo. Dat loon (zucht) ze zijn nu wel bezig met een basisbarema, in de toekomst willen ze een basisbarema zodat het voor iedereen hetzelfde is. Maar ik hoop dat het wel een correct loon zal zijn. Ja zodat die job ook gewoon wat aantrekkelijker gemaakt wordt, want die mensen... Het is wel een stevige job uiteindelijk, ik denk dat mensen soms gewoon onderbetaald worden of te weinig appreciatie krijgen voor wat ze doen. En dan ja... Ook budget in het algemeen, dat mag echt wel onderstreept worden. (coördinator 4)

Tot slot wordt ook de nood aan meer financiële middelen voor de IBO's aangehaald:

Dat is... ik vind dat het beleid zeker niet voldoende doet voor de... er kan veel meer uitgehaald worden dan dat er nu wordt uitgehaald. Maar ik ben al heel dankbaar voor de dingen die al worden gedaan hè. Dus heel dankbaar voor de vele subsidies die we krijgen, want we zijn zeer sterk gesubsidieerd. Er steekt heel veel geld achter. Dus ik ben daar ook wel heel dankbaar voor, want we kunnen daardoor ook wel heel veel dingen doen. Maar is het voldoende? Dan zeg ik: ja nee het is niet voldoende, want er zijn te weinig IBO's in Brussel. Er kunnen er veel meer zijn hè. Dus daar moet echt veel meer geld in gestoken worden. (coördinator 3)

Tussenbesluit

Onze studie toont aan dat er ook bij de IBO's nood is aan een performante wijze van gegevensverzameling. Dit was ook in 2015 het geval, maar wordt hier nog sterker in de verf gezet. Zo zijn we in het kader van dit onderzoek vooral afhankelijk van de mogelijkheid van IBO's om zelf data te verzamelen en deze te delen. Dit betekent dat ook beleidsvoerende instanties hiervan afhankelijk zijn.

Verder valt op dat de dekkingsgraad van de IBO's laag blijft. Ook dit was in 2015 niet anders en zet zich verder. Het is zeer de vraag of (en zo ja hoe) die dekkingsgraad kan toenemen, dan wel of de expertise van de IBO's op andere manieren kan ingezet worden. Zeker in combinatie met de nood aan een verdere ontwikkeling van het aanbod voor kleuters. We komen hier in het algemene besluit op terug.

Opmerkelijk is trouwens dat een aantal IBO's voorrang geeft aan gezinnen waar beide ouders werken. In het kader van het voeren van een actief sociaal beleid is dit een opmerkelijke voorrangsregel waarbij verder moet onderzocht worden wat de betekenis is van deze regel voor de deelname van gezinnen zonder werkende ouders aan de buitenschoolse opvang. Tot slot valt ook de vraag naar appreciatie en professionalisering van het beroep op.

4.5. De Brusselse VGC-speelpleinen

Inleidend

Sinds 2015 valt de organisatie van de speelpleinen niet langer onder de bevoegdheid van de Algemene Directie Cultuur, Jeugd en Sport van de VGC maar onder de Algemene Directie Onderwijs en Vorming van de VGC. Deze speelpleinen worden georganiseerd in samenwerking met de Nederlandstalige Brusselse scholen. Tijdens de vakanties worden de kinderen elke werkdag onthaald van 07u00 of 07u30 tot en met 08u30, wordt er in een activiteitsaanbod voorzien van 08u30 tot en met 16u30 en nadien wordt opvang georganiseerd tot en met 18u00. De speelpleinen worden aangeboden aan kinderen van drie tot en met 14 jaar die Nederlandstalig onderwijs volgen in het BHG. De kinderen zijn ingedeeld in leeftijdsgroepen: kleuters van drie tot en met vijf jaar, op voorwaarde dat ze zindelijk zijn en voldoende kunnen meespelen, lagereschoolkinderen van zes tot en met 12 jaar en tieners van de eerste graad secundair onderwijs (13 en 14 jaar). Voor kinderen met een functiebeperking wordt een oplossing op maat gezocht in zogenaamde inclusiespeelpleinen waar kinderen met en zonder een beperking samen spelen. Soms wordt afgeweken van deze indeling en kunnen kinderen gegroepeerd worden op basis van interesse. Ze kiezen dan een activiteit ongeacht hun leeftijd.

In 2019 waren er in totaal 33 speelpleinlocaties, georganiseerd door de Algemene Directie Onderwijs en Vorming van de VGC. Dit is bijna een verdubbeling in vergelijking met 2015 waar er toen nog 18 speelpleinlocaties werden georganiseerd. Op de 33 speelpleinlocaties werden 33 speelpleinwerkingen georganiseerd waarvan 33 in de zomervakantie en 21 in de paasvakantie waarbij ieder speelplein gemiddeld vijf weken per jaar activiteiten organiseerde voor kleuters (16/33 speelpleinlocaties), lagereschoolkinderen (18/33 speelpleinlocaties) alsook een beperkt aantal speelpleinen voor tieners (8/33 speelpleinlocaties)⁴⁰. In de zomervakantie werden er traditioneel acht weken activiteiten georganiseerd overheen de verschillende speelpleinlocaties. Het zwaartepunt van de Brusselse speelpleinwerking ligt dan ook in de zomervakantie met 14.002 verkochte weekplaatsen tegenover 3.116 verkochte weekplaatsen in de paasvakantie.

Wat betreft de profielen van de animatoren, stellen we vast dat in 2019 bijna 33% van de animatoren een attest van animator op zak had. Ook leerkrachten vulden vaak de rol van animator in, 10,38% van de animatoren werkte namelijk als leerkracht. Daarnaast had 8,43% van de animatoren het attest hoofd-animator. Bij de hoofdanimatoren zien we dezelfde profielen het vaakst terugkomen: 55,45% werkte als leerkracht, 22,27% had het attest van hoofd-animator en 9,55% beschikte over het attest van animator.

De speelpleinen hanteren de regel dat er een animator wordt aangeduid per acht kinderen, berekend op basis van de gesubsidieerde capaciteit. Hier bovenop worden extra animatoren aangesteld voor de begeleiding van kinderen met een beperking. In de twee weken paasvakantie verzorgen 274 unieke animatoren de speelpleinen en 73 hoofdanimatoren. Tijdens de zomervakantie ligt dit een pak hoger en zijn dit 709 animatoren en 206 hoofdanimatoren over negen weken.

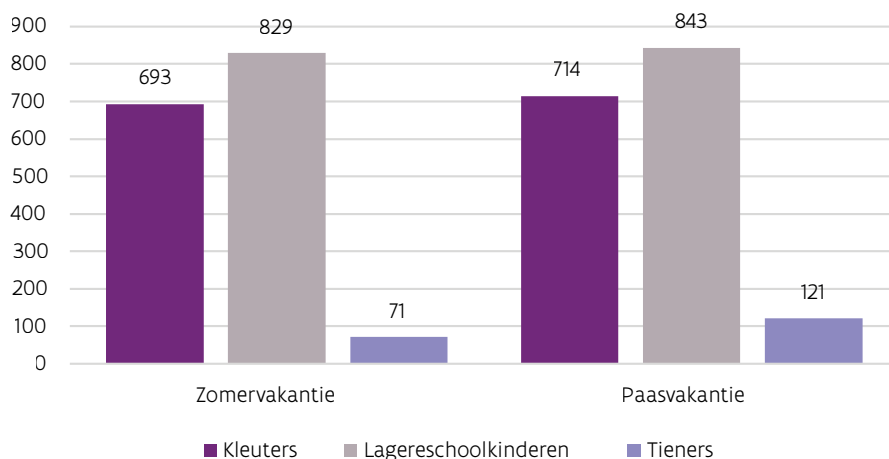
In wat volgt brengen we onder meer het aanbod van de speelpleinen, het publiek dat ze bereiken, hun voorrangsregels en de drempels waar ze mee worstelen in beeld.

De speelpleinen en hun plaatsgebrek

De gemiddelde capaciteit van de speelpleinen verschilt naargelang het moment. In de paasvakantie kennen de speelpleinen een gemiddelde capaciteit per week van 1.678 kinderen, in de zomer is dit 1.329. In de gemiddelde capaciteit kan tevens een onderscheid gemaakt worden op basis van de drie

40. Enerzijds zijn er werkingen die zowel een aanbod hebben voor kleuters, lagereschoolkinderen als tieners. Anderzijds zijn er speelpleinen die een werking hebben enkel voor kleuters. Nog andere speelpleinwerkingen organiseren enkel een tienerwerking of hebben enkel een aanbod voor lagereschoolkinderen. Bovendien zijn sommige speelpleinwerkingen enkel actief tijdens de zomer- of paasvakantie, terwijl andere tijdens beide vakantieperiodes actief zijn.

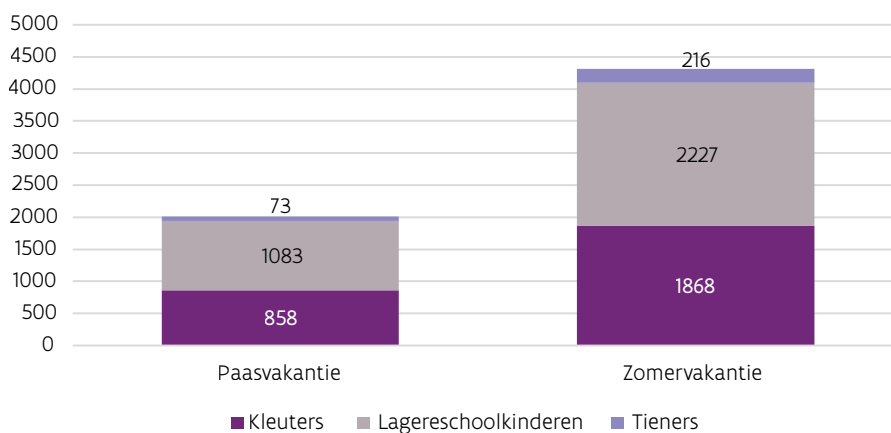
leeftijdsgroepen (kleuters, lagereschoolkinderen en tieners). De capaciteit voor tieners ligt heel wat lager dan die voor de andere twee groepen. Zowel in de paas- als in de zomervakantie ligt de gemiddelde capaciteit per week het hoogst voor de lagereschoolkinderen.

Figuur 49: Gemiddelde capaciteit per week per leeftijdsgroep

De gemiddelde bezettingsgraad voor de speelpleinwerking⁴¹ bedroeg in 2019 maar liefst 97,67% in de zomer en 93,18% in de paasvakantie. Naar leeftijdsgroepen opgedeeld was dat 99,22% voor de kleuters, 97,95% voor de lagereschoolkinderen en 18,5% voor de tieners. In vergelijking met 2015 betekent dit een stijging van de bezettingsgraad in alle leeftijdsgroepen, met uitzondering van de tieners. Toen was er een gemiddelde bezettingsgraad van 99% voor de kleuters, 94% voor de lagereschoolkinderen en 18,5% voor de tieners. In totaal werden tijdens de verschillende periodes, op de verschillende speelpleinen 4.946 unieke kinderen geregistreerd. Dit is een verdubbeling van het aantal unieke kinderen dat in 2015 door de Brusselse speelpleinen werd bereikt. Dit aantal lag toen op 2.427.

Net zoals de capaciteit varieert ook het aantal unieke ingeschreven kinderen afhankelijk van het moment. Aangezien de zomervakantie negen weken speelpleinwerking telt, ligt het aantal unieke ingeschreven kinderen hier bijna dubbel zo hoog als tijdens de twee weken paasvakantie. De groep tieners is in beide periodes veel beperkter dan de groep kleuters en lagereschoolkinderen. Dit is niet verwonderlijk aangezien de gemiddelde capaciteit ook veel lager ligt. Op de vraag naar aanbod voor tieners hebben we momenteel nog geen zicht.

Figuur 50: Aantal unieke kinderen naargelang vakantie en leeftijdsgroep

41. De bezettingsgraad werd berekend aan de hand van het totaal aantal ingeschreven kinderen in de teller en het totaal aantal beschikbare plaatsen in de noemer.

De verkregen data van de VGC laat op dit moment niet toe om een onderscheid te maken op leeftijdsniveau, noch op gemeente of wijkniveau, maar aan de hand van de beperkte cijfers die we kunnen presenteren, mogen we stellen dat de speelpleinen in het BHG aan interesse winnen. Dat is ook wat de coördinatoren in de gesprekken die we hadden met hen aangeven. De vraag naar speelpleinwerking is groter dan het aanbod waardoor de speelpleinlocaties kampen met een tekort aan plaatsen:

Ik denk dat wij gewoon nog meer plaatsen nodig hebben maar dus ook nog meer onze opvang-locatie dus ons domein (...) fysiek aanpassen. (coördinator 1)

Hierdoor zijn ze genoodzaakt te werken met wachtlijsten. Sommige verantwoordelijken geven daarbij aan dat er veel kinderen op de wachtlijst staan, terwijl anderen zeggen dat de wachtlijst eerder beperkt is. Zicht krijgen op de precieze cijfers van die wachtlijsten was niet mogelijk, maar is zeker aan te bevelen om te kunnen ontwaren of ouders hun kinderen op meerdere wachtlijsten inschrijven, dan wel of en waar er effectieve tekorten ontstaan.

Wanneer een speelpleinlocatie volzet is, kunnen verantwoordelijken de kinderen doorverwijzen naar andere speelpleinlocaties. Vier van de vijf speelpleinenverantwoordelijken stellen echter dat tijdens de voorinschrijving bijna alle plaatsen ingenomen worden. Zij zien bijkomende financiering als een belangrijke mogelijke oplossing voor het capaciteitsprobleem.

De speelpleinen als weerspiegeling van de buurt

Dat capaciteitsprobleem bevindt zich niet alleen in die gemeenten waar speelpleinlocaties gevestigd zijn, maar strekt zich uit tot het BHG. Onderstaande tabel geeft weer hoeveel % van de ingeschreven kinderen uit welke gemeente komt en hoeveel % van het aanbod wordt aangeboden in elke gemeente.

Gemeente	% aanbod	% ingeschreven kinderen
Anderlecht	26,36	16
Oudergem	4,07	2
Sint-Agatha-Berchem	2,28	3
Brussel	17,29	15
Etterbeek	12,81	3
Evere	2,99	4
Vorst	0	2
Ganshoren	4,89	3
Elsene	0	2
Jette	3,04	4
Koekelberg	2,31	3
Sint-Jans-Molenbeek	4,49	10
Sint-Gillis	0	1
Sint-Joost-ten-Node	0,99	2
Schaarbeek	16,21	15
Ukkel	2,28	2
Watermaal-Bosvoorde	0	1
Sint-Lambrechts-Woluwe	0	1
Sint-Pieters-Woluwe	0	1
Buiten BHG	0	10

Tabel 7: Aandeel ingeschreven kinderen en aandeel aanbod per gemeente

Wat opvalt in deze tabel is dat het percentage ingeschreven kinderen hoog ligt in die gemeenten waar scholen een aanzienlijk percentage van het aanbod representeren. Het lijkt erop dat die gemeenten waarin scholen een aanbod genereren, er vlotter in slagen om de kinderen uit de buurt aan te trekken om gebruik te maken van dat aanbod.

Dit wordt in grote mate bevestigd tijdens de gesprekken met de coördinatoren. Zij geven aan dat de groep kinderen die naar de speelpleinen komt een eerder gemengde groep is op het gebied van sociaaleconomische status, thuistaal, etniciteit, leeftijd, herkomst, beperking, enzoverder. Het publiek hangt af van de gemeente waar het speelplein doorgaat. Hierdoor omschrijven de coördinatoren de speelpleinwerking als een weerspiegeling van de buurt. Ze verklaren dit (deels) doordat de speelpleinen verbonden zijn aan de partnerscholen waarvan de populatie eveneens vaak een weerspiegeling van de buurt is.

Wanneer we vragen naar de sociaaleconomische status, stelt één van de verantwoordelijken dat gezinnen met een hogere socio-economische status in mindere mate vertegenwoordigd zijn daar zij meer mogelijkheden hebben om hun kinderen voor bijvoorbeeld een duurder kamp in te schrijven. Dit kunnen we echter niet bevestigen of ontkennen op basis van de ons beschikbaar gestelde data.

De speelpleinen en hun toegankelijke werking

In 2019 bedroeg de kostprijs voor de speelpleinwerking € 25 per week voor een eerste kind, € 20 per week voor een tweede kind en € 15 per week voor derde en volgende kinderen. Kinderen uit gezinnen met een beperkt inkomen betaalden een reductietarief van € 7 per week. In 2015 bedroeg de tarifiering nog respectievelijk € 20 per week voor het eerste kind, € 15 voor het tweede, € 10 voor het derde en volgende kinderen en € 5 voor het reductietarief.

Van de 17.050 verkochte weekplaatsen in 2019 waren er 6.702 met reductietarief. Dit betekent dat 39,3% van de ingeschreven kinderen in aanmerking kwam en gebruikmaakte van het reductietarief van € 7. In 2015 was dit nog 50,27%. Het gebruik van het reductietarief wordt ook bevestigd door de bevroegde coördinatoren. Zij geven aan dat speelpleinen kinderen die opgroeien in een kwetsbare situatie bereiken door de bestaande financiële drempels zo goed als mogelijk weg te nemen.

Er wordt met andere woorden sterk ingezet op het bereiken en ondersteunen van gezinnen met een kwetsbare achtergrond. Coördinatoren informeren deze gezinnen en contacteren de gezinnen die baat hebben bij of nood hebben aan een deelname aan het speelplein, ondersteunen hen bij het inschrijven of bij het doorverwijzen naar andere speelpleinen of opvanglocaties wanneer de capaciteit van het speelplein volzet is:

Ik durf daarvoor zelfs ook bij hen thuis langs te gaan en een inschrijvingsformulier in de bus te steken. Of met hen spreken, omdat ik weet dat ik die kinderen daar dan wel bij krijg, zal ik maar zeggen. (coördinator 4)

Verder wordt met de partnerscholen structureel samengewerkt voor de inschrijving, voor de bekendmaking en het gebruik van de infrastructuur van de scholen. Maar liefst 80% van de totale capaciteit van de speelpleinen is tijdens een voorinschrijvingsperiode voorbehouden voor kinderen uit deze scholen. Na deze voorinschrijving wordt de overige 20% van de plaatsen alsook de nog resterende niet ingenomen plaatsen opengesteld voor andere kinderen. Een aantal verantwoordelijken wijst erop dat dit een goede manier is om de kinderen van een school – die in bepaalde gevallen vooral een kwetsbaar publiek aantrekt – kansen te bieden. Tijdens de voorinschrijvingsperiode zetten zij dan ook zeer sterk in op het ondersteunen en informeren van de ouders.

Dit betekent niet dat de speelpleinen geen (occasionele) samenwerkingsverbanden aangaan met andere (lokale) partners. Deze samenwerkingen staan vooral in het teken van het aanbieden van activiteiten, workshops of uitstappen tijdens de speelpleinweken. Naast de samenwerkingen in het kader van activiteiten, werken speelpleinen samen met bijvoorbeeld IBO's in functie van doorverwijzingen. Verder hebben de speelpleinen ook onderling contact. Sommige speelpleinen zijn ook verbonden aan Brede Scholen en wisselen met de Brede School coördinator informatie uit over het lokale vrijetijdsaanbod.

Tussenbesluit

Op basis van de beschikbare cijfergegevens, valt de groei van de Brusselse speelpleinwerking op. Niet alleen het aantal speelpleinlocaties nam toe, maar ook het aantal unieke kinderen dat deelnam aan de speelpleinwerking. Sterker nog: het verdubbelde. Deze cijfers tonen het succes aan van de Brusselse speelpleinwerking en vormen een pleidooi voor verdere investeringen, net omdat de Brusselse speelpleinwerking er wel degelijk lijkt in te slagen om kwetsbare gezinnen en kinderen te bereiken via door-gedreven informatieverstrekking en het ondersteunen van gezinnen bij onder meer de inschrijvingen. Verder bordurend op het aantal weekplaatsen dat werd verkocht aan het reductietarief, kunnen we deze inschatting bevestigen.

Spijtig genoeg kunnen we geen gedetailleerde analyse presenteren van de dekkingsgraden van de speelpleinlocaties om zo de opvangnaden op gewest- en gemeenteniveau verder in kaart te brengen. Hoewel de speelpleinen uitgebreid gedocumenteerd worden, laat de verkregen data dit niet toe. De ontsluiting van de bestaande en beschikbare data is dan ook zonder meer een aandachtspunt.

4.6. De Brusselse Brede Scholen

Inleidend

Voor het eerst in de geschiedenis van de Brusselse cartografiestudies komen ook de Brede Scholen aan bod. De Brede School is op zich geen onbekende in het onderwijs en welzijnslandschap. Zo werd in 2006 al een Referentiekader Brede School ontwikkeld op vraag van de toenmalig Vlaamse Minister van Onderwijs, Vorming en Werk om mee vorm te geven aan het toenemend aantal Brede Scholen en de brede waaier van initiatieven die zich onder die noemer wisten te categoriseren (Joos & Ernalsteen, 2010). In 2010 keurde ook het VGC-College de visietekst Brede School goed (VGC, 2010).

Dankzij het Referentiekader Brede School en de visietekst Brede School verstaan we vandaag onder Brede School een samenwerkingsverband tussen verschillende sectoren waaronder één of meerdere scholen samenwerken aan een brede leer- en leefomgeving in de vrije tijd en op school met als doel in te zetten op maximale ontwikkelingskansen voor alle jongeren en kinderen met oog voor diversiteit en participatie.

Het BHG kent in 2021 29 door de VGC erkende Brede Scholen waarin de noden en tekorten alsook de kansen en mogelijkheden van Brusselse kinderen en jongeren centraal staan. Deze Brede Scholen worden inhoudelijk ondersteund via het Platform Brede School Brussel dat onderdeel uitmaakt van het OnderwijsCentrum Brussel (OCB). Het is ook via ditzelfde Platform dat de coördinatoren van de Brede Scholen elkaar ontmoeten (VGC, z.d.).

Naam Brede School	Gemeente
Brede School Buiten de Lijntjes	Brussel
Brede School Noordwijk	Brussel
Brede School Nieuwland	Brussel
Brede School Laken	Laken
Brede School De Kriek	Schaarbeek
Brede School Helmet	Schaarbeek
Brede School Noord	Schaarbeek
Brede School DOMINO	Etterbeek
Brede School Elsene	Elsene
Brede School Sint-Gillis	Sint-Gillis
Brede School De Brede Stroom	Etterbeek
Brede School De Haven	Laken
Brede School Hartje Anderlecht	Anderlecht
Brede School Kuregem	Anderlecht
Brede School Lucerna	Anderlecht
Brede School Buitengewoon (Nellie Melba)	Anderlecht
Brede School Verrekijker	Jette
Brede School Brom – Oud Molenbeek	Sint-Jans-Molenbeek
Brede School Brom – Nieuw Molenbeek	Sint-Jans-Molenbeek
Brede School BruSec (Brom+)	Sint-Jans-Molenbeek
Brede School De vlotte Babbell	Koekelberg
Brede School Flamingo	Sint-Agatha-Berchem
Brede School Essegem (BreS)	Jette
Brede School De Witlofkinderen	Evere
Brede School Papageno	Evere
Brede School Sint-Pieters-Woluwe	Sint-Pieters-Woluwe
Brede School Oudergem	Oudergem
Brede School Vorst	Vorst
Brede School Sint-Joost	Sint-Joost-ten-Node

Tabel 8: Overzicht van de 29 door de VGC erkende Brede Scholen in het BHG

In wat volgt gaan we dieper in op wat er precies omgaat in de Brede Scholen, welke meerwaarde ze (kunnen) betekenen voor kinderen en ouders in het kader van de opvang van schoolkinderen en hoe ze die samenwerking percipiëren. We brengen daarbij het aanbod van de Brede Scholen in beeld alsook de prioriteiten die ze hanteren en de diversiteit aan gezinnen die ze bereiken. Verder expliciteren we de samenwerkingsverbanden die ze aangaan en leggen we uit welke betekenis de Brede Scholen aan het huidige beleid toekennen.

Dé Brede School bestaat niet

Hoewel er in totaal 29 Brusselse Brede Scholen erkend worden door de VGC, werd tijdens het onderzoek snel duidelijk dat de Brede School als dusdanig niet bestaat en dat de rol van Brede Scholen binnen het opvanglandschap voor schoolgaande kinderen diverse vormen aanneemt. Dit heeft volgens de coördinatoren verschillende oorzaken. Zo geven de coördinatoren aan dat een Brede School in hoofdzaak vraag-gestuurd werkt en trachten ze in te spelen op de noden en behoeften van hun publiek. Dat publiek verschilt van Brede School tot Brede School, van gemeente tot gemeente en van wijk tot wijk, waardoor ook de (opvang)noden en behoeften variëren en onmogelijk eenduidig te definiëren zijn.

De coördinatoren werken ofwel wijkgericht, waarbij ze verantwoordelijk zijn voor één of enkele scholen in hun wijk ofwel lokaalgericht. In dat laatste geval is de betrokken coördinator verantwoordelijk voor een (groot) aantal scholen van de gemeente, los van een concrete wijk. Ook dit zorgt ervoor dat de werking tussen beide soorten Brede Scholen sterk verschilt. Een coördinator die verantwoordelijk is voor één school bijvoorbeeld, is vaker aanwezig op de school zelf en heeft bijgevolg in vele gevallen ook een nauwere band met de school en de leerlingen:

Mijn bureau is gewoon op school. Je kan ook genieten van het resultaat omdat je er bent. Ik ga langs bij de activiteiten, ik hoor het van de leerkrachten, ik hoor het van de kinderen, tevreden ouders aan de schoolpoort. Ik ben ook gemakkelijk beschikbaar. (coördinator 8)

Ook zijn er verschillende Brede School modellen, waaronder het nest-, web en campusmodel, die mee de opvangrol die Brede Scholen opnemen, bepalen. Een Brede School met een webmodel biedt kinderen - onder meer dankzij het omvangrijke netwerk dat zij hebben - de mogelijkheid om via toeleiding gebruik te maken van het opvang- en vrijetijdsaanbod van de partners van de Brede Scholen. Een coördinator van een nestmodel zorgt dan weer voor het organiseren en faciliteren van een ruim aanbod aan vrijetijdsactiviteiten, terwijl bij een campusmodel verschillende organisaties op eenzelfde site gelokaliseerd zijn om daar een vrijetijds- en eventueel opvangaanbod te verzorgen. De verschillende modellen zorgen er bijgevolg voor dat zowel de taak van de coördinatoren als de invulling en werking van de samenwerkingsverbanden met de partners verschillen in zowat elke Brede School. Het is daarom belangrijk om de eigenheid van elke Brusselse Brede School te (h)erkennen en er rekening mee te houden in de beleidsvoering en bij het percipiëren van de rol die Brede Scholen (kunnen) opnemen in het organiseren van schoolkinderopvang en het vrijetijdsaanbod.

De Brede School als organisator, facilitator en toeleider

Waar de ene Brede School vooral zelf vrijetijdsactiviteiten organiseert op school of in de buurt, zorgt de andere voor de toeleiding naar activiteiten en opvang die georganiseerd worden door partnerorganisaties. Zo ontwikkelen enkele coördinatoren samen met partners uit de buurt een vrijetijdsaanbod op school dat kan doorgaan tijdens de middagpauze en/of na schooltijd. Het biedt de kinderen de kans om deel te nemen aan het maatschappelijk gebeuren, een sociaal netwerk uit te bouwen en hun leefwereld te verbreden. Deze activiteiten variëren van sportactiviteiten zoals zwemmen, yoga en dans tot leren debatteren, toneellessen, films, crea-activiteiten, kunstacademie tot spelletjesateliers, Nederlandse taalstimulering, naaiatelier en turnen. Het aanbod is met andere woorden zeer ruim en divers.

Niet elke Brede School organiseert zelf (naschoolse) activiteiten. Ook de doorstroom of toeleiding naar vrijetijdsactiviteiten beschouwen verschillende coördinatoren als onderdeel van hun taak. Deze Brede Scholen zetten prioritair in op partners die een aanbod voorzien voor zowel kleuters als voor lagereschoolkinderen. Veelal zijn deze activiteiten ook opgedeeld per leeftijdscategorie en zijn er activiteiten specifiek voorbehouden voor kleuters enerzijds en voor lagereschoolkinderen anderzijds. Het aanbod aan activiteiten en partners die zich richten op kleuters is trouwens kleiner dan voor lagereschoolkinderen, ondanks de groeiende vraag naar activiteiten voor kleuters:

Ik weet dat er vraag is voor kleuters en dat daar echt wel nood aan is maar het is heel moeilijk, wat ik hoor van veel organisaties dat met kleuters dat dat moeilijk is en dat die snel moe zijn, dus dat is moeilijker maar ik weet dat de scholen zelf vaak op zoek gaan naar activiteiten of naar partners in de buurt. De partners waar mee ik samenwerk focussen zich vooral op lagere school (...). (coördinator 7)

Brede Scholen en hun coördinatoren fungeren dan niet als *organisator*, maar als *facilitator* om partners en schoolkinderen met elkaar in contact te brengen en tegemoet te komen aan (opvang)vragen en -noden van gezinnen. De coördinatoren maken ouders bovendien bewust van de mogelijkheden en ondersteunen hen waar nodig aangezien het voor sommige ouders niet zo vanzelfsprekend is om hun kinderen in te schrijven voor naschoolse activiteiten. De taak van de coördinator bestaat in dit geval uit het informeren over het vrijetijdsaanbod, maar ook uit het begeleiden van ouders bij inschrijving. Doordat zij een omvangrijk netwerk hebben, kunnen ze ouders namelijk ondersteunen in bijvoorbeeld het vinden van vakantieopvang, speelpleinen, kampen of een plaats in een IBO.

De coördinatoren geven tijdens de gesprekken aan dat er verschillende elementen noodzakelijk zijn om hun rol als organisator, toeleider en facilitator van opvang en vrijetijdsbesteding daadwerkelijk te kunnen opnemen. Het is van belang om voldoende budget te hebben om kortingen te kunnen bieden en dus het opvang- en vrijetijdsaanbod meer toegankelijk te maken. Om op een goede manier activiteiten te organiseren of toe te leiden naar het bestaande aanbod, is het kunnen aangaan van duurzame partnerschappen cruciaal. Hiervoor hebben Brede School coördinatoren nood aan tijd om een kwalitatief aanbod te ontwikkelen en ernaar toe te leiden.

De Brede School als vindplaats voor partnerschappen

Typisch voor de Brede Scholen zijn effectief de sterke netwerken en samenwerkingsverbanden met verschillende sectoren. Zo werken Brede Scholen door de band genomen samen met partners uit onder meer het onderwijs, de kunst- en cultuursector, sportorganisaties, jeugd- en welzijnssector en initiatieven voor buitenschoolse opvang. Het gaat hierbij zowel om duurzame als ad hoc samenwerkingsverbanden.

Denk daarbij aan jeugdhuizen, sportclubs, de academie, de bibliotheek, IBO's, jeugdbewegingen, het gemeenschapscentrum, (lokale) VZW's, enzoverder. Ze maken allemaal deel uit van de Brede School netwerken. In die partnerschappen wordt gestreefd naar het leggen van verbindingen tussen de betrokken partners, de school en de buurt, maar ook tussen de verschillende organisaties door ze met elkaar in contact te brengen. De coördinatoren fungeren als het ware als brugfiguur en als aanspreekpunt voor de partners uit de buurt, de directies, leerkrachten en de gezinnen. Ze geven aan dat hun rol er onder meer in bestaat om vraag en aanbod van deze actoren met elkaar te verbinden:

Ja ik heb (...) een halfuurtje geleden overleg gehad met de zwemclub (...) die meer uren hebben gekregen hier in het zwembad (...). En ze hebben gevraagd: 'Ah we hebben zoveel plekjes voor kinderen, kunnen jullie die mee opvullen?', en dan gaan we nu samen bekijken (...) ik weet van ah ja die kinderen hebben echt nood aan meer naschoolse activiteit dus ik ga ook echt alleen naar die scholen want het gaat ook maar om die plekjes en nu faciliteer ik dat en start ik dat mee op. (...). (coördinator 12)

Om gezinnen en organiserende partners met elkaar in contact te brengen, organiseren Brede Scholen activiteiten waarop zowel partners als kinderen en hun ouders aanwezig zijn. Op die manier trachten Brede Scholen om het aanbod van de partners bekend te maken bij de gezinnen met als bedoeling om duurzame verbindingen te leggen in de buurt:

Wij organiseren een gratis boekenkaftdag in het gemeenschapscentrum, we laten zoveel mogelijk partners hier aanwezig zijn, de kinderen kunnen tegelijkertijd inschrijven voor de academie, voor activiteiten van het gemeenschapscentrum dus ja we lokken bijna naar hier. Dat is super populair, daar komen keiveel gezinnen op af en zo leren ze ook dat naschools aanbod kennen of leiden we ze zo ook een beetje toe door ondertussen workshops aan te bieden van de sportdienst (...) ja daar zijn zoveel van die kleine dingen wat we doen om die doorstroming te faciliteren. (coördinator 12)

De Brede School als weerspiegeling van de samenleving

Die nood aan duurzame partnerschappen en flexibiliteit in de beleidsvoering ten aanzien van de Brede Scholen heeft niet enkel en alleen te maken met de onmogelijkheid om te spreken van 'de Brede School' en haar diverse rollen, maar minstens evenzeer met de diversiteit van het publiek dat de Brede Scholen bereiken. Het eerste hoofdstuk van deze studie bracht het diverse karakter van het BHG reeds uitvoerig in beeld en in cijfers. Dat deze diversiteit niet alleen weerspiegeld wordt in de kinderopvang, maar evenzeer in de Brusselse scholen is dan ook geen verrassing.

Volgens de Brede School coördinatoren slaagt het naschoolse aanbod er in globaal ook in om dit divers publiek op vlak van zowel etniciteit, thuistaal, herkomst als socio-economische status aan te trekken. Net zoals bij de kinderopvang verschilt dit echter wel sterk van gemeente tot gemeente en van wijk tot wijk, of in dit geval van school tot school:

Dat hangt dat af van school tot school, dus ik ga zeggen in (...) daar heb je 99,9% kinderen met een migratie achtergrond. En voor de andere school is dat toch wel 80% met een migratie achtergrond en 20% Vlamingen. Dat hangt af van school tot school. Dus daar heb je meestal laagopgeleide ouders, niet werkende ouders bij de andere school, bijvoorbeeld heb je 30% van de ouders die wel hoog opgeleid is en bijna 40% van de ouders die wel werkende ouders zijn, dus dat hangt ervan af. (coördinator 5)

Verschillende coördinatoren wijzen er dan ook op dat de toegankelijkheid van de naschoolse activiteiten niet voor iedereen even groot is. Integendeel. Kinderen die in een kansrijke context opgroeien, zijn volgens sommige coördinatoren meer gerepresenteerd tijdens de naschoolse activiteiten dan kinderen uit gezinnen die in een kansarme context leven, al beschikken we niet over cijfermateriaal om dit te bevestigen of te ontkennen. Zij lijken sneller hun weg te vinden naar bijvoorbeeld de inschrijvingen voor het vrijetijdsaanbod en ervaren ook minder financiële drempels. De Brede School coördinatoren halen dit aan als een knelpunt en een belangrijke uitdaging voor de toekomst aangezien dit vaak ook kinderen zijn die al deelnemen aan andere vrijetijdsactiviteiten. Uiteindelijk wensen de Brede Scholen in hun activiteiten te streven naar een weerspiegeling van de schoolpopulatie.

Om dit te bereiken, leveren de coördinatoren ook zelf extra inspanningen. Zo trachten Brede Scholen de toegankelijkheid van hun activiteiten te verhogen door bijvoorbeeld gratis activiteiten aan te bieden of de activiteit op school te laten doorgaan in plaats van op locatie. Eén van de coördinatoren vertelt hier het volgende over:

In één van de scholen hebben we gemerkt dat als we een naschoolse activiteit willen organiseren en we zorgen voor begeleiding naar de activiteit en de ouders moeten gewoon twee straten verder hun kind een uur later komen ophalen, dan bereikten we een bepaald schooljaar misschien drie kinderen, het jaar nadien hebben we die activiteit op school zelf laten doorgaan en bereikten we ineens 20 kinderen, gewoon dat alleen al maakte dat het voor die ouders toegankelijker was. Het uur was hetzelfde. Het is gewoon het verschil niet moesten naar een andere plaats gaan om hun kind te gaan afhalen een uur later. (coördinator 10)

Tegelijkertijd halen de coördinatoren aan dat dit onvoldoende is. In hun zoektocht naar het toegankelijk maken van de activiteiten voor alle kinderen uit de buurt stoten ze op verschillende drempels. Zo omschrijven ze het bereiken van kinderen die in een kwetsbare situatie leven als 'trekken en sleuren'. Tijdens dat trekken en sleuren merken ze ook dat deze gezinnen vaak niet op de hoogte zijn van het bestaande aanbod en niet weten waar ze terecht kunnen voor informatie:

Weet je, zelfs in één van de scholen (...) dat is de zetel van de muziekacademie maar zelfs daar, kinderen stromen niet door naar de academie zelfs al is dat op dezelfde school. Ik bedoel dat was precies in hun hoofd iets helemaal anders, je hebt dus muziekschool 's avonds voor ouder volk en je hebt de school die een behoorlijk kwetsbaar publiek heeft, dat was een totaal ander gegeven en het is pas wanneer dat we workshops tijdens de les, wanneer dat we sterke communicatie naar ouders

van je kan op school blijven, je kan deelnemen, het is niet duur de academie, dat hé. En dan nog zie je, dat zijn vooral lessen woord om goed te leren spreken, hé om goed overweg te kunnen met Nederlands, die laagdrempeliger zijn.(...). Dat is Brusselse context he, die doorstroom is niet automatisch. (coördinator 12)

Verder inzetten op de bekendmaking van en toeleiding naar het opvang- en vrijetijdsaanbod via de Brede School is dan ook broodnodig.

De Brede School en hun rol in het aanbieden van opvang

Met betrekking tot het thema 'opvang' is de kinderopvang een opvallende afwezige in de gesprekken met de Brede School coördinatoren. Zowel tijdens de interviews als bij het rekruteren van respondenten stelden heel wat Brede School coördinatoren dat ze 'niet veel doen rond kinderopvang'. Zij zien zichzelf niet als actoren die een rol te spelen hebben in het kinderopvanglandschap, ondanks dat ze vaak wel naschoolse activiteiten organiseren en/of kinderen toeleiden naar het buitenschoolse vrijetijdsaanbod. De Brede Scholen beschouwen het organiseren van opvang niet als hun opdracht. Ze stellen dat Brede Scholen niet gelijk staan aan opvang en dat dit bijgevolg ook geen deel uitmaakt van hun takenpakket:

Ja wij zijn niet echt de opvang of zo hé, we werken wel samen met de IBO's, door rijen te organiseren naar activiteiten van partners of zo. Maar het is niet dat Brede School op een school een opvang is van 15u30 tot 17u00 (...) Het is niet dat we instaan voor opvang van de kindjes na school. (coördinator 12)

Wel werken de Brede Scholen via de vele partnerschappen samen met onder meer IBO's en vrijetijdsorganisaties en erkennen de coördinatoren dat het Brede School netwerk kan fungeren als ondersteuning voor het organiseren en invullen van kwalitatieve opvang. De Brede School kan dan input geven door hun netwerk aan te spreken en verbindingen te faciliteren tussen de partners. Op deze manier kunnen Brede Scholen bijdragen aan het organiseren van kwaliteitsvolle activiteiten in de opvang.

Ik denk dat mijn collega's daar ook wel (...) proberen te onderbouwen of ondersteunen of dat netwerk te bouwen. (...) Ik denk dat dat niet altijd even goed lukt of gemakkelijk is maar netwerk maakt wel zo dat er meer mensen verantwoordelijk zijn voor een bepaald ding zoals die kwalitatieve opvang ook. (coördinator 11)

De rol van Brede Scholen in het kader van kinderopvang krijgt een andere invulling dan die van bijvoorbeeld de IBO's en de binnenschoolse opvang. De focus van de Brede School coördinatoren ligt met andere woorden niet zozeer op het bieden van opvangmogelijkheden, maar op het bieden van kansen aan kinderen (uit een kwetsbare context) door hen te laten proeven van en participeren aan het vrijetijdsaanbod in de buurt:

Ja ik denk ook als ik daar even op mag inpikken dat wij vooral vanuit Brede School (...) dat wij vooral samenwerken met de opvang om, om ervoor te zorgen dat de kinderen die in de opvang zitten ook echt aan kwaliteitsvolle activiteiten kunnen deelnemen, waarmee ik bedoel, (...), het is niet dat de opvang niet kwaliteitsvol is maar van die kinderen die elke dag tot 18u00 in de opvang zitten ook wel te laten kennismaken met sportorganisaties in de buurt en van die ofwel dan naar de opvang te krijgen ofwel de opvang een keer tot bij die sportorganisatie. (coördinator 10)

De Brede School en het OnderwijsCentrum Brussel

Met betrekking tot de ondersteuning ten aanzien van de Brede School coördinatoren tot slot, hoorden we tijdens de gesprekken vooral positieve signalen. Het leeuwendeel van de coördinatoren benoemt de ondersteuning die wordt aangeboden door het OCB als zeer waardevol. Zowel de persoonlijke coaching als het vormingsaanbod worden beschouwd als een meerwaarde voor de Brede School werking. De coördinatoren kunnen met vragen en noden terecht bij het OCB en krijgen ondersteuning in hun rol als coördinator. Deze ondersteuning is ook van zeer groot belang, aangezien sommige coördinatoren aangeven dat - ondanks de brede netwerken - de job van Brede School coördinator eerder 'eenzaam' is. Het aanbieden van coaching op maat en de overlegmomenten met andere coördinatoren worden bijgevolg als zeer waardevol beschouwd. Het stelt hen in staat om ervaringen uit te wisselen en inspiratie van elkaar op te doen:

Omdat brede school coördinator soms wel een eenzame job is, dat is nu onnozel, maar je bent het wel alleen en ik heb ook wel mijn collega's bij de gemeente en die weten waar ik mee bezig ben, maar je moet het wel alleen doen op een bepaalde manier. Je hebt wel je partners en zo maar er is geen collega met hetzelfde bezig als jou. Dus dat vind ik wel tof dat het OCB van uit het VGC dat voorziet om ook eens met andere brede school coördinatoren samen te kunnen zitten en uit te kunnen wisselen ook al hebben die een totaal andere context. Ja kan maar ideeën opdoen van elkaar en ervaringen delen. (coördinator 3)

Hetzelfde geldt voor de financiële ondersteuning in termen van subsidiëring. De Brede School coördinatoren omschrijven deze subsidie als primordiaal om een toegankelijk aanbod op poten te kunnen zetten. De subsidiëring stelt hen in staat om omvangrijke netwerken uit te bouwen, financiële drempels te verlagen en activiteiten te organiseren. Niettegenstaande geven zij ook aan dat meer financiering noodzakelijk is om het aanbod breder, diverser en toegankelijker te maken.

Tussenbesluit

Voor het eerst maakten de Brede Scholen deel uit van de Brusselse cartografiestudie. Voorheen werden zij niet zozeer beschouwd als een partner in het organiseren van opvangmogelijkheden. Deze gedachtegang sijpelt ook sterk door in het huidige onderzoek. De Brede Scholen zien zichzelf namelijk niet als partner in het opvangverhaal, maar zetten prioritair in op de vrijetijdsbesteding van kinderen (die in een kwetsbare omgeving opgroeien), ondanks de vaststelling dat sommigen wel degelijk in opvang voorzien. In relatie tot die prioriteit leert het onderzoek dat de Brede Scholen een potentiële spilfiguur zijn in het tot stand brengen van duurzame samenwerkingsverbanden met en tussen vrijetijdpartners en opvanginitiatieven in de buurt. De werking van de Brede Scholen steunt namelijk op het ontwikkelen van die partnerschappen en op het toelieden van kinderen naar die partners en hun activiteiten. Een vraag die hier rijst, betreft de omschrijving van de opdracht van de Brede Scholen in functie van opvang voor schoolgaande kinderen. Wij stelden vast dat, ondanks Brede School coördinatoren dit zelf niet zo ervaren, zij een belangrijke rol spelen in het opvangverhaal. Dit kan een motivering zijn om de opvangrol die Brede Scholen vervullen, duidelijker te formuleren.

Net zoals bij de opvang voor jonge kinderen, merken we ook hier dat kinderen in het BHG te kampen krijgen met soms onoverkomelijke drempels in termen van toegankelijkheid. Vrijetijdsactiviteiten zijn ongekend, onbekend, onbereikbaar of onbetaalbaar. De Brede School kan een rol spelen in het verhogen van die toegankelijkheid en het verlagen van de drempels via het bieden van financiële, praktische en organisatorische ondersteuning.

De rol en hoe deze wordt ingevuld in functie van opvang voor schoolgaande kinderen verschilt dan weer van wijk tot wijk en van gemeente tot gemeente. Net daarom is het in de beleidsvoering ten aanzien van Brede Scholen belangrijk om met hen in overleg te gaan en daarbij de eigenheid van de Brusselse Brede Scholen te erkennen en de flexibiliteit te respecteren die nodig is om in te spelen op plaatselijke noden, wat niet uitsluit dat er een algemeen kader nodig is. Algemene en minimale kwaliteitsvereisten voor alle Brede Scholen zijn hier van belang, met oog en aandacht voor de contextspecifieke werking van de Brede Scholen. De coördinatoren wensen namelijk in te spelen op de zorgbehoeften van de gezinnen die nabij wonen. Er is nood aan ruimte waar de Brede Scholen hun werking en de rol die zij opnemen in de opvang kunnen afstemmen op de buurt waar zij werkzaam zijn en op de manier waarop de Brede School is georganiseerd.

4.7. Algemeen besluit

Naar een regierol

Het decreet inzake de Opvang van Schoolgaande Kinderen vraagt dat lokale besturen een regierol opnemen. Die rol komt de VGC toe in het BHG. Dat betekent dat een visie dient ontwikkeld te worden die de eigenheid van de verschillende actoren respecteert, maar tegelijk ook inzet op complementariteit, die het aanbod in kaart brengt, die hiaten en leemten documenteert en een visie ontwikkelt over hoe die op termijn kunnen ingevuld worden.

Deze studie wil daartoe een eerste aanzet mogelijk maken door een deel van de sector te beschrijven. We zijn er ons bewust van dat dit slechts een beperkte aanzet is. Ten eerste zijn er heel wat actoren die buiten het bestek van dit rapport vallen: sport, cultuur, buurtwerk, jeugdwerk, enzoverder.

Verder viel de dataverzameling voor deze studie samen met van week tot week wijzigende COVID-19 pandemiemaatregelen (met onder meer de Paaspauze). Dat waren hectische tijden voor alle organisatoren van buitenschoolse opvang en dit heeft de respons negatief beïnvloed, waardoor we erg omzichtig moeten zijn met veralgemeningen. Toch kunnen we een aantal belangrijke kernelementen van de complementariteit en de eigenheid van de belangrijkste actoren duiden, maar ook enkele knelpunten in kaart brengen van zowel kwantiteit als kwaliteit van het aanbod. Die kunnen als inspiratie gebruikt worden voor een toekomstig beleid.

Kwaliteit van de opvang voor schoolgaande kinderen

In 2020 deed het VBJK in opdracht van de VGC een participatief onderzoekstraject met kinderen ouders en medewerkers in de buitenschoolse opvang. Twee belangrijke besluiten van dat onderzoek zijn hier bijzonder relevant. Het eerste betreft een kwaliteitsindicator. Kinderen noemen het samen kunnen spelen met vrienden als hét belangrijkste kwaliteitskenmerk. Of je beste vriend of vriendin mee kan naar de opvang of niet, maakt een wereld van verschil. Daarom wordt in het onderzoek gepleit voor de term speel- en vrijetijdsinitiatief in plaats van buitenschoolse opvang. Een tweede belangrijke bevinding gaat over het medewerkersbeleid. De minimale wens van kinderen is dat die begeleiding voldoende nabij is om veiligheid te bieden: zowel fysiek als emotioneel. Verder wensen kinderen begeleiders die meespelen en helemaal indrukwekkend wordt het wanneer die begeleiders ook innovatief zijn en spelvormen aanbieden waar kinderen zelf niet zouden toe komen (Vandenbroeck et al., 2014; Van der Mespel, Lannoye, Boudry, Peleman, & Vandekerckhove, 2020). Die principes werden ook overgenomen door de Kinderrechtencommissaris in een brief aan de Minister van Welzijn aangaande het decreet Buitenschoolse Opvang (Vrijens, 2021).

Het onderzoek dat we voerden naar de buitenschoolse opvang in het BHG doet ons echter besluiten dat niet alle voorwaarden vervuld zijn om aan deze basisbehoeften van kinderen tegemoet te komen. In het kader van toegankelijkheid merken we dat zowel sommige binnenschoolse opvanginitiatieven als de IBO's de werksituatie van ouders als toegangspoort hanteren. Dat betekent voor de kinderen dat de vraag of hun vriend of vriendin mee kan, zou afhangen van de werksituatie van hun ouders. Voor de gezinnen betekent het dat hun kind een aantal mogelijkheden om de opvoeding te delen moet missen wanneer ze geen werk hebben en voor de overheid betekent het dat de subsidiëring ten dele meer tegemoetkomt aan meer welstellende gezinnen (het zogenaamde Mattheüs-effect). In de Brede School en de speelpleinen ligt dat enigszins anders. Toch lijkt het erop dat de speelpleinen in vergelijking met vijf jaar geleden een zekere gentrificatie kennen en het aandeel kansengroepen er vermindert. We leiden dit af uit de daling van het aantal ingeschreven kinderen dan in aanmerking kwam en gebruikmaakte van het reductietarief (39,3% ten opzichte van 50,27% in 2015).

Wat de begeleiding betreft, kunnen we er niet omheen dat de grootste opvangvorm de minste kwaliteitsgaranties biedt. De binnenschoolse opvang vangt 30 keer meer kinderen op dan de IBO's⁴². Ze doet dat met zeer wisselende omkadering gaande tot 90 kinderen per volwassene op woensdagnamiddag tot zelfs meer dan 300 kinderen per begeleider voor de middagpauze. Dat betekent dat de minimale kwaliteit die kinderen vragen niet gegarandeerd kan worden en dat er niet voor de veiligheid van de kinderen kan ingestaan worden.

Monitoring van de opvang voor schoolgaande kinderen

Net zoals in 2015 is het op dit ogenblik niet mogelijk om een volledig beeld te krijgen van de manier waarop vandaag in het BHG de schoolgaande kinderen buiten de schooluren opgevangen worden. Daarvoor is de registratie te fragmentair en te afwezig. We adviseren daarom, net zoals in 2015, met aandrang om bijkomend onderzoek te doen, de registratie te systematiseren en – ten minste voor die organisatoren waar subsidie aan verleend wordt – regelmatige en uniforme data te verzamelen, die toelaten het bereik te monitoren en ons inzicht doen verschaffen in onder meer de kwaliteit van de begeleiders en de dekkingsgraad van de organisatie. Wanneer data worden verzameld, wordt die bij voorkeur op een transparante en toegankelijke manier gedeeld.

Complementaire opvang voor schoolgaande kinderen

De verschillende vormen van buitenschoolse opvang zijn duidelijk complementair aan elkaar. De binnenschoolse opvang heeft als troef dat ze een groot bereik heeft, maar kent anderzijds problemen om een minimale kwaliteit te voorzien vanwege een tekort aan personeel en een tekort aan kwalificaties bij dat personeel. De IBO's hebben wel een goede omkadering, maar hebben – net als de binnenschoolse opvang – vooral een publiek van werkende gezinnen. De speelpleinen en de Brede Scholen bereiken duidelijk een breder publiek en hebben een meer expliciete sociale missie. De Brede Scholen hebben bovendien sterke netwerken uitgebouwd met heel wat sectoren die traditioneel niet tot de buitenschoolse opvang behoren maar die kinderen wel een zinvolle vrijetijdsbesteding kunnen bieden, inclusief kinderen uit kansengroepen.

Lokale samenwerking

Het spreekt daarom vanzelf dat er blijvend moet ingezet worden op lokale samenwerking over de sectoren heen, zoals ook het decreet Buitenschoolse Opvang en Activiteiten beoogt. In 2015 was duidelijk dat de scholen hierin een centrale rol kunnen vervullen aangezien daar veruit de meeste kinderen 'nablijven'. Een aantal IBO's en Brede Scholen maakt deel uit van elkaars netwerk, net zoals ook speelpleinen en binnenschoolse opvanglocaties deel uitmaken van het Brede School netwerk. Nagenoeg alle opvanginitiatieven en hun verantwoordelijken vinden de nadruk op de samenwerkingsverbanden en partnerschappen binnen het nieuwe decreet dan ook een goede zaak.

Verder wordt ook in de schoot van een aantal speelpleinen samenwerkingen aangegaan met andere organisaties om onder meer workshops te geven of uitstappen te organiseren. Binnen de speelpleinwerking zijn opnieuw de scholen hun belangrijkste partners. Dit komt uiteraard omdat speelpleinen verbonden zijn aan scholen en ook samenwerken voor de inschrijving. In de binnenschoolse opvang zijn de samenwerkingsverbanden en partnerschappen eveneens aanwezig, maar in mindere mate. Het is zeer schoolafhankelijk of er al dan niet wordt samengewerkt met andere instanties om activiteiten te voorzien en te organiseren in de binnenschoolse opvang. De directies geven echter aan dat het vaak gaat om een beperkt budget waar geen of weinig ruimte is voor het organiseren van extra activiteiten. Wanneer de school een Brede School coördinator heeft, zijn samenwerkingen in het kader van de binnenschoolse opvang wel vaker aan de orde.

We pleiten er dus voor om lokaal – per gemeente – een lokaal netwerk buitenschoolse opvang te creëren waarin de verschillende partners samen zitten en hun opnamebeleid en bereik, evenals hun aanbod met elkaar bespreken. De ervaring met andere lokale netwerken zoals de Huizen van het Kind en de lokale netwerken armoedebestrijding leert dat een dergelijke samenwerking enerzijds voldoende flexibel moet

42. We bekomen dit door het aantal kinderen dat gebruikmaakt van de binnenschoolse opvang (34.156) af te zetten tegenover het aantal kinderen dat gebruikmaakt van een IBO (1.129).

zijn om van gemeente tot gemeente andere vormen aan te nemen gezien er andere noden en mogelijkheden zijn. Maar evengoed leert die ervaring dat een helder referentiekader nodig zal zijn waarin vastgesteld wordt wat het minimale bereik, het minimale aanbod en de minimale kwaliteitsgaranties zullen zijn. Tegelijk leren die ervaringen ook dat het welslagen van een dergelijk netwerk afhangt van de mate waarin er ook een duidelijke coördinator is, die het mandaat heeft om die coördinatie op te nemen. In die hoedanigheid kan gekeken worden in de richting van de Brede School.

De Brede Scholen komen in dit onderzoek wel vaker naar voor als potentiële spilfiguur in het kunnen beluisteren van de opvang- en vrijetijdsnoden van gezinnen en in het kunnen wegwerken van drempels in functie van de verdere uitbouw van lokale samenwerkingen. Terwijl het decreet Buitenschoolse Opvang die coördinatie expliciet vraagt, neemt de Brede School deze coördinatie niet alleen op, ze wordt er ook voor erkend door de andere partners in het veld. De Brede Scholen kunnen deze rol blijven opnemen en kunnen verder werken aan het verhogen van de toegankelijkheid van de Brusselse opvang voor schoolgaande kinderen.

De middelen

Lokale samenwerking en coördinatie kunnen uiteraard niet alle problemen oplossen. Het gebrek aan omkadering, opvolging en opleiding van het opvangpersoneel is namelijk een knelpunt dat zowel door IBO-coördinatoren als door directies van de binnenschoolse opvang expliciet wordt aangehaald. Beide groepen ervaren een onderwaardering van de functie van opvangpersoneel en stellen vast dat het opleidings- en vormingsaanbod te beperkt is. Het opvangpersoneel zijn veelal laaggeschoolde mensen met weinig pedagogische kennis en achtergrond. Daarom ijveren de directies en verantwoordelijken voor een betere omkadering en opvolging van het personeel met meer mogelijkheden om opleidingen en vormingen te volgen teneinde de kwaliteit van de opvang te verhogen. Dit ligt in lijn met wat eerder onderzoek reed naar voor bracht. Er heerst duidelijk nood aan een opwaardering van de job en een kwaliteitsbeleid dat inzet op vooropleiding en permanent leren voor kinderbegeleiders van schoolgaande kinderen (Van der Mespel et al., 2020).

Dit is echter niet alles. Zowel door de IBO-coördinatoren als door de speelpleinverantwoordelijken wordt een gebrek aan (opvang)plaatsen als grootste uitdaging voor de toekomst van de schoolkinderopvangsector benoemd. Hoewel de binnenschoolse opvang minder vaak te kampen heeft met een gebrek aan opvangplaatsen, zien verschillende directies zich door een gebrek aan (opgeleid) personeel genoodzaakt om de opvang enkel open te stellen voor kinderen van werkende ouders. Dit toont zich ook in de omringingsgraad van onder meer de binnenschoolse opvang.

Dit weerspiegelt zich vanzelfsprekend in het publiek dat gebruik maakt van de opvang voor schoolgaande kinderen. Zo goed als alle bevraagde actoren omschrijven de groep kinderen die gebruikmaakt van de opvang en/of vrijetijdsactiviteiten wel degelijk als een diverse groep en als een weerspiegeling van de buurt en van de Brusselse realiteit. Het is echter zo dat in de binnenschoolse opvang en in de IBO's er iets minder diversiteit is naar socio-economische status. De coördinatoren en directies stellen dat zeer kwetsbare gezinnen en gezinnen in (extreme) armoede weinig gerepresenteerd zijn.

Tot slot maken zowel de IBO's, de binnenschoolse opvang, de speelpleinen als de activiteiten die worden georganiseerd in het kader van de Brede School een onderscheid tussen de kinderen op basis van leeftijd. Veelal gaat het om de indeling van kinderen in leeftijdsgroepen waarbij enerzijds kleuters worden gegroepeerd en anderzijds lagereschoolkinderen. Dit is ook niet verwonderlijk gezien het decreet buitenschoolse opvang eveneens inzet op deze opdeling. Afhankelijk van de grootte van de groep wordt binnen de kleuters en de lagereschoolkinderen nog een opdeling gemaakt naar leeftijd. Dit is echter niet altijd het geval. Een aantal verantwoordelijken geeft ook aan dat bijvoorbeeld wanneer de groep kinderen in de opvang klein is, kleuters en lagereschoolkinderen worden gemengd. Bovendien is het mogelijk dat kinderen niet worden ingedeeld op basis van leeftijd, maar op basis van interesse, op dat moment kunnen kleuters en lagereschoolkinderen dus samen in een groep zitten. Een knelpunt dat door verschillende verantwoordelijken en coördinatoren van IBO's alsook van de Brede Scholen en binnenschoolse opvang werd benoemd, is het beperkte activiteitenaanbod voor kleuters. Organisaties waarmee wordt samengewerkt in het kader van activiteiten, richten zich veelal op lagereschoolkinderen. Het aanbod voor kleuters blijft hierdoor beperkt.

5. Bibliografie

BISA. (2016). Bevolkingsprojecties 2015-2025 voor de Brusselse Gemeenten. In De cahiers van het BISA. Geraadpleegd via https://bisa.brussels/sites/default/files/publication/documents/cahiers_van_het_bisa_nr_6-oktober-2016_0.pdf

BISA. (2020a). Bevolking. Jaarlijkse Evolutie. Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/bevolking/jaarlijkse-evolutie>

BISA (2020b). Bevolking. Leeftijdsstructuur. Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/bevolking/leeftijdsstructuur>

BISA. (2020c). Bevolking. Loop. Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/bevolking/loop-van-de-bevolking>

BISA. (2020d). Bevolking: huishoudens Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/bevolking/huishoudens>

BISA. (2020e). Arbeidsmarkt bevolking actieve leeftijd. Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/arbeidsmarkt/bevolking-op-beroepsactieve-leeftijd>

BISA. (2020f). Inkomsten en uitgaven huishoudens. Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/inkomens-en-uitgaven-van-de-huishoudens/fiscale-statistiek-van-de-inkomens>

BISA (2020g). Bevolking. Nationaliteiten. Geraadpleegd via <https://bisa.brussels/themas/bevolking/nationaliteiten>

BISA. (2020h). Verdeling kinderen per huishoudenstype.

Eurostat (2021). Population in jobless households - annual data. Geraadpleegd via https://ec.europa.eu/eurostat/product?code=lfjs_jhh_a&mode=view

FPB. (2019a). Bevolkingsvooruitzichten 2020-2070. Geraadpleegd via https://www.plan.be/databases/data-35-nl-bevolkingsvooruitzichten_2020_2070

FBP. (2019b). Huishoudensvooruitzichten 2020-2070. Geraadpleegd via https://www.plan.be/databases/data-49-nl-huishoudensvooruitzichten_2020_2070

FPB (2020). Regionale economische vooruitzichten 2020-2025. Geraadpleegd via https://www.plan.be/databases/data-27-nl-regionale-economische-vooruitzichten_2020_2025-statistische-bijlage

Hermia, J.P. (2020). Demografische barometer 2019 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In Focus van het BISA, nr. 34, januari 2020. https://bisa.brussels/sites/default/files/publication/documents/Focus-34_NL_v3.pdf

Integratie en Inburgering (BON). (z.d.). Over Bon. Geraadpleegd op 21 juni 2021, via <https://integratie-inburgering.be/nl/over-bon>

Janssen, J. & Vandenbroeck, M. (forthcoming). The language of choice and the childcare choices of language minority families: A portrait of disadvantage. Early Education and Development.

Janssens, R. (2018a). BRIO-Taalbarometer 4: De talen van Brussel.

Janssens, R. (2018b). BRIO-Taalbarometer 4: Omgaan met meertaligheid.

Joos, A. & Ernalsteen, V. (2010). Wat is een Brede School? Een referentiekader. Steunpunt Diversiteit & Leren, Gent.

Kind en Gezin (z.d.). Inzet van medewerkers. Geraadpleegd op 8 juni 2021 via <https://www.kindengezin.be/nl/professionelen/sector/kinderopvang/leren-en-werken/inzet-van-medewerkers-en-stagiairs>

Kind en Gezin. (z.d.). Schoolkinderen. Opgehaald van <https://www.kindengezin.be/nl/thema/kinderopvang-en-naar-school/kostprijs/voor-je-schoolkind>

Kind en Gezin. (z.d.-b). Kansarmoede: Brusselse gemeenten. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/kansarmoede/brussels-hoofdstedelijk-gewest>

Kind en Gezin. (z.d.-c). Kansarmoede: Vlaams Gewest en Provincie. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/kansarmoede/vlaams-gewest-en-provincie>

Kind en Gezin. (2016). Groepsopvang van Schoolkinderen. Voorwaarden voor een attest van toezicht. Opgehaald van <https://www.kindengezin.be/img/attestvantoezicht-groepsopvang.pdf>

Nasci (z.d.). Wie is Nasci. Geraadpleegd op 21 juni 2021 via <https://nascivzw.be/index.php/site/algemeen/wie-is-nasci>

ONE (2020). Databestand.

Opgroeien. (z.d.) Buitenschoolse opvang en activiteiten – Waarover gaat het? Opgehaald van <https://www.opgroeien.be/boa>

Opgroeien. (z.d.a). Opgroeien. Geraadpleegd op 21 juni 2021 via <https://www.opgroeien.be>

Opgroeien. (z.d.b). Cijfers op maat. Geraadpleegd op 12 juli 2021 via https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/kinderopvang-babys-en-peuters/cijfers-op-maat#Gesubsidieerde_plaatsen_vergunde_opvang

Opgroeien. (2021). Cijfers op maat – aanbod plaatsen baby's en peuters. Geraadpleegd via https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/kinderopvang-babys-en-peuters/cijfers-op-maat#Aanbod_plaatsen_baby_peuter

Opgroeien. (2021). Oproep voor bijkomende plaatsen met subsidie inkomenstarief in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. Geraadpleegd via <https://www.kindengezin.be/img/ikt-oproep-brussel-20210226.pdf>

Opgroeien (2021). Beslissingen over nieuwe subsidies inkomenstarief. Geraadpleegd via <https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-06/beslissingen-inkomenstarief-2021-06-28.pdf>

Statbel. (2017). Geboorten en vruchtbaarheid. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/geboorten-en-vruchtbaarheid#figures>

Statbel. (z.d.). Werkgelegenheid en werkloosheid. Geraadpleegd via https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Werk%20%26%20Opleiding/9.2%20Arbeidsmarkt/9.2.0%20Emploi%20et%20chômage/Jobless_nl.xls

Statistiek Vlaanderen. Werkgelegenheidsgraad. Geraadpleegd via <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/werkgelegenheidsgraad>

Teppers, E., Schepers, W., & Van Regenmortel, T. (2019). Het gebruik van en de behoefte aan kinderopvang voor baby's en peuters jonger dan 3 jaar In het Vlaamse Gewest. Gedownload op 21 juni 2021 via https://steunpuntwvg.be/images/swvg-3-rapporten/copy_of_ef24-gebruik-en-behoefte-aan-kinderopvang

Vandenbroeck, M., & Van Nuffel, K. (2006). Cartografie van de Nederlandstalige Brusselse kinderopvang. Gent - Brussel: UGent - VGC.

Vandenbroeck, M., & Geens., N. (2011). Cartografie van de Nederlandstalige Brusselse kinderopvang 2. Evoluties 2005 - 2010. Gent - Brussel: Vakgroep Sociale Agogiek - VGC.

Vandenbroeck, M., & Lazzari, A. (2014). Accessibility of Early Childhood Education and Care: A state of affairs. European Early Childhood Education Research Journal, 22(3), 327-335.

Vandenbroeck, M., Peleman, B., & Boudry, C. (2014). Schoolkinderen over hun opvang. Wat leren ze ons over kwaliteit? Gent: VBJK - UGent.

Vandenbroeck, M., & Bauters, V. (2016). Cartografie van de Nederlandse gezinsvoorzieningen in Brussel. Brussel - Gent: VGC- UGent.

Vandenbroeck, M. (2019). Feasibility Study for a Child Guarantee. Policy Paper on Early Childhood Education and Care. Unpublished report. Brussels: European Commission.

Van der Mespel, S., Lannoye, F., Boudry, C., Peleman, B. & Vandekerckhove, A. (2020). Nederlandstalige buitenschoolse opvang in Brussel. Kinderen en ouders over opvang en vrije tijd. Brussel – Gent: VGC – VBJK.

Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen. (VBJK) (z.d.). Koala begeleidingstraject. Geraadpleegd op 21 juni 2021 via <https://vbjk.be/nl/project/koala-begeleidingstraject/contact>

Vlaamse Gemeenschapscommissie. (z.d.). Brede Scholen. Opgehaald van <https://www.vgc.be/subsidies-en-dienstverlening/stedelijk-beleid/ondersteuning-voor-brede-scholen>

Vlaamse Gemeenschapscommissie. (2010). Visietekst 'Brede School'. Opgehaald van [www.onderwijscentrumbrussel.be/sites/www.onderwijscentrumbrussel.be/files/files/document/Visietekst%20BredeSchool%20\(LO\).pdf](http://www.onderwijscentrumbrussel.be/sites/www.onderwijscentrumbrussel.be/files/files/document/Visietekst%20BredeSchool%20(LO).pdf)

Vlaamse Gemeenschapscommissie. (z.d.). Subsidie: kinderopvang voor baby's en peuters. Geraadpleegd via <https://www.vgc.be/subsidies-en-dienstverlening/gezin/subsidie-kinderopvang-voor-babys-en-peuters>

Vlaanderen (z.d.). Dataloep Inschrijvingen BasisOnderwijs.

Wiegwijs. (z.d.). Over ons. Geraadpleegd op 21 juni 2021 via <https://wiegwijs.be/over-ons/>

6. Bijlagen

6.1. Wijkindex

Wijknaam	Standaardwijk capaciteit	Wijkcapaciteit IKT	Wijkcapaciteit Niet IKT	Brusselnorm (30% aandeel 0 - 2 jarigen)	Wijkdekkings- graad	Wijkdekkings- graad IKT	Wijkdekkings- graad niet IKT
GROTE MARKT	0,00	0,00	0,00	29,40	0,00	0,00	0,00
DANSAERT	64,00	64,00	0,00	103,80	61,66	61,66	0,00
BEGIJNHOF - DIKSMUIDE	22,00	22,00	0,00	79,50	27,67	27,67	0,00
MARTELAARS	83,00	83,00	0,00	22,50	368,89	368,89	0,00
ONZE LIEVE VROUW TER SNEEUW	0,00	0,00	0,00	27,00	0,00	0,00	0,00
KONINGSWIJK	0,00	0,00	0,00	3,30	0,00	0,00	0,00
ZAVEL	24,00	0,00	24,00	21,00	114,29	0,00	114,29
MAROLLEN	68,00	68,00	0,00	139,80	48,64	48,64	0,00
STALINGRAD	31,00	31,00	0,00	40,50	76,54	76,54	0,00
ANNEESSENS	4,67	4,67	0,00	144,90	3,22	3,22	0,00
KUREGEM BARA	40,67	40,67	0,00	215,70	18,85	18,85	0,00
KUREGEM VEEARTSENIJ	64,00	64,00	0,00	161,10	39,73	39,73	0,00
KUREGEM DAUW	32,67	32,67	0,00	97,80	33,40	33,40	0,00
HERTOGIN	32,67	32,67	0,00	101,40	32,22	32,22	0,00
WESTSTATION	42,00	42,00	0,00	163,50	25,69	25,69	0,00
HISTORISCH MOLENBEEK	111,00	111,00	0,00	249,30	44,52	44,52	0,00
KOEKELBERG	50,00	50,00	0,00	148,50	33,67	33,67	0,00
HAVENWIJK	230,00	92,00	138,00	308,10	74,65	29,86	44,79
OUD LAKEN WEST	32,00	20,00	12,00	138,90	23,04	14,40	8,64
OUD LAKEN OOST	47,67	47,67	0,00	309,00	15,43	15,43	0,00
NOORDWIJK	116,00	116,00	0,00	239,70	48,39	48,39	0,00
BRABANTWIJK	30,00	30,00	0,00	303,60	9,88	9,88	0,00
COLLIGNON	48,00	48,00	0,00	302,10	15,89	15,89	0,00
HAACHTSE STEENWEG	62,00	31,00	31,00	255,30	24,29	12,14	12,14
SINT-JOOST CENTRUM	95,00	95,00	0,00	270,30	35,15	35,15	0,00
DAILLY	198,00	0,00	198,00	250,20	79,14	0,00	79,14
JOSAPHAT	121,00	121,00	0,00	108,30	111,73	111,73	0,00
PLASKY	0,00	0,00	0,00	130,50	0,00	0,00	0,00

Wijknaam	Standaardwijk capaciteit	Wijkcapaciteit IKT	Wijkcapaciteit Niet IKT	Brusselnorm (30% aandeel 0 - 2 jarigen)	Wijkdekkings- graad	Wijkdekkings- graad IKT	Wijkdekkings- graad niet IKT
SQUARES	107,00	0,00	107,00	155,40	68,85	0,00	68,85
TERVURENSE POORT	107,00	48,00	59,00	104,10	102,79	46,11	56,68
SINT-MICHIEL	0,00	0,00	0,00	70,20	0,00	0,00	0,00
SINT-PIETER	107,00	0,00	107,00	167,40	63,92	0,00	63,92
JACHT	91,00	91,00	0,00	212,10	42,90	42,90	0,00
JOURDAN	281,00	22,00	259,00	102,30	274,68	21,51	253,18
EUROPAWIJK	0,00	0,00	0,00	33,90	0,00	0,00	0,00
MATONGE	0,00	0,00	0,00	95,70	0,00	0,00	0,00
FLAGEY - MALIBRAN	71,00	26,00	45,00	147,00	48,30	17,69	30,61
HOSPITAAL ETTERBEEK - ELSENE	52,00	40,00	12,00	97,20	53,50	41,15	12,35
VIJVERS VAN ELSENE	0,00	0,00	0,00	85,80	0,00	0,00	0,00
LOUIZA - LANGEHAAG	36,00	0,00	36,00	56,40	63,83	0,00	63,83
BERCKMANS - MUNTTHOF	63,00	0,00	63,00	72,60	86,78	0,00	86,78
KASTELEIN	0,00	0,00	0,00	100,80	0,00	0,00	0,00
BRUGMANN - LEPOUTRE	62,00	0,00	62,00	181,80	34,10	0,00	34,10
CHURCHILL	113,00	20,00	93,00	107,70	104,92	18,57	86,35
MOLIERE - LONGCHAMP	22,00	0,00	22,00	125,40	17,54	0,00	17,54
HOOGTE 100	41,00	41,00	0,00	107,40	38,18	38,18	0,00
HOOG SINT-GILLIS	63,67	28,67	35,00	171,60	37,10	16,71	20,40
HALLEPOORT	58,00	42,00	16,00	164,40	35,28	25,55	9,73
BOSNIE	0,00	0,00	0,00	97,80	0,00	0,00	0,00
LAAG VORST	0,00	0,00	0,00	231,30	0,00	0,00	0,00
VAN VOLXEM - VAN HAELEN	39,00	32,00	7,00	181,80	21,45	17,60	3,85
VEEWEIDE - AURORE	83,00	83,00	0,00	217,50	38,16	38,16	0,00
BIZET - RAD - COOVI	9,33	9,33	0,00	183,90	5,08	5,08	0,00
VOGELENZANG - ERASMUS	18,00	0,00	18,00	14,70	122,45	0,00	122,45
NEERPEDE	78,67	62,67	16,00	12,90	609,82	485,79	124,03
GOEDE LUCHT	28,00	28,00	0,00	12,90	217,05	217,05	0,00
SCHERDEMAAL	0,00	0,00	0,00	123,90	0,00	0,00	0,00
ANDERLECHT CENTRUM - WAYEZ	34,67	18,67	16,00	236,70	14,65	7,89	6,76
SCHEUT	21,00	0,00	21,00	216,90	9,68	0,00	9,68
BUFFON	24,67	4,67	20,00	91,50	26,96	5,10	21,86
MOORTEBEEK - PETERBOS	82,00	82,00	0,00	119,70	68,50	68,50	0,00
MACHTENS	144,67	127,67	17,00	371,10	38,98	34,40	4,58
KARREVELD	102,67	102,67	0,00	227,40	45,15	45,15	0,00
FRANS HOSPITAAL	110,00	78,00	32,00	195,60	56,24	39,88	16,36

Wijknaam	Standaardwijk capaciteit	Wijkcapaciteit IKT	Wijkcapaciteit Niet IKT	Brusselnorm (30% aandeel 0 - 2 jarigen)	Wijkdekkings- graad	Wijkdekkings- graad IKT	Wijkdekkings- graad niet IKT
KORENBEEK	75,00	40,00	35,00	127,20	58,96	31,45	27,52
POTAARDE	5,00	0,00	5,00	33,00	15,15	0,00	15,15
SINT-AGATHA BERCHEM CENTRUM	123,00	123,00	0,00	210,90	58,32	58,32	0,00
VILLA'S VAN GANSHOREN	70,67	70,67	0,00	65,10	108,55	108,55	0,00
GANSHOREN CENTRUM	57,00	57,00	0,00	178,50	31,93	31,93	0,00
BASILIEK	124,00	49,00	75,00	201,90	61,42	24,27	37,15
WOESTE	102,00	95,00	7,00	287,40	35,49	33,05	2,44
JETTE CENTRUM	60,00	60,00	0,00	160,50	37,38	37,38	0,00
HEYMBOSCH - AZ-JETTE	233,00	216,00	17,00	111,60	208,78	193,55	15,23
HEIZEL	4,67	4,67	0,00	208,80	2,24	2,24	0,00
HOUBA	119,67	74,67	45,00	264,90	45,17	28,19	16,99
MUTSAARD	74,00	51,00	23,00	169,50	43,66	30,09	13,57
HEEMBEEK	160,67	160,67	0,00	187,50	85,69	85,69	0,00
HAREN	93,00	93,00	0,00	77,70	119,69	119,69	0,00
VREDE	140,00	86,00	54,00	170,70	82,02	50,38	31,63
HELMET	68,00	68,00	0,00	217,50	31,26	31,26	0,00
SCHAARBEEK STATION	23,00	23,00	0,00	132,60	17,35	17,35	0,00
TERDELT	65,00	58,00	7,00	117,60	55,27	49,32	5,95
CONSCIENCE	58,00	40,00	18,00	124,20	46,70	32,21	14,49
LEOPOLD III LAAN	0,00	0,00	0,00	101,40	0,00	0,00	0,00
JOSAPHAT STATION	0,00	0,00	0,00	63,00	0,00	0,00	0,00
PADUWA	236,00	129,00	107,00	142,80	165,27	90,34	74,93
REYERS	54,00	54,00	0,00	46,20	116,88	116,88	0,00
GEORGES HENRI	82,00	82,00	0,00	175,50	46,72	46,72	0,00
GRIBAUMONT	11,00	0,00	11,00	133,20	8,26	0,00	8,26
ROODEBEEK - STERREBEELDEN	82,00	82,00	0,00	138,30	59,29	59,29	0,00
GULLEDELLE	34,00	0,00	34,00	113,10	30,06	0,00	30,06
KAPELLEVELD	36,00	36,00	0,00	39,30	91,60	91,60	0,00
WOLUWELAAN	73,00	40,00	33,00	79,50	91,82	50,31	41,51
STOKKEL	0,00	0,00	0,00	76,80	0,00	0,00	0,00
SINTE-ALEIDIS - MOOIBOS	0,00	0,00	0,00	43,20	0,00	0,00	0,00
SINT-PAULUS	53,00	53,00	0,00	59,70	88,78	88,78	0,00
PUTDAAL	0,00	0,00	0,00	10,50	0,00	0,00	0,00
OUDERGEM CENTRUM	50,00	50,00	0,00	58,80	85,03	85,03	0,00
VOGELZANG	20,00	0,00	20,00	105,60	18,94	0,00	18,94
WAVERSESTEENWEG - SINT-JULIAAN	99,00	56,00	43,00	195,60	50,61	28,63	21,98

Wijknaam	Standaardwijk capaciteit	Wijkcapaciteit IKT	Wijkcapaciteit Niet IKT	Brusselnorm (30% aandeel 0 - 2 jarigen)	Wijkdekkings- graad	Wijkdekkings- graad IKT	Wijkdekkings- graad niet IKT
DRIE LINDEN	51,00	51,00	0,00	60,60	84,16	84,16	0,00
TRANSVAAL	88,00	88,00	0,00	56,40	156,03	156,03	0,00
BOSVOORDE CENTRUM	49,00	49,00	0,00	51,60	94,96	94,96	0,00
WATERMAAL CENTRUM	13,00	0,00	13,00	96,30	13,50	0,00	13,50
DRIES	8,00	0,00	8,00	64,50	12,40	0,00	12,40
BOONDAAL	27,00	0,00	27,00	119,70	22,56	0,00	22,56
UNIVERSITEITSWIJK	63,00	63,00	0,00	96,30	65,42	65,42	0,00
MONTJOIE - LANGEVELD	130,00	76,00	54,00	38,10	341,21	199,48	141,73
OBSERVATORIUM	0,00	0,00	0,00	45,00	0,00	0,00	0,00
FORT JACO	0,00	0,00	0,00	18,00	0,00	0,00	0,00
DIESEDELLE	31,00	31,00	0,00	21,00	147,62	147,62	0,00
KRIEKENPUT - HOMBORCH - VERREWINKEL	0,00	0,00	0,00	31,50	0,00	0,00	0,00
SINT-JOB KAUWBERG	0,00	0,00	0,00	54,30	0,00	0,00	0,00
DIEWEG	22,00	0,00	22,00	54,60	40,29	0,00	40,29
KALEVOET - MOENSBERG	164,00	164,00	0,00	128,70	127,43	127,43	0,00
GLOBE	79,00	36,00	43,00	159,30	49,59	22,60	26,99
VOSSEGAT - ROOSENDAAL	0,00	0,00	0,00	75,60	0,00	0,00	0,00
SINT-DENIJS - NEERSTALLE	24,00	0,00	24,00	107,40	22,35	0,00	22,35
KERKHOF BRUSSEL	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00
KERKHOF ELSENE	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
KERKHOF SINT-GILLIS	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
INDUSTRIE NOORD	4,67	4,67	0,00	42,00	11,11	11,11	0,00
INDUSTRIE NATO	0,00	0,00	0,00	9,60	0,00	0,00	0,00
DELTA	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
INDUSTRIE ZUID	0,00	0,00	0,00	22,80	0,00	0,00	0,00
ZUIDSTATION	0,00	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	0,00
INDUSTRIE BIRMINGHAM	0,00	0,00	0,00	8,40	0,00	0,00	0,00
KONINKLIJK DOMEIN LAKEN	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00
JOSAPHATPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
KRUIDTUIN	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
JUBELPARK	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00
LEOPOLDPARK	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00
PARK VAN WOLUWE	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00
ZONIENWOUD	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00

Wijknaam	Standaardwijk capaciteit	Wijkcapaciteit IKT	Wijkcapaciteit Niet IKT	Brusselnorm (30% aandeel 0 - 2 jarigen)	Wijkdekkings- graad	Wijkdekkings- graad IKT	Wijkdekkings- graad niet IKT
TER KAMERENBOS	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
WOLVENDAELPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
DUDENPARK - PARK VAN VORST	41,00	41,00	0,00	5,40	759,26	759,26	0,00
VIJVERSPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
ASTRIDPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
BOSPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
MARIE-JOSEPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
SCHEUTBOS	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
ELISABETHPARK	0,00	0,00	0,00	0,00	nvt	nvt	nvt
LAARBEEKBOS - POELBOS	0,00	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	0,00
BOUDEWIJNPARK - DIELEGEMBOS	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	6.980,00	4.789,00	2.191,00	15.261,60	45,74	31,38	14,36

